

SŁOWNIK
BARTŁOMIEJA Z BYDGOSZCZY

wersja polsko-łacińska

POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT SŁAWISTYKI

SŁOWNIK BARTŁOMIEJA Z BYDGOSZCZY

wersja polsko-łacińska

część III (N-Pleć)

opracowały

ELŻBIETA KĘDELSKA, IRENA KWILECKA, ARLETA ŁUCZAK

SŁAWISTYCZNY
OSRODEK
WYDAWNICZY

WARSZAWA 2005

Publikację opiniowały do druku
HANNA POPOWSKA-TABORSKA
KRYSTYNA WEYSSENHOFF-BROŻKOWA

Okładkę projektował
WOJCIECH KOSSAKOWSKI

Skład i łamanie
JACEK MARCINIAK

Copyright © by Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy

Printed in Poland

ISBN 83-89191-39-3

Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy (SOW)
Instytutu Sławistyki PAN
00-330 Warszawa
Pałac Staszica, ul. Nowy Świat 72

SPIS TREŚCI

Przedmowa do tomu III	7
Uzupełnienia i poprawki do tomów I i II	8
Suplement	11
Bibliografia	13
Wykaz skrótów źródeł i częściej cytowanej literatury	17
Wykaz skrótów ogólnych i znaków	19
Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy – hasła od N do Pleć	21

Przedmowa do tomu III

Obecnie oddajemy do rąk Czytelników kolejną, trzecią część polsko-łacińskiej wersji Słownika Bartłomieja z Bydgoszczy. Obejmuje ona polskie hasła od litery N do początku litery P: **NA – PLEĆ**.

Wszelkie informacje dotyczące dzieła Bartłomieja (łacińsko-polskich słowników z lat 1532 i 1544) oraz zasad redagowania naszej edycji znajdują się w przedmowach do I i II tomu¹. W tomie trzecim nie wprowadzamy żadnych zmian redakcyjnych; poszerzamy jedynie Bibliografię i Wykazy skrótów. Dodajemy także Suplement. Zawiera on nowe hasła polskie (np. **BŁOGO, DOSTOJNIE**) oraz niewystępujące w opublikowanych już hasłach przykłady użycia danego wyrazu (np. pod hasłem **KOZA, MOŻNY**). Materiał zawarty w Suplemencie nie znalazł się w dwóch wcześniejszych tomach, ponieważ dopiero teraz udało się te zapisy odczytać bądź odnaleźć w rękopisach Bartłomieja.

Dokonywana na bieżąco korekta materiału skłania nas do zamieszczania jej w kolejnych tomach. Uzupełnienia, poprawki i Suplement przedstawiają bowiem ostateczną redakcję haseł. Będą one również zebrane w ostatniej części naszej edycji Słownika.

Kończąc, pragniemy podziękować życzliwym Recenzentkom: Pani Profesor Hannie Popowskiej-Taborskiej i Pani Profesor Krystynie Weysenhoff-Brożkowej za cenne wskazówki i uwagi krytyczne.

Autorki

Poznań, lipiec 2005 r.

---

¹ Zob. *Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy – wersja polsko-łacińska*, część I (A-G), opracowały E. Kędelska, I. Kwilecka, A. Łuczak, SOW, Warszawa 1999; część II (H-M), SOW, Warszawa 2003.

Uzupełnienia i poprawki do tomu I i II

BIERZĄCY, t. I, s. 77, jest: precz byerzączy, odbyeraiączy *ablativus* RN (wykl. przednia) – ma być: *ablativus* precz byerzączy, oddalonek, *ut doctior illa, doctior illis, vide de a* (BB odsyła tu do haseł na literę „a”), odbyeraiączy RN (wykl. przednia); zob. **ODBIERAJĄCY**, **ODDALONEK**.

BOSTWO, t. I, s. 85, **BYTNOŚĆ**, t. I, s. 96, **CHWALEBNOŚĆ**, t. I, s. 105, **I**, t. II, s. 30, i **MIANIE**, t. II, s. 167, w łac. haśle *modi ... S 92 i R t₈* (md) jest: ... obiczaye ... – ma być: (‘obyczaje’) ..., ponieważ wyraz polski „obiczaye” występuje w oryginale tylko raz; zob. **OBYCZAJ**.

BRONA, t. I, s. 88, jest: skyby oracz *vel* broną wloczicz, powlyecz *liro,-are i. arare, sulcare* R Q₅ (mp) – ma być: skyby oracz *vel* broną wloczicz, powlyecz *vel* na skropiczach (!) skrzypiecz *liro,-are i. arare, sulcare* R Q₅; zob. **ORĄĆ**.

BRUTWANNA, t. I, s. 89, w łac. haśle *sartago* S 137 i R E_{2v} występuje błędna lekcja „Brvthvanna” zamiast „Brvthwanna”; zob. **PANEW**, **PANEWKA**, **PIWNY**.

BRZEG, t. I, s. 90, jest: Brzegy, okrągy *cardines i. alte celi partes (sv. cardo)* R f₃ – ma być: ... *cardines i. alte celi partes et extremitates* R f₃ (mp; av. cardo); zob. **OKRĄG**.

CIELESNY, t. I, s. 109, jest: odplata cyelesna *premium consubstanciale* R H₂ (mg) – ma być: *premium* odplata *substanciale* dusshna, *consubstanciale* cyelesna, *accidentale* przypadła R H₂ (mg; av. *substantia*); zob. **ODPŁATA**.

CIEŚLICA, t. I, s. 112, jest: Cyeslicza ... *runcina, qua arbores magne serrantur* R D₄ – ma być: ... *runcina, {qua arbores magne serrantur}* ...; zob. **PIESZNIĄ**, **PIŁA 2**.

CIRPIEĆ, t. I, s. 113, jest: Czyrpyecz palyeny *uro.-ere* R L₅ (mg; av. *uredo*) – ma być: ... *uror.-i* ...; zob. **PALENIE**.

CUDZY, t. I, s. 117, jest: czudze obiczaye *peregrini cultus* (bibl.) R B_{5v} ... – ma być: ... R R_{5v} ...; zob. **OBYCZAJ**.

CUDZY, t. I, s. 117, jest: własnego oicza ... *naturalis filius i. ex legitime matre ... natus* RN Iv – ma być: ... *ex legitima matre ...*; zob. **OJCIEC**.

CZŁOWIEK, t. I, s. 124, jest: osobny człovyek *athleta i. miles fortis, puginator, luctator* R d₃ – ma być: ... *athleta i. luctator, puginator, miles fortis* R d₃; zob. **OSOBNY**.

ĆWIRDZA, t. I, s. 132, jest: Czwyrdza, Obloga *templum* (sv. *firmamentum*) R m_{7v} – ma być: ... *templum* R m_{7v} (ml; av. *firmamentum*); zob. **OBŁOGA**.

DAŃ, t. I, s. 134, jest: dany, pokupa, vyna pyenyżna abo dany *multa vel mulcta ... est ... pena pecuniaria ... ad correctionem malorum morum* (bibl.) R v_{2v} – ma być: ... *multa est animadversio vel pena pecuniaria arbitrio iudicis inflictia ad correctionem malorum morum {peccatorum} {mulcta, condemnacio, multa idem} {pena, collecta, tributum}* (bibl.) R v_{2v}; zob. **PIENIEŻNY**.

DLA, t. I, s. 138, **DOM**, t. I, s. 145, i **GOŚCINNY**, t. I, s. 204, w łac. hasłach *nosocomium* S 98v i *nosocomion* R x₂ (md) występuje błędna lekcja *infirmeria* zamiast *infirmaria*; zob. **NIEMOCNY**.

DOJRZAŁY, t. I, s. 143, w łac. hasłe *precocia poma* R B_{1v} zbędny wyraz *poma* (w oryg. brak); zob. **OWOC**.

DOWCIPNOŚĆ, t. I, s. 152, jest: ... *sprava ... habitus* S 67 – ma być: ... *sprava (3×) ... habitus ...*; zob. **NAŁOG**.

DOWIEŚĆ, t. I, s. 152, i **DOWODZIĆ**, t. I, s. 153, jest: *dovodzicz* pismem ... *probare autoritate* (sv. *probo,-are*) R S₃ – ma być: ... *probo,-are* R S₃; zob. **PEWNY**, **PISMO**.

DUSZNY, t. I, s. 164, jest: odplata *dusshna premium substanciale* R H₂ (mg) – ma być: *premium* odplata *substanciale dusshna, consubstanciale cyelesna, accidentale* przypadła R H₂ (mg; av. *substancia*); zob. **ODPŁATA**.

DZIECI, t. I, s. 170, jest: *pyastvka dzyecy gestipuera* R n_{7v} (ml) – ma być: ... *gestipuerea* (możliwa lekcja „*gestipuerca*”) ...; zob. **PIASTUNKA**.

GRZECH, t. I, s. 211, brak jednego wyrazu łac., jest: *Namnyeysy grzech quadrans culparum i. minimum peccatum* R C₂ (mp) – ma być: ... *quadrans culparum novissimus i. ...*; zob. **NAMNIEJSZY**.

GWAŁTOWNIE, t. I, s. 213, jest: *naglye, pranthko, gwałtownye ... preceps* R B_{1v} (md) – ma być: ... *in preceps* R B_{1v} (md; av. *preceps*); zob. **NAGLE**.

KAPŁAN, t. II, s. 59, w hasłe łac. *simonista* R F₇ (mp) błędnie dwukrotnie wystąpił pol. odpowiednik *Navemny caplan*; zob. **NAJEMNY**.

KOŁNIERZ, t. II, s. 81, w komentarzu do łac. hasła *collarium* S 30 i R g₇v błędna lekcja zapisu z Mym28, k. 31v: *Amiculum col<larie>* zamiast *Amiculum col<lare>*; zob. **OBOJCZYK**.

MYŚLĄCY, t. II, s. 202, jest: Napoly ... myslyący *phanaticus* ..., *cui fantasmata* ... apparentur S 113 – ma być: ... apparent ...; zob. **NA**.

MYTO, t. II, s. 202, jest: mytho, zapłata *salarium* {*cibarium* ... Obrok} R D₆ – ma być: mytho, zapłata *salarium* {*cibarium* ... Obrok, zapyssne, mytho} R D₆; zob. **OBROK**.

Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy

– suplement do tomu I i II

ABOWIEM (dwa przykłady pominięte w I t.) *enimvero ... idem quod certe, coniunctio affirmativa* abovyem, zagiste {*quia, vero*}R X₅; abovyem *etenim* R X₅ (md).

BLISKI (przykład pominięty w I t.) ku blysskym *erga propinquos* R X₅ (mp).

BLISKO (przykład pominięty w I t.) zblysska *evicino i. de proximo* R X_{5v} (ml).

BŁOGO (hasło pominięte w I t.) *euge, adv., et potest etiam aliquando esse interiectio, et est euge quandoque exultatorium vel exultantis* vytay, Blogo vam, *unde Matth. XXV: Euge, serve bone et fidelis {bene habe, bene vale}... Item euge aliquando est irrisorium* heu, ha, hay, *unde Psalmus: ... dixerunt mihi euge, euge, viderunt oculi tui, etc., et sic est euge irrisorium vel exprobratorium sive exprobrantis, othoszcy, a gorze, gorze, item euge est exhortatorium, unde propheta: Non dicant in cordibus suis euge, euge anime nostre* (bibl.) R X_{5v}.

BOG (przykład pominięty w I t.) przez boga *edepol i. per edem Pollucis, adv. iurandi* R X₅.

BOWIEM (przykład pominięty w I t.) bovyem *enim, coniunctio, i. quia {certe}*R X₅.

BY, BYĆ (przykład pominięty w I t.) by tesz thak bylo *eciam dato* R X₅ (md).

CHOCIABY (hasło pominięte w I t.) yestliby, chocyabi *eciam si* R X_{5v} (mg).

DALEKO (przykład pominięty w I t.) *eminus {a longinquo loco zdalyeka quasi ab extra manente}* R X₅.

DOSTOJNIE (hasło pominięte w I t.) vyssocze, dostoynye *excellenter* R X_{5v} (ml).

GORZE (przykład pominięty w I t.) *euge, adv., et potest etiam aliquando esse interiectio, et est euge quandoque exultatorium vel exultantis* vytay, Blo-

go vam, unde *Matth. XXV: Euge, serve bone et fidelis {bene habe, bene vale}...* Item *euge aliquando est irrisorium* heu, ha, hay, unde *Psalmus: ... dixerunt mihi euge, euge, viderunt oculi tui, etc., et sic est euge irrisorium vel exprobratorium sive exprobrantis*, othoszcy, a gorze, gorze, item *euge est exhortatorium, unde propheta: Non dicant in cordibus suis euge, euge anime nostre* (bibl.) R X_{5v}.

GRANICA (przykład pominięty w I t.) *zgranycz extra terminos* R X_{5v} (mp).

HA (hasło pominięte w II t.) *euge, adv., et potest etiam aliquando esse interiectio, et est euge quandoque exultatorium vel exultantis* vytay, Blogo vam, unde *Matth. XXV: Euge, serve bone et fidelis {bene habe, bene vale}...* Item *euge aliquando est irrisorium* heu, ha, hay, unde *Psalmus: ... dixerunt mihi euge, euge, viderunt oculi tui, etc., et sic est euge irrisorium vel exprobratorium sive exprobrantis*, othoszcy, a gorze, gorze, item *euge est exhortatorium, unde propheta: Non dicant in cordibus suis euge, euge anime nostre* (bibl.) R X_{5v}.

HAJ (hasło pominięte w II t.) zob. **HA**.

HEU (hasło pominięte w II t.) zob. **HA**.

JA (dwa przykłady pominięte w II t.) *erga me* ku mnye, <erga> *amicos* ku przyjacielowy (? – ostatnie litery niewyraźne) R X₅ (mp); *przeciwy mnye contra me* R X₅ (mp; av *erga*).

JESTLI (przykład pominięty w II t.) *yesthli etsi* R X_{5v} (mg).

JESTLIBY (przykład pominięty w II t.) *yestliby, chocyabi etiam si* R X_{5v} (mg).

JISTNIE (przykład pominięty w II t.) *gysthnye enter* R X₅ (mp).

KAZADLNICA (przykład pominięty w II t.) *pulpyth, Cazadlnyca pulpitum {suggestum}* R C₁.

KOZA (przykład pominięty w II t.) *Skalna Koza rupicapra* RN V.

KROM (przykład pominięty w II t.) *krom thego excepto* R X_{5v} (ml).

MAŁY (przykład pominięty w II t.) *maly kvyatek rosellus* R D_{3v} (ml; av. *rosa*).

MARCHEW (przykład pominięty w II t.) *Skrobacz rzepą abo marchew criffo,-are, accephalisare idem* R N₅ (md).

MIMO ('poza, obok' – przykład pominięty w II t.) *extra ..., et quandoque locum denotat exteriorem* Mymo R X_{5v}.

MOŻNY (przykład pominięty w II t.) *facilitare aliquem* moznym, Snadnym, sklonnym ku vczynenyv vdzyalacz, ku vyczenyv *exorabilem et lenem facere, in bonis primum esse et liberalem et humanum* R O_{7v} (md).

Bibliografia

- Basaj M., Siatkowski J., *Przegląd wyrazów uważanych w literaturze naukowej za bohemizmy*, cz. 1-3 RKJ ŁTN X-XII, cz. 4-17 SFPS VI-XIX, 1964-1980.
- Biblia poznańska zob. *Pismo Święte*.
- Biblia Slavica*. Hrsg. von H. Rothe und F. Scholz unter Mitarbeit von Ch. Hannick und L. Udolph. Serie II: *Polnische Bibeln*. Band 3. *Simon B u d n y, Biblia 1572*, Ferdinand Shöningh, Paderborn-München-Wien-Zürich 1994.
- Boryś W., Popowska-Taborska H., *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny*, t. I-IV, Warszawa 1994 – 2002.
- Breza E., Brocki Z., Recenzja książki I. Kwileckiej i H. Popowskiej-Taborskiej, *Bartłomiej z Bydgoszczy, leksykograf polski pierwszej połowy XVI w.*, Rocznik Gdański, t. XXXIX, 1979, s. 212-216.
- Brückner A., Recenzja wydania B. Erzepkiego, *Archiv für slavische Philologie*, XX, 1898, s. 172-173; też – *Pamiętnik Literacki* t. I, 1902, s. 165-166.
- Brückner A., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1927.
- Bułhak H., *Miscellanea bibliographica. Druki krakowskie XVI w.* Florian Ungler. *Maciej Szarfenberg*, Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej XLVIII, 1998, s. 5-11.
- Bułhak H., *Miscellanea bibliographica. Druki krakowskie XVI w.* Florian Ungler. *Hieronim Wietor*, Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej XLIX, 1999, s. 127-135.
- Ambrosii Calepini Dictionarium decem linguarum*, Lugdunum 1585.
- Dictionarius Ioannis Murmellii variarum rerum ...; [Francisci Mymeri] Dictionarium trium linguarum*, oprac. W. Gruszczyński, Biblioteka Tradycji Literackich, pod red. W. Waleckiego, nr 13 A i B, Kraków 1997.
- Erzepki B., *Słownik łacińsko-polski Bartłomieja z Bydgoszczy podług rękopisu z r. 1532 opracował i wydał dr B. Erzepki*, cz. I-II, RTPNP XXIV, 1898, s. 1-134, 367-418; XXV, 1899, s. 1-48; XXVII, 1901, s. 253-301.
- Erzepki B., *Słownik łacińsko-polski Bartłomieja z Bydgoszczy podług rękopisu z r. 1532 opracował i wydał dr B. Erzepki*, Poznań 1900.
- Flajshans F., *Klaret a jeho družina*, t. I-II, Praha 1926-1928.
- Gebauer J., *Slovník staročeský*, t. I-II, Praha 1903-1916 i jego kontynuacja: *Staročeský slovník*, pod red. B. Havránka, Praha 1977 i następne.

- Guldon Z., Kabaciński R., *Szkice z dziejów dawnej Bydgoszczy XVI-XVIII w.*, Bydgoszcz 1975.
- Historia Bydgoszczy, t. I, do roku 1920.* Pod red. M. Biskupa, Warszawa 1991.
- Incunabula quae in bibliothecis Poloniae asservantur, moderante A. Kawecką-Gryczową, composuerunt M. Bohonos et E. Szandorowska*, t. I-II, Wrocław 1970-1993.
- Kantak K., *Bernardyni polscy, t. I, 1453-1572*, Lwów 1933, s. 289, 292 i 307.
- Kantak K., *Kronika bernardynów bydgoskich*, RTPNP XXXIII, 1907, s. 22, 30.
- Kantak K., *Z przeszłości bernardynów bydgoskich*, Przegląd Bydgoski 1933, z. 2, s. 1-5.
- Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W., *Słownik języka polskiego*, Wydanie fotooffsetowe, t. I-VIII, [Warszawa] 1952-1953 (tzw. Słownik warszawski).
- Karpluk M., *Słownik Jana Cervusa z Tucholi, opracowała M. Karplukówna*, Wrocław 1973.
- Karpluk M., Recenzja książki I. Kwileckiej i H. Popowskiej-Taborskiej, *Bartłomiej z Bydgoszczy, leksykograf polski pierwszej połowy XVI w.*, Język Polski LIX, 1979, s. 300-302.
- Karpluk M., Recenzja książki: *Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy. Wersja polsko-łacińska. Część I (A-G)*, opracowały E. Kędelska, I. Kwilecka, A. Łuczak, Warszawa 1999, Język Polski LXXXII, 2002, s. 225-226.
- Katalog rękopisów staropolskich Biblioteki Kórnickiej XVI-XVIII w.*, t. I, opracowali R. Marciniak, M. Muszyński, J. Wiesiołowski, Wrocław 1971.
- Kaweczka Z., *Materiały do katalogu inkunabułów Biblioteki Głównej Uniwersytetu im. A. Mickiewicza*, Poznań 1960.
- Kędelska E., *Bartłomiej z Bydgoszczy a Lactifer Vodňanskiego*, SFPS 24, 1987, s. 47-61.
- Kędelska E., *Pierwsze drukowane słowniki łacińsko-polskie jako źródła Bartłomieja z Bydgoszczy*, SFPS 25, 1989, s. 31-45.
- Kędelska E., *Polska terminologia medyczna w słownikach Bartłomieja z Bydgoszczy*, SFPS 17, 1978, s. 95-104.
- Kędelska E., *Przydatność łacińsko-polskich wokabularzy do badań językoznawczych – zalety i ograniczenia*, [w:] *Leksyka słowiańska na warsztacie językoznawcy*, pod red. H. Popowskiej-Taborskiej, Warszawa 1997, s. 117-125.
- Kędelska E., *Nowa edycja Słownika Bartłomieja z Bydgoszczy*, SFPS 35, 1999, s. 41-53.
- Kędelska E., *Nieznane edycje słowników: Mymera z 1530 r. i Mureliusza z 1526 r.*, SFPS 37, 2001, s. 61-79.
- Klemensiewicz Z., *Historia języka polskiego*, t. II, Warszawa 1985.
- Kuraszkiewicz W., *Słowniki w Polsce XVI w.*, [w:] *Fragen der polnischen Kultur im 16. Jahrhundert*, Giessen 1980, s. 83-110.

- Kwilecka I., *Nieznany zbiór słownictwa polskiego pióra Bartłomieja z Bydgoszczy*, Język Polski LII, 1972, s. 252-261.
- Kwilecka I., *Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy odnaleziony*, Język Polski, LII 1972, s. 180-182.
- Kwilecka I., *Studia nad staropolskimi przekładami Biblii*, Poznań 2003.
- Kwilecka I., *Warsztat pisarski Bartłomieja z Bydgoszczy*, [w:] *Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, Warszawa 1979, s. 23-36.
- Kwilecka I., Kędelska E., *Z prac nad nową edycją „Słownika” Bartłomieja z Bydgoszczy*, SFPS 17, 1978, s. 123-143.
- Kwilecka I., Popowska-Taborska H., *Bartłomiej z Bydgoszczy, leksykograf polski pierwszej połowy XVI w.*, Wrocław 1977.
- Linde S.B., *Słownik języka polskiego*, Wydanie III fotooffsetowe, t. I-VI, [Warszawa] 1951.
- Łopaciński H., *Najdawniejsze słowniki polskie drukowane*, Prace Filologiczne V, 1899, s. 393-454, 586-605.
- Łoś J., *Początki piśmiennictwa polskiego. Przegląd zabytków językowych*, Lwów 1922, s. 124-125.
- Łuczak A., *Łacińskie osobliwości leksykalne w obu wersjach łacińsko-polskiego Słownika Bartłomieja z Bydgoszczy*, SFPS 30, 1993, s. 59-67.
- Łuczak A., *Jeszcze kilka słów o Słowniku Bartłomieja z Bydgoszczy z pierwszej połowy XVI w.*, Eos. Commentarii Societatis Philologiae Polonorum LXXXVI, 1999, s. 325-337.
- Machek V., *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského*, Praha 1957.
- Mamotreky staropolskie*, opracowali W. Żurowska-Górecka i V. Kyas, cz. I-III, Wrocław 1977-1980.
- Niermeyer J.F., *Mediae Latinitatis lexicon minus*, Leiden 1976.
- Novotný A., *Biblický slovník*, t. I-II, Praha 1992.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, oprac. Zespół pod red. ks. M. Petera i ks. M. Wolniewicza, t. I-IV, Poznań 1991-1994 (tzw. Biblia poznańska).
- Plezia M., *Dzieje leksykografii łacińskiej w Polsce*, [w:] *Słownik łacińsko-polski*, pod red. M. Plezi, Warszawa 1959, s. V-XXXIV.
- Popowska-Taborska H., *Z badań nad dawnymi i obecnymi zasięgami wyrazów*, Język Polski XLII, 1962, s. 280-286 (przedruk w: tejże, *Szkice z kaszubszczyzny. Dzieje, zabytki, słownictwo*, Gdańsk 1987, s. 115-120).
- Popowska-Taborska H., *Czy słownik Bartłomieja z Bydgoszczy jest zwykłą kompilacją wcześniejszych zbiorów leksykalnych?*, Język Polski LII, 1972, s. 173-180.
- Popowska-Taborska H., *Kształtowanie się polskiego szesnastowiecznego słownictwa literackiego w świetle badań nad Słownikiem Bartłomieja z Bydgoszczy*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Językoznawcze, z. 42, 1974, s. 161-177.
- Popowska-Taborska H., *Dialektyzmy w Słowniku Bartłomieja z Bydgoszczy*, [w:] *Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, Warszawa 1979, s. 37-40.

- Popowska-Taborska H., Boryś W., *Leksyka kaszubska na tle słowiańskim*, Warszawa 1996.
- Rostafiński J., *Symbola ad historiam naturalem medii aevi*, t. I-II, Kraków 1900.
- Siatkowski J., *Bohemizmy w Słowniku Bartłomiej z Bydgoszczy*, [w:] *Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, Warszawa 1979, s. 41-58 (przedruk w: tegoż, *Czesko-polskie kontakty językowe*, Warszawa 1996, s. 97-114).
- Slovník středověké latiny v českých zemích*, pod red. L. Varcla, Praha 1977 i następne.
- Słowski F., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 1952 i następne.
- Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce*, pod red. M. Plezi, Warszawa 1953 i następne.
- Słownik polszczyzny XVI wieku*, pod red. M.R. Mayenowej, Wrocław 1966 i następne.
- Słownik staropolski*, pod red. S. Urbańczyka, Warszawa 1953 i następne.
- Słownik starożytności słowiańskich. Encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych do schyłku wieku XII*, pod red. W. Kowalenki, G. Labudy, T. Lehra-Spławińskiego, t. I-VIII, Wrocław 1961-1996.
- Staročeská bible Drážďanská a Olomoucká*, vyd. V. Kyas, t. I-III, Praha 1981-1988.
- Szmańda E., *Bernardyński ośrodek naukowy w Bydgoszczy*, [w:] *Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, Warszawa 1979, s. 5-22.
- Szmańda E., *Przyczynek do życiorysu i działalności pisarskiej Bartłomiej z Bydgoszczy*, *Język Polski* LX, 1980, s. 331-338.
- Urbańczyk S., *Recenzja książki Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, *Język Polski* LX, 1980, s. 342-344.
- Urbańczyk S., *Słowniki i encyklopedie, ich rodzaje i użyteczność*, Kraków 1991.
- Vrtel-Wierczyński S., *Bartłomiej z Bydgoszczy*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. I, Kraków 1935, s. 315.
- Wydra W., Rzepka W.R., *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, Wrocław 1995.
- Zajda A., *Staropolska terminologia prawnicza (do 1500 r.)*, Kraków 1990.
- Zathey J., Reichan J., *Index studiosorum Universitatis Cracoviensis annis 1400-1500*, Wrocław 1974.
- Żurowska-Górecka W., *Słowniki polskie przed Bartłomiejem z Bydgoszczy*, [w:] *Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, Warszawa 1979, s. 59-69.

Wykaz skrótów źródeł i częściej cytowanej literatury

- Artomiusz – P. Artomiusz, *Nomenclator, selectissimas rerum appellationes tribus linguis, Latina, Germanica, Polonica explicatas indicans*, Toruń 1591;
- Brückner SE – A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego* (zob. Bibliografia);
- Ca1585 – *Ambrosii Calepini Dictionarium ...* (zob. Bibliografia);
- Cervus – słownik łacińsko-polski w dziele J. Cervusa z Tucholi z 1531 r.: *Farrago actionum ciuiliū Iuris Maydeburgensis...*, Kraków 1531 (według wydania M. Karpluk – zob. Bibliografia);
- Erz – słownik Bartłomieja z 1532 r. w edycji B. Erzepkiego (zob. Bibliografia);
- Geb – J. Gebauer, *Slovník staročeský ...*, i jego kontynuacja (zob. Bibliografia);
- Lactifer – słownik łacińsko-czeski J. Vodňanského, Pilzno 1511;
- Lex – J. Mączyński, *Lexicon Latino-Polonicum ex optimis Latinae linguae scriptoribus concinnatum*, Królewiec 1564;
- Mamotrept – łaciński słownik biblijny J. Marchesiniego: *Mamotrectus* (korzystamy z wydania: Wenecja 1479);
- Mamstp – *Mamotrekty staropolskie ...* (zob. Bibliografia);
- Mu28 – słownik J. Murmeliusza z 1528 r.: *Dictionarius Ioannis Murellii variarum rerum ... cum Germanica atque Polonica interpretatione ...*, Kraków 1528;
- Mym28 – słownik F. Mymera z 1528 r.: *Dictionarium trium linguarum ...*, Kraków 1528;
- Mym41 – słownik F. Mymera z 1541 r.: *Dictionarius trium linguarum: Latine: Teutonice et Polonice ...*, Kraków 1541;
- PorJęz – *Poradnik Językowy*;
- R – słownik Bartłomieja z Bydgoszczy z 1544 r. (dokładny opis glosowanego druku Reuchlina zob. Wstęp do t. I naszej edycji);

- RN – nomenklator w R;
- RKJ ŁTN – Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego;
- RKJ WTN – Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego;
- RTPNP – Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego;
- S – słownik Bartłomieja z Bydgoszczy z 1532 r. (dokładny opis rękopisu zob. Wstęp do t. I naszej edycji);
- SEK – *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny* (zob. Bibliografia);
- Słstř – *Slovník středověké latiny v českých zemích* (zob. Bibliografia);
- Sławski SE – F. Sławski, *Słownik etymologiczny języka polskiego* (zob. Bibliografia);
- SN – nomenklator w S;
- SFPS – *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*;
- Słowarz – słownik z 1532 r.: *Dictionarius seu nomenclatura quatuor linguarum. Latine, Italice, Polonice et Theutonice...*, Kraków 1532 (druk zaginiony; korzystamy z wypisów w pracy H. Łopacińskiego – zob. Bibliografia, a także z edycji drugiej: Kraków 1566);
- Słstp – *Słownik staropolski* (zob. Bibliografia);
- Słśr – *Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce* (zob. Bibliografia);
- SP XVI w. – *Słownik polszczyzny XVI wieku* (zob. Bibliografia);
- SSS – *Słownik starożytności słowiańskich* (zob. Bibliografia);
- Symbola – J. Rostafiński, *Symbola ad historiam naturalem...* (zob. Bibliografia).

Wykaz skrótów ogólnych i znaków

Acc.	– biernik
adv.	– <i>adverbium</i>
anat.	– anatomiczne
astr.	– astronomiczne
av.	– <i>ad vocem</i>
(bibl.)	– biblijne
bł.	– błędnie
bot.	– botaniczne
czas.	– czasownik
Dat.	– celownik
dem.	– <i>deminutivum</i>
<i>dr</i>	– <i>dicitur</i>
dzis.	– dzisiejszy
f., fem.	– rodzaj żeński
filozof.	– filozoficzne
Gen.	– dopełniacz
geogr.	– geograficzne
gram.	– gramatyczne
<i>i.</i>	– <i>id est</i>
Instr.	– narzędnik
k.	– karta
k. tyt.	– karta tytułowa
Loc.	– miejscownik
łac.	– łacina, łaciński
m., masc.	– rodzaj męski
md	– margines dolny
mg	– margines górny
mh	– między hasłami
ml	– margines lewy

- mp – margines prawy
muz. – muzyczny
n. – rodzaj nijaki
niem. – niemiecki
Nom. – mianownik
oryg. – oryginał
plur. – liczba mnoga
pol. – polski
por. – porównaj
praw. – prawnicze
przym. – przymiotnik
roz. – rozdział
rzecz. – rzeczownik
s. – strona
sc. – *scilicet*
sing. – liczba pojedyncza
S i R – zapis identyczny w obu źródłach
(2×), (3×) – identyczny zapis powtórzony dwa lub więcej razy w S lub w R
sv. – *sub voce*
v – *verso*
Voc. – wołacz
wg – według
wykl. – wyklejka (przednia lub tylna)
zam. – zamiast
zob. – zobacz
zool. – zoologiczne
... – tekst opuszczony
(?) – niepewne
(!) – tak w oryginale
; – oddziela kolejne hasła lub odcienie znaczeniowe podane w łapkach ‘...’
– 1), – 2), – 3) ... – kolejne znaczenia
[ ] – wariant hasła nieobecny w oryginale
( ) – uwagi i objaśnienia wydawców
{ } – dopiski Bartłomieja do hasła drukowanego w R
< > – uzupełnienia od wydawców
‘...’ – znaczenie

Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy
– hasła od Na do Pleć

N

*****

NA (łącznie ok. 150 razy) np.: tworzydło na szyry *foscella* S 60; Thłoka na chłopy *communitorium* R h₁v (mg); Szhata na zbroyą *ephestris* S 49v; Shatha *vel* Suknya na zbroyą *ephestris* R l₁v (ml); na borg *in prestito* S 122v (av. *prestites*); na Borg, Borgovacz *in prestito vel in prestitum dare* R B₃ (md; av. *prestitum*); *quottannis i. singulis annis* Na kozdy rok *vel i. quot annorum* R Y₃ (mp); czo na myesyącz byva *menstruus* S 89 (por. Mu28, s. 8); na odvyeczczrze *ad vesperum* R K₅v (md; av. *vesper*); godny na vrząd myesczsky *abilis munio* R a₂ (md); ffuca na myą *imprecatur mihi* (Erz. „me”) S 72v (av. *imprecacio*) (por. Słowarz); zaden syą na myą nye gnyevay *nemo mihi molestus sit* (bibl.) R t₈ (mp; av. *molestus*); na połudnye *australis plaga* S 16v; vcyoszany na cztery grany *quadratus* R C₂ (md); *versatilis* obroczny *i. aptus ad versandum i. ad tollendum, quando Dominus vellet, Gen. 3, ut gladius versatilis* na oby stronye ostry (bibl.) S 168; rosczepyony na dvoją *fissus i. divisus vel scissus* R m₇v; zakrzyvyeny szhye na stroną *tetanicu a tetano morbo dicuntur, quando musculi, qui secundum spinam sunt, ita rigent, ut se inflectere non possint ..., obstipus, tetanicus idem* S 157v (por. Mu28, s. 73); Skala vizzoka zvyeshzona na dol, Copyecz *scopulus* S 139v (por. Mu28, s. 123); zaostricz, rozbicz na szhyrą *procudo,-ere, vomerem exacuere, prolatare, extenuare* R S₃v (mg); *gelatina* galareta *pisces congelati* nazymne rybi S 63v (por. Mu28, s. 161: *Pisces conglaceati*, Gallertfisch, Názymne ryby); – Napoly szhalyayączy abo mysłyący *phanaticus i. lunaticus, insanus vel dr custos phani seu templi, sacerdos, vel qui futura canit, cui fantasmata et imagines varie apparent* S 113 (por. Mu28, s. 72); na przeky, wprzeky *per transversum* R Y₁v (mg); *certatim* na porząd *i. unus cum alio pro vicibus contendens studiose* R X₃v (mp); na wshtecz (!), na zad *retrorsum i. de summo usque ad infimum, deorsum, tergotenus, retroversum* R Y₃v (ml); – na przodkv chodzące, przelozenye *preposicio* RN (wykl. przednia); przelozenye, przepolozenye, przecladanye, na przodku chodzące *prepositio {in grammatica}* R B₂v; cza-ska na kolyanye *poples vel poplex* S 119v; Czashka na Colyanye *poples* R A₅v (por. Mu28, s. 62); chromy kon na golyenyach *suffraginosus* R H₃ (md); Baran czo na przodku chodzi *sectarius, ductor ovium* R E₆ (mp); *remulcantes* (? – możliwa lekcja „*remultantes*”), *navem trahentes* abo fflyssovye czo na trawczye robyą R C₆v (mg; av. *remultum ..., inde remulto,-are i. remulto na-*

vem trahere); prządza *pensa pluraliter lyen aut velna* na kądzyely S 110v; velna na kądzyely *pensa, pensum* R z₃v (mg); krązel na kądzyely *epistellum* S 51; Crażel na kądzyely *epicolus, epistella* R l₁v (md); obyąsło (!) na kądzyely *collofagium* S 30v; obvyadło *vel* obvyąsło na kądzyely *collofagium, collofolium* R g₇v (md); odnogy, odmlotky na głąbye *cime* S 27v; wloszy na czelye *ancie, sunt capilli supra frontem* S 9v; wlossy na czelye *ancie* R b₈v (mg); ffigura na monecye *nomisma i. figura vel imago, que fit in numis* R x₂; rostanye drog, dom na drodze *diverticulum* R k₂; namyesczv posadzenye *situs i. posicio, repausacio, ordinacio, reposicio* S 145v; domy wmyescyech na oszobny stoiącze *insule dicuntur domus in urbe ab aliis separate et vicos undique habentes* S 75v (por. Mu28, s. 19); domy w myescye na osobnym stoyącze *insule, domus* R p₈v (ml); czo nanyey pyşą bugstaby *tabella alphabetaria* S 155 (por. Mu28, s. 188); *delegavit i. discessit vel moriturus dimisit aut simpliciter dedit* oddal na testamencye, *aliquid circa mortem dare* (bibl.) R N₆v (md; av. *delego,-are*); modly gorne, Modly na gorach poganskye *excelsa i. alti montes* (bibl.) R l₆ (mp); nadworze yestem *foris sum* R X₆ (mh; av. *foris*); na brzegu *in ripis* (sv. *ripa*) R D₃; vchvycycz na yawnym vczynkv *deprehendo,-ere {in scelere capere}* R O₁v; na swytanyv *articulus diei i. incium, Gen.* (bibl.) S 14v; doszcz ma dzyen na praczy szvey *sufficit diei malicia sua* (bibl.) S 153v; na pyąndzy *palmus est mensure genus, a digitto minimo usque ad pollicem* S 106; *in puncto* na pyądzy abo voczemgnyenyv, *in momento hore* (bibl.) R C₁ (mp; av. *punctus*); napyądzy mąşz (Erz objaşnia: „na piędz wysoki, karzeł, pigmej”) *Pigmeus* S 115 (por. Mym41, k. 27v: *Pigmeus*, czwergk, Piędzimeżyk – w Mym28: ... Karzeł); itd. Zob. **KU, NADAREMNO, NAPRZECIW, NAPRZECIWO.**

NABITY *pinaca, tabella cereata* voskyem nabyta, *codicillus idem* R A₁v (md). Zob. **BITY.**

NABOCZNY ‘tu – o koniu idącym z prawej strony w zaprzęgu’ naboczny, Narączny kon *dextrarius i. equus a dextra, quia per dextram ducitur* R i₇ (por. łac. hasło w R: *dextro,-are i. per dextram ducere {vel equos bigarios iungere}* R O₂ – bez odpowiednika polskiego; por. też Lex, k. 84: *Dextro,-are, apud Solinum et Vallam, id est, Equos bigarios iungere, Zaprzac, Zálóżyć dwu konyu w wós; por. także Ca1585, s. 317: Dextrarii dicuntur equi, maxime bigarii*). Zob. **BOCZNY, HORZ, KARA, KOŃ.**

NABOGATSZY ‘najbogatszy’ nabogathshy *opimatus i. opulentus, fecundatus ...*, *opimus i. opulentus, dives, abundans* R x₆v. Zob. **BOGATY.**

NABOŻEŃSTWO skuteczne nabozenstwo, gysthne, ktore iest tenrasz *actualis devocio* R a₈ (md). Zob. **POBOŻNOŚĆ**.

NABOŻNIE nabożnye prossicz *deprecor,-ari i. valde precari {devote}* R O_{1v}. Zob. **POBOŻNIE**.

NABOŻNY nabożne proshenye *deprecacio* (bibl.) R i₇ (mg). Zob. **NIENABOŻNY, POBOŻNY**.

NABYĆ dostąpicz rzeczy, dostacz, nabycz *sortior,-iri* R T₇; dostąpicz, nabicz *assequor,-i* R M_{4v} (md); Nabycz *nancio,-ire dicebant antiqui, inde nos dicimus nanciscor,-i i. acquirere, adipisci, invenire {consequi}* R Q_{8v}. Zob. **KUPIĆ, POSIEŚĆ, ZYSKAĆ**.

NABYTY 'zdobyty, osiągnięty' nabytha cznotha *habita virtus* R o_{2v} (mg); pospolite sławąthnoscy *vel* wsithkich rzeczy pospolita bithnosc *vel* vyslovyenye, znamyonwiącza włosnosc, przyrodzona, wlyana, nabyta rzeczy wydomych (Erz bł.: „wydanych”) y domyslnych *predicamenta* S 121v; wshythky<ch> rzeczy pospolita bythnosc, Pospolite sławąthnoscy, znamyonwiącze Bythnosc abo własnosc, wlyane abo nabyte, przyrodzenia rzeczy wydomych y domyslnych *predicamenta* R B₂ (mg).

NACECHOWAĆ 'naznaczyć, napiętnować' naczehovacz *signo,-are* R T₆; naczehovacz *caraxo,-are ... est exinanire, scribere* R M₇. Zob. **CECHOWAĆ, ZATWORZYĆ, ZNAMIONOWAĆ**.

NACECHOWANY 'naznaczony, napiętnowany' *signata pecora* naczehovane *inustione aut pice* R F₆ (mp); naczehovane *signata pecora* R T₆ (mp; av. *signo,-are*). Zob. **CECHOWANY**.

NACHYLIĆ (SIĘ) vesprzeci, podeprzeci, zvyessicz, vgygącz (!) są, nachylicz *reclino,-are i. iterum clinare sive iterum flectere vel curvare* R S₆. Zob. **CHYLIĆ (SIĘ), SCHYLIĆ SIĘ**.

NACHYLONY nachilony, podparty, wsparty, zavyesshony *reclinatus* R C_{5v} (md). Zob. **POCHYLNy**.

NACIERAĆ 'trzeć, pocierać' nadrapacz, nacyeracz *refrico,-are i. iterum vel reverse fricare* R S_{6v}; podrapacz, Nacyeracz cyalo plothnem szvrovym *frico,-are i. unam rem superadducendo exasperare cum alia* R P₂. Zob. **POCIERANIE, PRZECIERAĆ, PRZETRZEĆ, TRZEĆ, UCIERANIE, WYCIERAĆ**.

NACZYNIĘ – 1) 'narzędzia, sprzęt, broń; naczynie' naczynye *artificialia* S 14v i R c_{8v} (mp); naczynye *instrumentum artis* S 75 i R p_{8v}; Brony, naczynya *arma* R c_{7v}; srebrne naczynye *argenteria* S 13v; Srebrne naczynye *argenteria vasa* R c_{6v} (md); – 2) anat. 'narząd, członek' naczynye mąsskye

priapus, coles (!), penis, veretrum, mentula idem ... dr membrum viri S 123; maśskye naczynye *priapus* R B_{3v} (por. Mu28, s. 61). Zob. **NADOBIE, SAĐ 2.**

NAD nad *supra* R Y_{4v} (mp); nad *super, adv. loci {et super y nad to}* R Y_{4v}; Nad tho *nihilominus* R x₁ (md) (por. Cervus); nad to *quin ... i. super, adv. ordinis* R Y₃; nad to *teszh quinetiam, adv. ordinis, i. insuper* R Y₃; *preterea adverbium est et dr a preter adverbio et ea pronomine nad tho. Et preterea adverbium discretivum, idem quod preter ista que dicta sunt* Mymo tho {*ultra idem*} R Y₂; nad nadzycieią *insperatus* R p₈ (mp); vczynek nad obiczay *opus sine exemplo* R x₇ (md); vczynek nad obyczay *opus sine exemplo* R x₇ (mp); *besz voley, nad volya extra placitum* S 116v (av. *placitus*) i R A₃ (mg); nad volya, *Besz voley extra placitum* R R_{6v} (md; av. *placito,-are*); nad pravo *ex superabundanti* R a_{2v} (md; av. *abundans*) i R m_{1v} (ml) (por. Cervus: *ex super habundanti*, nad pravo); *yzascye vy nye nadnye? nye vaznyeyszy? nonne pluris estis vos?* (bibl.) S 247 (av. *plus, pluris*); *pluris i. maioris valoris, ut pluris estis vos, pluris est* Izascye vy nyenadnye abo nyevaznyeyszy? (bibl.) R A₄ (mp; av. *plus, pluris*); – starszi cyeslya nad cyeslyamy *architectus, fabricator* S 13; napisz nad grobem *epitaphium* S 50v; napysz nad grobem *epitaphium* R l_{2v}; *a batis dr qui preest mensuris Myerznyk vel qui annonam equis aut avenam vel farinam mensuris dat et dividit* oszypką vydava, Włodarz nad myolem (!) RN (wykl. przednia).

NADAREMNO (lub **NA DAREMNO**) nadaremno, poproznyczi *frustra, adv. qualitatis, i. in cassum, sine causa, sine effectu* S 244; na daremno, poproznyczy *frustra* R X₆. Zob. **NIEDAREMNO.**

NADAĆ nathchnącz, nadącz *afflo,-are, inspirare* R M₃ (mg); nadącz, opuchnącz *inflo,-are i. intus flare* R Q₁; nadącz, opuchnącz *intumesco,-ere, exaltare, elevari* R Q_{2v} (ml). Zob. **DAĆ, NADETY, NADYMAĆ SIĘ.**

NADAĆ SIĘ puchnącz, nadącz *syą turgeo,-ere i. inflare, tumere* R V₅. Zob. **NADETY, NADYMAĆ SIĘ, NADYMAJĄCY SIĘ.**

NADCHNAĆ ‘natchnąć’ porushicz, pobudzicz, nadchnącz *instigo, -are i. valde stigare {incitare}* R Q_{1v}. Zob. **NATCHNAĆ.**

NADCHNIENIE ‘natchnienie’ porushenye, Nadchnyenye, pobudzenye *instinctus i. instigatio, persuasio, stimulatio, incitatio* R p₈. Zob. **DECH, ODECHNIENIE, WESTCHNIENIE.**

NADCHNIONY ‘natchniony’ nadchnyony *afflatus i. inspiratus* R b₂. Zob. **TCHNAĆ.**

NADEĆIE ‘opuchlizna lub pycha’ opuchłocz, nadącye *inflacio* R p₇ (mg); nadącye, puchlyna *tumor est inflatio vel superbia cum motione corporis*

vel *iracundia* R K₁. Zob. DAĆ, KROSTA, NADAĆ, OCIECZENIE, ODYMANIE, OTOK, PUCHNIENIE.

NADĘTY nadąty, napuchły *turgidus i. inflatus, tumidus, iratus* R K_{1v} (por. puchnączy S 164); nadąty *stomachosus i. iracundus, furibundus {qui facile indignatur, iniuriatur aut contumeliam facit}* (sv. *stomachus*) R G_{6v}; nadąta *crosta pustula* R C_{1v}; crostka nadąta *pustula* S 127. Zob. DĘTY, NADAĆ, OPUCHŁY.

NADOBIE 'naczynie; broń' wodne nadobyje *luter i. concha vel cantarus aquarius ..., luterus, vasa purgandis sordibus apta {3 Reg. 7}* (bibl.) R s_{3v}; nadobyje *vasa belli dicuntur arma* R K_{2v}. Zob. BROŃ, HANDFAS, LAWATARZ, NACZYNIĘ, SĄD 2., UMYWADŁO.

NADOBNY 'piękny' nadobny *speciosus i. formosus, pulcher* S 147v. Zob. CUDNY, PIĘKNY.

NADRAPAC 'trzeć, pocierać' nadrapacz, nacyeracz *refrico, -are i. iterum vel reverse fricare* R S_{6v}. Zob. DRAPAC, PODRAPAC, PRZEDRAPAC, ZDRAPAC.

NADROBIĆ 'połamać, nakruszyć' nadrobicz *infrio, -are, infricare* (? – lek-
cja niepewna) *panem* R n_{2v} (ml; av. *frio, -are*); *infrio, -are* nadrobicz *terendo digittis leviter spargere* R P₂ (mp; av. *frio, -are*); nadrobicz *infriare digittis panem, inspergere* R Q₁ (md); nadrobicz chlyeba *infriare panem* R p₇ (mg; av. *infractio*). Zob. DROBIĆ, DROBINA, DROBIUNKA, WDROBIĆ, ZDROBIĆ.

NADTO (?) zob. NAD.

NADWORNY – 1) praw. 'tu – pozew przed sąd królewski' Nadworny rok *citacio verbalis* R g₅ (mg) (por. Cervus); – 2) 'zewnątrzny' nadworny *extraneus* R m_{1v} (md); nadworne *extranee fores* R m_{1v} (md). Zob. DWOR, POZEW.

NADWYSZSZE (lub **NADWYSZE**) 'przysłówek? – najwięcej, ponad miarę' wyączey dacz, Nad vysshe vczynycz *supererogo, -are* R V_{1v} (md). Zob. NAWYSZSZEJ, WYSOKO.

NADWYSZSZEJ (lub **NADWYSZEJ**) 'przysłówek? – najwięcej, ponad miarę' nad vysshey abo wyączey vczynycz abo dacz *supererogacio* (! – zam. *supererogo, -are*) R H_{3v} (md). Zob. NAWYSZSZEJ, WYSOKO.

NADWYSZSZY (lub **NADWYSZY**) 'najwyższy' gram. *superlativus* <gradus> Nadvysshy stopyen, przewysshaiący *ut doctissimus* Navczenshy RN (wykl. przednia); *superlativus* <gradus> przewysshaiący, nadvysshi *ut doctissimus* RN (k. tyt.). Zob. NAWYSZSZY, POŁOŻONY, POWYSZ-

SZONY, PRZEDNI, PRZEWYSZSZAJĄCY, PRZYROWNAJĄCY, STOPIEŃ, WSTOPIEŃ, WYSOKI, WYSZSZY.

NADYMACĆ SIĘ *tumeo,-ere i. ... inflare, superbire* {puchnąć, nady-macz się *irasci*} R V₅. Zob. **DAĆ, NADAĆ SIĘ, NADĘTY, ODYMANIE, ROZDYMANIE.**

NADYMAJĄCY SIĘ *nadymaiący* się *turgens* R K_{1v} (ml). Zob. **NADĘTY.**

NADZIAĆ 'napęlić' *nadzyacz* *kyelbassy* abo *kysshky refertio,-ire* R S_{6v}; *nadzyacz* *kyelbassi infertio,-ire* R P_{6v}; *nadzyacz* *kysszką fartio,-ire ... saginare, implere* R O_{7v}. Zob. **NADZIENIE.**

NADZIANY 'napęlniony' *nadzyany refertus i. repletus* {*obesus, pinguis*} R C₆. Zob. **NADZIEWANY.**

NADZIEJA *nad* *nadzyeią insperatus* R p₈ (mp).

NADZIENIE 'farsz' *nadzyenye arrocrea* (Erz: „sic!”, sv. *artocrea*) S 14 i R c₈ (mp); *podrobnycza, nadzyenye minuta i. minutum frustum vel genus cibi* R t_{6v}; *Syekanyna kv nadzyenyv fartum dr caro incisa, minutatum in intestina, vel fertum* R m_{3v} (md).

NADZIEWANY 'napęlniony farszem' *wątroba kyselbasza vel wątroba nadzyevana tomaculum* S 160 (por. Mu28, s. 161); *nadzyevane prosyą troienus* (Erz: „sic!”) *porcellus* S 163v; *nadzyevane prossyą troienus porcellus* R J_{8v} (ml) (por. Mu28, s. 161); *kysshky* abo *kyelbassy nadzyevane skorzenym y szchosnkyem tomacla* R J₅ (md). Zob. **NADZIAĆ, NADZIANY.**

NAGABACĆ 'dokuczać, prześladować, dręczyć' *nagabacz, nagarnącz infesto,-are i. molestari, adversari, infestum esse alicui* {*verbis aliquem molestare*} R Q₁. Zob. **GABACĆ, PRZEGABACĆ, PRZENAGABACĆ.**

NAGARNAĆ 'dokuczać, prześladować, dręczyć' *nagabacz, nagarnącz infesto,-are i. molestari, adversari, infestum esse alicui* {*verbis aliquem molestare*} R Q₁. Zob. **OGARNAĆ.**

NAGIĄĆ *skrzywicz, naclonycz, naggyącz incurvo,-are* R P_{6v} (ml); *na-clonycz acclino,-are i. ad se vel ad aliud flectere* {*vel i. incurvare naggyącz*} R M₂; *obrącz wczynycz, naggyącz, nakrzywicz arcuo,-are i. curvare* R M₄. Zob. **GIĄCY, PODGIĄĆ SIĘ, UGIĄĆ SIĘ, ZGIĘTY, ZGINAĆ SIĘ.**

NAGLE *naglye, prąnthko, gwałtownye, zdradlyvye, Nyespocoynye in preceps* R B_{1v} (md; av. *preceps*); *naglye in preceps* R Y₂ (mg); *navalnye, Naglye, kvaplyvye, Bystro, varthko impetuose* R X₇ (md); *richlo, naglye subito i. cito, velociter, repente, insperate* S 249; *Richlo, naglye subito* R Y_{4v}.

NAGŁOŚĆ Bystroszcz, nagloszcz *vehemencia* S 166v; *vehemencia* Bystroszcz, nagloszcz, *gravitas, acritudo, demencia* R K₃ (mp); nagloszcz *impetus vel impes in eodem sensu, animi fervor, incursus, impressio* R p₅. Zob. **KWAPIENIE, WARTKOŚĆ**.

NAGŁY navalny deszcz *nagly imber* S 72v.

NAGNIEŚĆ nagnyeszcz *cyastho reverso,-are i. retro versare* R T₂. Zob. **GNIEŚĆ SIĘ**.

NAGNIŁY 'zgniły' nagnyli, zgnyli *putris i. putridus {corruptus}, marcidus* R C₂. Zob. **GNIŁY**.

NAGNOIĆ nagnoiocz *stercoro,-are i. stercore inquinare vel impinguare* R T_{7v}. Zob. **GNOIĆ, ROZGNOIĆ**.

NAGODA 'przypadek, traf' *fortuitu, adv. eventus ..., fortuito* znagody R X₆. Zob. **PRZYDCZA, PRZYGODA**.

NAGORSZY 'najgorszy' *prior ... primus etiam pro maximus invenitur, unde I Timo. I dr: Christus venit in hunc mundum peccatores salvos facere, quorum primus ego sum. Ubi dicit Glo<ssa>: primus i. maximus, peior enim omnibus sum nagorshy, quia persecutor, quo non erat peior* (bibl.) (sv. *prior*) R B₄; *nagorshy pessimus* R z₆ (md); *nagorshym bicz pessimo,-are, pessimum facere, deteriorare* R R₆. Zob. **ZŁY**.

NAGRODZIĆ napelnycz, vipelnycz, nagrodzicz *impleo,-ere* R P₆ (md); *nagrodzicz suppleo,-ere* R V_{1v}; *nagrodzicz, napelnycz adimpleo,-ere* R M_{2v} (ml).

NAGRODZONY nagrodzony, napelnyony *adimpletus* R a_{8v} (md).

NAIGRAĆ (lub **NAJIGRAĆ**) 'wysztydzać' *naygracz illudo,-ere* R P_{5v} (md). Zob. **JIGRAĆ, NAJIGRAĆ**.

NAIGRANY (lub **NAJIGRANY**) 'wysztydzony, oszukany' *delusus* oszhukany, *naygrany i. deceptus* R i_{6v} (ml). Zob. **NAJIGRAĆ**.

NAIGRAWANIE (lub **NAJIGRAWANIE**) 'wysztydzanie' *naygravanye ludibrium i. derisio et quod illuditur* (bibl.) R s_{2v}. Zob. **NAJIGRAĆ, NAŚMIEWANIE**.

[**NAJ-**] zob. **NA-**, **NAD-**.

NAJAĆ 'wydzierzawić, wynająć' *gleythnyk conductor, <a> conducere dr ille, qui rem aliquam ab aliquo data mercede vel promissione accipit utendam nayancz ut fundum, predium, domum, ita quod sibi licet uti et habitare in re conducta* S 33v; *conduco,-ere i. rem aliquam ab aliquo data mercede vel promissione utendam accipere nayancz ut fundum, domum, predium ad habitandum vel utendum* S 215; *nayancz conduco,-ere* R N_{2v}; *odvyescz na vozye,*

nayąncz dom *conduco,-ere* R h₃ (md; av. *conductor*); nayąncz (Erz brak) *loco,-are* i. *statuere, stabilire, collocare, conducere* S 225v; dom nayąncz, vrządźnicz na robotą *loco,-are* {*domum, fundum conducere*} R Q₅v; *convenit* Slushna rzecz *vel* i. *convencio facta est vel* i. nayącz R N₄ (mp; av. *convenio,-ire*). Zob. **NAJĘTY, NAJMOWAĆ**.

NAJAĆ SIĘ ‘wynająć się do pracy’ vrządźnicz kogo, robicz, nayąncz syą *locare personam* S 83v; vrządźnicz kogo na swą robotą *vel* naiącz syą, robicz komv *locare personam* R s₁v (ml).

NAJĆ (lub **NAJŚĆ, NALEŻĆ**) ‘znaleźć’ wrzeczach stworzonych naydzye przodek y konyecz *processus in infinitum* R B₄v (mg; av. *processus*); wrzeczach stworzonych naydzye początek y konyecz *processus in infinitum* R S₃ (md; av. *procedo,-ere*). Zob. **DOJŚĆ, IŚĆ, JIĆ, NALEZIONY, ODEJĆ, PODEJĆ, PRZEJĆ, WEJĆ, WNIĆ, WYNIĆ, ZAJĆ, ZNIĆ SIĘ**.

NAJEM ‘wynajęcie komuś domu’ nayem, naymovanye swego domv *locacio domus* R s₁v (ml).

NAJEMNIK ‘wynajmujący coś komuś lub od kogoś; najmujący się do pracy lub służby za opłatą’ nayemnyk *conventor* S 35v i R h₅ (mg); nayemnyk na robotą *conventor* R h₄v (md); nayemnyk *locator* {*locatarius*} *est ille, qui rem aliquam pro certo precio vel certa mercede alicui utendam concedit ... ut cum loco tibi domum meam ad habitandum in ea, ego dicor locator* R s₁v; gleytownyk, nayemnyk swego domv *conductor* R h₃ (md); nayemnyk *mercennarius* i. *precio conductus, sc. qui accipit mercedem* R t₄v; nayemnyk *servus mercennarius* R F₄v (md; av. *servus*); nayemnyk *simumista* i. *sacerdos mercennarius* S 143v (por. Mu28, s.172: *Sacerdos mercenarius, eyn officiant, eyn mitling ader helfer, Náyemnik, Symumysta idem*). Zob. **KAPŁAN, NAJEMNY, NAJMOWANIE, NIEWOLNIK, SŁUGA**.

NAJEMNY ‘wynajęty; do wynajęcia’ nayemny dom *conducticia domus* R h₂v (md) i R h₃ (md); *simonista* i. *sacerdos mercennarius* Nayemny caplan *vicem alicuius gerens, i. vicarius* R F₇ (mp) (por. Mu28, s. 172); nayemny *meritorius equus* S 90; nayemny kon *meritorius equus* R t₅ (mh; av. *meritorium*); *taberna meritoria* nayemna i. *conducibilis* R t₅ (mp; av. *meritorius*). Zob. **NAJEMNIK**.

NAJĘTY ‘wynajęty’ nayąthi na robotą za pyenyądze *oberatus* R x₃v (md); *oberatus miles* i. *obligatus ad militandum* nayąty *pro pecunia* R R₂ (md). Zob. **JĘTY, NAJAĆ, NAJMOWAĆ**.

NAJIGRAĆ ‘wysztydzać; zwodzić?’ oszhlukacz, nagygracz *deludo,-ere* R N₆v (md). Zob. **JIGRAĆ, NAIGRAĆ, NAIGRAWANIE**.

NAJMOWAĆ ‘wynajmować coś komuś lub od kogoś’ *targovac*, *Naymovacz*, *robicz vel pozivacz convenio, -ire i. pacisci vel exigere aliquid ab aliquo vel adunari insimul* S 35v. Zob. **NAJAĆ**, **NAJEM**.

NAJMOWANIE ‘wynajęcie komuś czegoś’ *naymovanye locacio est persone vel rei ad usum facta concessio mercede in pecunia numeranda conventa* S 83v; *nayem*, *naymovanye swego domv locacio domus* R s₁v (ml). Zob. **DWOR**, **NAJEM**.

NAJŚĆ (lub **NALEŻĆ**) zob. **NAJĆ** ‘znaleźć’.

NAKAZIĆ ‘skazić, zepsuć’ *nakazicz*, *narushicz depravo, -are i. valde pravare, prave facere {vel scripturam viciare vicio scriptoris}* R O₁v. Zob. **KAZIĆ**, **PRZEKAZIĆ**, **PSOWAĆ**, **SKAZIĆ**, **ZAKAŻENIE**.

NAKAZONY ‘skażony, zepsuty’ rdzą *nakazoni rubiginosus i. rubigine plenus* (sv. *rubigo*) R D₃v; *nakazona corrupta terra* (bibl.) S 36v; *corrupta terra nakazona, vel malis moribus infectus dr aliquis* (bibl.) R h₆ (mp); *nakazona corrupta terra* (bibl.) R N₄v (ml; av. *corrumpo, -ere*). Zob. **NIESKAŻONY**, **SKAŻONY**, **ZAKAŻONY**, **ZEPSOWANY**.

NAKŁAD ‘koszt, wydatek, zapłata; ubieganie się, dążenie do czegoś’ *naclad expensa* R m₁ (mp); *Strava, naclad expense sunt sumptus voluntarii et non necessarii* R m₁; *naclad impensa* S 72v i R p₄v (ml); *potrzeba, naclad impendium et hec impensa, ambo pro expensa vel dispensa* R p₄v; *Strava, Naclad, Costowne travyeny sumptus i. dispensa vel expensa vel actus vel passio sumendi* R H₃v; *ambicio naclad, ut in legenda s. Thome* S 8. Zob. **CZEŚĆ**, **DOPOR**.

NAKŁADAĆ ‘ponosić koszty, wydawać; trwonić’ *nacladacz*, *travycz costowno sumtuo, -are i. immoderate consumere* R V₁v (ml); *impendo, -ere i. donare, exhibere {plus dare quam decet vel nacladacz}* R P₆.

NAKŁONIĆ ‘nagiać’ *naclonycz acclino, -are i. ad se vel ad aliud flectere {vel i. incurvare naggyacz}* R M₂; *skrzyvycz, naclonycz, naggyacz incurvo, -are* R P₆v (ml). Zob. **NAGIAĆ**, **SKŁONIĆ**, **UKŁONIĆ SIĘ**.

NAKŁONIĆ (SIĘ) ‘skłonić się’ *naclonyl*, *Sklonil syą*, *Sschylil syą*, *podparl syą innixus* (bibl.) R p₇v (ml). Zob. **UKŁONIĆ SIĘ**.

NAKŁONIENIE *naclonyeny proclivitas* (sv. *proclivus*) R B₄v. Zob. **SKŁANIANIE**.

NAKOLANKI ‘część zbroi, ochroniacze na kolana?’ *Nacolanky illegarium* R p₄ (mg). Zob. **KOLANO**.

NAKOWADLNI ‘kowadło’ *nakovadlnya vel ambuszek incus* S 73v; *nacovadlnya incus dr instrumentum ferreum super quod fabricatur* R p₅v; *Na-*

covadlnya *acmon, incus fabrilis* R a_{3v} (md). Zob. **AMBUS, KO-WADLNICA.**

NAKRAPIAĆ ‘ozdabiać deseniem’ nacrapyac, malovac *stello,-are i. splendere ad modum stellarum, stellis circumdare et ornare* R T_{7v}. Zob. **KRASIĆ, KROPIĆ.**

NAKRAPIANY – 1) ‘malowany, ozdobiony; pstry’ nacrapyany *tinctus* S 159v; *stellatus, stellis circumdatus vel ad modum stellarum depictus, stellis ornatus i.* nacrapyany *quasi stellis* S 149v; *stellatus i. stellis circumdatus vel ad modum stellarum depictus* nacrapyany R G₅; przesshyvana, nacrapyana, Shachovana *polimita res* R S₁ (mp); nacrapyane *stellarie* S 149v; przesshyvane, nacrapyane, Shachovane, Postawczeve abo axamynthne (‘suknie?’ – Nom. plur.?) *polimita vestis* (bibl.) R A_{4v} (md; av. *polymita*); – 2) ‘tu – zool.’ nakrapyany *vaşzh cenchris, serpens plena maculis* S 26v; *vaşh* nacrapyany *cenchris, serpens* R f₇ (mp) (por. Mu28, s. 96). Zob. **BARWIONY, NAKRASZANY.**

NAKRASZANY ‘ozdobiony’ nacraszahany, vysshyvany, Shachovany, Barvyony, vypravyony, vgladzony, vcyoszany *polimitus* R A_{4v} (ml). Zob. **KRASZONY, OKRASZONY.**

NAKRUSZENIE ‘skruszenie, skrucha’ *attricio peccatoris* nacrushenye *cum deliberacione emendandi se* R d₃ (md); nacrushenye *attricio* R d_{3v} (mh; av. *attritus*). Zob. **KRSZYĆ, KRUSZYĆ SIĘ, SKRUCHA, SKRUSZENIE, SKRUSZYĆ.**

NAKRZYWIĆ obrąncz vczynycz, naggyąncz, nakrzyvicz *arcuo,-are i. curvare* R M₄; barzo nakrzyvicz *procurvo,-are* R S_{3v} (ml); nakrzyvicz, Sprostovac *reflecto,-ere i. iterum flectere* R S_{6v}; roshyrzicz *vel* nakrzyvicz *repando,-ere i. recurvare vel claudere vel recludere* R T₁. Zob. **KRZYWY, SKRZYWIĆ, ZAKRZYWIAĆ.**

NAKRZYWIONY roshyrzony, nakrzyvyony *repandus, recurvus ad modum lilii* (bibl.) R C_{6v} (md; av. *repandus*); nakrzyvyony *arcuatus i. obliquus* R c_{6v} (ml); nakrzyvyony *aduncus* R b_{1v} (ml); nakrzyvyony *aduncus i. valde curvus {ut nasus}* R b_{1v}; sprostovana, nakrzyvyona *reflexa res* R C₆ (mg). Zob. **KRZYWY, NOS, SKRZYWIONY, WYKRZYWIONY, ZAKRZYWIENIE.**

[NALEPIEJ] zob. **DOBRZE, LEPIEJ.**

NALEPSZY ‘najlepszy’ Slachczicz, nalepsy (!), vyborny, oslachcyony, Chvalebny *inclitus i. gloriosus, invictus, illustris* R p_{5v}; nalyepshy spospolitego Lyvdv *optimus plebis* R x₇ (mp); nalyepsha, brvnathna *mirra prima i. optima* R t₇ (md). Zob. **DOBRY.**

NALEWKA ‘naczynie do nalewania, nabierka, chochla’ Szypyen, Nalyewka *hausorium* S 67; Sypyen, Nalewka *hauritorium vel hausorium ... instrumentum hauriendi* R 0₂v; nalyewka *infusorium dr vas, quo aliquid infunditur, ut oleum* S 74v; *infusorium i. vas, in quo est oleum, quod ponitur in lucernis, item infusorium dr per quod proiicitur ablutio calicis {vel nalyewka, infundibulum}* R p₇; Sypyen, nalyewka *capula* R f₂v (md); *ephichisis seu infundibulum* nalyewka R l₁v (md); *fundibulum* Sypyen *seu hausorium* nalyewka R n₄ (mg); *nimbus ... item est fasciola transversa ex auro insuta in lintheo, quod est in fronte feminarum {pro ornatu Chomlya vel nalyewka vel Sypyen, quo funditur aqua in vas}* R x₁.

NALEZIONY ‘znaleziony’ *velamen oculorum* na sromotą, yzesz ve sromocye nalyezyona *in velamen i. (bibl.)* R K₃v (ml; av. *velamen oculorum ... Gen. XX. In historiis sic dr: Hoc erit tibi in velamen oculorum i. in memoriam verecundie, quod in mendacio deprehensa es*). Zob. **NAJĆ**.

NALEŹĆ (?) zob. **NAJĆ**.

NALUTOŚCIWSZY ‘najlitościwszy’ barzo myloscyvy, na lyvtoscywshy *pietissimus* R A₂v (mg; av. *pius*). Zob. **LUTOŚCIWY, MIŁOSIERNY, NIELUTOŚCIWY**.

NAŁAGODNIEJSZY ‘najłagodniejszy’ na łagodnyeyszy *piissimus* S 116v (av. *pius*). Zob. **ŁAGODNY, MIŁY, ZAKONNY**.

NAŁOG ‘zwyczaj’ pochopnosc, sprawa (3×), dowczipnosc, nalog (Erz brak) *habitus i. aptitudo, abilitas, dispositio ad aliquem actum seu opus vel est quedam qualitas anime proveniens ex actibus frequenter iteratis* S 67; *habitus eciam vestimentum religiosi odzyenyne vel dr status, voluntas, appetitus, actus aut passio habendi* nalog, zwyczaj S 67; sprawa, dowczypnosc, zviczay, nalog *habitus {dispositio, qualitas anime}* R 0₂. Zob. **CNOTA, PRZYPADŁOŚĆ**.

NAŁOŻYĆ ‘przystosować (się), przyzwyczaić (się)’ dowczipnosc, sprawą dzyalacz, nalozicz, zviczaicz syą *habituo,-are, abilitare perfecte et plene perficere, disponere ad aliquid opus* R P₄v (ml).

NAMACZANIE ‘przykładanie ciepłych, wilgotnych okładów leczniczych lub sam okład’ *fomentacio est applicacio rerum calidarum seu humidarum ad partes corporis lesas* Namaczanye, *fotus idem* R m₈v (ml). Zob. **ZMOCZYĆ**.

NAMAWIAĆ *sollicito,-are i. persuadere, ex suo loco movere, quasi ex toto, et multum citare et commovere* namavyacz, ponąkacz *vel smącicz {i. commovere}*, pylno praczovacz R T₆v. Zob. **MOWIĆ, ODMAWIAĆ, ROZMAWIAĆ, WYMAWIAĆ**.

NAMIASTEK – 1) ‘następca; zastępca’ *namyastek posterus i. sequens* S 120; *namyastek, pothomek, Czo potym bāndzye posterus* R A₆v (ml); *namyasthek vicarius est qui vices alicuius gerit* R K₆v; *namyastek, pothomek successor* R H₃ (mg) (por. Cervus); *superstes* *namyastek vel vivus remanens, incolumis, presens, senex, testis* R H₄ (mp); *poscigacz, czasz rozdzycielcz, namyastkyem bicz, wgymyeny wstāpicz succedo,-ere* R T₈v; – 2) gram. ‘zaimek’ *pronomen* *ktore cladzyemy na ono myescze, gdzye myalo bicz nomen*, *Namyastek, zamyona* RN (wykl. przednia); *pronomen* *zamyona, Namyastek in grammatica, ktore cladzyemy na ono myesscze, gdzye myalo bicz nomen* R B₅v (md). Zob. **MIASTO, MIESCE, NAMIESTNIK, ZASTĘPCA**.

NAMIASTNIK ‘następca’ *namyastnyk superstes, senex, vivus remanens* S 154; *namyastnyk superstes i. senex vel remanens vivus {supervivens} vel vitam ducens {vel i. presens}* R H₄.

NAMIENIĆ ‘powiedzieć, stwierdzić?’ *namyenyycz assero,-ere* R d₂ (mg) (por. Cervus: *Asseruisti* *namieniles*).

NAMIESTNIK – 1) ‘zastępca’ *namyestnyk burmystrow proconsul, qui vices consulis fungitur* S 34v (av. *consul*); *namyestnyk proconsul* R h₄ (mp; av. *consul*); – 2) ‘następca, potomek’ *superstes* *namyesthnyk vel i. vivus i. salvus, senex, vel i. presens, remanens, supervivens* RN Iv (w słowniczku „*Nomina consanguineorum*”). Zob. **NAMIASTEK, NAMIASTNIK, ZASTĘPCA**.

NAMIĘCIEĆ ‘pobudzać, podniecać, wzbudzać namiętność’ *stimulo,-are i. pungere, titillare, incitare, cogere, urgere, inflammare {cuspide acuta aut fuste molestare}* *pchacz, namyāczicz ad libidinem, porushenyemyecz in corpore, osnem popichacz}* R T₇v. Zob. **OŚCIEŃ**.

NAMIĘTNOŚĆ *Sklonnoszcz, pobudzenye, Namyāthnoszcz, zasmāczenyemy passio anime* S 108v; *sklonnoszcz, pobudzenye, namyāthnoszcz, zasmāczenyemy passio {affectio, affectus, perturbacio}* R y₆; *stimulus dr aculeus, compunctio, incitatio, molestatio* {*porushenyemy in corpore ad libidinem Namyāthnoszcz vel Oscyen*} (bibl.) R G₅v. Zob. **CIRPIENIE, MĘKA, NIERZĄD, ŻAŁOŚĆ**.

NAMIOT *namyoth castramentum* (bibl.) S 23v i R f₄v (ml); *papilio* *namyot, papiliones i. tentoria, 2 Reg. XI* (bibl.) S 107; *Namyoth tensorium i. tentorium, papilio* R H₆v (md); *Stan, Namyoth, Jatha, Buda tabernaculum* (bibl.) R H₄v; *Namyothy, Stany papiliones dicuntur tentoria ad similitudinem illius avis volantis* (sv. *papilio*) R y₄; *namyoti, zastāmpy castra* R f₄v; *Stany* *abo namyothi rostavicz castra ponere* R f₄v (ml); *rozmyathacz, postavicz na-*

myothy, Stany rozbicz, Namoty stanovicz *castrametor,-ari i. dividere vel ponere vel mutare castra* R M₇; vstavyl, vstanovyl namoty *metatus est i. posuit, disposuit* (bibl.) R t_{5v} (ml); vstanovicz namothy *metor,-ari ..., et proprie ... est dividere castra et assignare loca militibus in castris vel ponere castra vel mutare* R Q₇; *scenofactoria ars... dr ars faciendi tabernacula vel umbracula vel funes* Namoty, powrozy (bibl.) R E_{4v}.

NAMKNAĆ ‘podpowiedzieć, poradzić’ doradczic, namknaćcz, dacz vye-dzyecz *suggero,-ere* {*in cor ponere aut in aures*} R V₁.

NAMNIEJ ‘najmniej’ namnyey, nykakye *minime, adv. quod quandoque ponitur pro non, quandoque pro parum* R X₈. Zob. MAŁO, MNIEJ.

NAMNIEJSZY ‘najmniejszy’ Namnyeysy grzech *quadrans culparum novissimus i. minimum peccatum* R C₂ (mp); namnyeyszha nycz *filotegmen* (bibl.) S 58v; Namnyeyszha nycz *filotegmen* (bibl.) R m₇ (mp); tak namnyeisz *tam minimum* R Y_{4v} (mp). Zob. MALUTKI, MAŁY, NAWIĘCSZY.

NAMOŻNIEJSZY ‘najmoźniejszy, najważniejszy, najmocniejszy’ namoznyeyszha *potissima ratio* R B₁ (mg). Zob. MOŻNY.

NAOSTRZONY *naostrzony exasperatus gladius seu cultellus* R l₆ (md). Zob. WYOSTRZYĆ, ZAOSTRZONY.

NAPADAJĄCY ‘zbliżający się; zagrażający’ Blysska rzecz, przichodzącza, Napadaiącza, Nastavaiącza *imminens res i. instans* R p_{4v} (ml). Zob. NASTAWAĆ.

NAPARSTEK *naparstek digitale* S 42v; *naparstek digittale, ditegus, digistabulum* R i_{8v} (md); *naparstek ditegus* S 43v; *naparstek ditega* R k₂ (mp). Zob. PALEC, PIĘCIPIRŚCIEC, PIRŚCIEŃ.

NAPEŁNIĆ *napelnycz, vipelnycz, nagrodzicz impleo,-ere* R P₆ (md); *nagrodzicz, napelnycz adimpleo,-ere* R M_{2v} (ml); *zaprawicz, zalatacz, nassicicz, napelnycz reficio,-ere* R S_{6v} (ml).

NAPEŁNIENIE *vipelnyenye, napelnyenye execucio* S 53v; *napelnyenye, vypelnyenye, przipozvanye, vypravyenye execucio i. operacio* R l_{6v} (ml); *pylnosc* (może zam. „pelnosc”), *Napelnyenye plenitudo i. perfectio* R A_{3v} (md).

NAPEŁNIONY *nagrodzony, napelnyony adimpletus* R a_{8v} (md); *refectus nasziczony, napelnyony, vide Calepi, y napoyony* R C₆ (mg).

NAPĘDZONY *compactus i. confirmatus Spoyony vel i. impulsus napędzony* R N_{1v} (ml); *av. compagino,-are*). Zob. PĘDZIĆ, PRZY-PĘDZONY, ZAPĘDZONY.

NAPIAĆ *intendo,-ere i. augere vel adiungere ... Intendere etiam est operam dare, dirigere, intentum facere, intelligere, considerare vmyslicz,*

napyącz {*arcum*}, Roscyagnącz, othącz, poglądacz, Spylnoscyą sluchacz, wzgładacz R Q_{1v}; napyącz kuszą *vel* pogładacz *intendere arcum* S 224; scyagnącz, sschylicz syą *vel* napyącz Luk *tendo, -ere ... Et tendere dicunt arcum, venam et brachia* {*vide Calepi*} R V_{2v}. Zob. **DZIWIĆ SIĘ, NAPIĘTY, OTEŻYĆ.**

NAPICIE 'napój' Napycye, napoy, Pyvo *potatio et potio* R B₁. Zob. **NAPIJAĆ SIĘ, PICIE.**

NAPIĘTY napyąty luk *intensus arcus* R p_{8v} (md); napyąty lug (!) abo kusha *vel* zggyąty *tensus arcus* R H_{6v} (ml); napyąta kusha *intensus arcus* S 76. Zob. **NAPIAĆ, OTEŻYĆ, TĘGI.**

NAPIJAĆ SIĘ napiacz syą *potisso, -are i. frequenter et parum bibere* R S₂; napyacz syą *posspolv compoto, -are i. simul potare* R N₂. Zob. **NAPICIE, NAPOJ, OPIŁY, PICIE, PIĆ, PIWO, UPIĆ SIĘ, UPOIĆ, WYPIC.**

NAPIRWEJ 'najpierw' Wshelkye dzyecya, chlopyeczek, czo syą na pyrvey vrodzy *vulvam apperrens i. puer, masculus, qui primo egreditur de ventre* R L₆ (mg). Zob. **PIRWEJ.**

NAPIS – 1) napisz *epitaphium est scriptura sive titulus in lapidibus sepulcrorum scriptus* S 50; napisz nad grobem *epitaphium* S 50v; napisz nad grobem *epitaphium* R l_{2v}; – 2) praw. 'zapis, pismo' *caucio dr breve cirographum zapisz, quociens quis securus redditur de eo quod sibi debetur zaręczenie ad terminum na czas, i. scriptum seu carta napisz* S 25; zapysz, napyysz, Carta (? – może wyraz łac.) *cautio ... est generale nomen omnium securitatum, quotiens quis securus redditur de eo quod sibi promittitur. Et dividitur in infrascriptas species, quia cautionum alia est hypothecaria vel chirographica, sc. quando inter aliquos intervenit hypotheca vel chirographum, et possunt dici satisfationes* R f₆. Zob. **KARTA, OBRĘCZENIE, OPRAWA, PISAĆ, RĘKOJEMSTWO, ŚLUBOWANIE.**

NAPOIĆ nassicicz y napoicz *reficere oves* R S_{6v} (ml). Zob. **UPOIĆ.**

NAPOJ Napoy *potus, pocio idem* S 120v; pyvo, Napoy *potus i. pocio* R A_{6v} (md); napoy, pyvo, picye *potus, potamentum i. potacio* R S₂ (mh; av. *poto, -are*); Napycye, napoy, Pyvo *potatio et potio* R B₁.

NAPOJONY *refectus eciam i. nutritus vel napoyony* S 130; *refectus* naszczony, napelnyony, *vide Calepi*, y napoyony R C₆ (mg).

NA POŁY (lub **NAPOŁY**) zob. **NA.**

NAPOMINAC napomynacz *hortor, -ari* R P₅; napomynacz *contestor, -ari i. simul testari ... dr etiam contestari adiuvere, firmiter asserere, sicut fir-*

mum est testamentum przidacz na swyadeczstwo (bibl.) R N_{3v}; napomynacz, odpyeracz (w oryg. wyraz przekreślony), powtarzacz, roskazowacz *repeto, -ere* R T_{1v}; *contestans i. ostendens vel rectos reddens per verba, inducens promittendo et comminando et testimonia replicando* Napomynal R h_{4v} (mg). Zob. **PRZYPOMINAĆ, UPOMINAĆ.**

NAPOMINANIE praw. powtarzanye, napomynanye *repetitio capitur in iure pro reacceptione in testamento vel substitutione heredum* R D₁; *contestatio litis i. testimonium* Napomynanye, *vide verba iuris* R h_{4v} (mg).

NAPORNIE ‘natarczywie, uparcie’ pylnye, napornye, vsylnye *obnixie i. intente vel humiliter vel multum {valde}{instanter}* R Y₁. Zob. **UPORNIE.**

NAPORNOŚĆ ‘natarczywość, upór’ napornosc *impediculum* R p_{4v} (md); vpornosc, napornosc *importunitas i. infestatio, inquietudo* (sv. *importunus*) R p₅. Zob. **UPORA.**

NAPORNY ‘natarczywy, uparty’ *improbis* naporny *i. importunus, non probus, insaciabilis* (Erz bł.: „*insitiabilis*”), *perseverans, protervus in verbis et factis suis* naporny S 73. Zob. **UPORNY.**

NA PORZĄD (lub **NAPORZĄD**) zob. **NA.**

NAPRAWIĆ napravycz, poprawicz, zbudowacz, vivodzicz, odnovicz *instaurō, -are i. facere simile priori, restituere, reficere* R Q_{1v}; napravicz *restaurō, -are ...*, *reparare* R T_{1v}; napravicz *resartio, -ire ...*, *restaurare* R T_{1v}; *regulo, -are, dirigere, ductile facere* rządycz, napravicz *vel ad lineam facere* R S_{6v} (mg). Zob. **LINIJA, OPRAWIAĆ.**

NAPRAWIENIE ‘naprawa’ napravyyenye znowv *instauracio* R p₈ (mp); polyepszenye, przemyennosc, napravyyenye *emenda* S 47v; polepshenye, napravyyenye, przemyennosc *emenda* R k₈ (mp); napravyyenye gymyeny dobrovolnye danego *emphyteosis i. melioracio et quasi in fide posicio ...*, *i. melioracionis contractus et consistit hodie in rebus soli fertilibus* S 48; *emphyteosis i. melioratio sive contractus meliorationis. Unde cum quis dat agrum alicui ut excolat et melioret illum, iste dat agrum in emphyteosim {napravyenye gymyeny aut agri sterilis}* R k₈.

NAPRAWIONY napravyyony *refectus* R C₆; napravyyone, zalathane *refectum edificium* R C₆ (mg).

NAPRZECIW praw. naprzeciw *ad instanciam* S 75 (av. *instancia est tempus, quo iudicium discutitur et finiri debet*) (por. Cervus: *Cittatus ad instanciam* pozwany naprzeciw; *Ad instantiam* naprzeciw *vel* na vstanie). Zob. **PRZECIW, PRZECIWKO.**

NAPRZECIWO praw. na postavyeny, na przeczyvo, na prozbą, na volyą *ad instanciam* R p₈ (mp; av. *instantia est tempus, quo iudicium discutitur et finiri debet*). Zob. **PRZECIW**, **PRZECIWKO**.

NA PRZEKI (lub **NAPRZEKI**) zob. **NA**.

NAPRZYKRZEJSZY 'najprzykrzejszy' *abrupta* przerwy, naprzykrzey-she skaly, *ubi vie non possunt fieri* (bibl.) R a₂v (ml; av. *abrupta dicuntur loca aspera inter montes et acuta*). Zob. **PRZYKRY**.

NAPUCHŁY 'puchnący, spuchnięty; rozgniewany, pyszny' nadały, napuchly *turgidus i. inflatus, tumidus, iratus* R K₁v (por. puchńczy S 164); pyestrzec *vel crosta* napuchla *tuber* R K₁ (mp; av. *tuber i. fungus*); crosty napuchle *tubera* R K₁ (mp); *tubero,-are i. inflare, superbire vel tuberibus implere* {*inflare, tubera producere* Crosty napuchle} R V₅. Zob. **NADETY**, **OPUCHŁY**, **PUCHNĄCY**, **SPUCHŁY**.

[**NAR** (rzeka we Włoszech ?) – tak Erz; błędnie. *Nar* jest wyrazem łacińskim – zob. Wstęp do I t. naszej edycji, s. 40].

NAREW 'rzeka' *Narew Nar, quidam fluvius, qui habet duos meatus ad modum narium* R v₄ (Erz bł. wymienia *Nar* wśród wyrazów polskich – zob. wyżej; w S 95v jest tylko hasło łac. bez odpowiednika polskiego).

NARĘCZNY – 1) 'tu – o koniu idącym z prawej strony w zaprzęgu' naboczny, *Naręczny kon dextrarius i. equus a dextra, quia per dextram ducitur* R i₇ (por. łac. hasło w R: *dextro,-are i. per dextram ducere* {*vel equos bigarios iungere*} R O₂ – bez odpowiednika polskiego; por. też Lex, k. 84: *Dextro,-are, apud Solinum et Vallam, id est, Equos bigarios iungere*, Zaprzac, Zálóżyć dwu konyu w wós; por. także Ca1585, s. 317: *Dextrarii dicuntur equi, maxime bigarii*); *astruco i. dextrarius naręczny kon ab Astur pro gente, quia apud illam gentem huiusmodi equi abundant. Est etiam idem quod accipiter* {*accipiter* yastrzamb} R d₃ (por. *Astur est quidam populus Hispanie ... Item astur dr quedam avis, que apud illam gentem abundat ... etiam dr asturco vel accipiter yastrzab. Papias vero dicit: asturco accipiter maior. Unde: astruco quadrupes, asturco dr ales* R d₃); – 2) 'tu – o instrumencie muz.' *Naręczna Luthnya nablum, nabla, nabulum* (bibl.) R v₄ (md; av. *nablum Hebraice, Grece psalterium, Latine organum dr*). Zob. **NA-BOCZNY**.

NAROD 'potomstwo; rodzina, ród; lud; ludzie' *Dom, narod domus* R k₃; *semen, exponatur honeste* plemya, pocolenye, *Narod RN I; Rod, Narod, Lyvd gens* (bibl.) R n₆v; *spocolyeny, znarodv contribulis i. eiusdem tribus* R h₄v; *narody generaciones* R n₆ (md); *wsitky narodi luczskye universe familie gen-*

cium (bibl.) R m₃ (mp; av. *familia*); narodow *genecium* (! – zam. *gentium*) (bibl.) S 64; Narod (! – zam. „Narodow”) *genecium* (!) (bibl.) R n₆ (mp).

NARODA ‘rodzina, ród’ czelyacz, Naroda (!) *familia* (bibl.) R m₃.

NARODZIĆ SIĘ Chlopyaszhek, dzyecyą, ktore są pyrvey narodzi *adappiens vulvam i. puer primo procedens de matrice* (bibl.) R a₈v (mg). Zob. **ODRODZIĆ SIĘ, PORODZIĆ, RODZIĆ, URODZIĆ SIĘ, ZARODZIĆ SIĘ.**

NARUSZYĆ ‘zepsuć, skazać’ nakazicz, narushicz *depravo,-are i. valde pravare, prave facere {vel scripturam viciare vicio scriptoris}* R O₁v; zlo-micz, naruszhicz, zepsowacz *irrito,-are ... item irritum potest componi a ratus et tunc irritare est evacuare, vanum facere, debilitare, destruere* R Q₂v; zlo-mycz, naruszicz (Erz: „wzruszicz”) *irritum facere* S 77; zlomycz, narushicz, Skazicz, zepsowacz, wzdrushicz *irritum facere* R q₃v (ml). Zob. **GABAĆ, PORUSZYĆ.**

NARYCHLE ‘najrychlej, najszybciej, natychmiast’ na richlye *in promptu i. in promptitudine* R B₅v (mg; av. *promptitudo*). Zob. **RYCHŁO.**

NARYNARZ zob. **MARYNARZ.**

NARZAĆ SIĘ (lub **NURZAĆ SIĘ**) ‘zanurzać się, nurkować’ narzacz są (? – możliwa lekcja „nurzacz są”) *mersito,-are i. frequenter mergere* R Q₇ (mp); *urino,-are {in aqua emergi (!) narzacz są (? – możliwa lekcja „nurzacz są”)}* R X₂. Zob. **NOR, NOREK, PONORZONY, WYNARZAJĄCY SIĘ, WYNORZYĆ SIĘ.**

NARZAJĄCY SIĘ ‘nurkujący, zanurzający się’ *urinatores, qui in aqua natant et merguntur* Norovyte, Narzający są *et merces de mari iactatas extrahunt* R L₅ (mg). Zob. **NOR, NOREK, PONORZONY, WYNARZAJĄCY SIĘ.**

NARZEKAĆ narzekacz, zalovacz *lamentor,-ari i. flere, dolere {sc. ex egritudine}* R Q₃v.

NARZEKANIE zalovanye, narzekanye *lamentacio i. lacryme, gemitus, fletus, ululacio* S 79; zalovanye, Narzekanye *lamentacio* R r₂ (mg); narzekanye *Emoth (!) R k₈ (mp) (Emoth – bł. zam. Cinoth, tu o tzw. Trenach Jeremia-sza, por. Słstp, sv. Narzekanie); lkanye, Narzekanye, vycye {fortis clamor luporum aut canum} ululatus, meror, lamentum* R L₃. Zob. **STĘKANIE.**

NARZEPIONY ‘pełen rzepów’ narzepyony *glissosus i. laposus, vel lapa seu glisse plenus* R n₈v. Zob. **RZEP.**

NASAD ‘część wozu’ (Erz: „wozowy”, ale SP XVI w.: „łódź” (!)) naszad *trabale* S 161v; nassad abo Clonycza *trabale in curru, forale idem* R J₆ (mg); Nasad *forale currus, trabale idem* R m₈v (md). Zob. **KŁONICA.**

NASADZISZCZE ‘drzewce włóczni lub część świecznika’ *hastile pontur pro ligno lancee osczep et pro parte candelabri a stipite directe procedente* Rączysko, Nassadzishcze (bibl.) R 02v. Zob. **DRZEWCE, KOPIJA, KOŚCIEŃ, ROHATYNA, WŁOZCZNA.**

NASIADAĆ – 1) ‘zasiadać, siadać’ nasyadacz *insideo,-ere* R Q1v (mg); – 2) ‘przygotowywać zasadzkę’ zdradą nasyadacz, zalavyacz, przecyvicz są, zalozicz chitrosycą *insidor,-ari i. insidias tendere et preparare* R Q1v. Zob. **SIEDZIEĆ.**

NASIEKANIE ‘nacinanie – o zabiegu leczniczym’ *scarificacio* zaczynane zyl *vel ventosacio* nasyekanye puszczadlem do Banky R E4 (mg). Zob. **ROZSIEKANIE, SIEKANIE.**

NASIEKANY ‘tu – ponacinany?; zakrzywiony?; może chodzi o broń, tzw. nasiek’ nasyekany kyy *valgustus i. fustis uncus* R K2 (mp).

NASILNIEJSZY ‘najsilniejszy’ Nasylnyeyshy gardzyny (Nom. plur.) *titanes ... sunt fortissimi viri {illuminantes mundi sua probitate}* (bibl.; sv. titan) R J4v. Zob. **MOCNY, SILNY.**

NASILNIK ‘ciemieżca’ poborcza, nasylnyk, drączny sylnyk *exactor i. iniustus petitor {debitorum}* R I6. Zob. **DRĘCZNY.**

NASKAKOWAĆ ‘naskakiwać – tu: dokuczać’ przecyvyacz są, przegazacz, draznycz, hanbicz, naskakovacz *insulto,-are* R Q1v (md). Zob. **DRAŻNIĆ, GAŃBIĆ, PRZYSKAKOWAĆ, SKAKAĆ.**

NASŁUCHAWAJĄCY ‘nasłuchujący, słuchający; posłuszny’ nasłuchawaiący, posluszny *auscultans i. obediens, attendens diligenter mandata* R d4v (mg). Zob. **POŚLUCHAĆ, SŁUCHAĆ.**

NASOLONY ‘posolony’ dobrze nassolyony *respersus* R D1v (md). Zob. **SOL.**

NASTARSZY ‘najstarszy’ nastarszy wvy *avunculus maximus, abavie frater* SN 250v; Nastarshy wvy *avunculus maximus est frater abavie* RN I; Nastarshy wvy *abavunculus est frater abavie* RN I; nastarsza cyotka *amita maxima, soror abavi* SN 250v; Nastarsha cyothka *amita maxima est soror abavi* RN I; nastarsza cyothka *matertera maxima, soror abavie* SN 251. Zob. **OSTARZAŁY, STARSZY, STARY, ZGRZYBIAŁY.**

NASTAWAĆ ‘pojawiać się, zbliżać, zaczynać się; zagrażać’ – nastavacz *ingruo,-ere i. maturare, imminere, impendere, instare* R Q1; Czo nastavava *ingruens necessitas* R p7v (ml); nastavava *instat tempus* R Q1v (ml); blyzy są, nastavava, przichodzy *imminens* (sv. *immineo,-ere*) R P5v; nastave, nyedostave *restat i. instat* R Y3v (mg).

NASTAWAJĄCY ‘zbliżający się; zagrażający’ Blysska rzecz, przychodząca, Napadająca, Nastawiająca *imminens res i. instans* R p₄v (ml).

NASTELKA (lub **NASTELKA**) ‘alkierz, ganek, przybudówka przy domu lub murze’ (Erz i SP XVI w. – sv. Nastolka ‘przykrycie na konia, deka’) nastelka *apendix* S 11v (zob. J. Siatkowski, Bohemizmy w Słowniku Bartłomieja z Bydgoszczy, [w:] Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło, Warszawa 1979, s. 53: „rodzaj przybudówki”; por. alkyerz *appendix* S 11v); nastelka, przydomye, alkyerz *appendix dr mansiuncula, que magne domui adheret* R c₅; *proiectura i. appendix* Nastelka, *genus edificii* R B₅v (mg). Zob. **ALKIERZ, DOM, HALKIERZ, MUR, POSTELKA, PRZEDDOMIE.**

NASYCIC *nassicicz* *sacio, -are* R T₃ (md); *refoveo, -ere* ochłodzicz, *nassicicz, consolari* R S₆v (mg); *zapravicz, zalatacz, nassicicz, napelnycz reficio, -ere* R S₆v (ml); *nassicicz y napoicz reficere oves* R S₆v (ml).

NASYCONY *naszyczony refectus, repletus, relevatus* S 130; *refectus* *naszyczony, napelnyony, vide Calepi, y napoyony* R C₆ (mg). Zob. **SYTY.**

NASZ *pospolitowane movy naszey communicacio idiomatum* S 31v; *pospolytowane movy nashey communicacio idiomatum* R h₁ (md). Zob. **MOJ, SWOJ, TWOJ.**

NASZCZEPAĆ ‘pociąć, narąbać’ *naszczepacz concidere ligna* S 215 i R h₂v (ml). Zob. **DRWA, ROZSZCZEPIC, SZCZEPAĆ.**

NAŚLADOWAĆ ‘iść za kimś, wzorować się; prześladować?’ *konacz rzecz, vyslyadovacz, naslyadovacz prosequor, -i* R S₄; *emulor, -ari i. diligere ... vel emulari i. invidere zayrzecz, unde ad Ro. XIII ... Item emulari i. sequi per invidiam vel amorem. Unde Prover. III: Non emuleris hominem malum ... Unde quidam: Emulor (!) inflatur, amat, invidet ac imitatur* *naslyadovacz* (bibl.) R O₅. Zob. **POŚLADEK, ŚLADOWNIK, WYŚLADOWAĆ.**

NAŚLADOWANIE ‘towarzyszenie komuś lub czemuś; wzorowanie się, sposób postępowania’ *naslyadovanye sequela, mos, consuetudo, exemplum, ritus, inclinacio* S 142v; *Croc* (zapewne zniekształcony zapis zam. „Czvg”), *ffolga*, *Naslyadovanye sequela, ritus, inclinacio vel ex quibus mala sequuntur* R F₃v (ml; av. *sequela i. mos, consuetudo, exemplum, ritus {actus sequendi}*) (por. Cervus: *Sequela czog vel folga; Ius sequelam dedit* *prawo czog dalo*). Zob. **CIĄG, FOLGA, KROCZ.**

NAŚLADUJĄCY – 1) ‘idący za, późniejszy, następny’ *rzeczy naslyadovanye subsequencia* R H₁v (md); – 2) ‘idący za, późniejszy, następny, tu – o jednym z traktatów logicznych Arystotelesa’ o przechodzącej y *naslyadovanye movy Liber Priorum et Posteriorum* R B₄ (mg; av. *prior*).

NAŚMIEWANIE 'wyśmiewanie' *nasmyevanye ludibrium, deceptio, illusio per ludum, res digna contemptu* R s₂v (ml); *subsannacio* *nasmyevanye* R E₁ (md; av. *sannii* (?), *sannatores, sannores i. irrisores*). Zob. **NAIGRAWANIE, POŚMIECH, ŚMIANIE, ŚMIECHOWISKO.**

NAŚMIEWCA 'szyderca' *nasmyewcza calophanta* R e₆ (mg).

NAŚMIEWNIE 'szyderczo' *nasmyewnye ironice, adv., i. derisorie* R X₇v.

NATCHNAĆ *nathchnącz, nadącz afflo,-are, inspirare* R M₃ (mg). Zob. **NADCHNAĆ, NADCHNIENIE, NADCHNIONY.**

[**NATCHNIENIE, NATCHNIONY**] zob. **NADCHNIENIE, NADCHNIONY.**

NATKANY 'napelniony' Stozak, vor *natkany* słomą *strapodium* R G₆v (mg) (por. Stozak, słomyany vor S 151). Zob. **TKAĆ.**

NATŁOCZONY 'wypełniony, ubity' *confertus i. spissus, constipatus, repletus ... Luc. VI: mensuram bonam et confertam, coagitatam* *natloczoną, ossipaną* (bibl.) R h₃.

NATOCZYĆ 'nalać' *natoczicz pyva indocillo,-are* S 223v; *natoczicz pyva* abo *vyna indocillo,-are* R P₆v (md). Zob. **PRZETACZAĆ, TOCZYĆ, WYTOCZYĆ.**

NATRĘT 'opętany, szalony' *opatany vel natranth arrepticus i. possessus a demone, vel qui agitatur ab ipso* R c₈.

NATUCZNIEJSZY 'najtłustszy, utuczony, dorodny' *natucznyeyshy tennerrimus* R V₂v (md; av. *tenerasco,-ere*); *natucznyeyshy vel i. Czyenky, pyąkny, Młody, godny* ku *zggyączyv tennerrimus* R H₆v (ml; av. *tener*). Zob. **CUDNY, ROZTUCZONY, TŁUSTY, TUCZNY, TUK, UTUCZYĆ.**

NATURA – 1) 'przyroda, natura' gdy *nyechyby natura natura non errante* S 96v; – 2) 'nasienie męskie' *komv natura odchodzy gonorreus i. semine fluens* R o₁ (md) (por. Mu28, s.70).

NAUCZAĆ *navka, ktora obiczayow navcza, i. rozvmna, obyczayna liber Ethicorum* R l₅ (mg; av. *ethicus*). Zob. **NAUCZYĆ.**

NAUCZENIE 'nauka, pouczenie' *navczyenye docimen, documen, documentum idem* S 44; *navczyenye byerze* a *przyymvye catesisatur* (bibl.) R M₇ (mp; av. *cathetezizo,-are vel cathezizo,-are*). Zob. **NAUKA, UCZENIE, WYUCZENIE.**

NAUCZEŃSZY 'najuczeńszy' *superlativus gradus* stopyen *przewysshaiący* *ut doctissimus* jako *navczyenshy* R H₃v (md); *superlativus <gradus>* *Nadvysshyy* stopyen, *przewysshaiący* *ut doctissimus* *Navczyenshy* RN (wykl. przednia). Zob. **UCZONY.**

NAUCZONY zwyczajny, doswyatczony, *Navczony exercitatus, artibus assuetus, instructus, exercitus idem vel defatigatus labore et negociis* (bibl.) R 1_{6v} (md); *vivczony, dobrze navczony eruditus, doctus* R 1_{3v} (md); *Slushnye navczony competenter litteratus* R h₂ (mg) i R X₄ (md); *wprawy navczony iurisconsultus i. iurisperitus* S 78 i R q_{5v}. Zob. **OBUCZONY, UCZONY, WYUCZONY**.

NAUCZYCIEL *navczyciel craszomovyenya rhetor* S 131v (por. Mu28, s. 178). Zob. **KRASOMOWCA, UCZYCIEL**.

NAUCZYĆ *dosvyatczacz, navczicz, zvycaicz exerceo,-ere* (bibl.) R O_{6v}. Zob. **NAUCZAĆ, ODUZYĆ, UCZYĆ, WYKŁADAĆ**.

NAUKA *navka bosskich tayemnych, Bogomyslnych rzeczy theologia* S 158; *navka bosskich tayemnych abo Bogomyslnych rzeczy theologia* R J_{2v} (mg); *navka bogomowna theologia ars* R J_{2v} (md); *navka o bodze, o bozich rzeczach methaphisica est sciencia speculativa et divina sc. de deo* R t_{5v} (mg); *navka zgodnomowna grammatica est sciencia recte scribendi, pronuncianti, construendi gnara* S 66; *navka prosto a zgodno mowna grammatica* R o₁; *navka, ktora obiczayow navcza, i. rozvmna, obyczayna liber Ethicorum* R 1₅ (mg; av. *ethicus*); *Mova, Cazanye, powyescz sermo ... Inde sermunculus i. parvus sermo* *Navka, possessstwo* R F₄; *navka gospodarska, domova sprava iconomia* R p₃ (mp); *Crassomovna navka rhetorica ars* (sv. *rthesis*) R D_{2v}; *navka abo slova mądrosocy tego swyata persuasio humane sapiencie* R z₆ (mg); *navka abo slova mądrosocy tego swyata persuasio humane sapiencie* R R₆ (mp; av. *persuadeo,-ere*); *pospolytewna navka, czo vczy rządnicz pospolstwo politica sciencia* R A₅ (md); *logica navka prawdomowna, Rozeznawaiącza veri (!) a falso, i. racionalis philosophia* R s_{1v} (mg); *doswyatczona navka practica sciencia* R B₁ (md); *navka przyrodzonoscy, przyrodzoney rodnoscy physica, quedam ars, que de rerum naturis tractat* R z₈; *phisica, ars seu sciencia de naturis rerum tractans, phisica mądrosocz navky* S 114; *przyrodzoney navky mystrz phisicus i. naturalis, qui de naturis rerum tractat* S 114; *mystrz przyrodzoney navky phisicus* R z₈ (por. Mu28, s. 178); *spravovac, obyeraacz są wdoswyatczoney navcze practicare in sciencia* R S₂ (md); *liberales artes* *Skolne navky, illiberales i. mechanice* R r_{6v} (md). Zob. **KAZANIE, MOWA, NAUCZENIE, UCZENIE, WYUCZENIE**.

NAUSZNICA *'zausznica, kolczyk' navsznycza inauris est ornamentum aurium* (bibl.) S 73; *navshnycze inaures dicuntur philateria idolorum, sicut dicit glosa super Gen. XXV (! – tak zam. XXIV)* (bibl.; sv. *inauris*) R p₅. Zob. **UCHO, ZAUSZNIK**.

NAWALNIE (lub **NAWAŁNIE**) ‘nagle, szybko, gwałtownie, mocno’ *navalnye*, *Naglye*, *kvaplyvye*, *Bystro*, *varthko impetuose* R X₇ (md). Zob. **RYCHŁO**.

NAWALNOŚĆ (lub **NAWAŁNOŚĆ**) ‘impet, napór, gwałtowność; burza, wichura’ *Quapyeny*, *navalnosc*, *Bystroszcz*, *varthkosc*, *pranthkosc* *impetus Marsus* (? – zapis BB niewyraźny; por. łac. hasło *Marsia quedam terra est. Inde Marsus, -a, -um, vel Marsi sunt dicti, quasi Martem scientes vel sitientes, quia bellicosi sunt* R t₁; możliwa również lekcja „*incursus*”) R p₅ (mg); *nyepogoda*, *Navalnosc* *tempestat* *i. tempus pestis vel i. tempus quasi temporis status* (bibl.) S 156; *Burza*, *navalnosc*, *nyepogoda* abo *pogoda* *vedlug czasv tempestat* (bibl.) R H₆; *tempesto, -are ... tempestatem facere* *navalnosc* (Acc. sing.) R V_{2v}. Zob. **WICHER**.

NAWALNY (lub **NAWAŁNY**) ‘gwałtowny, silny’ *navalny* *descz nagly imber* S 72v; *navalny* *descz imber {magna pluvia}* R p_{4v}. Zob. **GWAŁTOWNY, WALNY**.

NAWDZIĘCZNIEJSZY ‘najwdzięczniejszy, najlepszy – tu o mówcy’ *navdzyacznieyszy* *rzecznyk archilogus dr princeps vel primus in sermone* R c₆. Zob. **PRZEZDZIĘCZNY, WZDZIĘCZNY**.

NAWIDZIEĆ (zapewne błąd zam. **NAWIEDZIĆ**) *inviso, -ere i. intus visere, visitare et dr ab in et viso, -ere, iuxta illud ludic. XV: Invisere volens uxorem suam* *navidzyecz* (! – zapewne błąd zam. „*naviedzycz*”, zgodnie z tekstem łac. Księgi Sędziów 15,1; może też BB bł. przyporządkował wyraz polski „*nawidzieć*” ‘*zazdrościć*’ do łac. hasła *inviso, -ere* zam. do *invideo, -ere*, które w druku R jest wyżej, bez odpowiednika pol.; między tymi dwoma hasłami łac. BB dał jeszcze glosę {*i. non videre*}) R Q_{2v}. Zob. **NIE-NAWIDZIEĆ, NIENAWIŚĆ**.

[**NAWIEDZIĆ**] zob. **NAWIDZIEĆ**.

NAWIĘCSZY (lub **NAWIĘCSZY, NAWIĘCZSZY**) ‘największy’ *thak navyanczshe tam maximum* R Y_{4v} (mh; av. *tam*). Zob. **WIELGI, WIELKI, WIĘCSZY**.

NAWOJ ‘wał, część warsztatu tkackiego’ *navoy liciatorium, lignum, in quo licium involvitur* S 82; *liciatatorium, lignum, in quo licium involvitur {navoy textorum, iugum idem}* R r₇; *iugum eciam est instrumentum textorum seu lignum rotundum, quo tela convolvitur* *Navoy, liciatorium idem, vel dr illud, unde lances dependent* R q₅ (md). Zob. **KĄDZIEL, MOTOWIDŁO, WIJADŁO**.

NAWOJKA ‘imię żeńskie’ *Navoyka Natalia, proprium nomen mulieris* S 96; *Navoyka Natalia i. nomen femine* R v_{4v} (mg).

NAWOSZCZYĆ (lub **NAWOSCZYĆ**) ‘powlec, nasycić woskiem’ *navoscicz cero,-are i. cera implere vel linire* R M₈; *navoscicz incero,-are i. cera ungere* R P₆ (mp). Zob. **WOSK**.

NAWOŻENIA ‘nowożeniec, pan młody, narzeczony’ *navozenya sponsus* S 148v; *Slyvbyenyecz, zenyvch, Navozenya sponsus* R G₄v; *navozenya, Mylosnyk procus, petitor mulieris in matrimonium* SN 252; *Milosnyk, Panycz, navozenya, dzyevoslamb procus* R B₅ (por. *Cervus: Procus petitor in matrimonium mulieris, Miłosnik vel Nowożenia*); *procio,-ere et proco,-are in eodem sensu i. novam coniugem vel nuptam petere vel generaliter mulierem, et ponuntur simpliciter pro petere* *prosicz {ut venerunt procitum i. petitum prosicz}*, *navozenym bycz* R S₃. Zob. **DZIEWOSŁĘBIĆ, MŁODUCHA, POLUBIENIEC**.

NAWROCIĆ *navrocicz, odvolacz, dopuszczicz revoco,-are* R T₂.

NAWROCONY *navroczony revocatus* R T₂ (mp; av. *revoco,-are*); *navroczone revocatus* (3×) R D₂ (mp; w trzech różnych miejscach).

NA WSTECZ zob. **NA**.

NAWYSZSZEJ (lub **NAWYSZEJ**) ‘najwyżej’ *chvalebna rzecz abo czo są* na *vysshey vkazyve supereminens* R H₃v (md); *vissocosc, chvalebna rzecz czo są navysshey vkazyve supereminens res* R V₁v (md). Zob. **NADWYSZSZE, NADWYSZSZEJ, WYSOKO**.

NAWYSZSZY (lub **NAWYSZY**) *vyrssch, rzecz navissha apex i. summitas* R c₃v; *latria est servitus, qui (!) soli Deo debet exhiberi et exhibetur {navysssha chvala a nyevzyczona modla nisi soli Deo}* R r₃. Zob. **NADWYSZSZY, PRZEWYSZSZAJĄCY, WYSOKI, WYSZSZY**.

NA ZAD (lub **NAZAD**) ‘do tyłu’ zob. **NA**.

NA ZIMNE zob. **NA**.

NAZNACZANIE zob. **NAZNACZENIE**.

NAZNACZENIE gram. *naznaczenye, obiczay <modus>* RN (k.tyt.); *wskazviaczy obyczay vel naznaczenye* (lub raczej ‘naznaczenye’ – w oryginalne BB nadpisał nad trzecią literą „a” jeszcze literę „e”) *indicativus modus* R P₆v (ml; av. *indico,-are*); *roskazvyjące naznaczenye vel obiczay imperativus modus* R p₄v (md). Zob. **OZNACZENIE**.

NAZNAMIONOWAĆ ‘naznaczyć, oznaczyć; nadać tytuł’ *naznamyonovacz prenoto,-are, ante notare, inscribere, intitulare, prescribere, vide Calepi* R S₂v (md); *vstavicz, Naznamyonovacz designo,-are* R O₁v (mg); *titulo,-are i. designare titulo {inscribere} vel titulum apponere* *wpysacz, naznamyonovacz {vel i. ordinare in canonicum, vide Calepi}* R V₃v. Zob. **PRZEZNAMIONOWAĆ, ZNAMIONOWAĆ**.

NAZNAMIONOWANY 'naznaczony, oznaczony; obdarzony tytułem' naznamionowany *prenotatus, inscriptus, intitulatus* R B₂v (mg). Zob. **PRZEZNAMIONOWANY**.

[**NAZWAĆ**] zob. **NAZWANY**.

NAZWANY 'noszący (dobre, sławne) imię' nazwany, Slavanthny *reputatus i. super alios nomen habens* R D₁ (mp). Zob. **WAŻNY**.

NERKA anat. Bol wnerkach *nefresis ... i. dolor renum* S 97. Zob. **LĘDŹWICA, NYRKA**.

NĘCIĆ 'wabić, kusić' nącicz, vabycz *allecto,-are i. frequenter allicere* R M₃.

NĘDZA 'bieda, nieszczęście' nądza, lichota, byada *calamitas {pena, labor, infelicitas}* R e₃; nądza *miseria* (sv. *miser*) R t₇; Stradza, nądza *erumna i. miseria, inopia, calamitas* R l₄; *exanimacio* nądza, *ut* (Erz czyta: „vir”) *iste cecidit in exanimacionem* wpadł wnądzą S 53v i R l₅v (md) (por. Słownik).

NĘDZIĆ 'gnębić, trapić, dręczyć' caracz, Nądzicz *affligo,-ere* S 210; karacz, nądzicz, mączicz *affligo,-ere* R M₃ (mg); nądzicz, lichotą cyrpyecz *calamito,-are i. mestificare, infelicitare, calamitosum facere* R M₆v. Zob. **SKARAĆ, ZNĘDZIĆ**.

NĘDZNIK 'nędzarz, biedny, nieszczęśliwy' nądznyk *miser...*, *et proprie miser dr qui omnem felicitatem amisit, miser etiam dr tristis {egrotus, infelix}* R t₇.

NĘDZNY 'biedny' nyedostateczny *egens i. non habens vel i. opus habens, idem egenus, pauper, egens, inops* nądzny S 46v; nyedostateczny, potrzebviący *egens i. non habens vel opus habens, egenus i. pauper, egens, inops* nądzny R k₆v.

[**NĘKAĆ, NĘKANY**] zob. **PONEKAĆ, PONEKANY, PRZYNEKAĆ**.

NIC *si quo minus sunt due partes i. si non esset* nycz nye gynaczey *vel si non dixissem vobis* By bilo gynaczey, povyedzyal bich vam (bibl.) R Y₃ (mp; av. *quo minus*); telko, acz nycz, alye przynamnyey *saltem, coniunctio adversativa {vel expletiva} cum diminutione per syncopam fit a salutem, et est tractum a captivis, qui quando capti erant ex timore non valentes loqui integre dicebant: Saltem, saltem, saltem, quasi dicerent, ut vitam et salutem non amitterent {i. adminus i. si aliter non potest}* R Y₃v.

NIĆ namnyeyszha nycz *filotegmen* (bibl.) S 58v; Namnyeysha nycz *filotegmen* (bibl.) R m₇ (mp); lnyana nycz *linamentum, filum de lino* R r₈ (md); modra nycz *vitta iacintima (!)* (bibl.) R L₂v (mg); *pensa pluraliter* Nyczy *i. fila* R z₃v (mg); krączone nyczy *torta fila* R J₅v (md); krączone nyczy *stupa*

retorta R H₁v (mg); wãntek nyczy, *kytha licium, filum innodatum tele, per quod stamen trahitur et licitur* R r₇v; Clãmb nyczy *glomus est coadunatio et glomeratio filorum* (sv. *globus*) R n₈v; klãmbek nyczy *glomus, coadunacio filorum* (sv. *globus*) S 65v; klãbek nyczy *glomus* S 65v; *glomeracio* zvyanye nyczy wclãmbek *vel i. congregacio* R n₈v (mg; av. *globus*); czo przãdzye nyczy na kãdzyely *pensans mulier, que pensum facit i. filat* R z₃v (md); *mulier pensum facit* przãdzye nyczy R z₃v (md; av. *pensans mulier*); *torquere fila* krãczicz nyczy *i. filare, vide Calepi* R J₅v (md); *filo,-are* krãczicz nyczy R V₄ (mh; av. *torqueo,-ere*); *retorqueo,-ere, rursus volvere zatoczcz vel imponere* wcladacz, *retorquet in me* wclada na myã, *vel filum bis filare* Sukacz, Skrãczicz nyczy R T₂ (md); przãszcz nyczy *filo,-are* R O₈v; przãszcz nyczy *neo,-ere i. filare* R R₁. Zob. **GARŚĆ, PRZĘDZA, PRZĘDZIWO, WELNA.**

NIE (łącznie ok. 70 razy) np.: – *haud pro non, est adverbium negandi {i. nye}* R X₆; *nec nye i. non saltem, <non> eciam* R X₈v (ml; av. *ne*); *neve nye i. non eciam, ut non* R X₈v (ml); – *nyeowshem non penitus* R Y₁v (ml; av. *penitus*); a yestly nye *sin autem pro sed vel si non* R Y₄; *si quo minus sunt due partes i. si non esset* nycz nye *gynaczey vel si non dixissem vobis* By bilo *gynaczey, povyedzyl bich vam* (bibl.) R Y₃ (mp; av. *quo minus*); nye *gynak quo minus ... quominus i. aliter non pro una dictione sumens* R Y₃; a nye iestly thak *alioquin i. aliter, adverbium qualitatum ... quod si minus, quod si non vel aliter* R X₃; – *nyezviczyãcz, Nye przemocz invinco,-ere* R Q₂v (mg); *nyeprestacz, trwacz persevero,-are i. persistere et in proposito permanere* R R₆; *nygdy nyespacz pervigilo,-are* R R₆ (mp); *intolerabilis et hoc intolerabile, quod non valet nec debet tolerari* nyeznosicz, *nyescyrpyecz* R q₂v; – nye *porokvy ne irascaris, Gen.* (bibl.) S 97v; *futilis homo, vanus, superfluus, loquax, non sis lingua futilis* nyemow yaczy czego R n₄v (ml; av. *futilis ... homo futilis est divulgans omne, quod audit*); nye *poddavay syã non prestituas, vide Calepi* R S₃ (md; av. *prestituo,-ere*); nye *poddal syã non posuit se* R S₁v (ml; av. *pono,-ere*); yedno slovo nye *chyby iota unum non preteribit* (bibl.) S 77 i R q₃ (sv. *iota*); gdy nyechyby *natura natura non errante* S 96v; ach *nyeslusha to, To nyeyest slushnye prochnephas* R Y₂ (mp); *nastaye, nyedostaye restat i. instat* R Y₃v (mg); *muciens i. strepitum faciens, ut cardo non mutit nye skrzypty vel submissa voce dicens, parum loquens vel i. muto signum faciens* R v₂ (md); nye *povynvye, nye potrebye non necessitat* R v₅v (ml; av. *necessitas*); *nyedbaiãcz non obstante* R x₂ (md; av. *norma*); Jvszh *nyebãdzyesz vyãczey wthym vrãdzye iam non poteris ultra villicare* (bibl.)

S 70 (av. *villicus*); *dotichmyasth hactenus i. hucusque vel i. nyebādzyely tv* (Erz: „to”) S 244v; itd.

NIEBACZNIE ‘nieostrożnie, pochopnie, głupio’ *prānthko dzyalacz, zepchnācz, richlo a nyebacznye strāczic abo skāczic precipito,-are, precipitanter aliquid obruere, de alto ducere, temere festinare* R S₂. Zob. **BACZNIE, GWAŁTOWNIE, NAGLE, NIESPOKOJNIE.**

NIEBACZNOŚĆ ‘nieostrożność, pośpiech, nieuwaga’ *strānczenye, Ska-zenye, Rychloszcz, prāntkoszcz, Nyebacznoszcz precipitacio* R B_{1v} (ml); *nyebacz-noszcz inconsideracio* R p_{5v} (md); *nyebacznoszcz ablepsia, inconsideracio* R a₂ (mp). Zob. **BACZNOŚĆ, CZUJNOŚĆ.**

NIEBACZNY ‘nieostrożny, nieuważny, pospieszny’ *Rychly, prāntky, Nyebaczny preceps, qui cadit capite inclinato et corpore sequente ... preceps etiam dr homo omnia sine mora et cum periculo faciens* rychlo a zlye R B_{1v}.

[**NIEBACZYĆ**] zob. **BACZYĆ.**

NIEBIESKI ‘dotyczący Boga lub nieba’ *pravo nyebyesskye, Bosskye ius poli* R q₆ (md; av. *ius*); *dwanascye znamyon nyebyeskych zodiaci Grece, Latine animalia, vel signa, vel duodecim signa nominibus animalium* R M₁. Zob. **BOŻY.**

NIEBO *Szczwyrdzenye nyeba, Gwyazdeczne nyebo vel Stworzenye firmamentum ... in quo sidera sunt* (bibl.) R m_{7v}; *szczwyrdzenye nyeba vel i. stworzenye firmamentum* (bibl.) S 58v; *vyrschh (!) okragv nyeba vel vpusta hemispherium i. dimidium sphere, et sunt duo hemispheria, sc. superius et inferius* R o₃.

NIEBRODATY *nyebrodaty depubis i. deorsum a pube i. a barba {sine barba}* R i₇. Zob. **BRODATY.**

NIEBYTNOŚĆ ‘nieobecność’ *nyebithnoszcz absentia* (bibl.) R a_{2v} (mp; av. *absens i. non presens*). Zob. **BYTNOŚĆ.**

NIECHAĆ (brak wystarczającego kontekstu; zapewne jest to czasownik „niechać” ‘zostawić, zaniechać’) *ne {adverbium zakazovanya prohibendi, Nyechay}* R X_{8v}. Zob. **PONIECHAĆ.**

NIECHĘDOGOŚĆ ‘skaza, zmaza, grzech’ *nyevczlivoszcz, Nyechądogosczz, zmazanye pollucio* S 118v (SP XVI w. bł.: „S 79”); *nyechądogosczz, zmazanye pollutio i. deturpatio, inquinatio, maculatio* R A₅. Zob. **CHĘDOGO, NIECZYSTOTA, OCHĘDOŻYĆ.**

[**NIECIĆ**] zob. **ROZNIECIĆ SIĘ.**

NIECIRPLIWOŚĆ ‘odporność na ból; niezdolność do cierpienia’ *nyecirplivoszcz impassibilitas* S 72v. Zob. **CIRPIENIE, CIRZPIENIE.**

NIECIRPLIWY ‘zazdrosny, gwałtowny’ zbitna a gorąca myloszcz, Gorzlywa, Nyeczirpliva *zelotipia, invidia vel suspicio contra uxorem ... vel mechia vel vehemens amor in uxorem* S 176; nyecyrplywa, zbitna, gorzlywa, gorąca, przecywna myloszcz *zelotypia* (sv. *zelotypus*) R M₁; *zelotipia* nyecyrplywa myloszcz, przecywna, zbythna, gorzlywa *viri in uxorem et uxoris in virum* R X₂ (mp; av. *zelotypo,-are*). Zob. **CIRPIĄCY, CIRPIEĆ, PRZEZLICZNY**.

NIECKI – 1) ‘naczynie kuchenne, np. do wyrobu ciasta, misa’ Nyeczky *alveolus* S 7v; nyeczky *alveus* S 8 (mg) i S 8 (mp); nyeczky *alveus ... dr vas factum ad modum alvei fluvii, in quo pedes lavantur et olera et carnes* R b_{5v}; *concha vel korczak a cavo, eo quod cava sit* Nyeczky *i. vas concavum ad similitudinem conche, alveus idem* Nyeczky S 32v; *concha ... Item concha generaliter appellatur omnis piscis testam habens {vel omne vas concavum* Cothva, nyeczky, vyaderko, myska} (bibl.) R h₂; – 2) ‘przetak, sito do oczyszczania zboża’ krzynow, przethak, nyeczky *capisterium dr vas, quo frumenta purgantur* S 22v; przetak, krzynow, nyeczky *capisterium* R f₂. Zob. **CADZIDŁO, DURSZLAK, KOSZ 1., KOTWA, MISA, OPAŁKA, RZESZOTO, SITO**.

NIECNOŚĆ ‘zuchwałość, bezprawie, przemoc’ gwalth, nyecznoszcz *insolencia i. superbia, fatuitas* S 75; gwalth, nyecznoszcz *insolentia, morum inconvenientia {violencia}* (sv. *insolens*) R p₈. Zob. **CNOTA, SIŁA**.

NIECNY nyecny (? – możliwa lekcja „nyemy”; por. Słstp, sv. Niemy: „taki, którego nie godzi się wymieniać, nazywać”) grzech *nefas {magna iniquitas}* (bibl.) R v_{5v}; nyecnym, Nyestatecznym bycz *insoleo,-ere, verbum neutropassivum, i. valde solere ..., superbire, dementem esse vel fieri* R Q_{1v}. Zob. **BEZECNY, NIESPOKOJNY, ZACNY**.

NIECO – 1) ‘trochę, niewiele?’ nyeczno malo *quiddam per duo d, d i. aliquid modicum* R Y_{2v} (md); – 2) ‘coś’ nyeczno zlego pomysly y vczyzny *benedixerit* (bibl.) R M₆ (mg; av. *benedico,-ere ... quandoque ponitur pro maledicere*); zastavicz nyeczno *pignero,-are, per e in media syllaba i. pro pignere ponere, vel pignerare est rem aliquam pro debito ponere creditori* (sv. *pignoro,-are*) R R_{6v}; *agere aliquid* sprawyacz nyeczno *aut pati* abo cyrpyecz *aut neutrum* abo zadne stich *significans* znamyonwiącz *vide Donatum Polonicum* R M_{2v} (md; av. *ago,-ere*). Zob. **CO**.

NIECZAŚNY ‘związany z czasem, nie przychodzący na czas, odbywający się w niewłaściwym czasie, nie w porę’ nyeczczasny *intemporeus et intemporaneus i. non in tempore veniens* (sv. *temporeus*) R H_{6v} (por. Lactifer: *Temporaneus id est in tempore veniens* Dozrally, dospieli, *Intemporaneus id*

est non in tempore veniens niedospieły, newczasny). Zob. **CZAS, CZAŚNY, NIEDOCZESNY**.

NIECZYSTOTA 'nieczystość, rozpusta' *nyeczystota petulancia* (sv. *petulans*) S 113; Snylstwo (!), *nyeczystota luxuria* (bibl.) R s_{3v} (md).

NIECZYSTY *rospusthny, Bvyny, nyeczysti petulans* R z_{6v} (mg); *zloszcz dzyalaiący, Rospustny, Bvyny, nyeczysti petulans* R R₆ (mp; av. *petulor,-ari*); *nyeczysta rzecz spurcicia* R G_{4v} (mg). Zob. **CZYSTY**.

NIEDALEKO *nyedalyeko paulum, <pau>lulum* R Y₁ (mp). Zob. **BLISKO, BLIZU, DALEKO**.

NIEDAREMNO 'nie na próżno, skutecznie' *ab re est quod est contra commodum, non ab re nyedaremno sive utilite<r> (?) aut commode (?)* (4 ostatnie wyrazy łacińskie budzą wątpliwości; może należy je czytać: „*sine utili<ta>te aut commodo*” – wtedy jednak BB umieściłby je w niewłaściwym miejscu, zamiast po „*ab re*”) R X_{2v} (ml). Zob. **NADAREMNO**.

NIEDAWNO *onegdy nuper, adv. temporis {recenti tempore} et dr a novus et tempore, quasi noviper i. recenti tempore nyedawno modo, parum ante hoc tempus* R Y₁. Zob. **DAWNO, DOPIRUTKO**.

NIEDBALE *perfungor,-i i. uti vel destruere {leviter, transitorie nyedbalye syą myecz, skazicz}* R R₆. Zob. **DBAĆ**.

NIEDBAŁY *perfunctorius i. ... destructorius, levis et transitorius vel imaginarius {nyedbaly qui leviter pertransit}* R z_{4v}. Zob. **DBAĆ**.

NIEDOBRY *Nyedobra odprawa, wzgardzenye zony, zlye ya odpravicz propudium* R B_{6v}. Zob. **DOBRY, ZŁY**.

NIEDOBRZE *nyedobrze odpravicz zoną propudio,-are, inhoneste continere vel repellere* R S₄. Zob. **DOBRZE, ŻŁE**.

NIEDOCZESNY (lub **NIEDOCZEŚNY**) 'nieskończony, wieczny' *nyedoczesny interminabilis* R q₂ (mp). Zob. **CZAS, CZAŚNY, NIECZAŚNY**.

NIEDOKONANY 'tu praw. – o nierozstrzygniętej sprawie spornej' *Nyedokonana rzecz causa i. lis, controversia indecisa, non decisa et non finita* R f₆ (mg). Zob. **DOKONANY, DOSKONAŁY, SPRAWA, ŻAŁOBA**.

NIEDOMNIMANIE 'niespodziewanie, nieoczekiwanie, nagle' *nyedomnymanye inopinate, inspirate (! – zam. insperate), subito, improvise* R X_{7v}. Zob. **DOMNIMANIE**.

NIEDOMNIMANY 'niezbadany, niezgłębiony' *nyedomnymanye, nyevilsyadowny, nyevybadany investigabilis* R q_{2v} (md); *Nyedomnymane investigabiles vie eius* (bibl.) S 76v. Zob. **DOMNIMAĆ**.

NIEDOMYŚLNY ‘niemądry’ nyedomyslny, nyemądry *insipiens* S 75; nyedomyslny *insipiens i. non sapiens* R p₈. Zob. **DOMYŚLNY**.

NIE DONOSIĆ ‘poronić’ zob. **DONOSIĆ**.

NIEDONOSZONY ‘poroniony, martwo urodzony’ nyedoshly, nyedonoszhony *abortivus ... vel dr ille, qui est mortuus natus* Martvy (bibl.) R a_{2v}. Zob. **DONOSIĆ, NIEDOSZŁY, WYPROTEK**.

NIEDOSKOŃCZONOŚĆ ‘nieskończoność, wieczność’ nyedoskonczonosc *evum i. seculum vel tempus vel spacium, quod cum mundo cepit esse vel dr presenciaris status omnium, que sunt et fuerunt et futura sunt* S 53; Nyedoskonczonosc *evum i. seculum vel tempus {cum principio sine fine} vel spatium, quod cum mundo cepit esse* R l₆.

NIEDOSŁYSZĄCY (u Erz sv. **NIEDOSŁYSZEĆ**) nyedoslisszānczi *surdaster* S 154v; nyedoslishāczy *surdulus et surdaster* (sv. *surdus*) R H₄ (por. Mu28, s. 66). Zob. **DOSŁYSZEĆ, GŁUCHOTA, GŁUSZEC**.

[**NIEDOSŁYSZEĆ** – tak Erz] zob. **DOSŁYSZEĆ**.

NIEDOSTAŁY ‘nieodjrzały’ *incisivus i. non in tempore sectus vel immaturus {ut incisiva poma aut pira i. immatura nyedostale}* R p_{5v}. Zob. **DOJRZAŁY, DOSTAŁY, DOŚPIAŁY**.

NIEDOSTATECZNY ‘ubogi, słaby, pozbawiony pomocy; niedoskonały’ nyedostateczny *egens i. non habens vel i. opus habens, idem egenus, pauper, egens, inops* nādzny S 46v; nyedostateczny, potrzebviāczy *egens i. non habens vel opus habens, egenus i. pauper, egens, inops* nādzny R k_{6v}; Nyedostateczny, Bez wspomozenya *insubdiatus i. sine adiutorio* R p_{8v} (ml). Zob. **DOSTATECZNY, NIEMOCNY**.

NIEDOSTATEK ‘występek, grzech; wada, ułomność, słabość; ubóstwo, głód’ nyedostatek *delictum dr quando quis dimittit illud, quod ab ipso debet fieri in suo officio vel ... quando non impletur Dei mandatum* S 40; *delictum {i. peccatum Nyedostatek} {transgressio preceptorum affirmativorum}* R i₆; nyedostatek *fragilitas i. debilitas* S 60v; *impotencia coeundi* Nyewzwod, nyedostatek R p₅ (md; av. *impotens qui vincitur appetitibus*); nyedostatek *inedia i. paupertas, que est in ede {fames, abstinencia}, i. in re familiari ..., unde Iob XVIII: Inedia invadat costas illius {impotencia comedendi}* (bibl.) R p_{6v} (por. glod S 74). Zob. **GŁOD, NIEMOC 1**.

NIEDOSTAWAĆ zob. **DOSTAWAĆ**.

NIEDOSZŁY ‘poroniony, martwo urodzony’ nyedoszly *abortivus* (bibl.) S 3; nyedoshly, nyedonoszhony *abortivus ... vel dr ille, qui est mortuus natus* Martvy (bibl.) R a_{2v}. Zob. **DONOSIĆ, NIEDONOSZONY, WYPROTEK**.

NIEDOŚPIECH 'brak czasu' zaprząnthnyeny, nyedospyech *occupacio* (bibl.) R x₄v (ml). Zob. **POŚPIECH**.

NIEDOŚPIESZNY 'nie mający czasu, zajęty' Nyedospyesny *occupatus i. detentus aliquo negocio* R x₄v (ml); *occupor,-ari* nyedospyesnym bicz *negociis se detinere* zaprząnthnącz R R₃ (mg). Zob. **POŚPIESZYĆ, PRZYŚPIESZYĆ, ŚPIESZNIĘ**.

NIEDOWCIPNOŚĆ 'głupota' gluposc, Nyedowczypnosc *inertia i. hebetudo* (sv. *iners*) R p₆v. Zob. **DOWCIPNOŚĆ**.

NIEDZIELA nyedzyela *dies solis* S 41v; wnyedzyelya *prima dies a sabbato* (bibl.) (sv. *sabbatum*) R D₄v.

NIEDZIELNOŚĆ 'niepodzielność, nierozdzielność' nyedzielnosc *inseparabilitas* S 75. Zob. **DZIELIĆ, DZIELNY, NIEROZDZIELNY, ODDZIELNY**.

NIEDŹWIADK zool. 'skorpion' Nyedzwyadek *scorpio vel scorpius, quod idem est, dr quoddam animal venenosum* (bibl.) R E₅.

NIEGDY 'niegdyś, kiedyś' nyegdy *olim, aliquando preteritum signat i. quondam antea, aliquando olim et de preterito et de futuro dr* R Y₁; *kyelocroc, nyegdy nonnunquam i. aliquotiens vel aliquando* R X₈v. Zob. **DRUGDY, GDY, KIEDY, NIEKIEDY, NIGDY, ONEGDY**.

NIEGLAŻNY 'nieforemny, niekształtny; niewygładzony' odlomyony, Nye glyazny *distortus* R k₂ (mp).

NIEGODNOŚĆ – 1) 'nieodpowiedniość, niestosowność' Nyegodnosc *incompetentia i. inconvenientia* (sv. *incompetens*) R p₅v; nyegodnosc, Nye-slushenstwo, Nyepodobyenstvo *disconveniencia* R k₁v (ml); – 2) 'przeszkoda kanoniczna uniemożliwiająca pełnienie funkcji kapłańskich' nyegodnosc *irregularitas est impedimentum canonicum proveniens ex delicto vel defectu corporis vel ex defectu sancti i. ex facto sive de facto proveniens, quo quis ad ecclesiasticos ordines promoveri vel iam promotus in eis susceptis ministrare prohibetur et degradari quandoque meretur* S 77; nyegodnosc *irregularitas est quedam nota sive impedimentum canonicum* R q₃v. Zob. **GODNOŚĆ, SPRAWNOŚĆ**.

NIEGODNY nyegodny *ineptus {inconveniens}* R p₆v; nyegodny, nye-godny *absurdus i. inconveniens {dispar, divisus, abhorrens}* R a₂v. Zob. **GODNY**.

NIEJISTY 'niepewny' nye giste, nye pewne rzeczy *ambigua* R b₆ (md); nye gyste rzeczy *ambigua* R M₃ (md; av. *ambigo,-ere*). Zob. **ISTNY, JISTY, JISTNY**.

NIEJIŚCIE 'niepewnie, wątpliwie' nye gyscye *indeterminate* R X_{7v} (ml). Zob. **JIŚCIE, ZAJISTE**.

NIEKARNY Nye sclonny kv dobremv, Nyekarny *dure cervicis homo* (bibl.) R g₁ (mp; av. *cervix*); Nyekarny, Nyesclonny kv dobremv *dure cervicis i. obstinate mentis* (bibl.) R k₅ (mg). Zob. **KARNOŚĆ**.

NIEKIEDY drugdy, nyekyedy *aliquando i. interdum {i. alio modo, tandem, aliquo tempore}* R X₃; drugdy, nyekyedy *interdum i. nonnunquam, aliquando, aliquotiens {de die in diem}* R X_{7v}. Zob. **KIEDY**.

NIEKORZENNY nye korzenne vyno *villum i. parum vini, vel dr vinum mixtum cum aqua* S 170v; Nye Corzenne vyno *villum* R L₁. Zob. **KORZENNY**.

NIEKTO 'ktoś' od nyekogo *a quopiam* R Y₃ (ml; av. *quispiam*). Zob. **KTO**.

NIEKTORY nyektory *quidam per unum d* R Y_{2v} (md); nyektory *aliquis* R Y₃ (md; av. *quisquis*); po nyektorym czassye *revoluto tempore* (bibl.) R D₂ (mp; av. *revolutio*); po nyektorym czassye *revoluto tempore* (bibl.) R T₂ (mp; av. *revolvo, -ere*). Zob. **KTORY, KTOŹ**.

NIEKWASZONY nyequassony chlyeb, przaszny *azimus i. infermentatus seu sine fermento, sincerus* (bibl.) S 17; przaszny, nye kwashony chlyeb *azymus i. syncerus sine fermento* (bibl.) R d₅. Zob. **KWAS, PRZAŚNY, UKWASZONY**.

NIELUBY 'niemiły, nieprzyjemny' nyemocz, mąka, Cyrpyenye, Nyelyvba zaloszcz *passio* R y₆. Zob. **LUBIEŹNY, LUBY**.

NIELUTOŚCIWY 'nielitościwy – tu o bezbożnym, niewiernym, niegodziwym' nyelutoscyvy *impius, qui sine pietate est, et ponitur pro infideli iniquo, quia non est equus, sed inequalis, et parvis operibus maculatus, et omnis impius est iniquus, sed non econverso* R p₅ (por. Lactifer: *Impius, nemilostiwyy*; por. też u BB: *Myloscyvy pius i. religiosus, misericors, benignus, propicius {catholicus Dei cultus}* R A_{2v}). Zob. **LUTOŚCIWY, MIŁOŚCIWY, NALUTOŚCIWSZY**.

NIELUTOŚĆ 'brak litości, okrucieństwo' *severitas i. austeritas, rigor vel integritas iudicii vel vehementia ultionis {Nyelyvtoszcz, ocruczyenstvo cum nihil de iusticia ommittitur}* (sv. *severus*) R F₅; ocrucyenstvo, Nyelyvtoszcz *sevicia et sevicies i. crudelitas* (sv. *sevus*) R F₅. Zob. **LUTOŚĆ, NIEMIŁOSIERDZIE, ŻAL**.

NIEMALOWANY nye malowany *infucatus i. sincerus, sine fuce* R p₇. Zob. **MALOWANY, UMALOWANY**.

NIEMĄDRY nyedomyslny, nyemądry *insipiens* S 75. Zob. **MĄDRY**.

NIEMEN 'rzeka' Nyemen *Chronus, fluvius* S 27 (por. Mu28, s. 25); Nye-myen (!) *Chronus, fluvius* R g₂v (mg).

NIEMIEC Nyemczy *Theutoni, Theutones* R J₃ (mg). Zob. **GERMANIJA**.

NIEMIECKSI (lub **NIEMIECZSKI**) Nyemyeczka zyemya *Germania* S 64 i R n₇ (por. Mu28, s. 31). Zob. **GERMANIJA, NIEMIEC**.

NIEMIENIONY 'nie nazwany' (u Erz sv. **MIENIĆ**) postacz, rzecz nyemyenyona gymyenyem *hipostasis Grece, persona Latine, ut in divinis sunt tres hipostases ... Item dr substantia intellecta sine forma sc. primordialis materia, que habet substare omnibus accidentibus et in se omnia accidentia recipit nullo tamen informatur* S 69v; Rzecz nyemyenyona gymyenyem *hypostasis i. substantia intellecta sine forma ... {hipostasis Grece, persona Latine}* Unde potest dici, quod tres persone sunt in divinis vel hypostases i. tres subsistentes {personae sc. Pater et Filius et Spiritus Sanctus} R o₆. Zob. **MIANUJĄCY, MIENIĄCY**.

NIEMILE 'niemiło, przykro' Nye mylye *moleste* R X₈ (mp). Zob. **MIŁY**.

NIEMIŁOSIERDZIE 'brak litości, nieczułość' nyemylosyerdzye, Skąmposz *immisericordia* R t₇ (mp; av. *misericors*). Zob. **MIŁOSIERNY, NIELUTOŚĆ**.

NIEMOC 1. 'choroba, słabość' nyemocz *morbis* S 92v; nyemocz, Choroba, Zemdlyenye *langor, non languor, defectio virium, lassitudo, dolor* R r₂ (md); nyemocz, mąka, Cyrpyenye, Nyelyvba *zalosc passio* R y₆; Boczna nyemocz, Boczny ból, strzekanye *pleuresis seu pleuritis* S 117v; czyrvonka, Czyrvona nyemocz *dissinteria* S 43; zolta nyemocz *ictericia i. morbus regius* S 71; zolta nyemocz *icteros, ictericia* R p₃ (md); zolta nyemocz *aurugo est morbus regius {i. ictericia}* R d₄v; Spyącza nyemocz, Spyonka *veternus morbus est ex nimio ocio, somnum perpetuum inducens, qui ab Avicenna et a medicis dr subeth, subetum, subecium. Greci vocant letargum vel dr infirmitas, quam habent veteres ... Hic morbus, quia pigros homines facit et ad negocia inutiles, sicut senectos, ideo veternus quandoque ponitur pro pigricia et pro nimia dormicione* S 169v; Suchota, Sucha nyemocz *ethica, genus est febris seu quedam passio ledens solida membra, febris commisa in habitum i. ptisis, que est consummatio naturalis humoris seu humiditatis in toto corpore ex ulcere pulmonis et ex eius siccitate proveniens* S 52v; Suchota, Sucha nyemocz *ptisis, ptisis, ethica* R z₈v (md) (por. łac. hasło w S 114v: *ptisis i. tabes*,

morbis, quo fit ex ulceracio pulmonis, ex pituita a capite distillante – bez odpowiednika polskiego); wszhyvicza, wsszyva nyemocz *phtiriasis dr morbus pedicularis, cum pediculis, quod et podes et pediculos vocant* S 114v; wshyvicza, wshyva nyemocz *phtiriasis, morbus pedicularis* R z₈v (md); zenska nyemocz rozrodzenya *muliebria i. mulierum menstrea* (Erz: „menstruatio”), *quibus deficientibus deficit vis pariendi cum eis, Gen. de Sara, in qua desiderant muliebria* (bibl.) S 94; *muliebria i. muliebris natura vel i. menstrea mulierum* zenska nyemocz, *vel i. libido, ut iste patitur muliebria i. libidinem* (bibl.) R v₂ (mp); nyemocz wshygy, ysz syą ruszicz nye moze *tetanus morbus est, i. spasmus, quasi tenens totum, quando sc. nervi contrahuntur a cervice deorsum* S 157v (por. Mu28, s. 73: ... Nyemoc wssygy, że yą russyć nyemoże; por. też łac. dopisek BB w R: *tetanus, morbus colli, i. spasmus, cum se inflectere non potest, tetanicus, obstipus, vide Calepi* R J₂ (md) – bez odpowiednika pol.); znyemoczy wzmagacz *convaleo,-ere, wzmogly convaluerunt* (bibl.) R N₄ (mp); rzvczaiącą nyemocz maiąnczi *epilepticus, epilenticus, epilensiacus idem* S 50v (por. Mu28, s. 69); lyekovacz, zegnacz nyemoczy *carmino,-are vel carminor,-ari* R M₇. Zob. **BOL, CHOROBA, DYCHAWICA, KROSTA, MDLIWOŚĆ, MOC 1., MOROWKA, MORZENIE, POWIETRZE, ŚPIĄCZKA, ZAKAŻENIE, ZARAŻENIE.**

NIEMOC 2. ‘niedomagać, słabnąć, chorować’ Czo nyemoze od mylosey *languens amore* (bibl.) R r₂ (mh; av. *languidus*). Zob. **MOC 2., OMDLEJEĆ, PRZEMOC, WZMOC.**

NIEMOCNICA ‘szpital, izba chorych’ Nyemocznycza *valitudinarium seu valetudinarium i. domus, in qua curantur egroti* S 165; Nyemocznycza *valetudinarium vel valitudinarium, domus, in qua curantur egroti {i. infirmaria}* (sv. *valitudo*) R K₂. Zob. **DOM, GOŚCINIEC, SZPITAL.**

NIEMOCNY ‘chory, słaby’ *figura composita in grammatica nominum* Slozone vyobrazenye gymyon *ut indecens nyeslussny, impotens* nyemoczny R N₂ (mp; av. *compono,-ere*); goszczynny dom dla nyemocznnych *nosocomium i. infirmaria* S 98v (por. Mu28, s. 137); Dom dlya nyemocznnych *nosocomion vel i. infirmaria* R x₂ (md). Zob. **MOCNY, NIEZDROWY.**

NIEMOTKA ‘niemowlę, małe dziecko’ Nyemowka, Nyemothka *infans i. non loquens ... vel i. puer ad 7 annos* S 74. Zob. **DZIECIĘ, MOWIĄCY, MOWNY.**

NIE MOWIĄCY zob. **MOWIĄCY.**

NIEMOWKA ‘niemowlę, małe dziecko’ Nyemowka, Nyemothka *infans i. non loquens ... vel i. puer ad 7 annos* S 74. Zob. **DZIECIĘ, MOWIĄCY.**

NIEMOWNOŚĆ 'brak zdolności lub umiejętności mówienia' *infantia i. etas infantis {vel i. stulticia nyemownoszcz}* (sv. *infans*) R p₇. Zob. **NIEMOWMOWNY, WIELOMOWNOŚĆ**.

NIEMY (?) 'taki, którego nie godzi się wymieniać, nazywać' zob. **NIECNY**.

NIENABOŻNY gnvsnyecz, nyenaboznym bicz *tepeo,-ere* R V₃. Zob. **NABOŻNY, POBOŻNY**.

[**NIENACKI**] zob. **ZNIENACKA**.

NIENAWIDZIEĆ potapicz, nyenavidzyecz *despicio,-ere* R O₁v; nyenavydzyecz *sperno,-ere* R i₇ (mh; av. *despectus*). Zob. **MIRZIĄCZYĆ, NAWIDZIEĆ**.

NIENAWIŚĆ myrzyączka, nyenaviszcz, wzgardzenye *despectio i. refutatio* S 41; nyenaviszcz *dispectus i. contemptus, despectus idem* S 43v; Nyenaviszcz *odium inveteratum i. ira et inimicia, de ulcione cogitans, odium, vide Calepi* R x₄v (md); Nyenaviszcz przyazny, zaloszcz z dobrego *invidentia i. invidia* R q₂v.

NIEOBYCZAJNY 'nieprzyzwoity, niewłaściwy' rospustny, nyeprzicladny, nyeobiczayny, Rospadly, oslabyony *dissolutus, religatus* R k₂ (md); *dissolutum esse* rospustnym a nyeprzicladnym bicz, Nyeobiczaynym, rospuscicz syą, vmrzecz R O₃v (ml; av. *dissolvo,-ere*). Zob. **CIAŁO, OBYCZAJNY**.

NIEODDZIELNIE 'w sposób niemożliwy do wyodrębnienia, odróżnienia; tu filozof. – nierozzerwalnie, w uwikłaniu' zakrycye a nyeoddzyelnye *implicite i. velate, ut quasi sub uno articulo: credere Deum esse omnium gubernatorem et salvatorem* (sv. *explicite*) S 54; zakriczye a nyeodzyelnye (!) *implicite i. velate, ut quasi sub uno articulo: credere Deum esse omnium gubernatorem, salvatorem, etc.* S 244 (av. *explicite*); zakriczye a nyeoddzyelnye, Nyevymownye *implicite* R X₆v (md). Zob. **ODDZIELNIE**.

NIEODMIENNY 'niezmienny' nyeodmyenny *immutabilis* R Q₈v (ml; av. *muto,-are*). Zob. **NIEPRZEMIENNY, ODMIENNY, PRZEMIENNY**.

NIEODPORNY 'niemożliwy do pokonania, do obalenia' nyeodporny *irrefragabilis i. invincibilis, cui resisti vel instari non potest* S 77 i R q₃v; nyeodporny *irrefragabilis i. invincibilis, cui resisti non potest* R q₃v (ml) (por. Lactifer: *Irrefragabilis* ... Neprzemożeny, kto z niczegoż nemoż strczen byti). Zob. **ODPOR**.

NIEOGARNIENIE 'beźmiar, głębia – tu: niemożność zrozumienia, ogarnięcia rozumem; niepojętość' przepaszcz *abissus dr profunditas aquarum, a qua fontes et flumina procedunt vel i. oblok, vel dr profunditas scripturarum*

Nyezmyernosc, Nyeogarnyeny (bibl.) S 2v; *abyssus ... , unde profunditas scripturarum dr abyssus {incomprehensibilitas nyeogarnyeny}* (bibl.) R a₂. Zob. **BEZDNO, GŁĘBOKOŚĆ, OGARNIENIE.**

NIEOGARNIONY 'nie otoczony' zyemya morzem nyeogarnyona *terra continens dr illa, que non est mari circumfusa* S 157; zyemya morzem nye ogarnyona *terra continens* (? – możliwa lekcja „*contrahens*”) *vel concinnens* (?) *dr, que non est mari circumfusa* R J₁ (mp) (por. Mu28, s. 19). Zob. **OGARNIONY.**

NIEOGOLONY Nye ogolony *irrasus in capite* R q_{3v} (mg). Zob. **OGOLIĆ.**

NIEOPATRZNI 'nieostroźnie' nyeopatrzyne *incaute* R X_{7v} (mg); nyeopatrzyne *eximproviso* R X_{5v}. Zob. **OPATRZNI, OSTROŻNI.**

NIEOSIADŁY praw. 'nie posiadający nieruchomości i stałego miejsca zamieszkania' nyeossyadly *impossessionatus* R p₅ (md); holdny (zapewne bł. zam. holtay 'hultaj'), Nyeossyadly *impossessionatus* R p₅ (mp) (por. Cervus: *Impossessionatus holtay vel nie osiadły*); nyeosyadly *impossessionatus* R A_{6v} (ml; av. *possessio*). Zob. **BIEGUN, DOBRO, DZIERŻAWCA, GOŁOTA, HOŁDNY, JIMIENIE, ŁAZĘKA, OBŁOMEK, OŁDOWNIK.**

NIEOSTRY 'słaby – o wzroku' nyeostre oczy *obtusa acies oculorum, sine acumine* R x₄ (mp); nye ostre oczy *obtusa acies* R R_{2v} (ml; av. *obtundo, -ere*). Zob. **OSTRY, TĘPY.**

NIEOSTRZYŻONY nyeostrzyżony *indetonsus* R p₆ (md). Zob. **OSTRZYŻONY, STRZYŻONY.**

NIEPEWNY nyepewny scładacz *apocripharius, qui describit apocripha* (sv. *apocriphus*) R c₄; nye giste, nye pewne rzeczy *ambigua* R b₆ (md). Zob. **NIEJISTY, PEWNY, UMOCNIONY.**

NIEPŁODNO 'bezpłodnie, jałowo' *sterilesco, -ere i. sterilem fieri* nyezyzno, nyeplodno, yalovo R T_{7v} (ml).

NIEPŁODNY 'bezpłodny, jałowy' nyezyzny, Jalovy, nyeplodny *sterilis* R G_{5v}. Zob. **PŁODNY, RODZAJNY.**

NIEPOCZESNOŚĆ 'niewłaściwość, błąd; tu – „zachowawszy dobre mówienie <od> niepoczesności” = zachowawszy normy gramatyczne' zachowawshsy dobre movyeny nyepoczesnoscy *salva grammatica* R D_{6v} (md). Zob. **POCZESNOŚĆ.**

NIEPOCZESNY 'bezwstydy' nyewstydylyvy, nyepoczesny *impudicus i. adulter, obscenus, libidinosus, corruptor* R p₅. Zob. **BEZECNY, NIECNY, NIESROMIĘŻLIWY, POCZEŚNIE, SROMOTNY.**

NIEPODOBIENSTWO 'brak podobieństwa, różność' nyegodnosc, Nyeslushenstwo, Nyepodobyenstvo *disconveniencia* R k₁v (ml). Zob. **PODOBIENSTWO**.

NIEPOGODA nyepogoda *intemperies et hoc intemperium, ubi nulla securitas et nullum temperamentum est* R p₈v; *disturbium nivium aut pluviarum* Nyepogoda *vel i.* Trwoga R k₂ (md); nyepogoda, Navalnosc *tempestas i. tempus pestis vel i. tempus quasi temporis status* (bibl.) S 156; Burza, navalnosc, nyepogoda abo pogoda vedlug czasv *tempestas* (bibl.) R H₆; Burza (Acc. lub Instr. sing.) rozvyacz, nyepogodą (Acc. lub Instr. sing.) przekazicz *tempesto, -are i. molestare. Et tempestare destruere, dissipare vel tempestatem facere* R V₂v. Zob. **NAWALNOŚĆ**.

NIEPOHAŃBIONY nyepohanbyony *irreprobatus* R q₃v (mg). Zob. **GANIEBNY, HAŃBA, POHAŃBIONY**.

NIEPOKOJ nyepokoy, wzrushenye *commocio* R h₁v (mg). Zob. **POKOJ, USPOKOIĆ**.

NIEPOMIARNY 'niezmierzony, bezgraniczny' nyezmyerny, Nyepomyarny *immensus, sine mensura* R p₄v (mg). Zob. **BEZMIERNY, MIARA, POMIARA**.

NIEPOWINNOŚĆ 'wolność od wszelkich powinności, podatków itp.; może też uwolnienie od grzechu' nyepovynnosc, vizwolnosc *immunitas i. quasi sine muneribus data libertas vel dr puritas, ut iste est immunis a peccato, i. innocens* S 72v; nyepovynnosc *immunitas* (sv. *immunis*) R p₄v (por. *vizwolnosc immunitas, puritas, innocencia a peccato, exemcio ab oneribus, sine muneribus* R p₄v (ml)). Zob. **POWINNY, WYJĘCIE, ZWOLEŃSTWO**.

NIEPOWOLNIE 'nieposłusznie, krnąbrnie' Sprzeczyvyacz ('się'), rozdzyelnye, nyepovolnye, nyezgodnye dzyalacz *dissentio, -ire {non consentire}* (bibl.) R O₃v. Zob. **KRNAŃBIE, POWOLNY, SWOWOLNIE, UPORNIE**.

NIEPOWOLNOŚĆ 'nieposłuszeństwo, krnąbrność' vpora, nyezgoda, rostyrk, Sprzeczyvyanye, Nyepovolnosc *dissensio* R k₁v (md). Zob. **KRNAŃNOŚĆ, KRNAŃBRNOŚĆ, POWOLNY, UPORNOŚĆ, ZUCHWALSTWO, ZUFALSTWO**.

NIEPOWŚCIAŃNIONY 'nieograniczony' mocz vyzvolona, nye scysnyona, Rozvyazana, Roshyrzona, Rospuszczona, Nye powscyagnyona *absoluta potencia* R a₂v (ml). Zob. **HAMOWANIE, MOC 1., POWŚCIAŃNIENIE**.

NIEPRAWNIE 'niesłusznie' nye prawnye *indigne* R X₇v (ml). Zob. **PRAWNIE, RZĄDNIE, SPRAWNIE, WŁAŚNIE**.

NIE PRAWUJĄCY zob. **PRAWUJĄCY**.

NIEPRĘDKI ‘powolny, tu – nie latający, o ptaku’ *nyepřanþky* ptak *involucris avicula* S 77 i R q₃ (mg); *involucris nyepřanþky pthak vel qui non volat, aut qui volare non potest* R L₄ (mg; av. *volucer*). Zob. **LATAJĄCY**, **NIERYCHŁY**, **PRĘDKI**.

NIEPRZEBIJANY ‘niełuskany, nieobierany?’ groch *nyepřebyany conchis, genus fabe* R h₂ (mp) (por. Lex, k. 62v: *Conchis ... Fabae genus, sive edulium ex faba, Sipon<tinus> dicit esse fabam cum cortice suo elixam* – bez odpowiednika pol.; por. też Ca1585 sv. *Conchis*).

NIEPRZEMIENNY ‘niezmienny’ *nyepřemyenny impermutabilis* S 73. Zob. **NIEODMIENNY**, **ODMIENNY**, **PRZEMIENNY**.

NIEPRZEMOŻNY ‘niezwyciężony’ *Nyepřemozny invictus* S 76v. Zob. **PRZEMOŻNY**, **PRZEMOŻONY**.

NIEPRZESTRONNY ‘nieporadny, ciężki, tu – o sposobie mówienia’ *nyepřestronny impeditor* (! – zam. *impeditior <lingua>*) (bibl.) R p_{4v} (ml) i R p_{4v} (md) (por. Słstp, sv. Nieprzestrojny i Nieprzestworny – o słowach *impeditoris et tardioris linguae sum* z Ex 4,10, które wypowiada Mojżesz; por. też Mamstp, część I, s. 20). Zob. **PRZESTRONNY**, **PRZESTWORNY**.

NIEPRZEZPIECZNOŚĆ (lub **NIEPRZESPIECZNOŚĆ**, **NIEPRZEŚPIECZNOŚĆ**) ‘niebezpieczeństwo’ skoda, *nyepřespyecznošcz periculum* S 111; przedzwał, Roznosc, *Nyepřespyecznošcz, przebor discrimen i. periculum vite, aliquando discrimen dr linea vel distantia, que dividit capillos capitis alicuius, quandoque dr differentia, separatio in duo* R k_{1v}. Zob. **BEZPIECZEŃSTWO**, **BEZPIECZNIK**, **PRZEZPIECZNOŚĆ**, **UBEZPIECZENIE**.

NIEPRZYJACIEL pobylili swe *nyepřiacyelye* (!) *in cede versati sunt* (bibl.) R f_{6v} (md; av. *cedes*). Zob. **PRZYJACIEL**.

NIEPRZYJAŹŃ *Nyepřyjaszn emulacio i. ... invidia, zelus* S 48v; zavyšč, zavyščeny, zavyšč, *nyepřyjaszn emulacio* R k_{8v} (ml). Zob. **PRZYJAŹŃ**.

NIEPRZYJĘTY ‘nie włączony’ *nye przyyąthy incorporatus i. non susceptus* R h₆ (mg; av. *corporatus*) (por. *incorporo, -are, unum corpus efficere, suscipere ad societatem, vel i. non suscipere* *Nyepřyjąč* R P_{6v} (mg)). Zob. **PRZYJĄC**, **PRZYJĘTY**.

NIEPRZYKŁADNY ‘nieprzyzwoity, niewłaściwy’ *rospustny, nyepřicladny, nyeobiczayny, Rospadly, osłabyony dissolutus, religatus* R k₂ (md); *dissolutum esse* *rospustnym* a *nyepřicladnym* bicz, *Nyeobiczaynym, rospus-*

cicz są, vmrzecz R O₃v (ml; av. *dissolvo,-ere*). Zob. **CIAŁO, OBYCZAJNY**.

NIEPRZYKRYTY 'nie mający przykrycia, uszkodzony' *sartatecta i. reparaciones* przykrycie, Strzechy nye przicrite (Nom. plur.) (bibl.) R E₂ (mp; av. *sarcitectus ... et hoc sartatectum i. restauratio tectorum vel templorum {vel i. edificium, quod indiget reparacionem vel i. tributum collectum ad restauracionem tectorum templorum, 4 Reg. XII }*) (por. Mamstp, część I, s. 88: *Sartatecta* strzechy nyeprzykrithe). Zob. **DACH, DRANICA, GONT, POBIJAĆ, PRZYKRYĆ, PRZYKRYTY**.

NIEROSTROPNY zob. **NIEROZTROPNY**.

NIEROWNIE 'nierówno, nieodpowiednio, przesadnie' nye rownye *hiperbolicie* S 244v; Nyerownye *hiperbolicie* R o₆ (mh; av. *hyperbolicus*). Zob. **ROWNIE**.

NIEROWNY – 1) 'nierówny, pagórkowaty, chropowaty; niejednakowy; nadmierny, przesadny; brzydki' nyerowny *aggerosus i. cumulosus* (sv. *agger*) R b₂v; *dispar* nyerowny *cultus i. fidei* roznoszcz, *Rozna vyara inequalis contractus matrimonii, Christiani cum pagana aut Ruthena* R k₂ (mg); nyerowny *hiperbolicus i. excessivus* R o₆ (mg); nyerowny *informis i. turpis* R p₇; gładzicz nyerowne rzeczi *plano,-are* R S₁ (mg); – 2) gram. 'nieregularny' Nye Sprawujące (!), nyerowne slovo *anormalum verbum in grammatica* R c₂ (mp; av. *anomalus i. sine lege vel extra regulam*); Nyerowne *verbum anormalum* RN (k. tyt.). Zob. **PRZECIWNY, ROWNY**.

NIEROZDZIELNY 'samodzielny, jedynowładny, udzielnny' nyerozdzyelny pan *monarcha i. princeps unius civitatis {vel regni} vel singularis princeps {unus omnium princeps}* R t₈v; Nyerozdzyelne panstwo *monarchialis dominacio* R t₈v (ml; av. *monarcha*). Zob. **DZIELNY, ODDZIELNY, RĘKA, ROZDZIELENIE**.

NIEROZMYŚLNY 'nie myślący, nierozważny; niepojęty, trudny?' *incogitabilis* nyerozmyslny *vel res, que non cogitatur* R p₅v (md). Zob. **MYŚLĄCY, MYŚLIĆ, ROZMYŚLANIE**.

NIEROZTROPNY nyeroztropny *insulsus i. non salsus* R p₈v; *gaudimonium, insanum gaudium, Baruch 4* nyeroztropne (bibl.) R n₅v (md). Zob. **ROZTROPNY**.

NIEROZWIĄZANY *inenodatus i. nye rozwyżazany, inenodabilis, quod solvi non potest* R p₆v (mg). Zob. **ROZWIĄZANY**.

NIERYCHŁY 'powolny, tu – nie latający, o ptaku' *involutris* nye richli ptak *vel qui non volat* S 173 (av. *volucris*) (por. Mu28, s. 43 i s. 81). Zob. **LATAJĄCY, NIEPRĘDKI, PRĘDKI, RYCHŁY**.

NIERZĄD ‘bezprawie, występki, grzechy’ przewroth, zly zviczay, przewrothnosc, Nyestatek, Sromotha, nye rząnd *abusio i. malus usus, perversio* (bibl.) S 3; zly zviczay, przewrothnosc, nyestatek, nierząd, przykroscz *abusio dr malus usus* (bibl.) R a₂v. Zob. **RZĄD**.

NIERZĄDNOŚĆ ‘rozwiązłość, rozpusta; próżność’ *illecebra i. carnalis delectatio, que hominem illicit {blandicia, voluptas Nyerządność}* R p₄; vmyslv nierządność *ostentamen et hoc ostentaculum i. demonstratio* (sv. *ostento,-are i. ... vanitare, iactare*) R R₄; vmyslicz (?) nierządność *vel* Czo byva wposmyech *ostentacio* R x₈v (md).

NIERZĄDNY ‘rozwiązły, rozpustny’ nierządny bycz *illecebro,-are* R P₅v; Roskosh, Cochanye, vzyvanye, porushenye nierządne *voluptas* R L₄; Roskoshovacz, Cochacz sya, vzyvacz, nierządne porushenya dzyalacz *volupto,-are* R X₁v (md). Zob. **ROZPUSTNY, RZĄDNY**.

NIESZCZOSANY (lub **NIESZCZOSANY, NIEZCZOSANY**) ‘nieuczესany’ nyessczosshany *acersecomes* R a₃ (md) (por. Ca1585: *Acersecomes ... kosmatij (!), kildłati (!) ... Idem est quod intonsus sive capillatus*). Zob. **CZOSAĆ, OCZOSAĆ, PODCZOS, ROZCZOSAĆ, SZOSAĆ, UCZOSANY**.

NIESION ‘niesiony’ Bicz nyesyon *laturum esse* R O₈v (ml); av. *fero, ferre*). Zob. **NIEŚĆ, ODNIESION, PODNIESIONY, PONIEŚĆ**.

NIESKARANY ‘nie ukarany, bezkarny’ nye skarany *impunis et impunus in eodem sensu i. non punitus, sine pena* R p₅; Nye skarany *inultus* R q₃ (mg). Zob. **KARANY, SKARANY**.

NIESKAŻONY czaly, nye skazony *integer, plenus, incorruptus* R p₈v; nyeskazony *incorruptus* (sv. *corrumpo,-ere*) R N₄v. Zob. **CALY, NAKAŻONY, SKAŻONY, ZAKAŻONY**.

NIESKŁADNIE nye scladnye *incomplete* R X₇v (ml). Zob. **SKŁADNIE**.

NIESKŁONNY ‘nieustępliwy, nie dający się nagiąć, oporny’ nyesklonny *inexorabilis, inflexibilis, implacabilis, qui nullis precibus flectitur* S 74 (Erz połączył wyraz pol. z niewłaściwym hasłem łac. „*inerticus*”, stąd błędne znaczenie „ciężki, tępy”); Nyesclonny *inexorabilis i. non exorabilis, inflexibilis, implacabilis et immisericors, qui nullius precibus flectitur* R p₆v; nye sklunny ku dobremv *dure cervicis* (bibl.) S 45; Nye sclonny kv dobremv, Nyekarny *dure cervicis homo* (bibl.) R g₁ (mp; av. *cervix*); Nyekarny, Nyesclonny kv dobremv *dure cervicis i. obstinate mentis* (bibl.) R k₅ (mg). Zob. **SKŁONNY**.

NIESKOŃCZONEK gram. Nyeskonczonek, nyezagranyczony obiczay *infinitivus i. non finitivus, et hinc quidam modus verbi dr infinitivus* R p₇.

Zob. **BEZKONIECZNY, KOŃCZONY, NIEZGRANICZONY, SKOŃCZONY.**

NIESKOŃCZONY nyeskonczony *infinitus* S 74v; nyeskonczony, ostateczny *infinitus i. non finitus, sc. cuius mensura non habet finem* (sv. *infirmus*) R p₇. Zob. **BEZKONIECZNY, KOŃCZONY, SKOŃCZONY.**

NIESKRYTY 'jawny, nie ukrywany' yawny, nyeskryti *patens* S 108v; otworzysty, nye skrythi, yawny *patens, apertus, manifestus* R y₆v (ml). Zob. **NIEPRZYKRYTY, POKRYTY, PRZYKRYTY, SKRYTY.**

NIESŁODKI gnyevlyvy, Nyeslodky, Smyerdzacağı *rancidus i. iracundus vel fetidus, amarus* R C₄v. Zob. **OSŁODZONY, SŁODKI.**

NIESŁUSZEŃSTWO 'niezgodność; nieodpowiedniość, niestosowność' nyegodnosc, Nyeslushenstwo, Nyepodobyenstvo *disconveniencia* R k₁v (ml). Zob. **NIESŁUSZNOŚĆ.**

NIESŁUSZNI Skodzicz, nyeslushnye dzyalacz *incommodo,-are i. offendere* R P₆v. Zob. **SŁUSZNI.**

NIESŁUSZNOŚĆ 'niezgodność; niewłaściwość' nyeslusnosc, Nye-zgodnosc *inconveniencia* S 73v. Zob. **NIESŁUSZEŃSTWO, SŁUSZNOŚĆ.**

NIESŁUSZNY 'niewłaściwy' nyeslusny *difformis, disformatus* S 42; Nyeslushny, nyezgodny *difformis* R i₈v (mg); Nyeslushny *indecens* R p₆ (mg); *figura composita in grammatica nominum* Slozone vyobrazenye gymyon *ut indecens* nyeslussny, *impotens* nyemoczny R N₂ (mp; av. *compono,-ere*); nyeslushne, nyesromyazlyve *obscena verba i. impudencia* R x₄ (md); *obsceno,-are* wstąchło vczynycz *vel i. immune loqui* nyeslushne, nyesromyazlyve slova movicz R R₂ (mp). Zob. **SŁUSZNY.**

NIESMACZNY nye smaczny *insipidus i. non sapidus* R p₈; nyesmaczny *vapidus i. insipiens, sine sapore* R K₂v. Zob. **SMACZNY.**

NIESMYŚLNIE 'bezmyślnie, głupio' nye smyslne *ignave vel ignaviter ... i. pigre, insipienter, stulte* R X₆v. Zob. **SMYŚLNIE.**

NIESPOKOJNIE naglye, prąthko, gwałtownye, zdradlyvye, Nyespocoynye *in preceps* R B₁v (md; av. *preceps*).

NIESPOKOJNY Nyestateczny, Nyespokoiny *insolens i. superbus, fatuus, moribus non conveniens* R p₈. Zob. **SPOKOJNY.**

NIE SPRAWIAĆY (?) (lub NIE SPRAWUJĄCY) zob. **NIEROWNY, SPRAWUJĄCY.**

NIESPRAWNY nyesprawny *indispositus* R k₂ (mp; av. *dispositus*); nyespravne ('ciało') *peccans corpus i. indispositum ex humoribus* R z₂ (mg); nyespravne ('ciało') *peccans corpus i. indispositum* R R₅ (mp; av. *pecco,-are*)

(por. łac. hasło w S: *peccans corpus i. indispositum ex certis causis humorum* S 109v – bez odpowiednika pol.). Zob. **SPRAWNY**.

NIE SPRAWUJĄCY (lub **NIE SPRAWIĄCY**) zob. **NIEROWNY**, **SPRAWUJĄCY**.

NIESROMIĘŻLIWY ‘bezwstydnny’ *nyesromyazlyvy impudens i. non pudens, non verecundus* R p₅; *nyesromyazlyvy epudoratus i. extra pudorem positus, epudorus idem, inverecundus, impudens* S 51; *nyesromyazlyvi epudoratus i. extra pudorem positus* R l_{2v}; *nyeslushne, nyesromyazlyve obscena verba i. impudencia* R x₄ (md); *obsceno,-are wstachlo vczynycz vel i. immunde loqui nyeslushne, nyesromyazlyve slova movicz* R R₂ (mp). Zob. **NIEPOCZESNY**, **NIEWSTYDLIWY**, **SROMIĘŻLIWY**.

NIESTAŁOŚĆ *nyesstalosc, Nyevstavicznosc inconstancia* R p_{5v} (md). Zob. **STAŁY**.

NIESTATECZNY ‘nieobyczajny, przynoszący wstyd, niespokojny; niewiarygodny’ *vyrodek* (Erz bł.: „vyiadek”), *nyestateczny degener i. indecorus, qui ex nobili genere nascitur, sed inhoneste vivit. Svo generi dissimilis, a bonis moribus devians et discordans* S 39v; *vyrodek, nyestateczny degener {i. vilis} ..., qui ex nobili genere nascitur et inhoneste vivit ..., ignobilis, impari genere, suo generi dissimilis* R i₆; *Nyestateczny, Nyespokojny insolens i. superbus, fatuus, moribus non conveniens* R p₈; *insolens nyestateczny, Nye zviczayny inconveniens in moribus* R Q_{1v} (ml; av. *insoleo,-ere*); *nyestateczna powyescz, Baszn fabula* (bibl.) R m₂; *nyestatecznym bicz degenero,-are i. deorsum esse vel fieri a genere, esse vel fieri degenerem, vel degenerare est denobilitare ... vel ... de genere exire peccando vel malis moribus {i. inhoneste vivere, peccari}* R N_{6v}. Zob. **NIEOBYCZAJNY**, **STATECZNY**.

NIESTATEK ‘bezprawie, występki, grzech’ *przewroth, zly zviczay, przewrothnosc, Nyestatek, Sromotha, nye rzand abusio i. malus usus, perversio* (bibl.) S 3; *zly zviczay, przewrothnosc, nyestatek, nyerząd, przykroscz abusio dr malus usus* (bibl.) R a_{2v}. Zob. **STATEK**.

NIESTR ‘rzeka’ *Tirus, Tiran, fluvius in Grecia* *Dnyestrz, Nyestr circa Sambor* R J_{4v} (ml; av. *Tyrus*). Zob. **DNIESTER**.

NIESTRAWIENIE ‘niestrawność’ *nye stravyeny indigestio, quando cibus non digeritur i. non conficitur {in stomacho}* (sv. *indigestus*) R p_{6v}. Zob. **MARNOTRAWIENIE**, **STRAWIENIE**.

NIESTWORA ‘niezgoda, kłótnia, spór’ *controversor,-ari zalobą czynicz, nyestwora contendere de sua re* R N₄ (mp). Zob. **NIEZGODA**, **WSPORA**, **ŻAŁOBA**.

NIESTWORNOSC 'niezgoda, kłótnia, spór' zaloba, nyestwornosc, wspora *controversia* ... *et est controversia negocium, certamen, questio, contemptio, disceptatio* R h₄v. Zob. **NIEZGODA, ŻALOBA**.

NIESZCZANKA 'bolesne oddawanie moczu' *stranguria, stringiria, strangiria* nyesczanka, *constrictio urine, difficultas urinandi cum guttatim mingitur*, rzazanye *in virga* S 151; Nyesczanka, Rzazaczka *strangiria, stranguria, difficultas urinandi, constrictio urine* R G₆v (md) (por. Mym28, k. 39v: *Stanguria* (!), Kald seche, Nieszczanka 41b; por. też Mu28, s. 75). Zob. **RZAZAWKA, RZEZAWKA, SZCZAĆ, TRUDNOŚĆ**.

NIESZCZOSANY zob. **NIESCZOSANY**.

NIESZLACHETNIE zob. **NIEŚLACHETNIE**.

[**NIESZPOR**] zob. **MIĘSZPOR**.

NIEŚĆ nyescz *latum ire* R O₈v (ml; av. *fero, ferre* {vide *Donatum Polonicum*}); *fero i. porto* noszha (1. sing. praesentis), {vide *Calepi*} (sv. *fero, ferre*) R O₈v; nyeszmy *feramus* R O₈v (ml; av. *fero, ferre*). Zob. **DONIEŚĆ, NIESION, NOSIĆ, OBNIEŚĆ, PODNIEŚĆ, PONIEŚĆ, WNIEŚĆ, WYNIIEŚĆ, ZANIEŚĆ**.

NIEŚLACHETNIE (lub **NIESZLACHETNIE**) nyeshlachethnye *nepharie* R X₈v (ml). Zob. **OŚLACHCIONY, ŚLACHCIC, ŚLACHETNOŚĆ, ŚLACHETNY**.

NIEŚMIERNY 'nieskromny, nieumiarkowany' nye smyerny *immodestus* S 92 (av. *modestus*). Zob. **POWOLNY, ŚMIERNY**.

NIE ŚPIĄCY zob. **ŚPIĄCY**.

NIETOPYRZ zool. 'nietoperz' Nyetopyrz *vespertilio, monstruosa avis, quasi mus volans* S 169; nyetopyrz *vespertilio* ... *dr avis vespere volans, avis lucifuga, muri similis* R K₆; nyetopirz *vespertilio, nicteteris* RN IVv; nyetopirz *nicteteris i. vespertilio* RN IV.

NIETWARDY nye twardy *non solidus* R G₁v (md; av. *solidus*); nye twardy *non solidus* R T₆v (md; av. *solido, -are*); nye twarda rzecz *non solidum* R G₁v (md; av. *solidus*). Zob. **CAŁY, MIĘKKI, TWARDY**.

NIEUCZLIWOŚĆ 'zmaza, nieczystość, grzech' nyeuczliwosc, Nychadogosc, zmazanye *pollucio* S 118v. Zob. **NIECZYSTOTA, UCZLIWOŚĆ**.

NIEUCZLIWY 'niegodny szacunku' nye vczlyvy *irreverens i. non reverens, inverecondus* R q₃v. Zob. **UCZLIWY**.

NIEUGŁADZONY nye vgladzony *impolitus i. inordinatus, non complanatus, non sculptus* S 72v i R p₅. Zob. **GŁADKI, HEBLOWANY, OCIOSANY, UGŁADZONY, WYGŁADZONY, ZGŁADZONY**.

NIEUK 'nieuczony; niewyćwiczony, nieoswojony – o zwierzętach' Nyevk *idiota i. illiteratus, indoctus, insipiens* S 71; Nyevk *idiota i. illiteratus, indoctus et insipiens* {*imperitus*} R p_{3v}; *seiunx dicuntur boves nondum iugo coniuncti, quasi seorsum a iugo* {*seiuges* Nyevkovy *seiugi*} {*seiugi etiam i. equi sevi, ad unum currum adhibiti*} R F₁. Zob. **IDYJOTA, NAUCZONY, UCZONY**.

NIEUMIAŁOŚĆ 'niewiedza, głupota' Nyevmyalosc *ignavia, tarditas, stulticia* S 71v (por. Mym41, k. 37). Zob. **NIEUMIĘTNOŚĆ, UMIAŁY, UMIENIE**.

NIEUMIEJĘTNY Nyevmyeiathny *inorsus* R p_{7v} (mg); nyevmyeiathny *inorsus* R x₈ (md; av. *orsus i. inceptus*). Zob. **NIEUK, UMIAŁY, UMIEJĘTNIK**.

NIEUMIĘTNOŚĆ 'nieumiejętność, niewiedza' Nyevmyatnosc *nesciencia* S 97v; nyevmyatnosc *nesciencia* R v_{6v} (mg); nyevmyatnosc *ignavia, negligencia* R p_{3v} (md). Zob. **NIEUMIAŁOŚĆ, UMIENIE**.

NIEURODNOŚĆ 'istnienie bez początku, bez narodzenia się' Nyevrodnosc *innascibilitas* S 74v; nyevrodnosc (litera „v” dopisana pod wyrazem, między „e” a „r”) *innascibilitas* R p_{7v} (md).

NIEUSTAWICZNOŚĆ 'zmiennność, chwiejność' nyesstalosc, Nyevstavicznoc *inconstancia* R p_{5v} (md). Zob. **USTAWICZNOŚĆ**.

NIEUSTAWICZNY 'nieuściępliwy, uparty' vporny, Nyevstaviczny *pertinax* R z₆ (mp; av. *pertinax ... i. valde vel impudenter tenens, durus, perseverans, impudens, constans, irrevocabilis, indocilis, obstinatus*) (por. Geb, Praha 1977, s. 832: *neustavičný ... 'neustávající, nepomíjející'*). Zob. **USTAWICZNY, WSPORNY**.

NIEUŻYCZONY 'niepodzielny, niemożliwy do przekazania, udzielenia komuś' chwała nye vziczona, modla bosska *latria est honor, qui soli Deo datur* S 79v; *latria est servitus, qui (!) soli Deo debet exhiberi et exhibetur* {*navyssha chwała a nyevzyczona modla nisi soli Deo*} R r₃. Zob. **POŻYCZONY, UŻYCZENIE, UŻYCZYĆ**.

NIEUŻYTECZNY nyevzyteczny *vacuus, vanus, ociosus, destitutus, inutilis vel i. magnus, ut vacua atria divitum* R K₂ (mg). Zob. **POŻYTECZNY, UŻYTECZNY**.

NIEUŻYTEK 'coś nieprzydatnego' Nyevzitek *incommodum i. dispendium, damnum* {*inutile, ineptum*} R p_{5v}. Zob. **POŻYTEK, UŻYTEK**.

[**NIEWDZIĘCZNIE**] zob. **NIEWZDIĘCZNIE**.

NIEWIADOMY 'nieznany' *ignotus i. obscurus, nulli notus, ignobilis, incertus* nyevyadomy {*ut ignota causa przyczyna nyevyadoma*} R p₄. Zob. **WIADOMOŚĆ**.

NIEWIASTA 'narzeczona, panna młoda; synowa' *Młoda nyevyasta sponsa* S 148v; *nyevyasta genera* SN 252; *młoda nyevyasta genera* RN II; *zelw, nyevyasta, cyesz nurus est uxor filii mei, iuvencula* SN 252 (por. *Cervus: Nurus filii mei uxor Ciesc*); *nurus est uxor filii mei Nyevyasta vel alio nomine dr Zelw* RN II; *nyevyasta nurus est uxor filii sic dicta a novus, quia novella et iuvencula est* R x₃v. Zob. **CIEŚĆ 2., DZIEWKA, MŁODUCHA, NIEWIEŚCI, PANI, ŻELW.**

NIEWIASTKA 'młoda kobieta' *nyevyasthka femella et feminella et feminula* (sv. *femina*) R m₄v. Zob. **DZIEWECZKA.**

NIEWIERNOŚĆ *Nyevyernosc* *perfidia* S 111v; *nyevyernosc* *perfidia* R z₄v (mh; av. *perfidus*). Zob. **WIERNOŚĆ.**

NIEWIEŚCI 'żeński, kobiecy' – 1) *mundus muliebris, Hester II* vbyor *nyeveyescy, ocrassa zenska, crashone odzyeny ut sunt vestes, specula, inaureres, gemme, anuli, armille etc.* (bibl.) R v₂v (md); *nyeveyescy stroye vulva, locus muliebris, ex qua fetus procedit, et dr ianua ventris, quasi valva, eo quod lata sit, Iob X, vulvula i. parva vulva zła twarz* (bibl.) S 174v; *vulva dr quasi valva, i. ianua ventris zła twarz {lata est}, vel qua semen recipiat vel ex ea fetus procedat, unde Iob X: Quare de vulva eduxisti me* *Nyeveyescy stroye* (bibl.) R L₆ (por. Słownik 1532, k. B IV: *Vulva, niewieszce stroie, macierzyszna*); *nyeveyescy bothy obstringilli* R x₄; – 2) gram. *commune genus* *pospolythy* rodzaj, y *maşsky y nyeveyescy ut hic et hec homo aut virgo aut sacerdos* yako ten y *tha caplan* RN (wykl. przednia); *commune genus* *pospolyty*, y *maşsky, y nyeveyesci ut hic aut hec homo, virgo, latro* panna, *panycz* R n₇ (md; av. *genus*); *genus neutrum oddzyelne ut hoc scamnum* any *maşskye, any nyeveyescyze* R v₆v (md; av. *neuter*). Zob. **NIEWIASTA, ŻEŃSKI.**

NIEWINNY *nocens* *zaskadzaiący, innocens econtra vel nyevynny* R x₁v (ml). Zob. **WINIEN, WINNY.**

NIEWOD 'sieć rybacka' *nyevod sagena, rethe magnum ad pisces capiendos* S 135; *nyevod sagena est genus retis piscatorii* R D₅v; *Nyevod verriculum ..., quoddam genus retis* R K₅; *verro,-ere i. verrem* *nyevod* (! – BB bł. objaśnił łac. wyraz *verres* 'wieprz') *trahere* R V₆v. Zob. **MRZEŻA, POMEK, SIEĆ, TONIA, ZABRODNIA.**

NIEWOLA *Nyevola captivitas* S 22v; *Znyevoley vipuszczony libertus dr servus manumissus ..., liberatus a iugo servitutis* (bibl.) S 81v; *znyevoley vipuszczony libertus est qui ex servo factus est liber, quasi liberatus a iugo servitutis* (bibl.) R r₆v; *emancipatus* *oddzyelyony, odpravyony dr extra domum patris et extra manum p<ositus>, manumissus seu libertus vipuszczony znyevoley, liber-*

tini sunt filii eorum S 47v; *liberto,-are* znyevoley zwolenstwo dacz, wypuscicz *a iugo servitutis liberare, privilegium dare* R Q₄v (ml; av. *libero,-are*); *manumitto,-ere* i. *manu emittere vel liberare* {znyevoley, ssluzbi wypuscicz *donare servo libertatem, a potestate domini liberare*} R Q₆; *wypuszczony znyevoleyey manumissus dr qui est liberatus a manu et potestate domini* (sv. *manumissio*) R s₆v; *vycrtaczony (!), wymączony, ponyevoley dany extortus, ut extorta elemosina, non libera* R m₁v (md). Zob. **WOLA, WYBAWIĆ, WYZWOLIĆ.**

NIEWOLNICZKA nyevolnyczka *serva* S 142v.

NIEWOLNIK nyevolnyk *servus* S 199v; *nyevolnyk servus empticius dr qui precio emitur, servus in bello captus, famulus ex propria familia suorum ortus, mancipium ex hostibus, vide Breviloquium, verna, vernaculus in domo nutritus* sluga S 142v; *nyevolnyk servus dr a servando, quia olim in bello capti, cum iure possent occidi, servabantur et fiebant servi ... sluga famulus ex propria familia suorum ortus, mancipium ex hostibus ..., idem est servus empticius* nyevolnyk, *qui precio emitur* R F₄v. Zob. **KUPIENIEC, KUPIENNIK, KUPIONY, NAJEMNIK, PRZEDANIEC.**

NIEWSTYDLIWY 'bezwstydney' nyewstydyvy, nyepoczesny *impudicus i. adulter, obscenus, libidinosus, corruptor* R p₅. Zob. **BEZECNY, NIECNY, NIESROMIĘŻLIWY, SROMOTNY, WSTYDLIWY.**

NIEWYBADANY 'niezbadany' nyedomnymany, nyevislyadowny, nye-
wybadany *investigabilis* R q₂v (md). Zob. **WYBADAĆ, WYBADANIE.**

NIEWYMOWNIE 'w sposób nie dający się wyrazić słowami' zakricyie a nyeoddzyelnye, Nyewymownye *implicite* R X₆v (md). Zob. **WYMOWNIE.**

NIEWYMOWNY 'mówiący niewyraźnie; nie posiadający daru wymowy' nye wymowny *indisertus i. ineloquens* R p₆v; *Nyevymowny traulis, qui cum magna difficultate loquitur* R J₆v (md) (por. Mu28, s. 66: *Traulius, eyner der keyn* R nennen kan, *Ktory* R nyewymowy). Zob. **BLEGOTAĆ, MOMOT, WYMOWNY, ZAJĄKAJĄCY SIĘ.**

NIEWYPRAWNY 'zawiły, trudny' Nyevyprawne smysly *inextricabiles sentencie aut more i. morose, longe, in prologo Paralipo.* R p₆v (md). Zob. **CHUTKI, WYPRAWNY.**

NIEWYŚLADOWNY 'niezbadany, trudny do poznania' nyedomnymany, nyevislyadowny, nyevybadany *investigabilis* R q₂v (md). Zob. **WY-
ŚLADOWAĆ.**

NIEWZDZIĘCZNIE 'niewdzięcznie, niechętnie' nye wzdyącznye (!) *in-
grate, non gratanter* R X₇v (md). Zob. **NAWDZIĘCZNIEJSZY, PRZEZ-
DZIĘCZNIE, WDZIĘCZNY, WZDZIĘCZNIE.**

NIEWZWOD 'niemoc płciowa, impotencja' *impotentia coeundi* Nyezwod, nyedostatek R p₅ (md; av. *impotens qui vincitur appetitibus*). Zob. **NIEMOC 1., WZWOD**.

NIEZAGRANICZONY gram. Nyeskonczonek, nyezagranyczony obiczay *infinitivus i. non finitivus, et hinc quidam modus verbi dr infinitivus* R p₇; nyezagranyczony <modus> *infinitivus* RN (k. tyt.). Zob. **NIEZGRANICZONY, ZAGRANICZYĆ**.

NIEZAMIERZONY gram. 'nieokreślony' nye zamyerzone ('imiona') *infinita nomina* R m_{7v} (ml; av. *finitus*); nyezamyerzone ('imiona') *infinita nomina* RN (k. tyt.; av. *nomen demonstrativum*). Zob. **ZAMIERZONY**.

NIEZCZOSANY zob. **NIESCZOSANY**.

NIEZDROWY *insanus i. non sanus* nyezdrovy, *amens vel furiosus* wscyecly, Shalony {*contenciosus*} R p₈. Zob. **NIEMOCNY, ZDROWIE**.

NIE ZGADZAJĄCY SIĘ zob. **ZGADZAJĄCY SIĘ**.

NIEZGODA nyezgoda *discrepancia* S 43; nyezgoda *discrepancia in cantu* R k_{1v} (md); vpora, nyezgoda, rostyrk, Sprzeczyvyanye, Nyepovolnosc *disensio* R k_{1v} (md); wzburzenye, zwada, nyezgoda, pobicye *sedicio est discordia, tumultus ad pugnam seu preparacio ad eam* S 141; Nyezgoda, zwada, Bycye, pobicye, wzburzenye *seditio, tumultus ad pugnam* R E_{6v}; *susurracio* Septanye, Shemranye *est filia invidie, et est oblocucio mala de proximo, facta occulte ad dividendum amiciciam et faciendum discordiam* Opravyanye, podusczenye nyezgody S 154v; *susurrium i. murmur septanye, latens locutio* vtarganye, vyrządzanye, opravyanye, poduszczanye nyezgody R H_{4v}; podsczuvacz, Sheptacz, Opravyacz, Nyezgody virządzacz, vtargacz *susurro,-are i. murmurare, in aure (!) alicuius latenter aliquid dicere {dissensionem et odium parare, latenter discordiam procurare}* R V₂; *insurro,-are* Sheptacz, opravyacz, poduszczacz, podsczvvacz, Nyezgody dzyalacz, *latenter murmurare etc.* R Q_{1v} (md); *sedare lites* nyezgody (Acc. plur.) R T₅ (mh; av. *sedo,-are*); vsmyerzaiący nyezgody *sedans lites* R E_{6v} (ml; av. *sedatus*). Zob. **ZGODA**.

NIEZGODNIE – 1) Sprzeczyvyacz ('się'), rozdzielnye, nyepovolnye, nyezgodnye dzyalacz *dissentio,-ire {non consentire}* (bibl.) R O_{3v}; – 2) gram. 'nieregularnie' nyezgodnye *eteroclite* RN (k. tyt.; av. *eteroclitum verbum i. alterne et varie declinatum*); nyezgodnye *etroclite* R X_{5v} (mg); nyezgodnye *etheroclite* R l_{4v} (md; av. *eteroclitum verbum i. alterne et varie declinatum*). Zob. **ZGODNIE**.

NIEZGODNOŚĆ nyeslusnosc, Nyezgodnosc *inconveniencia* S 73v. Zob. **NIESŁUSZEŃSTWO, ZGODNOŚĆ**.

NIEZGODNY nyezgodny, nyegodny *absurdus i. inconueniens* {*dispar, divisus, abhorrens*} R a₂v; nyezgodny *discors* {*divisi cordis ab aliis*} R k₁v; Nyeslushny, nyezgodny *difformis* R i₈v (mg). Zob. **ZGADZAJĄCY SIĘ, ZGODNY**.

NIEZGRANICZONY gram. nyezgranyczony <modus> *infinitivus* R t₈ (mp; av. *modus*). Zob. **NIEZAGRANICZONY, OBYCZAJ**.

NIEZŁOŻONY 'najprostszy, niepodzielny' prosta, nyezlozona *simplicitas in Deo, summe simplex* S 143v; *simplicitas in Deo* prosta, nye zlozona *summe simplex* R F₇v (ml). Zob. **SŁOŻONY, ZŁOŻONY**.

NIEZMĘCZONY Nye zmączony *indefessus i. infatigabilis vel indeficiens* R p₆. Zob. **ZMĘCZONY**.

NIEZMIERNOŚĆ 'bezmiar, głębia – tu: niemożność zrozumienia, ogarnięcia rozumem; niepojętość' przepaszcz *abissus dr profunditas aquarum, a qua fontes et flumina procedunt vel i. oblok, vel dr profunditas scripturarum* Nyezmyernosc, Nyeogarnyeny (bibl.) S 2v. Zob. **BEZDNO, GŁĘBOKOŚĆ, MIARA, MIERNOŚĆ**.

NIEZMIERNY nyezmyerny *immensus* S 72v; nyezmyerny, Nyepomyarny *immensus, sine mensura* R p₄v (mg). Zob. **BEZMIERNY, MIERNY, MIERZNY, ROZMIERZONY, ZAMIERZONY**.

[**NIEZMYŚLNIE**] zob. **NIESMYŚLNIE**.

NIEZNAJOMY nyeznayomy *incognitus* R p₅v (ml). Zob. **ZNAJOMOŚĆ**.

NIEZNOŚNY nyeznosny *intolerabilis* (sv. *tolerabilis*) R J₅. Zob. **ZNOŚNY**.

NIEZUPEŁNY – 1) 'niedoskonały' nyezupelny *imperfectus* R p₄v (md); – 2) gram. 'niedokonany' *preteritum imperfectum* przesle nyezupelne *ut amabam, amabas, amabat* RN IIv i R B₃ (md). Zob. **CZAS, DAWNY, DOSKONAŁY, ZUPEŁNY**.

NIEZWYCIĘŻONY nyezvicyazony *inexpugnabilis* R B₈v (mh; av. *pugnax*). Zob. **ZWYCIĘŻYĆ**.

NIEZWYCZAJNY 'nieobyczajny' *insolens* nyestateczny, Nye zviczayny *inconueniens in moribus* R Q₁v (ml; av. *insoleo,-ere*). Zob. **ZWYCZAJNY**.

NIEŻONATY nye zonathi *agamus i. sine uxore* R b₂. Zob. **ŻONATY**.

NIEŻYT 'katar' Nyezith *catarrus i. fluxio seu distillacio ex naribus ac faucibus et palato, reuma idem* S 24; nyezith *destillacio i. catarrus* S 41; nyezith *reuma ... est eruptio vel fervor humorum, quod ducit vel a capite vel ab alio membro* R D₂; Nyezith *reumatisma i. fluxus abundantis aque vel humoris*

(sv. *reuma*) R D₂; *distillacio eciam i. catarrus nyezyth vel cum quis urinam non potest emittere, nisi guttatim, vide Calepi* R k_{1v} (md); *distillacio i. catharrus nyezith vel i. liquamen, quo utimur cum pulmentariis etc.* Smalcz R k₂ (mg). Zob. **FLEGMA, RYMA**.

NIEŻYZNO 'bezpłodnie, jałowo' *sterilesco, -ere i. sterilem fieri nyezyzno, nyepłodno, yalovo* R T_{7v} (ml).

NIEŻYZNOŚĆ 'niepłodność' Nye zyznoszcz *sterilitas, sine fructu* S 149v; *nyezyznoszcz sterilitas i. infructuositas, infecunditas* (sv. *sterilis*) R G_{5v}. Zob. **STRADANIE**.

NIEŻYZNY 'bezpłodny, jałowy' nyezyzny, Jalovy, nyepłodny *sterilis* R G_{5v}.

NIĘKKOŚĆ (?) zob. **MIĘKKOŚĆ**.

NIGDY nigdy nyespacz *pervigilo, -are* R R₆ (mp); *nygdi nyespyancız pervigil i. valde vigilans {in sacris tota nocte}* R z₆. Zob. **DRUGDY, GDY, KIEDY, NIEGDY, NIEKIEDY, ONEGDY**.

NIGDZIEJ 'nigdzie' Nygdzyey *nuspiam, adv. loci, i. in nullo loco* R Y₁. Zob. **GDZIE, ONDZIE**.

NIKAKIE 'żadnym sposobem, wcale nie' nykakye *minime, adv., i. non vel i. parum* S 246; *namnyey, nykakye minime, adv., quod quandoque ponitur pro non, quandoque pro parum* R X₈; *Nykakye nequaquam i. nullo modo* S 246; *nykakye nequaquam i. nullo modo {i. non}* R X_{8v}.

NINOG zool. (Erz: „z niem. Neunauge, minog”) *oculata, piscis i. Memnog, Nynog* S 101; *Memnog, Nynog murena, oculata* R v₃ (mp); *Memnog, Nynog mucerta (?) vel oculata* RN III; *Nynog murena ... quidam piscis similis anguille* S 95. Zob. **MEMNOG**.

NISKI 'niewysoki; niskiego stanu; pokorny' nyssky, głąboky, pokorny *bassus i. non altus, quia pinguedo non sinit in altum crescere* S 18; *nyssky abo głąboky bassus i. non altus* R d₇; *nyssky człovyek humilis* (bibl.) S 70v; *pokorny, nyssky, vcroczony humilis i. abiectus, ignotus vel mitis* (bibl.) R p_{2v}. Zob. **MIAŁCZEJSZY, NISZSZY, UŚMIERZONY**.

NISZSZY 'niższy' Czescz, nyssha *sluzba, chvala dulia, servitus, que exhibenda est homini, sicut latría est servitus, que debetur Deo* R k_{4v}. Zob. **NISKI**.

NIWA 'pole, rola' Nyva, Novyna *argula* S 13v; *nyva argula* S 13v (Erz brak); *Nyva argula* R c₇ (mp); *orana rolya, przeloga, przelog, Nyva, polye arvus* R d₁ (md; av. *arvum*).

NIŻLI (lub **NIŻLI**) 'zanim' *ni nyszly vel i. ne* R X_{8v} (ml; av. *ni i. nisi*); *nyszly quam est coniunctio discretiva vel electiva* R Y_{2v}; *nysly ssobą*

myąszkaly *antequam convenirent* (bibl.) S 241v; przed tym nyszly ssobą myąsshkaly *antequam convenirent* (bibl.) R N₄ (md; av. *convenio,-ire*). Zob. **LI, PIRWEJ.**

[NIŻSZY] zob. **NISZSZY.**

NOBEL (Erz bł. sv. **ROBEL**) ‘złota moneta’ Nobel (Erz bł. „robel”) *aureus Philipeus* S 17; nvbel, nobel *aureus Philippus* R d₄ (mp) (por. Mym28, k. 42: *aureus philippeus*, Philips gulden, Nobel). Zob. **GROSZ, GRZYWNA, HALERZ, KRAJCAR, KWARTNIK, MONETA, MYNCA, NUBEL, ORT, PIENIĄDZ, POŁGROSZEK, SZART, ZŁOTY.**

NOC polnoczy *conticinium i. nox intempesta* S 35 (Erz sv. **PÓLNOC**); *intempestus ... quedam pars noctis* polnoczy S 76 (Erz sv. **PÓLNOC**) i R p₈v; polnoczi, pyrvospy *conticinium, tempus noctis dr quando cuncta silent* R h₄v (por. Mu28, s. 12: *Nox in tempesta* (!), ..., Wpolnoci, *Conticinium idem*); czo pobudza stroze wnoczy *vigilator i. excubitor* R L₁ (mg); Czo są wnoczy vpyya *nyctilius* R x₁ (mg; av. *Nyctilius ... i. Bacchus, quia de nocte ei sacrificabant vel de nocte potationi vacabant et inebriabantur*). Zob. **CZAS, DWONOCNY, POŁNOC, PONOCKI, PONOCNIK, PRZENOCUJĄCY, WIELKONOCNY.**

NOCLEG pyrvy noczleg *mansio prima* R s₆ (mp).

NOCNY Lyelek, Noczny Crvk *nycticorax* RN IV. Zob. **DWONOCNY, WIELKONOCNY.**

NOG ‘mityczne zwierzę, gryf’ *nog griphe vel griphe est animal quadrupes et pennatum* R o₁v (por. Gryff S 66); *Nog grips, griffo* RN IV. Zob. **GRYF.**

NOGA noga, pyąta *calx, postrema pars plante* S 21v; pyątha, noga *calx* R e₆; poltori nogy *sesquipies* R F₅ (mp); *pedice i. palcze v nogy* S 110; *supplodo,-ere i. pede succutare vderzicz, copnać nogv* (!) abo pyąnthą *aut alio signo vel reiicere ambiguas opiniones* R V₁v (md); gąssye abo kacze nogy *palmipedes* R y₃ (mg); nogy splyeczyone *trice i. capilli pedibus pullorum involuti* R J₇ (mp; av. *tricha ... i. involutio capillorum*) (por. Ca1585: *Tricae, capilli pedibus pullorum gallinaceorum involuti ita dicti ... Kosmi w iakie se* (!) kurczęta motaia); vykrzyvyone nogy *varia* (!) S 165v (por. Mu28, s. 62: *Vaciae* (!) *cui in exteriorem partem crura deflectuntur ... Wykrzywyone nogy*); *varice* vykrzyvyone nogy R K₂v (ml); palcze v nog *pedice* R z₂v (md); przewleczenye, roscyągnyenye nog *protensio pedum* R B₇ (md); *protendere pedes* roscyągacz nogi, przewlyecz *etc. vel porrigere, Hest. 8* (bibl.) R S₄v (ml); czo ma skrzyvyone nogy *varus i. curvus, qui habet obtorta crura*

S 165v (por. Mu28, s. 62); kytlye (!) myecz vykryvyone, skrzyvicz nogy *varico,-are vel varicor,-ari i. transire vel ... deflectere et curvare vel claudicare* R V₅v; Lamanye wnogach *podagra, quedam infirmitas pedum* R A₄v (por. Lamynoga S 118). Zob. **GLADKONOGI, KRZYWONOG, ŁAMINOGA, NOŻNY 2., PODNOŻEK, WIELGONOG.**

NOGAWICA ‘część ubrania lub obuwie żołnierskie’ *nogavicza caliga, calicula* S 212v; *Nogavicza caliga dr calciamentum crurium, sive fit de panno sive de corio, sive de ferro ... , invenitur etiam calicula pro eodem* R e₆; *nogavicze tibialia* S 159 i R J₃v (ml; av. *tybia*); *para nogavicz duo paria caligarum (sv. par)* R y₄.

NOGIEĆ ‘choroba zwierząt, np. koni’ (Erz: „nic nie wart, hultaj”) *nogyecz friga* S 61; *nogyecz friga, que fit iumentis* R n₂v (ml).

NOR ‘nurek, pływak’ *urinatores, qui in aqua natant et merguntur* Norovy, Narzaiący syą *et merces de mari iactatas extrahunt* R L₅ (mg); *norovy urinatores* R X₂ (ml; av. *urino,-are*). Zob. **NARZAĆ SIĘ, PONORZONY, WYNARZAJĄCY SIĘ, WYNORZYĆ SIĘ.**

NOREK zool. (Erz objaśnia: „nurek, ptak”) *norek mergus, mergulus, avis aquatica, ab assiduitate mergendi* S 89v; *norek mergus, quedam avis dicta sic ab assiduitate mergendi* R t₄v; *norek mergulus* RN IV (por. Mu28, s. 87).

[NORT] zob. **KRZYWONORT.**

NOS nosz ptaszy *rostrum dr os avium aut navium, rostellum dr* S 133 (por. ptasshy nossek R D₃v); *Skrzyvyony nosz aduncus, valde curvus ut nasus avium* S 5v; *Orlovatego nosza silonis (!)* (Erz: „silo”) *est qui habet nasum aquilinum* S 143v (por. Mu28, s. 52: *Silonis (!) ... , Orłowatego nosá*); *Orlovatego nosza silo,-onis, qui habet nasum quasi aquilinum* R F₆v (md); *plaskovatego (!) nosza resimus (!)* R D₁v (md) (BB pomylił znaczenia dwu hasel łac. z Mu28, zob. Mu28, s. 52: *Simus ... , Nosu płaskyego; Resimus, qui habet recurvum sursum ... , Ktory prátkowáty nosz ma*); *plaskyego nosza nasutus, simus idem* S 96; *plaskyego nosza nasutus eciam i. simus* R v₄v (ml; av. *nasus*); *simus dr qui habet recurvum nasum* *pitonoszy, resimus (!)* *plaskyego (!)* *nosza* S 144; *simus i. curvus* *plaskyego nosza* S 143v; *Smyechovisko dzyalacz, zakrzyvyacz nosz y vsta na kogo subsamno,-are (!)* R T₈v. Zob. **KRZYWONOS, NOSATY, NOSEK, NOZDRZE, PITONOSY, PŁASKONOSY.**

NOSATY ‘mający duży nos’ *noszaty nasosus, habens magnum nasum, naso idem* *noszaty (sv. nasus)* S 96; *nossaty nasosus et nasutus in eodem sensu i. magnum habens nasum (sv. nasus)* R v₄v.

NOSEK noszek *rostellum dr a rostrum* S 133; ptasshy nossek *rostrum dr os avium {nasus galli}* R D_{3v} (por. nosz ptaszy S 133).

NOSIĆ Brzemyona *nossicz sarcino,-are* R T_{3v}; Byessagy, Tlvmoky *nosicz sagmo,-are i. pondus aut onera portare* R T₃ (mg); *nosicz pyvo porto,-are i. sustentare, vehere, a terra levare ..., inde portito,-are i. frequenter portare* na tragach *nosicz* R S_{1v}; czo kossh noszy *cannifer* R f₁ (mp); czo myecz nossi przed crolleyem *a pugione, qui principis gladium gestat et ei semper presto est* RN (wykl. przednia); ('o koniu') czo cyąsko noszy *succussarius equus* S 153; drabarz, abo czo cyąssko nossy *succusarius equus* R H₃ (mh; av. *succussatura i. trotatura. Unde illud. Gradarius est equus mollis incessus sine succussatura innitens*); czo cyąssko noszi abo lyekko *succussator i. trotator, ut equus* (sv. *succusso,-are*) R V₁; obrącz, czo nasshygy noszżą *torques, ornamentum virorum, ligamen tortum vel aureus circulus a collo pendens usque ad pectus* (bibl.) S 161. Zob. **NIEŚĆ, NOSZĄCY, ROZNOSIĆ, ZNOSIĆ.**

NOSIDŁA Nossidla *gestatorium, illud in quo aliquid portatur, ut ferefrum* R n_{7v}; *portaculum* taczky, Nossyidla *vel unirotum* R A₆ (mp); Nosydla *vectatorium dr instrumentum, quo aliquid portatur* R K₃; *Mari vel Nossyidla ferefrum est quoddam instrumentum, cum quo portantur corpora mortuorum* (bibl.) R m₅. Zob. **NOSZE.**

NOSTRZEG bot. 'roślina lecznicza' *melliceria est quoddam tuberculum mellis crassitudine in cubitis et genibus aut alibi, ut in ore aut capite ..., contra hec valet mellilotus nostrzeg coctus in dulci vino* S 88v.

NOSZĄCY Lesh noshący *nugigerulus i. nugarum portitor et turpis nunciarius* R x₃; noshące loze *grabatum ... genus lecti est* R o₁. Zob. **NOSIĆ.**

NOSZE Nosshe *gerula* R n_{7v} (ml); Nosshe *scenovectorium* R E₄ (md). Zob. **MARY, NOSIDŁA.**

NOSZENIE Czebr ku noszhenyv *lacus* S 78v.

NOW 'nów, faza Księżycy' Now *interlunium dr spacium temporis, quod videtur inter defectum lune et crementum eiusdem, i. novi lunium* S 75v; *interlunium {novi lunium Now, Neomenia idem}* R q₂; now *novilunium* S 98v; novi ksyżycz, now *Neomenia i. novilunium, festum Iudeorum nove lune, Isa. 1 et 2 Paralip. 2* (bibl.) S 97v (por. Novy myessyancz R v₆). Zob. **MIESIĄC, NOWY, PEŁNIA.**

NOWIEŃ 'feniks, mityczny ptak' Novylen *vel ognyvaczek fenix* RN IV; Novylen, Ognyvaczek *phenix, avis unica in mundo* R z_{7v} (ml). Zob. **OGNIWACZEK.**

NOWINA – 1) ‘nowa wiadomość’ *rumor i. murmur vel quod vulgo dr novum* novyna S 134; *rumor i. murmur vel quod vulgo dr novum* {*vel favor, sermo* novyna, zwyąk *particularis assercio in publico sc. pauci dicunt*} R D₄; novyny powyadacz *rumifico, -are i. rumores facere, affere vel ducere rumorem* R T₃; – 2) ‘rola świeżo wykarczowana, po raz pierwszy uprawiana’ Nyva, Novyna *argula* S 13v; novyna *novale i. campus, silva, ager de novo seminatus, novalis* S 98v; novyna *novale et hec novalis in eodem sensu i. ager, qui singulis annis renovatur arando vel qui primum novus prescinditur et aratur* {*novalis, campus, ager*} R x₂v. Zob. **KARCZ**.

NOWINOWAĆ ‘uprawiać nową rolę’ Novynovacz *novello, -are, novum agrum colere, novam vitem pangere* R R₁v (ml; av. *novo, -are*).

NOWOSIEDLE ‘obchody założenia nowej siedziby?; dar ofiarowany dla nowego mieszkańca?; nowa siedziba?’ *novosyedlye emenia* (! – może zam. *encenia* lub zam. *menia*?) R k₈ (mp) (por. Slstř 10, Praha 1987, s. 375: *donum novo incolae datum ... encenia ... nowosedle*). Zob. **KIERMASZ, KOŁĘDA, LATO, MUR, MUROWAĆ, NOWY, POŚWIECENIE**.

NOWOWIAREK ‘poganin nawrócony na judaizm’ *proselitus, incircumciscus vel* Novovyarek, vipovyedzyanek (bibl.) R B₆v (md) (por. Mamstř, część I, s. 93). Zob. **GOŚĆ, ROZLICZNY, WIARA**.

[**NOWOŻENIA**] zob. **NAWOŻENIA** ‘nowożeniec’.

NOWY nowy chleb *sicanius panis* S 143 i R F₅v (md) (por. Mu28, s. 158); novi ksyazicz, now *Neomenia i. novilunium, festum Iudeorum nove lune, Isa. 1 et 2 Paralip. 2* (bibl.) S 97v; Novy myessyancz *Neomenia, quoddam festum Iudeorum, quod faciunt in novilunio* (bibl.) R v₆; nove lyato *Kalende Ianuarii* S 78; Nove lyato, nove myessyacze *Calende Ianuarii* R q₆v (mg; av. *Kalende*); Colenda, nove lyatho *strena et strenna dr illud, quod datur in primo die anni pro bono omine* S 151; Colenda, Nove lyatho *strena* R H₁; novego zakonv vstavyeny *sacramenti institucio* R D₅ (mp); nove crupy *ador dr quoddam genus annone seu frumenti, de quo fiebat panis imolaticius, de quo qui imolabat, Deum adorabat* S 5; Nove crupi *adoreum* R b₁ (mp; av. *adoreus*).

NOZDRZE anat. *nozdrze naris dr a narus et dicuntur nares quasi gnares, quia per eas cognoscimus et scimus aliquid odorare* R v₄. Zob. **NOS**.

NOŻ ‘nóż’ *nosz vel Croy culter* S 38v; thassak, ostry *nossh acciatus dr cultellus magnus et acutus* {*novacula*} R a₃; vyny nosh *falx vinatica* R m₃ (md); *vagino, -are i. facere vaginas nozny* (Acc.plur.) do nozow R V₅v. Zob. **KRAWADLNİK, KROJ, NOŻOWY, NOŻYCE, SIEKACZ, SIRZP**.

NOŻEWNİK ‘nożownik, wytwórca noży’ nozewnyk *cultilifex* (? – lub *cultelifex*; Erz: „*cultillifex*”) S 38v; nozewnyk *cultrarius faber, cultrifex idem* S 38v; Nozewnyk *cultrifex, cultrarius* R i₃ (mp) (por. Mu28, s.181: *Faber cultrarius, eyn messerschmidt, Nożownik*; por. też Mym28, k. 13v: *Faber cultrarius, ...*, Nożownik).

NOŻNY 1. ‘pochwa na białą broń’ nozny drzevyane *dolones ...*, *lignee vagine* (sv. *dolo vel dolon*) R k₂v; *imago eciam i. vagina* Nozny *gladii aut cultelli* R p₄v (ml); nozny, posshvy *vagina, theca gladii* R K₂; *vagino,-are i. facere vaginas* nozny (Acc. plur.) do nozow R V₅v. Zob. **NOŻ**.

NOŻNY 2. ‘dotyczący nogi’ nozny palecz *pedica maior* S 110; nozny vyelgi palecz *pedica maior* R z₂v (md); Spara nozna *allux* S 7v; Spara nozna *allux dr maxima pedica ab ad et luceo ... quasi ad alias lucens in magnitudine, unde: Est manuum pollex sed dicatur pedum allux* R b₅. Zob. **NOGA**.

[**NOŻOWNIK**] zob. **NOŻEWNİK**.

NOŻOWY ostrze nozove *pennum ... dr acumen vel extremitas ferri acuti* R z₃v. Zob. **NOŻ**.

NOŻYCE klyescze *forceps, nozicze forfex, forpex, fex est filorum, ceps ferri, pexque pilorum* S 60; male nozicze *forpicula* S 60 (por. Mu28, s. 146); postrzygalne nozycze *forpex* R m₈v (md); nozicze postrzygalne *tonsorius culter* R J₅ (mp).

NOŻYCZKI nozyczky *tonsilla ... etiam dr forpicula* R J₅; nozyczky *forficuli* R m₈v (md).

NUBEL ‘złota moneta’ (Erz bł. sv. **RUBEL**) Nvbel (Erz bł. „rvbel”) *aureus Philippus* S 16; nvbel, nobel *aureus Philippus* R d₄ (mp) (por. Mu28, s. 197: *Philippus aureus, eyn philips gulden, Nubel*). Zob. **NOBEL**, **ZŁOTY**.

[**NUR, NUREK**] zob. **NOR, NOREK**.

[**NURT**] zob. **KRZYWONORT**.

NURZAĆ SIĘ (?) zob. **NARZAĆ SIĘ**.

NYRKA anat. Nyrka *vel* Lyądzvicza *ren* S 130v; Nyrka abo Lyądzvicza *ren* R C₆v (mg). Zob. **NERKA**.

NYSA ‘miasto’(Erz: „Nissa, miasto na Śląsku, niem. Neisse”) Nysa *Novesium, civitas* S 98v; Nyssa *Novesium, civitas* R x₂v (ml) (por. Mu28, s. 35: *Novesium, Neus, Nysa*; por. też Mym28, k. 32v: *Nissa, Neysz, Nysza*).

O

*****

O (łącznie około 30 razy) np.: praczoval o tho *nisus est* R x₁ (mp; av. *nisus ... i. conamen*); *gallicinium et hic gallicantus in eodem sensu sc. cantus galli. Unde et quedam pars noctis* o kurzech R n₅; o bosskich tajemnychach movicz *theologor,-ari* R V₃; navka o bodze, o bozich rzeczach *methaphisica est sciencia speculativa et divina sc. de deo* R t_{5v} (mg); obiczaye ... znamyoniące bithnoszcz y chwalebnoszcz y slawaťnoszcz o bostvye *modi significandi substanciam* (sv. *modi*) S 92; o przyrodzonoscy *De cognacione spirituali* SN 253; ksyagy o rodzayv *Genesis {i. nascivitas}* (bibl.) R n_{6v}; o offyarach, o obyatach *liber ... Leviticus* (sv. *levita*; bibl.) R r₅; o zalyv, o bolescy *Threnorum liber* R J₃ (mp); o wzgardzenyv swyata *liber Ecclesiasticus* (bibl.) R k₅ (mp; av. *Ecclesiasticum librum Jesus filius Sirach ... composuit*); O bracynczach zydzowskich *Machabeorum liber* (bibl.) R s₄ (mg); o zyvyolach *Liber de generacione et corrupcione* R n_{6v} (ml; av. *genista*); o spravyedlyvoscy *Meterorum liber* R t_{5v} (ml); o smyslyech y o obiczayech *Liber de sensu et sensato* R F_{2v} (md; av. *sensus*); o przechodzającey y naslyadviącey movye *Liber Priorum et Posteriorum* R B₄ (mg; av. *prior*); ksyagy o znamyonovanyv rzeczy abo movy *Perihermanias (!)* R z₅ (md; av. *Peri hermenias sunt due partes ... Hermenias est Grecus genetivus a nomine Greco hermenia, quod Latine sonat interpretatio, qui genetivus hermenias ponitur in intitulatione illius libri Aristotelis, ubi habetur: Incipit Liber Perihermenias. Et est sensus: Liber Perihermenias i. de interpretatione*); itd.

OBA *altrinsecus* {adv. loci od obv stron 3 Reg. 6 y thv y wshady} {aliunde, utrinque, hincinde, coniunctum Rozno, ku obv stron, przeczyw sobye, y tam y sam} (bibl.) R X₃; *alterno,-are, dubitare, errare, per vicissitudinem commutare* zobv stron spyevacz, *ut fit in choro* R M₃ (mp); zobv stron *utrinque, adv., i. ex utraque parte* R Y_{5v}; *versatilis* obrocny *i. aptus ad versandum i. ad tollendum, quando Dominus vellet, Gen. 3, ut gladius versatilis* na obyie stronye ostry (bibl.) S 168. Zob. **DWA, DWOJ, OBOJ, OBROCONY, OBROĆNY, PARA 2.**

OBADWA *obadva uterque {item ambo} ...*, *obvdv utriusque* R L_{5v}. Zob. **DWA, DWOJ, OBOJ.**

OBARTUCH 'rodzaj ciasta' *obartuch artolaganus* S 14v (por. Mu28, s. 158); *osuch artocopus ... etiam dr panis cum labore factus ... vel dr panis*

pistus in oleo obartuch R c₈v. Zob. **CHLEB, CIASTO, KOŁACZ, KREPEL, MARCYPAN, MIODOWNIK, PIERZNIK, PLACEK, WYCHOPIEŃ.**

OBCHOD 'uroczystość, obrzęd' obchod, zalomshe za dushe, zadushne mshe *exequie i. officium mortuorum* R l₆v; *iusta, pluralis numeri, i. exequie mortuorum* obchod za dushny {*sacrificia*} R q₆.

OBCHODZENIE praw. pravem obchodzenye *vel* Rokovanye *disceptatio* S 43; *disceptatio in iudicio, a iure contencio* pravem obchodzenye, Rokovanye *vel disputatio* R k₁v (ml).

OBCHODZIĆ lażączicz, obchodzicz *lustrum, -are i. ... circumire* S 226; obchodzicz, pochodzicz *lustrum, -are i. ... circumire* R Q₅v. Zob. **CHODZIĆ, ŁAŻĘCZYĆ, OBEJC, OBESZŁY, SCHODZIĆ.**

OBCIAĆ *detruncare* obczyącz *arborem* R O₂ (mp); obczyącz *obtrunco, -are* R R₂v (ml); Obczyącz *mutilo, -are i. minuere, vellere, amputare* R Q₈v; obczyącz, obrazacz roszky *preputo, -are* R S₂v (md). Zob. **OBCIĘTY, OBCINAĆ, OCIAĆ, PRZYCINAĆ, UCINAĆ, ZACINAĆ.**

OBCIAŻONY obczyażony *gravatus* S 66 i R o₁v (ml); Barzo vcysnyony, obczyażony *depressus, deiectus, humiliatus, expressus, demissus* R i₇ (md); obczyażony byessagamy abo Thlvmony *onustus* R x₆v (ml). Zob. **CIEŻKI.**

OBCIAŻYĆ obczyażicz *gravo, -are i. onerare* R P₄; obczyażicz *pregravo, -are* R S₂v (ml); zgromycz, obczyażicz *ex auctore, -are i. extra auctoritatem facere vel ponere* R O₆; obczyażicz byessagamy abo tlomokyem *onusto, -are i. sarcinare {pondere, gravare}* R R₃v. Zob. **UCIAŻYĆ.**

OBCIĘTY obczyęty *truncatus* R J₈v (ml); obczyęty, obrazany *preputatus* (bibl.) R B₂v (md). Zob. **KOMOŁY, OBCIAĆ, OCIĘTY, ODCIĘTY, PRZECIĘTY, PRZYCIĘTY, ROZCIĘTY, UCIĘTY.**

OBCINAĆ obczynacz, obrazovacz, ocravacz *puto, -are ... i. scindere vel purgare, virgam ex vite superfluum resecare* R S₅. Zob. **OBCIAĆ, PRZYCINAĆ, UCINAĆ, ZACINAĆ.**

OBCOWANIE 'przebywanie z kimś; właściwość, natura' opczovanye, towarzistvo *familiaritas, consuetudo, conversacio* R m₃ (mp); postava, Spolny wzgląd, opczovanye *habitus est compositio corporis {compositio} ... vel aptitudo vel proprietates habendi vel convenientia* (sv. *habitus*) R o₂v; Thak sya (!) myal jako czlomyek wopczovanyv *habitu inventus ut homo* (bibl.) R o₂v (mg; av. *habitus*).

OBCY opczy, postronny *alienus i. extraneus* R b₄; *forus alienus* opcze pravo, *vide Calepi* R n₁v (mg); opcze pravo *forus alienus* R n₁v (mh; av. *fo-*

rus) (por. Cervus: *Forus alienus* obcze prawo). Zob. **CUDZY, PO-STRONNY**.

OBDAROWAĆ obdarowacz *heredo,-are i. heredem facere vel hereditatem dare* R P₄v. Zob. **DARZYĆ**.

OBДАРZENIE oddanye, obdarzenye, zaplaczzenye *remuneracio* R C₆v (mg). Zob. **DAROWANIE**.

OBДАРZYĆ oddacz, obdarzicz, zaplaczicz *remunero,-are* R T₁ (mp). Zob. **DARZYĆ, ZДАРZYĆ**.

OBEJĆ 'obejść' morze, ktore swyat obeszlo *oceanus i. mare magnum dictum a celeritate, quia in modum circuli ambit orbem* S 100v; morze, ktore swyath obeshlo *oceanus* R x₄ (por. Mu28, s. 23). Zob. **CHODZIĆ, DOJŚĆ, IŚĆ, JIĆ, OBCHODZIĆ, OBESZŁY, ODEJĆ, PODEJĆ, POIĆ, PRZEJĆ, WEJĆ, WNIĆ, WYNIĆ, ZAJĆ, ZNIĆ SIĘ**.

OBEJRZEĆ obeyrzecz, przeyrzecz *prevideo,-ere* R S₃ (mp). Zob. **PRZEJRZEĆ, WYJRZEĆ**.

OBELŻENIE 'ulżenie, ulga; dispensa, zwolnienie od obowiązującego prawa' obelzenye (Erz bł. objaśnia jako „pohańbienie” i łączy z innym hasłem łacińskim – „*dispendiositas*”), Sfolgovanye, rozvyazanye, popusczenye *dispensacio est iuris communis et rigoris eius per eum, ad quem spectat, provida relaxacio utilitate et necessitate pensata factaque ex cause cognicione, ex causa rationabili ab eo, qui habet ius dispensandi in rigore iuris* S 43v; popusczenye, Shaffovanye, Rozdavanye, sfolgovanye, obelzenye, Rozvyazanye *dispensatio est iuris communis provida relaxatio utilitate seu necessitate pensata {iuris declaracio} {divisio, distribucio}* R k₂; oblyekczenye, obelzenye, ochlodzenye *refrigerium i. subsidium, opitulamen, auxilium, solatium, levamen, requies* R Ć₆. Zob. **FOLGOWANIE, ODELŻYĆ**.

OBESŁAĆ 'przestrzec, wysłać zawiadomienie' obeslacz, vistrzecz *aviso,-are i. precustodire* S 211v; obeslacz, ostrzecz *aviso,-are i. precustodire* R M₅v (ml); obeslacz *circummitto,-ere* S 213v i R M₈ (mp). Zob. **POSŁAĆ, USŁAĆ**.

OBESŁANIE 'zawiadomienie' *intimacio* obeslanye, wskazanye *verbis aut litteris* R q₂v (ml); *intimacio litteris aut verbis* obeszlanye, wskazanye R q₂v (mg).

OBESŁANY 'rozesłany, wysłany, przekazany' obeszlany *circummissus* R g₄v (ml).

OBESZŁY 'okrażony, otoczony' oczyscyony, posvyanczony, obesly *lustratus, circuitus* R s₃v (mg). Zob. **BIEGACZ, BIEGARZ, BIEGUN, OBCHODZIĆ, OBEJĆ, ŁAZĘKA**.

OBEŻREĆ ‘objeść się’ obezrzecz (!), vpoycz *crapulor,-ari i. superflue manducare, bibere, inebriari* R N₄v. Zob. **OBŻARŁY, OŻARŁY, ŻARŁOK.**

OBEŻREĆ SIĘ ‘objeść się’ obezrzecz (!) sąg *gurgito,-are i. vorare, implere vel devorare* R P₄v.

[**OBFITO**] zob. **OPFITO.**

[**OBFITOŚĆ**] zob. **OPLFITOŚĆ.**

[**OBFITOWAĆ**] zob. **OBLFITOWAĆ, OPLFITOWAĆ.**

[**OBFITUJĄCY**] zob. **OBLFITUJĄCY.**

[**OBFITY**] zob. **OBLFITY.**

OBIAD *holocaustum i. sacrificium, quod non comedebatur vel i. prandium* obyad S 70 (por. offyara, obyata, pocarmye R p₁); obyad *prandium* R B₁.

OBIATA ‘ofiara’ martwa offyara, poswyąnthna rzecz abo poswyączona, obyatha, modła *sacrificium* (bibl.) R D₅; obyata *victima dr sacrificium pro hostibus victis* R K₆v; Cadzenye, Obyata, vonya, Cadzydło *incensum i. thus vel dr holocaustum* (bibl.) R p₅v; *holocaustum* {offyara, obyata vel *prandium* pocarmye} (bibl.) R p₁; obyata poswyąnthna *oblacio sacrificii* (bibl.) R x₄ (md); Martwą offyara vel poswyąnthną rzecz, Modłą abo obyata dżyalacz *sacrifico,-are* R T₃ (md); o offyarach, o obyatach *liber ... Leviticus* (sv. *levita*; bibl.) R r₅.

OBIATNY ‘ofiarny’ oltarz obyathny *holocaustorum altare* (bibl.) R p₁ (md); obyatne, offyarne, poswyączone (‘chleby’) *panes propositiois* (bibl.) R y₃v (ml). Zob. **CHLEB.**

OBIATOWAĆ ‘ofiarować’ *hostilo,-are i. immolare vel incendere* {munerare, *sacrificare* obyatovac} R P₅.

OBIATOWAĆ SIĘ ‘ofiarować się’ obyatovac sąg *delibo,-are i. sacrificare, immolari, extinguere* {per mortem} R N₆v.

OBIASŁO (Erz objaśnia: „obwiąsało, obwiązka, obwiązanie”; wg SP XVI w. – zapewne ‘przędza na kądzieli’; może część kołowrotka?) obyasło na kądzyely *collofagium* S 30v (por. obvyadło vel obvyasło na kądzyely R g₇v (md)); galka vel obyasło vel myecz sclepovy *epistilium est capitellum, quod superponitur columne* (bibl.) R l₂v. Zob. **KRAŻEL, OBWIASŁO, OBWIJADŁO.**

OBIĆ ‘pokryć blachą’ okovac, obicz *ferro,-are i. ferro aliquid preparare, ornare* R O₈v. Zob. **BIĆ, POBIĆ, POBIJAĆ, ROZBIĆ.**

OBIECAĆ obyczacz, slvbovacz *polliceor,-eri i. promittere* {eciam *multo rogante*} R S₁v; obyczacz *promitto,-ere* R S₃v (md); przyrzecz, obyczacz *promitto,-ere* R S₃v (md). Zob. **OBIETNICA.**

OBIECANIE obyeczanye, obyethnycza *promissio* R B_{5v} (md); obyeczanye, Slyvbovanye *pollicitatio* R A₅ (mp); obyeczanye *stipulatio est firma verborum conceptio* R G₆; bosskye obyeczanye, obyavyenyne *oraculum i. divinum responsum* R x₇; obyeczanye slyvbv, zrakovanye, vyanczovanye *sponsalia sunt futurarum nuptiarum conventio et repromissio* R G_{4v}.

OBIECOWAĆ 'obiecywać, zobowiązywać się' *stipulor,-ari* {obyeczowacz *stipem obligare*} R T_{7v}.

OBIEGAĆ obyegacz, Thulyacz syą *circueo,-ire* R M₈ (mg); okrażicz, obyegacz, obraczacz *regiro,-are* R S_{6v} (md). Zob. **BIEGAĆ**, **BIEŻEĆ**.

OBIEGAJĄCY obyegaiący, Tulaiący syą *circuiens* R g_{4v} (ml).

OBIERAĆ SIĘ 'trudnić się, zajmować się' *exercitor,-ari* obyeracz syą *in labore* S 219v; Spravyacz syą, obyeracz syą wrobocyne, praczowacz *exercito,-are i. frequenter exercere* R O_{6v}; spravovacz, obyeracz syą wdoswyatczonyne navcze *practicare in sciencia* R S₂ (md).

OBIERANIE 'zajmowanie się' Sprava, obyeranye *practica* S 120v i R B₁ (md); obyeranye zrobotą *exercicium, labor* S 54; *exercitacio i. labor* obyeranye zrobotą, *assiduus usus* R l_{6v} (md).

OBIESIĆ 'powiesić' obyessicz *suspendo,-ere* R V₂. Zob. **ZAWIESIĆ**.

OBIETNICA obyeczanye, obyethnycza *promissio* R B_{5v} (md). Zob. **OBIECAĆ**.

OBJACHAĆ 'objechać' obyachacz, obyecz{z}dzicz (litera „z” dopisana pod spodem) *obequito,-are* R R₂ (md). Zob. **JEŹDZIC**, **ZJEŹDZIC**.

OBJAWIAĆ SIĘ Skazvyne syą, obyavya syą, Myonvyne syą, poznava syą *innotescit* S 223v; Skazvyne, obiavya syą, poznava syą *innotescit* R Q₁ (mp).

OBJAWIĆ obyavicz *notifico,-are* S 227v; obiavicz, opovyedzyecz *notifico,-are i. notum facere* R R_{1v}; znamyonovacz, obiavicz *noto,-are i. frequenter noscere, designare, demonstrare, signare* R R_{1v}; obyavicz, vyyasnycz *declaro,-are, notificare* S 216v; oslovicz, oznaymycz, obyavicz, vyyasnycz, rosposvyedzyecz, vislovicz *declaro,-are* R N_{5v} (md); oslavicz, obyavicz *clarifico,-are i. facere clarum* R M_{8v}; obyavicz, znamyenytytm bycz *illustro,-are i. valde lustrare, illuminare, circumdare, purgare* {*cognitum reddere*} R P_{5v}. Zob. **WZJAWIĆ**.

OBJAWIENIE 'ujawnienie; prorocstwo' obyavyenyne *traductio i. manifestacio* (bibl.) S 162; obyavyenyne *oraculum i. templum vel i. divinum responsum* S 103; bosskye obyeczanye, obyavyenyne *oraculum i. divinum responsum* R x₇. Zob. **JAWNOŚĆ**.

OBJAWIONY 'ujawniony' obyavyony *declaratus* S 39v. Zob. **JAWNY**.

OBJAZD ‘obwód, okręg, powiat’ gbyth, obyasd, povyat *districtus* S 44; Gbyth, povyat, obyazd, ocolycznosc *districtus* R k₂ (md). Zob. **GBIT**.

[**OBJAŚŁO**] zob. **OBIĄŚŁO, OBWIĄŚŁO**.

OBJEDZIONY ‘objedzony, ogryziony’ obiedzyony, ogrizyony *abesus i. circumquaque comestus et corrosus* R a₂; obyedziony, ogrizyony *coesus i. corrosus* R g₇.

OBJEŚĆ obieszcz, ogrisz *abedo,-ere* R M_{1v} (ml); *coedo,-ere* obyescz, ogrisz *corrodere* R M_{8v} (md). Zob. **JEŚĆ**.

OBJEŹDZIĆ obyachacz, oby{e{z}dzicz (litera „z” dopisana pod spodem) *obequito,-are* R R₂ (md). Zob. **JEŹDZIĆ, ZJEŹDZIĆ**.

OBLAĆ *defluxus aquarum* opłynąły, oblyaly vody, *defluserunt zeshly vel ad peccata lapsi sunt* (bibl.) R i₆ (mp; av. *defluus*). Zob. **LAĆ**.

OBLATAĆ oblyatacz *oberro,-are i. circumvolare, sicut facit avis* R R₂ (md). Zob. **LATAĆ**.

OBLAZŁY (?) zob. **OBLEŹĆ**.

OBLEC ‘ubrać’ przyodzycz, oblyecz *coopero,-ire* R N₄.

OBLEC SIĘ ‘ubrać się’ wczamleth (!) syą oblyecz *cimo,-are i. veste ci-matili se induere, sc. undulata* R M₈ (mp).

OBLECZNICA ‘miejsce do ubierania się’ Trich, wczyen (?), *vel i. dwor, Syen, oblyecznycza vestibulum* (bibl.) R K₆ (md).

OBLEG ‘obstąpienie, otoczenie, oblężenie?’ oblyeg, zastampyeny *circum-stancia loci alicuius intelligitur per XXX pedes* R g_{4v} (ml). Zob. **OBSTĄPIĆ**.

OBLEKCZENIE ‘ulżenie, ulga’ oblyekczyeny, obelzeny, ochlodzeny *refrigerium i. subsidium, opitulamen, auxilium, solatium, levamen, requies* R C₆. Zob. **FOLGOWANIE, ODELŹYĆ**.

OBLEKCZYĆ ‘ulżyć’ oblyekczycz, odelzycz *refrigero,-are i. relevare, consolari, refrigerium dare {solacium prestruere} {mentem recreare}* R S_{6v}. Zob. **LEKKI**.

OBLEŹĆ ‘wyleźć, wypaść – o włosach’ oblyazly, oblynyali (3 osoba plur. praeteriti lub imiesłów praeteriti sing.) *defluxus crinium, defluvium* R i₆ (mp) (por. Ca1585: *Defluus et defluvium ...* Pol. Zcziek, oblazli ... *capillum fluxus ... Defluxus, idem quod defluvium*). Zob. **LINIEĆ**.

OBLEŹEĆ (lub **OBLEŹEĆ**) ‘oblężyć, otoczyć’ oblyezecz *obsideo,-ere vel obsido,-ere i. circa sedere et cingere, undique circumdare et proprie expugnandi causa* R R₂. Zob. **OBLEG, ZASADZIĆ**.

OBLEŹENIE oblyazeny *obsidio* S 99v; oblyazeny, zassadzeny *obsidio* R x₄ (mp). Zob. **OBLEG**.

OBLEŻONY (lub **OBLEŻONY**) ‘zakładnik, jeniec’ oblyezony, vyazyen *obses ...*, *dicuntur proprie obsides, qui ab obsessis dantur vel qui dari solent et cum honore custodiri {vel i. mediator, <media>trix}* R x₄.

OBLICZANIE ‘płacenie, wypłata’ obliczanye *depagacio* S 40v. Zob. **DOLICZENIE, LICZYĆ, OBLICZYĆ, ZLICZENIE.**

OBLICZE ‘twarz’ oblicze, twarz *facies dr quia facit noticiam hominis* S 55; oblicze, Twarz *facies* R m₂; Twarz, oblycze *vultus* R L₆ (md); Slycznosc, pyąknosc, ossoba, wzor, oblicze, przybyor, Csthalth, ocrassa, Czudnosc, postava, ffigura *species* R G₃; Smanthne oblicze, szmarszone *rugata facies* R T₃ (mg; av. *ruĝo,-are*); smarszony, smąntnego oblicza *rugatus* (sv. *ruĝa*) R D₄; *gena est locus lachrymarum vel inferior pars oculorum {vel i. mala, maxilla, gola (? – zapis wyraźny; wyraz niewiadomego pochodzenia) yagoda na obliczu}* R n₆. Zob. **LICE, LICZKO, POLICZEK.**

OBLICZNIĘ ‘osobiście’ oblicznye *personaliter* R z_{5v} (md). Zob. **LICE.**

OBLICZNOŚĆ ‘obecność’ oblycznosc *assistencia i. presencia* R d₂ (md); oblycznosc *conspectus* R h₄ (md); przed oczyma, oblicznoscya *in conspectu* (sv. *conspectus*) S 34v; przed oczyma, przed oblicznoscya *in conspectu* (sv. *conspectus*) R h₄ (mg). Zob. **LICE.**

OBLICZNY ‘osobisty’ obliczny *personalis* (sv. *persona*) R z₆. Zob. **LICE.**

OBLICZONY ‘policzony, wypłacony, zapłacony’ oblyczony *depagatus* R i_{6v} (md); vstavyony, obliczony *deputatus* R i₇ (md). Zob. **LICZYĆ, OBLICZANIE, ZLICZONY.**

OBLICZYĆ ‘policzyć’ oblyczycz, obrachovacz *pago,-are* R R₄ (md). Zob. **DOLICZYĆ, LICZYĆ, POLICZYĆ, PRZELICZYĆ.**

OBLINIAŁY (?) zob. **OBLINIEĆ.**

OBLINIEĆ ‘wylinieć, wypaść – o włosach’ oblyazly, oblynyali (3 osoba plur. praeteriti lub imiesłów praeteriti sing.) *defluxus crinium, defluvium* R i₆ (mp) (por. Ca1585: *Defluus et defluvium ... Pol. Zcziek, obłazli ... capillorum fluxus ... Defluxus, idem quod defluvium*). Zob. **LINIEĆ, OBLEŻĆ.**

OBLUBIĆ ‘polubić, adoptować’ oblyvbicz, prziwłoscicz *adopto,-are i. desiderare vel nutrire vel eligere, accipere loco filii extraneam personam* R M_{2v}. Zob. **POLUBIĆ, SPOSOBIĆ, ZLUBIĆ SIĘ.**

OBLUBIENIE ‘adopcja’ Sposobyenye, oblyvbyenye *affiliacio i. in filium accepcio* RN IIv. Zob. **ZLUBIENIE.**

OBLUBIONY ‘adoptowany’ oblyvbyony, prziwłasczony, Spossobyony *adoptivus* RN Iv. Zob. **LUBY, PRZYWŁOSZCZONY, WYZWOLONY.**

OBLAGODZIĆ ‘ułagodzić’ vlagacz, oblagodzicz, vglaskacz, zmyakczicz (!), dobrotlyvim vczynicz, gladkim *lenio,-ire i. placare, humiliare, lenem facere* {*mitem, suavem, dulcem, mansuetum facere, mitigare*} R Q₄. Zob. **ŁAGODNY**.

OBLAPIONY ‘objęty’ oblapyony, Stargany, zviclany, splyeczyony *complexus* R h₂ (mp).

OBLFITOWAĆ ‘obfitować’ obfitowacz *superabundo,-are* S 153v (av. *superabundatum*). Zob. **OPLFITOWAĆ**.

OBLFITUJĄCY ‘obfitujący’ obfitywaczi *superabundans* S 153v.

OBLFITY ‘obfity’ oblfyty *affluens* R b₂ (ml). Zob. **OPFITO**.

OBŁO ‘okrągło’ oblo vczynicz, yasno, gladko vczynycz *limpido,-are i. limpidum facere, purificare, clarificare* {*rotundare*} R Q₅. Zob. **OBŁY**.

OBŁOGA ‘oparcie, podstawa’ Czwyrdza, Obloga *templum* R m_{7v} (ml; av. *firmamentum*). Zob. **GWIAZDECZNY, NIEBO**.

OBŁOK ‘chmura; sklepienie, pułap’ oblok *nubes* R x_{2v}; przepaszcz *abissus dr profunditas aquarum, a qua fontes et flumina procedunt vel i. oblok, vel dr profunditas scripturarum* Nyeznyemoszcz, Nyeogarmyeny (bibl.) S 2v; bezdno, oblok, przepaszcz, głambokoszcz *abyssus* (bibl.) R a₂; podnyebyeny, oblok, Sklyep *lacunar i. testudo, que solet esse in cameris et in domibus arcuata et concava ad modum lacune* (bibl.) R r_{1v}. Zob. **CHMURA, MGŁA, OBWLEC**.

OBŁOMEK – 1) ‘kawałek’ *ambesus, ambestus* oszlomek, oblomek *i. corrosus, comestus* ogryzyony S 8; – 2) ‘włóczęga, człowiek bezdomny, ubogi’ oblomek, golotha *odardus* R x_{4v} (md). Zob. **GOŁOTA, ŁAMAĆ, ŁOMIC, OZŁOMEK**.

OBŁUDA ‘mara, widziadło, urojenie; wyobrażenie’ obluda *adorastus fantasma dr* R b₁; obluda, obraz, podobyenstvo *fantasia ... est imago* {*incerta apparicio et inanis*} *alicuius corporis visa ... , fantasma vero est, quam nunquam vidimus species animo figurata ... , visio vana* R m_{3v}; obludy *lemures proprie dicuntur fantastice appariciones nocturne, larve idem* S 80v; obludy *lemures* R r₄ (mp; av. *lemur*). Zob. **OSOBA**.

OBLUDNIE obludnye, lsczyvye *simulate* S 249 i R Y₄ (mp); Skrycye, obludnye *ficim, adv. i. fecte* R X₆; obludnye *versute, callide* R Y₅ (md); czo obludnye nye baczy *simulans* R F_{7v} (ml). Zob. **CHYTRZE, LŚCIWIE**.

OBLUDNY obludny, zdradny *hipocrita i. fictus, simulator* S 69; obludny, zdradlyvy *hipocrita i. fictor, simulator* S 69v; zdradny, obludny, zdradny, przykryty *hypocrita dr fictor, simulator, representator alterius persone, simulat enim se esse id quod non est* R o₆. Zob. **CHYTRZEC**.

OBŁUPIĆ ‘zdrzeć skórę’ odrzecz skora, obłupicz *excortico*, -are R O₆ (mp). Zob. **ŁUPIĆ**, **ZŁUPIĆ**.

OBŁY ‘okrągły’ obly *teres dr longus et rotundus, ut hasta* R J₁; Obly *limpidus eciam i. rotundus* R r₈ (md; av. *lympidus*). Zob. **GŁADKI**, **OBŁO**.

OBMUROWAĆ mrvovacz, obmrvovacz myasto *menio*, -ire i. *menia construere vel menibus circumdare et preparare* R Q_{6v}. Zob. **MUR**.

OBNIEŚĆ obnyesz okolo *circumfero*, -ferre i. *decipere* (?), *portare* R M₈ (mg). Zob. **NIEŚĆ**, **NOSIĆ**.

OBOJ, **OBOJE** ‘złożony z dwóch’ plecz, oboye poglovye *sexus* R F_{5v} (ml); oboyga poglovy *promiscuum vulgus dr ex utroque sexu permixtum* R B_{5v}. Zob. **DWOJ**, **OBA**, **RODZAJ**.

OBOJCZYK – 1) ‘kołnierz, ozdoba szyi; część zbroi’ oboyczyk *amiculum colare* S 8v; oboyczyk *amiculum* R M_{3v} (ml) (por. Mu28, rozdz. *De vestibus*, s. 152: *Amiculum collare*, eyn koller, Oboyczyk; zob. też Mym28, rozdz. *De armis* ..., Imiona Zbroy, k. 15: *Collarium*, Halseysen, Oboyczyk – oraz tamże k. 31v: *Amiculum col<lare>*, Halskoller, Oboyczyk – w rozdz. *De vestibus*); – 2) ‘obroża dla psa?’ (tak wg Erz: „obroż dla psa”) *collarium dr id quod est in collo canis vel i. Colnyerz vel oboyczyk* S 30 (Erz zestawia ze słownikiem Mymera z 1541 r., k. 14, chociaż hasło Mymera dotyczy zbroi – zob. powyżej, cytat z Mym28, k. 15; tak też w Mym41, k. 14); *collarium id quod est in collo canis {vel i. Colnyerz, Scaplerz, oboyczyk}* R g_{7v} (Wykorzystane przez BB źródła, cytowane wyżej, oraz *vel i. ‘lub jest to’* dopisane przez Bartłomieja w S i R po łac. objaśnieniu, dowodzą, że nie chodzi tu o psią obrozę, lecz o część ubioru. Za wersją Erz przemawia jedynie cytowany w SP XVI w. – sv. Kołnierz – słownik Calepina z polską wersją językową, Lyon 1588: *Collare, vinculi genus, quo canum colla astringuntur*, kornierz (!), obruz; tak samo w Ca1585). Zob. **HUMERAŁ**, **KAPLERZ**, **KOŁNIERZ**.

OBORA *obora bostar est locus seu stabulum, ubi boves stant* S 20; *obora volova bostar* R e₃; *obora*, *staynya* abo *pastwa volova bucetum dr locus, ubi boves ciuntur i. vocantur, sicut est stabulum vel pascua vel forum* R e₄; *obora foresta, locus ubi fere inhabitant* S 60; *foresta est locus ubi fere inhabitant vel includuntur obora et ubi quis habet usum venandi* Lovysko R n₁; *obora ortoferale animalium* R x₈ (mp); *zaiącz bydło do obori forestare pecus* R P_{1v} (mg; por. Cervus). Zob. **CHLEW**.

OBOW, **OBOWIE** ‘obuwie, buty’ obovy *calciamenta* S 21v; *obowy calciamenta* R e_{5v} (ml). Zob. **BOT**, **OBUC SIĘ**.

OBOZ 'obóz żołnierski' oboz *pollus* S 119; *Oboss pollus in bellis* R A₅ (mp).

OBBRACAC obraczacz *verso*, -are i. *frequenter vertere* R V_{6v}; okrążyć, obye-gacz, obraczacz *regiro*, -are R S_{6v} (md); obraczacz *moveo*, -ere, *volvere* R v₂ (mg; av. *motus celi*); obraczacz, poruszicz *moveo*, -ere i. *volvere* R Q₈. Zob. **KRĘCIĆ, OBROCIĆ, WARTOWAĆ**.

OBBRACAC SIĘ toczycz *roto*, -are i. *girare, circumire, circumducere seu rotam volvere ... rotundo*, -are i. *rotundum facere* obraczacz syą R T_{2v}.

OBBRACANIE obraczanye *motus celi* S 93v; Byeg, obraczanye *motus celi* R v₂ (mg); Byeg, obraczanye *motus celi* R Q₈ (mp; av. *moveo*, -ere). Zob. **OBROCIENIE**.

OBBRACANY obraczany *versatus* R K₅ (mp); vtoczony, obraczany *rotatus* R D_{3v} (ml). Zob. **OBROĆNY**.

OBBRACHOWAĆ 'policzyć' oblyczycz, obrachovacz *pago*, -are R R₄ (md; av. *pagino*, -are). Zob. **LICZYĆ, RACHOWAĆ**.

OBBRACZ 'wizerunek, podobizna, rzeźba, malowidło' obrasz *effigies i. imago, figura, forma* S 46v; obrass *effigies i. imago {figura, forma, aspectus}* R k₆; obluda, obrasz, podobyenstvo *fantasia ... est imago {incerta apparicio et inanis} alicuius corporis visa ..., fantasma vero est, quam nunquam vidimus species animo figurata ..., visio vana* R m_{3v}; obrass, vmalovanye *pictura i. imago exprimens speciem alicuius rei* R z_{8v}; Ryty abo rzazany obrass *sculptile* R E₆ (md); podobnoszcz abo Rownoszcz *vel vymalovanye obraza similitudo, similitas idem* R F₇ (md); slupy, obrazy dzyalacz abo lyacz *statuo*, -ere R T_{7v} (ml); *sculpo*, -ere i. *celare {rzazacz, Rycz obrazy vel lapides}* R T_{4v}; rzazacz (Erz: „rzazarz”), Snyczarz czo obrazy abo Camyeny rzeze *sculptor* S 140v (por. Mu28, s. 182); czo rzeze obrazy, Snyczarz, obraznyk, ritodzyal *sculptor, signifer idem, celator* R E₆ (mg). Zob. **MALOWANY, OBLUDA, RYCIE, SOCHA, WYRYCIE**.

OBBRACZEK Obrazek *icona, iconisma, iconcula* R p₃ (mp).

OBBRACZEŃNIK 'snycerz, rzeźbiarz, wytwórca posagów' obraznyk *statuarius, qui facit statuas vel fusor imaginum, signifer idem* S 149v; *statuarius ..., qui statuas facit {vel fusor imaginum}* Obraznyk} R G₅; obraznyk *statuarius* R T_{7v} (ml; av. *statuo*, -ere); czo rzeze obrazy, Snyczarz, obraznyk, ritodzyal *sculptor, signifer idem, celator* R E₆ (mg); obraznyk *vel* Snyczarz *sculptor, scultifer idem* R T_{4v} (md; av. *sculpo*, -ere). Zob. **RZAZACZ**.

OBBRACZEŃNIE 'zepsucie, zgorszenie, grzech' obrazeny *offendiculum i. culpa* R x₅; obrazeny *offendiculum* R R₃ (mp; av. *offendo*, -ere); obrazeny

offensa i. culpa, forefactum {molestia, passio} R x₅. Zob. **PORAZIĆ, URAZIĆ, WINA.**

OBRAŻONY ‘uszkodzony, zepsuty’ obrazony, rostrącony, porażony *al-lisus i. lesus* R b_{4v}; zasyą obrazony *re-lisus i. retro vel iterum lesus* R C_{6v}.

OBRĘCZ ‘łuk; ozdoba szyi’ obrąncz *arcus* S 13; strzala, luk, Thącza, obrąncz *arcus* R c_{6v}; obrąncz *altega* R b_{5v} (ml); obrąncz, czo nasshygy noszhą *torques, ornamentum virorum, ligamen tortum vel aureus circulus a collo pendens usque ad pectus* (bibl.) S 161; obrąncz, Lanczuch złoty *torquis et hec torques i. ligamen tortum vel aureus circulus circa collum ...*, *ornamentum virorum* (bibl.) R J_{5v}; obrąncz vczynycz, naggyąncz, nakrzyvicz *arcuo,-are i. curvare* R M₄.

OBRĘCZENIE praw. ‘zaręczenie, poręczenie, zobowiązanie’ *caucio ... vel i. promissio, ex qua indicitur firma obligacio a fideiussoribus et pignori-bus* obrąnczenie, rąkoyemstvo, Slyvbovanye S 25; *cautio {ad terminum} i. cau-tela, iuratio, observatio ...*, *cautio est breve cyrographum {scriptum}* zarąnczenie, obrąnczenie, oprava zrażzona, Rąkoyemstvo na czas, Slyvbova-nye R f₆. Zob. **KARTA, NAPIS, RĘCZENIE.**

OBRĘCZONY praw. ‘poręczony, zagwarantowany’ obrąnczony, zarąnczo-ny, Slyvbovany, Rąkoiemstvem opravyony *caucionatus* R f_{5v} (ml).

OBRĘCZYĆ praw. ‘poręczyć, zareczyć, zagwarantować’ obrąnczicz, opravicz *cauciono,-are* R f₆ (mp) i R f₆ (md; av. *cautio*) (por. Cervus); obrąnczicz, opravicz, zarąnczicz, Slyvbovacz rąkoyemstwem *cauciono,-are* R M_{7v} (mg). Zob. **RĘCZYĆ.**

OBROCENIE ‘zawrócenie, pokierowanie’ vodne ryny abo Rury, obro-czenie, wywedzyeny vody *aqueductus* R c_{5v}. Zob. **OBRACANIE, POTOK, PRZEKOPA.**

OBROCIĆ ‘obrócić’ ve zle obroczicz *male vertere* R Q₆ (md); obrocył *ver-satus est* (bibl.) S 168; obroczyl *versatus est* (bibl.) R K₅ (mp). Zob. **OBRACAĆ.**

OBROCONY ‘obrócony’ *versatilis, aptus ad versandum i. ad tollendum, quando Dominus vellet* obroczony, *versatilis gladius i. acutus ex utraque par-te* (bibl.) R K₅ (mp). Zob. **MIECZ, OBA, OBRACANY, OBROĆNY, OSTRY.**

OBROĆNY ‘dający się obracać’ (Erz: „obrotny scil. miecz”) *versatilis* obroczny *i. aptus ad versandum i. ad tollendum, quando Dominus vellet, Gen. 3, ut gladius versatilis* na oby stronye ostry (bibl.) S 168. Zob. **MIECZ, OBRACANY, OBROCONY.**

OBROK 'żywność; zapłata' obrok *diarium ... i. victus quotidianus i. quod in cibum unius diei datur, vel precium* S 42; obrok *diarium i. cibus unius diei vel precium* (sv. *diaria*) R i_{7v}; mytho, zapłata *salarium {cibarium, victus vel i. vectigal domiciliorum, redditus communis vel quod pro solo impenditur nomine pensionis, ne quid in publico loco fiat vel diarium, stipendium commune quotidianum* Obrok, zapyssne, mytho} R D₆ (por. Mu28, s. 3); potrava, pastwa, pycza, pocarm, obrok *pabulum {nutrimentum}* R y_{1v}.

OBRONA 'ratunek, ochrona; broń' obrona *defendiculum* S 39v; obrona *defensaculum i. defensio {defendiculum}* R i₆; obrona prava *defensa iuris* R i₆ (mg) (por. Cervus); obrona, opatrzenie, vprzespyeczenie *tutamen i. tutamentum* R K_{1v}; podsadka, obrona, pomocz *presidium i. auxilium ..., refugium, subsidium, locus refugii munitus ad quem quis profugit, ut se defendat ab hostibus {propugnaculum}* R B₃; obrona *municio* R v₃ (mh; av. *munimen*); obrona *municio* R v₃ (md); obrona *armatura est preparatio omnium armorum ad bellum* R c_{7v}. Zob. **BRÓŃ**.

OBRONICIEL praw. 'obrońca' patron, obroncza, obronczyel *patronus secundum canones dr ille, qui habet ius presentandi aliquem ad beneficium ecclesiasticum, item dr advocatus, causidicus i. defensor* S 109. Zob. **BRONIĄCY, DOBRODZIEJ, PIERCA, PODAWCA, RZECZNIK**.

OBRONIĆ obronicz *eripio,-ere* S 219v; obronycz *eripio,-ere, raptum facere, accelerare* R O_{5v} (ml); obronycz, Rospravicz *defendo,-ere i. protegere* R N₆; obronycz *munio,-ire i. firmare, vallare, defensaculum facere* R Q₈; *salvo,-are, salvum facere vel sanum* od zlego vchovacz, zbavicz, wybavicz, obronycz, vzdrovicz *a damno securari* R T₃ (mp; av. *salvo,-are*). Zob. **BRONIĆ, ZABRONIĆ**.

OBRONIENIE vchovanye od zlego, vybavyenye, zbavyenye, obronyenye, vzdrovyenye *salvacio* R D_{6v} (md); rosprava, obronyenye *defensio* R i₆ (mh; av. *defensor*).

OBROŃCA praw. patron, obroncza, obronczyel *patronus secundum canones dr ille, qui habet ius presentandi aliquem ad beneficium ecclesiasticum, item dr advocatus, causidicus i. defensor* S 109; obroncza *patronus secundum leges est qui manumisit servum suum sponte ..., deus tutelariorum idem* S 109; obroncza, dobrodzyey, podawcza, patron *patronus i. causidicus, advocatus vel defensor {in periculo}* R z₁. Zob. **BRONIĄCY, PIERCA, RZECZNIK**.

OBROSŁEK 'młodzieniec' obroslek *puberculus ..., adolescentulus* R B₈. Zob. **JUNOSZA, MŁODZIĘCZYK, MŁOKOSEK**.

OBRUS obrusz *tovaglia, tobalia* S 161v; *gausape i. mantile vel genus pallii, vel mensale obrusz pro mensa tegenda* S 63v; obrus stolovy *gausape i. mantile* R n₅v; *obruss mensale i. mantile (sv. mensa)* R t₄; *mappa i. togilla* rącznyk *vel obrusz, mapella, mapula, mapellula* S 87; *obruss mapa i. togilla* R s₆v; *mantile vel rącznyk dr velamen mense seu mappa, gausape, mantele idem obrusz, mapula, mapella dictum ad tergendum manus eciam dr rącznyk* S 87; *obruss mantile* R s₆.

OBRZAZAĆ ‘obciąć; dokonać obrzędu obrzezania’ *obrzazacz amputo, -are* S 210v i R M₃v; *obrzazacz preputo, -are* S 231; *obcyąncz, obrzazacz roszczy preputo, -are* R S₂v (md); *recutico, -are i. rescindere pellem virilis membri seu circumcidere obrzazacz sicut Iudei faciunt* R S₆ (md). Zob. **OBRZAZOWAĆ, OCIAĆ, PRZERZAZOWAĆ, RZAZAĆ, RZEZAĆ.**

OBRZAZANY ‘obrzezany’ *obcyąty, obrzazany preputatus* (bibl.) R B₂v (md); *obrzazany cuticus ... et componitur cum re, ut recuticus in eodem sensu vel qui retroversam habet pellem membri virilis* R i₄.

OBRZAZOWAĆ ‘obcinać’ *obczynacz, obrzazowacz, ocravacz puto, -are ... i. scindere vel purgare, virgam ex vite superfluum resecare* R S₅. Zob. **ODRZUCAĆ, PRZERZAZOWAĆ, UCINAĆ.**

OBRZYDZIĆ *abhominor, -ari* obrzydnicz, *ostudzicz virum cum uxore* Bzridzicz syą (bibl.) R M₁v (mg). Zob. **BRZYDZENIE, MIRZIAĆZYĆ, MIRZIĆ.**

OBRZYM ‘olbrzym’ *obrzym, Stvolyn gigas* R n₇v. Zob. **GARDZINA.**

OBSTĄPIĆ *przikricz, obstąpicz, othoczycz, ogarnącz circumdo, -are* R M₈; *obstąpicz circumsto, -are* R M₈ (mp). Zob. **OBLEG, ZASTĄPIENIE.**

OBSTĄPIONY *ogarniony, przikryti, obstąmpyony, othoczony circumdatus* R g₄v (mg).

OBUCZONY ‘nauczony, wyuczony, oswojony – o koniu’ *vyvczony, obvczony domitus equus* R k₃ (md). Zob. **NAUCZONY, UCZONY.**

OBUĆ SIĘ ‘założyć obuwie’ *wczolnky syą obvcz socculo, -are, soccis pedes induere* R T₆v (ml). Zob. **BOT, CZOLNEK, OBOW, ZZUĆ.**

[**OBUWIE**] zob. **OBOW, OBOWIE.**

OBWARZANEK ‘rodzaj ciasta’ *Begyel, praczel, obvarzanek circinellus* R g₄ (md); *obvarzanek spira* S 148; *Begyel, praczel, obvarzanek spira i. basis, que supponitur columnne vel i. serpens vel est genus panis vel est funis, qui a pileo ad fauces distenditur et sub mento alligatur* Sznvr v Myczky R G₄ (mp); *spira eciam dr genus pistorii operis i. praczlye vel obvarzanky* S 148. Zob. **GNIOTEK.**

OBWIAŚŁO ‘przędza nawinięta na kądziel?; może część kołowrotka?’ obvyadło *vel* obvyąsło na kądzyely *collofagium, collofolium* R g₇v (md). Zob. **KRAŻEL, OBIĄSŁO, PRZĘDZA, PRZĘDZIWO.**

OBWIĄZAĆ (lub **OBWIĘZAĆ**) – 1) ‘zawiązać’ oplyescz, obvyązacz, ogarnącz *circumplecto, -ere* R M₈ (md); – 2) praw. ‘zobowiązać’ obvyązacz *hipoteco, -are, pignus facere, obligare, vide Calepi* R P₄v (md); obvyązacz, przymvsicz, przymączicz *astringo, -ere i. iuxta vel in conspectu stringere, cogere* R M₅; povynovac, obvyązacz *necessito, -are i. obligare, cogere ad aliquid faciendum* R Q₈v (md); zavyesicz dobro abo gymyeny komv, obvyązacz na danye abo zaplaczonye *obligo, -are* R x₄ (md; av. *obligatio*); *obligo, -are* zavyessicz dobro abo gymyeny komv, Zapissacz dług, obvyązacz *ad aliquem dandum aut solvendum* R R₂ (md). Zob. **ODWIĄZAĆ, PODWIĄZAĆ, ROZWIĄZAĆ, WIĄZANIE, ZWIĄZAĆ.**

OBWIĄZANIE praw. ‘zobowiązanie’ zapysz, obvyązanye *obligatio est iuris vinculum, quo necessario astringitur ad aliquid dandum vel faciendum mutuo contrahens* S 99v; obvyązanye, zapisz, dług *obligatio* R x₄ (mg); obvyązanye *autoraumentum i. nexus, obligatio* R d₄v (md) (por. Cervus); obvyązanye *hypotheca {pignus, obligatio}* R o₆v (por. Cervus). Zob. **OBRĘCZENIE, ODWIĄZANIE, PODWIĄZANIE, ROZWIĄZANIE, WIĄZANIE, ZAKŁAD.**

OBWIĄZANY ‘zobowiązany; związany, dający się rozwiązać’ obvyązany *astrictus* S 15v; obvyązany, przymvshony *astrictus* R d₂ (mg); obvyązany (? – może zam. „odwiązany”) *revolubilis, revolutilis* R D₂ (md). Zob. **ODWIĄZANY, ODWIĄZAĆ, PRZYWIĄZANY, ROZWIĄZANY, ZAWIĄZANY.**

[**OBWIESIĆ**] zob. **OBIESIĆ.**

OBWIĘZAĆ zob. **OBWIĄZAĆ.**

OBWIJAĆ ‘zawijać, owijać’ cramarsky papir myąsszy, obvyacz zyelye abo corzenye *emporca carta* R k₈v (ml; av. *emptorium ..., emporica charta dr quoddam genus charte, quia in ea merces involvuntur cum sit in scripturis minus idonea {mercatum idem}*). Zob. **ZAWIĄAĆ.**

OBWIJADŁO (Erz.: „rzecz do obwijania służąca, obwinięcie”; SP XVI w.: „prawdopodobnie przędza nawinięta na kądziel”; może część kołowrotka?) obvyadło *colofolium* S 30v; obvyadło *vel* obvyąsło na kądzyely *collofagium, collofolium* R g₇v (md). Zob. **KRAŻEL, OBIĄSŁO, OBWIAŚŁO.**

OBWINAĆ ‘zawinać, owinać’ opaszacz, obvynącz *cingo, -ere* S 213v. Zob. **ZAWIĄAĆ.**

OBWLEC 'powlec, pokryć, zasłonić' *obduco, -ere i. ..., delere, obumbrare, disponere, Gen. IX, obvelare obvlyecz, operire* (bibl.) S 227v; *obduco, -ere i. ..., delere, obumbrare, obvelare {reparare, tegere} {reparare in sanitate, vide Calepi, vel obvlyecz, multa signat}* R R₂ (por. Słstp, sv. Oblec: A gdisz obleką nyebyosa obloky (*cumque obduxero nubibus caelum*) ... BZ Gen 9,14). Zob. **OBŁOK, POWLEC, ZAĆMIĆ, ZASŁONIĆ**.

OBWLECZENIE 'przykrycie, zasłonięcie' obwleczenye *obductio i. obducta actio, opertio, deletio, obvelatio* (sv. *obductus*) R x₃v.

OBYCZAJ – 1) 'zwyczaj, norma; rodzaj, kształt; sposób – także filozof., z dziedziny logiki' *norma* obiczay *vel recta vite via* R x₂ (md); obiczay poczańthku vyvodzenya *ratio principiandi* S 128v i R C₅ (md); obiczay stradanya *privacio* R B₄ (mp) i R S₃ (mp); vedlug byegv obiczayv *iuxta ritum* R D₃ (mp; av. *ritus*); *admodum, adv., i. valde {satis, quasi} {kv obiczayv clare, manifeste}* R X₂v; vczynek nad obiczay *opus sine exemplo* R x₇ (md); za obiczay, porządnye *iugiter* R X₇v (md); weshlo wpravo abo vobiczay *factum est in legem* (bibl.) R r₅ (md); wysokym obiczayem *anthonomatice* (Erz: „*anthonomatice*”) *i. excellenter* S 241v; wysokym obiczayem *antonomasice i. excellenter* R X₃; tym obiczayem *eo tenore* R H₆v (ml; av. *tenor*); – czvdze obiczaye *peregrini cultus* (bibl.) R z₄v (mg); czudze obiczaye *peregrini cultus* (bibl.) R R₅v (md; av. *peregrinor, -ari*); *prepuca i. immundicie et mores gentilium* obyczaye poganskye, *Ad Gal. VI* (bibl.) R B₂v (md; av. *preputium*); obiczaye duchowne, Swyątoscy vydome *cerimonie* (bibl.) S 27; *cerimonie* obiczaye duchowne, Swyątoscy vydome *vel i. leges divine, instituta, ritus, modus sacrificandi aut colendi idola, observancie circa altare* (bibl.) R f₈v (md); obiczaye gadanya *vel rozmavyanya modi dicendi* S 92; obiczaye gadanya, rozmavyanya *modi dicendi vel colloquendi* R t₈ (md); ('obyczaje') Bythnosci *modi existendi* S 92; ('obyczaje') Bythnoscy *modi existendi* R t₈ (md); ('obyczaje') Myanya *modi habendi* S 92 i R t₈ (md); ('obyczaje') Rozvmyenya *modi intelligendi* S 92 i R t₈ (md); ('obyczaje') o ktorich iest vislownosc *modi supponendi* S 92; ('obyczaje') o ktorych yest vyslownosc *modi supponendi* R t₈ (md); ('obyczaje') znamyonviacze bithnosc y chvalebnosc y slawątnosc o bostvye <modi> *significandi substanciam* S 92; ('obyczaje') znamyonvyacze bithnosc o bostvye abo slawąnthnosc *modi significandi substanciam* R t₈ (md); navka, ktora obiczayow navcza, *i. rozvmna, obyczayna liber Ethicorum* R l₅ (mg; av. *ethicus*); o smyslyech y o obiczayech *Liber de sensu et sensato* R F₂v (md; av. *sensus*); – 2) gram. naznaczenye, obiczay <modus> RN (k. tyt.); Oznaczenye, Obiczay *modus* RN (wykl. przednia);

oznaczenie, obiczay *modus ... etiam est accidens verbi {vide Calepi}* R t₈; Nyeskonczonek, nyezagranyczony obiczay *infinitivus i. non finitivus, et hinc quidam modus verbi dr infinitivus* R p₇; obiczay vkazvıacı *modus indicativus* R t₈ (mp); wskazvıacı obyczay *vel* naznaczenie (lub raczej „naznaczenie” – woryginale BB nadpisał nad trzecią literą „a” jeszcze literę „e”) *indicativus modus* R P₆v (ml; av. *indico,-are*); vkazvıacı obiczay *modus indicativus* RN (k. tyt.); roskazvıące naznaczenie *vel* obiczay *imperativus modus* R p₄v (md); ządanek, ządaiący obiczay <*modus*> *optativus* RN (k. tyt.); ządanek, ządaiący obiczay *optativus modus in grammatica* R x₇ (md). Zob. **ISTNY, JISTNY, KROM, NIEZGRANICZONY, PERSONA, ZŁĄCZAJĄCY.**

OBYCZAJNIE ‘słusznie, właściwie, roztropnie’ obiczaynye *sagaciter i. prudenter, ingeniose* R Y₃v. Zob. **PORZĄDNIK, RZĄDNIK, WŁAŚNIK.**

OBYCZAJNOŚĆ ‘słuszność, porządek; cecha, właściwość’ rząnd, statek, obiczaynoszcz, Carnoszcz *disciplina* (glosa w tekście łac. pt. *De diversitate fratrum religiosorum*) S 195; yakoszcz *qualitas i. secundum quam dicunt quales, ut albedo, nigredo* łakoszcz, obiczaynoszcz S 128; *qualitas in grammatica* yakoszcz *ut bonus, malus, albedo, nigredo, paternitas, filiatio* obiczaynoszcz, Takoszcz R C₂ (md). Zob. **KARANIE, SKŁADNOŚĆ.**

OBYCZAJNY ‘dotyczący obyczajów; poprawny, moralny’ obiczayny *moralis et hoc morale, quod pertinet ad mores* S 92v; obiczayny *modalis* R t₇v (md); obiczayna *moralis virtus* R v₁ (mp); navka, która obiczayow navcza, *i. rozvmna, obiczayna liber Ethicorum* R l₅ (mg; av. *ethicus*); obiczayne *precepta moralia* S 121 i R B₁v (md). Zob. **NIEOBYCZAJNY, PRAWNY, RZĄDNY, ZNAMIONUJĄCY.**

OBYCZNY ‘obyczajny, pełen ogłady’ obyczny, lyvczsky *cultus* R i₃ (mp). Zob. **LUCSKI, LUDSKI.**

OBŻARŁY ‘żarłoczny’ obzarly *heluo* S 67v (por. zarlog R o₃ (md)); obzarly *estor i. vorator, epulo, manducus, mandax* R l₄. Zob. **OBEŻREĆ, OŻARŁY, POŁOK, ŻARŁOK.**

OBŻARSTWO obzarstwo *castrimargia vel potius gastrimargia i. concupiscentia gula, ventris ingluvies* R f₄v; łakota, obzarstwo *gula eciam i. amor inordinatus edendi in quantitate et qualitate* S 66v; obzarstvo *gulositas* (sv. *gula*) R o₂. Zob. **ŁAKOTA, ŁAKOŻYRSTWO.**

OCEMGNIENIE (lub **OCZEMGNIENIE**) ‘krótka chwila’ *in puncto* na pyądyz abo voczemgnyenyv, *in momento hore* (bibl.) R C₁ (mp; av. *punctus*). Zob. **MGNIENIE, OKO.**

OCET czvkrovati oczeth *oxisaccaron*, *pocio ex saccharo et aceto* R y₁ (mp). Zob. **OCTOWY**.

OCETEK (dem. od „ocet”) ocz (w orygu. zapis przekreślony), oczethek *acetulum i. parvum acetum* R a_{3v}.

OCETNICA ‘naczynie do octu’ oczethnycza *acetabulum* S 3v (por. Mym28, k. 28v); Zban oczthovy, oczethnycza *acetabulum est vas aceti plenum vel ad accipiendum acetum paratum* R a_{3v}.

OCETNIK ‘naczynie do octu’ oczethnyk *acetallum est vas, in quo aceta probantur vel vas aceto plenum* R a_{3v}.

OCHAĆ, OCHAĆ SIĘ ‘wołać, śpiewać radośnie’ Ochayą *Principatus exultant* SN 176v; *Potestates* moczarstwa *iubilant* ochayą syą RN (wykl. tylna). Zob. **GORAJĄCY, GAŚĆ, KSIĘSTWO, PIĄĆ, PISZCZEĆ, RADOWAĆ SIĘ, SIŁA, SKAKAĆ, STOŁECZNICY, ŚPIEWAĆ, UCZENICY, UMIEJĘTNICY, WESELIĆ SIĘ, ZWYCIĘSTWO**.

OCHĘDOŻYĆ ‘ozdobić’ ochądozicz *redimio,-ire i. coronare, ornare* R S₆. Zob. **CHĘDOGO**.

OCHŁODNIK ‘chłodne pomieszczenie, jadalnia, refektarz klasztorny’ ochlodnyk *refectorium, ubi reficiuntur famelici insimul comedentes fratres religiosi* S 130; ochlodnyk *refectorium, locus, ubi reficiuntur famelici, item ... dr locus, ubi insimul comedunt fratres vel monachi {et religiosi}* R C₆. Zob. **CHŁODNICA, CIEPLICA, LETNICA, LETNIK, WIECZERZNIK**.

OCHŁODZENIE ‘ulżenie, ulga, pokrzepienie’ oblyekczenye, obelzenye, ochlodzenye *refrigerium i. subsidium, opitulamen, auxilium, solatium, levamen, requies* R C₆. Zob. **FOLGOWANIE, ODELŻYĆ**.

OCHŁODZIĆ ‘pokrzepić, wzmocnić; orzeźwić’ ochlodzicz *refoveo,-ere* S 233; *refoveo,-ere* ochlodzicz, nasziczicz, *consolari* R S_{6v} (mg); ochlodzicz *refocillo,-are i. reficere, iterum focillare* R S_{6v}; *refrigero,-are* {ochlodzicz vel *i. cessare*} (sv. *frigero,-are*) R P₂; *obumbro,-are i. undique umbrare, refrigerare ...*, unde *Luc. I, angelus ad Mariam virginem ait: Virtus altissimi obumbrabit tibi ochlodzy*, zaslony, zaczmy (bibl.) R R_{2v}. Zob. **CHŁODNY**.

OCHŁODZONY ‘pokrzepiony, wzmocniny’ *refotus* ochlodzony, *a refoveo* S 130; ochlodzony *refotus* R C₆ (mg).

OCHMISTRZ ‘marszałek dworu’ ochmystrz *scalcus* S 138. Zob. **BURMISTRZ, CECHMISTRZ, KUCHMISTRZ, MISTRZ, PODMISTRZEK, ROTMISTRZ**.

OCHOTNIE ‘ochoczo, życzliwie, chętnie, gorliwie’ Lagodnye, ochothnye *blande i. adulatorie, leniter, dulciter* R X_{3v}; mownye *affatin* (!) *i. abunde*,

largius {*abundanter, facunde, generaliter*} ochotnye. *Invenitur etiam affatim ... et scribitur per m et geminum ff ... et dr ab affatus, licet regularius esset affatuatim et tantum valet quantum facunde mownye* {*generaliter, assidue, valde abundanter*} R X₂v (por. Lactifer: *Affatim ...* Mluwnie, ochotnie); ochotnye, vesselye, duchownye smyeshicz *iocundor, -ari, delectari hilariter in spiritualibus* R Q₂v (md).

OCHOTNOŚĆ 'ochota, gorliwość, życzliwość, gotowość' przipravyenye, ochotnosc *disposicio* S 43v; zdrządzenye, przipravyenye, Ochotnosc *disposicio* R k₂ (mp); ochotnosc *humanitas ... i. mansuetudo, misericordia* (sv. *humanus*) R p₂v; gadka, Cvnsth, Slachetnosc, ochotnosc, Crotophylya *facetia i. curialitas, urbanitas, elegantia, suavitas et proprie in factis* R m₂.

OCHOTNY 'wesoły; chętny, życzliwy' ochotny *iocundus* S 77; *iocundus* pomoczny kv vesselyv, ochotny, vessoly R q₃ (mh; av. *iocundus i. letus, hilaris*); *humanus ... humanum, quod habet humanitatem vel quod pertinet ad hominem* {*ochotny clemens, virtuosus, mitis, secularis ludsky, graciosus, humilis, facilis, tractabilis, benivulus*} R p₂v. Zob. **KROTOFILNY, ŁAGODNY, ŚMIESZNY.**

OCHRAPIAŁY 'gniewny' *raucus eciam i. iracundus* ochrapyaly, *amarus, insuavis* R C₅ (mp; av. *raucus*). Zob. **CHRAP, CHRAPLIWY, MIRZIĄCZKA, OSIERDZIE.**

OCHRAPIEĆ 'zachrypnąć' ochrapyecz *raucio, -ire i. esse vel fieri raucum* R S₅v. Zob. **CHRAP, CHRAPAĆ, CHRAPIEĆ, CHRZĘPAĆ.**

OCHRAPIENIE 'zachrypięcie' ochrapyenye *raucitas et raucedo i. vocis amputatio sive impuritas* (sv. *raucus*) R C₅. Zob. **CHRAP, CHRAPAĆ, CHRAPIEĆ, CHRZĘPAĆ.**

O CIAĆ 'obciąć' ocyącz *trunco, -are* {*amputare*} *i. caput auferre, diminuerre, debilitare* R V₅. Zob. **OBCIAĆ, OBRZAZAĆ, OBCIĘTY, OCIĘTY, ODCIĘTY, PRZYCINAĆ, ROZCIĘTY, UCINAĆ, ZACINAĆ.**

O CIAĞNIENIE 'obciągnięcie, pokrycie czymś, ściśnięcie?' *constrictio* scysnyenye, ocyagnyenye, zavyażanye *coartacio, confusio* R h₄ (mp). Zob. **CIAGNAĆ SIĘ, ODCIĄGNIONY, PRZYŚCIAĞNIONY, ROZCIĄGNIENIE.**

O CIEC 'ojciec' *pater spiritualis* krzeszny ocyecz, krzeszna *mater, qui baptisant puerum* R y₆v (md; av. *pater*); gospodarz, ocyecz czelyadny *pater familias* R y₆v (mg). Zob. **OJCEWSTWO, OJCIEC, OJCOWIZNOŚĆ.**

O CIECZENIE 'opuchlizna, wrzód' otok *tumor i. inflacio* ocyecenye S 163v (por. nadącye, puchlyna R K₁). Zob. **KROSTA, NADĘTY, OTOK.**

OCIEKŁY ‘spuchnięty, zaropiały’ *lymphaticus i. insanus, et dr sic, eo quod aquam timeat, quem Greci hydrophobam dicunt {wscyecly furiosus, vexatus}, et dr proprie lymphaticus, qui vitium ex aqua contrahit ..., unde lymphaticus proprie dr canis a lympa, quam habet, et hinc translatum est ad alia* ocyecly, opuchly R r₈. Zob. **WODNOCIELNY**.

OCIELIĆ SIĘ ‘urodzić’ plodzicz, ocyelicz syą *feto,-are i. parere, generare* R O₈v. Zob. **CIELEC, CIELE, CIELNY**.

OCIEPLIĆ *incalco,-ere* zagrzacz syą, ocyeplyl (! – zam. „ocieplić”), *incalet, incaluit mero* podvesselyl sobye R P₆ (mp).

OCIĘTY ‘obcięty, tu – pozbawiony rogów’ *mutilus* oczyąthy, *Comoly ut aries sine cornibus* R v₄ (md). Zob. **BEZGŁOWIEC, KOMOŁY, OBCIĄĆ, OCIAĆ, ODCIĘTY**.

[**OCIOSANIE** – tak Erz, bł.: „oczaszony sic!, *caelatura*” – zam. ocraszony, por. Wstęp do I tomu obecnej edycji, s. 43, zob. **OKRASZENIE**].

OCIOSANY heblyovany, ocyoszany *levigatus i. planatus, politus* S 81; oczyossany, vheblyovany, vgladzony *levigatus* R r₅ (mg; av. *leviga*). Zob. **CIOSANY, GŁADKI, UCIOSANY, WYCIOSANY**.

OCTOWY ‘tu – służący do przechowywania octu’ *Ocztovy* dzban *oxis* R y₁ (mp); *Zban* oczthovy, oczethnycza *acetabulum est vas aceti plenum vel ad accipiendum acetum paratum* R a₃v. Zob. **OCET, OCETNIK**.

OCUCIĆ ‘obudzić’ oczuczicz, przecz<s>nać *expergefacio,-ere i. excitare vel facere evigilare* R O₆v; oczuczyl, przeczuczil, przeczsnął *experrectus i. per se vigilans* R m₁. Zob. **CZUĆ, POBUDZIĆ, ZBUDZIĆ**.

OCZEMGNIE zob. **OCZEMGNIE**.

OCZKO – 1) ‘małe oko’ *oczko ocellus* S 100v (av. *ocellus i. parvus oculus*); – 2) ‘pączek roślinny, gałązka’ *pączek gemma dr oculus vitis, quem primo emittit oczko aut pączek* S 63v; *oculus arboris eciam i. oczko vel pączek, quando arbor debet virescere, tunc primus emittit oculos seu gemmas* S 100v. Zob. **OKO**.

OCZOSAĆ ‘oskrobać, obrać łuski z ryb’ *exquamo,-are* oczoszacz *pisces* S 220; *exsquamare pisces* pytvovacz, oczoszacz *luscyny* R T₇v (ml; av. *squamo,-are i. squamas auferre*). Zob. **CZOSAĆ, ROZCZOSAĆ, UCZOSAĆ**.

OCZY zob. **OKO**.

OCZYŚCIĆ *ocziscicz expio,-are i. expurgare ex toto* R O₇; *oczyszczisz expio,-are* R O₇ (mg); *pio,-are i. mundare, purgare {ocziszczisz sordes}* R R₆v. Zob. **CZYŚCIONY, WYCZYŚCIĆ**.

OCZYŚCIENIE ‘oczyszczenie, rozgrzeszenie’ *piaculum, peccatum punitione dignum, oczyszczenie ablucio peccati, mors, sordes, satisfactio* R z₈v

(mg); *expiatio i. purgatio, pia actio, mundatio* oczyszczenie {*vel i. consecratio* poswyącenie} R m₁v; *lustralis ... , quod lustrat vel quod aptum est ad lustrandum i. purgandum et circumdandum vel luminandum {ut aqua lustracionis i. benedicta* swyączona voda, oczyszczenie, poswyącenie} (bibl.) R s₃.

OCZYŚCIONY ‘oczyszczony, poświęcony’ oczyszczenie, poswyącony, obesly *lustratus, circuitus* R s₃v (mg). Zob. **CZYŚCIONY, OBESZŁY**.

OCZYWIŚCIE ‘bezpośrednio, osobiście’ oczywiscie *presencialiter* R Y₂ (mg).

OD, ODE ‘od; przez’ (łącznie ok. 50 razy) np.: pyrszy od szye asz do pa-sza *thorax* (bibl.) S 158v; czala rąka od pleyczy asz do lokcy *brachium* R e₃; odednya do dnya *indies* S 245; odednya do dnya *indies i. quottidie ... , semper* R X₇v (ml); iedno od drugyego *exclusive* R X₅v (md) i R l₆ (mp; av. *excluser*) (por. *Cervus*); od nyekogo *a quopiam* R Y₃ (ml; av. *quispam*); *participium* Ktore cząszcz byerze od *nomen* y cząszcz od *verbum* RN (wykl. przednia); od- lozicz od brzegy *solvere navem i. discedere a litore* R T₆v (md; av. *solvo,-ere*); morzenie od glisth *vermina dicuntur dolores corporis ... quasi vermes scindere videntur* S 168; morzenie, gryzenie od glistow *verminacio in ventre* R K₅ (mg); maczenie od *catha tortura* R J₅v (md); Czo nyemoze od myloscy *languens amore* (bibl.) R r₂ (mh; av. *languidus*); dągy myecz od vbicy *suggillo,-are {accusare, reprehendere, ex percussu carnem livore maculare}* R V₁; para, puch, kurzeva (!) od dymv *vapor* R K₂v; Czasz od dwy lyath *vel* czo staro iesth dwa roky *biennis* S 18v; czasz odedw lyat *biennis* R d₈v; od czterzech lath *quadriennis, quattuor annorum* R C₂; czasz od pyączy lyath *lustrum* S 84v; Czass od pyączy lyath *lustrum {pentearis (!)}* R s₃v; Gwicht od XII funtow *pondo* S 119 (por. Mu28, s. 194); itd. Zob. **DO, ODONĄD, ODTĄD, ODTYCHMIAST**.

ODARTY ‘obdarty, obszarpany – tu o człowieku’ *ruptus* przerwany, przepucly, odarthy *pannosus, in veste laceratus* R D₄ (mp). Zob. **DRAĆ, ODRZEĆ, OZIERACZ, ROZDARTY, ZEDRANY**.

ODBIĆ odbycz *referio,-ire i. repercutere* R S₆v (ml); odbycz *repungo,-ere i. iterum vel retro pungere, sc. viceversa pungentem pungere* R T₁v. Zob. **BIĆ, ODBIJAĆ**.

ODBIERAJĄCY gram. precz byerzączy, odbyerający *ablativus ... ponitur pro casu {ut doctior illa, doctior illis}* R a₂; odbyerający, precz byerzączy *vel i. oddalyonek ablativus casus in grammatica* R a₂ (md); *ablativus* precz byerzączy, oddalonek, *ut doctior illa, doctior illis, vide de a* (BB odsyła tu do hasel na literę „a”), odbyerający RN (wykl. przednia). Zob.

DAJĄCY, DAWAJĄCY, DAWANEK, IMIENIAK, MIANUJĄCY, MIENIĄCY, MIENIONEK, OSKARŻAJĄCY, RODZĄCY, SKARŻANEK, SPADEK, WOŁANEK, WZYWAJĄCY, ZOWANEK.

ODBIEŻEĆ 'porzucić, odstąpić' *odbyezech apostator,-ari, rebellare, rebellem esse, recedere a fide aut a religione* R M₄ (mg). Zob. **BIEŻEĆ, UBIEŻEĆ, ZABIEŻEĆ, ZBIEŻEĆ.**

ODBIJAĆ czo *odbyya referiens, repercuciens* R C₆ (mg). Zob. **ODBIĆ.**

ODBYĆ praw. 'tu – uzyskać zwolnienie od sprawy sądowej wskutek przedawnienia' *odbyl dawnoscya evasit prescripcione* R B_{2v} (md; av. *prescriptio*) (por. Cervus). Zob. **BYĆ, CZAS, NABYĆ.**

ODCHŁAŃ 'otchłań, miejsce pobytu dusz zmarłych' *odchlan sinus Abrahe, sicut dicit magister in historiis, locus est in superiori margine inferni ..., in quo erant anime predestinatorum usque ad descensum Christi ad inferos, qui locus propter sui tranquillitatem sinus Abrae dr, ut sinum maris dicimus, et dicebatur Abrae, quia ipse fuit prima via credendi {sinus Abrae modo dr patria celestis}* (bibl.) R F_{8v}.

ODCHODZIĆ 'wydzielać się, wydalać z organizmu' *komv natura odchodzy gonorreus i. semine fluens* R O₁ (md) (por. Mu28, s. 70).

ODCHOWAĆ 'wykarmić, wychować' *sustentor,-ari i. nutrire* *zyvicz, karmycz reficere, cibare vel podeprzecz, zatrzymacz expectare, manu tenere* *znossicz, odchovacz, Roscyagnancz (!)* R V₂ (mp); *ostavicz, odchovacz, odsadzicz ablacto,-are, a lacte separare, extrahere, segregare vel remove* (bibl.) R M_{1v}. Zob. **CHOWAĆ, WYCHOWAĆ, ZACHOWAĆ.**

ODCHOWANIE 'wykarmienie, wychowanie' *odchovanye, oddalyenye, ostavyenye, odsadzenye ablactatio i. a lacte remotio* R a₂; *podpor, odchovanye sustentacio* R V₂ (mp). Zob. **CHOWANIE.**

ODCHOWANY 'wykarmiony, wychowany' *odchovany, odsadzony, oddalyony, ostavyony ablactatus* (bibl.) S 2v. Zob. **WYCHOWANY.**

ODCIĄGAĆ *odcyagacz, odczyskacz reprimio,-ere* S 233; *odcyagacz, odczyskacz, powscyagacz, hamovacz, odrazicz reprimio,-ere* R T_{1v}. Zob. **POCIĄGAĆ, ROZCIĄGAĆ.**

ODCIĄGAJĄCY *odvodzączy, odcyagaiączy retrahens* S 132; *odcyskaiączy, odcyagaiączy reprimens* R D₁ (mp).

ODCIĄGNAĆ *odvodzicz, odcyagnancz, oddalicz retraho,-ere* R T₂ (md). Zob. **CIĄGNAĆ SIĘ, PRZYCIĄGNAĆ, PRZYŚCIĄGNAĆ.**

ODCIĄGNIONY *oddalyony, odvyedzyony, odcyagniony retractus* R D₂ (md). Zob. **CIĄGNIONY, PRZYŚCIĄGNIONY, ROZCIĄGNIONY.**

ODCIĘTY *odcyąthy truncus i. semipercisus, diminutus in manu aut pede* R J₈v (md); *vilkovyte vel galąssky odcyąthe aborigines ... sunt superflue frutices, que non naturaliter, sed vitiose in arboribus et campis oriuntur* R a₂v. Zob. **KOMOŁY, OBCIĘTY, OCIĘTY, PRZECIĘTY, PRZYCIĘTY, ROZCIĘTY, UCIĘTY.**

ODCISKAĆ ‘odrzucać, odpychać’ *odcyagacz, odcziskacz reprimō,-ere* S 233; *odcyagacz, odczyskacz, powscyagacz, hamovacz, odrazicz reprimō,-ere* R T₁v. Zob. **PRZYCISKAĆ, UCISKAĆ.**

ODCISKAJĄCY *odcyskaiączy, odcyagaiączy reprimens* R D₁ (mp).

ODCZAROWAĆ *excanto,-are odczarovacz, incantacionem removere, excludere, liberare* R O₆ (md). Zob. **CZAROWAĆ, UCZAROWAĆ.**

ODCZAROWANY *odczarowany excantatus, liberatus ab incantacione* R l₆ (md).

ODDAĆ *commodo,-are poziczicz, vzciczicz, wzajem dacz zlaszky gratuite et sine aliqua mercede, oddacz* R N₁v (mg; av. *commodo,-are*); *oddacz wmalzenstvo, poslyvbicz despondeo,-ere {desponsare}* R O₁v; *recompensō,-are i. reddere, persolvere {equare} {retribuere oddacz, odplaczicz}* R S₆; *oddacz, obdarzicz, zaplaczicz remunero,-are* R T₁ (mp); *delegavit i. discessit vel moriturus dimisit aut simpliciter dedit oddal na testamencye, aliquid circa mortem dare* (bibl.) R N₆v (md; av. *delego,-are*). Zob. **DAĆ, ODDANIE, ODDAWAĆ, PODAĆ, PODDAĆ, WYDAĆ.**

ODDALENIE *odrzuczenye, oddalyenye alienacio* S 7; *odchovanye, oddalyenye, ostavyenye, odsadzenye ablactatio i. a lacte remotio* R a₂; *suspensio ab officio oddalyenye, zavyesshenye od vipelnyenya vrzāndv i. interdictum* R H₄v (mg). Zob. **DALEKOŚĆ.**

ODDALIĆ *odvodzicz, odcyagnącz, oddalicz retraho,-ere* R T₂ (md); *alieno,-are {odrzuczicz i. repellere oddalicz}* R M₃; *oddalicz, odlączicz separo,-are* R T₅v; *oddalicz, zavyessicz od vypelnyenya vrzāndv suspendere per ecclesiasticam censuram, suspensum, vide verba iuris* R V₂ (md); *odyał, oddalył tulit i. attulit, accepit* R V₅ (mg; av. *tulo,-ere ... , tollo,-ere*).

ODDALONEK gram. *odbyeraiączy, precz byerzączy vel i. oddalyonek ablativus casus in grammatica* R a₂ (md); *ablativus precz byerzączy, oddalonek, ut doctior illa, doctior illis, vide de a* (BB odsyła tu do hasel na literę „a”), *odbyeraiączy RN* (wykl. przednia). Zob. **DAJĄCY, DAWAJĄCY, DAWANEK, IMIENIAK, MIANUJĄCY, MIENIĄCY, MIENIONEK, OSKARŻAJĄCY, RODZĄCY, SKARŻANEK, SPADEK, WOŁANEK, WZYWAJĄCY, ZOWANEK.**

ODDALONY odchovany, odszadzony, oddalyony, ostavyony *ablactatus* (bibl.) S 2v; oddalyony, odvyedzyony, odcyagnyony *retractus* R D₂ (md).

ODDANIE oddanye *recompensacio* S 129v; *recompensacio* oddanye, *retribucio* R C₅v (mg); oddanye, obdarzenye, zaplacenye *remuneracio* R C₆v (mg); oddanye *antidotum i. remuneracio, contraria donacio seu beneficij retribucio, quasi contra datum* R c₂v (ml; av. *antidotum*). Zob. **DAĆ, ODDAĆ, ODDAWAĆ.**

ODDAWAĆ oddavacz dobrocz *referre beneficium* R S₆v (mg). Zob. **DAĆ, ODDAĆ.**

ODDECH Duch, oddech *anhelitus* S 10; oddech *anhelitus* S 10v; dech, oddech *anhelitus* R c₁; dech, oddech *pneuma, spiritus* R C₁ (av. *pulmo*); oddech *spiraculum {vide Calepi}* R G₄. Zob. **DYCHANIE, PRZEDECH, PRZEDUCH.**

ODDYCHAĆ dichacz, oddichacz *spiro,-are* R T₇; czo *dicha, oddicha spirans vel minas ex ere emittens, ut Act. IX de Paulo* (bibl.) R G₄ (md). Zob. **DECH, DUCH, DYCHAĆ, WYWODZIĆ, ZDYCHAĆ.**

ODDYSZNY 'związany z oddychaniem, tu – o tchawicy lub tętnicy' *oddyssna zyła, odgardlna arteria Grece, vena dr Latine, per quam intrat et exit aer et spiritus a pulmone, i. vena vitalis seu semita, in qua est vitalis spiritus, in qua plus est spiritus quam sanguinis, que pulsu et motu habitum et motum febrium et infirmitatum demonstrat* S 14v; *staczywna zyła, zyła oddysshna, odgardlna vel i. gardzyel abo pulss vel przedech arteria est vena, per quam exit et intrat aer et spiritus {vel dr utraque pars faciei} vel ... arterie sunt fistule vel vene ..., quia per eas aer i. spiritus a pulmone fertur* R c₈v (por. Mu28, s. 63: *Arteria vena vitalis, seu semita in qua est vitalis spiritus, vena aeris plena ...*, Oddyszna żyła). Zob. **DYCHAĆ.**

ODDZIELAJĄCY gram. <coniunctio> *disiunctiva* oddzyelyaiącza R h₃v (md). Zob. **DAWAJĄCY, POTWIRDZAJĄCY, SPOJENIE, WYPEŁNIAJĄCY, ZŁĄCZAJĄCY, ZŁĄCZENIE.**

ODDZIELENIE praw. oddzyelenye, odłączenye *sequestratio est rei de qua agitur separatio vel dispositio vel possessionis interitio* R F₃v. Zob. **DZIAŁ, DZIELENIE, PRZEDZIAŁ, ROZDZIELENIE, WYDZIELENIE.**

ODDZIELIĆ praw. oddzyelicz, odłączycz, zgodzicz, zgyednacz *sequestro,-are i. separare et proprie certantes pacificare, unde divido, pacifico dic designare sequestro {vel i. apud sequestrum i. mediatorem deponere}* R T₅v; odpravicz, oddzyelicz *emancipio,-are i. a servitute liberare ..., emancipare iu-*

ris proprii dominium statuere, quasi extra manum i. potestatem suam facere {widzyelicz *liberare*} R O₅. Zob. **DZIELIĆ, ROZDZIELIĆ**.

ODDZIELNIE oddzielnye *abstractive* S 241 i R X_{2v} (ml). Zob. **NIEODDZIELNIE, ROZDZIELNIE, ZAKRYCIE**.

ODDZIELNY gram. oddzielney lydzby *neutri generis, lignum* R v_{6v} (md); *genus neutrum* oddzielne *ut hoc scamnum* any maśskye, any nyevyes-czye R v_{6v} (md; av. *neuter*); oddzielne, czo nye prawuyące (?) są, a prze-to nyemozemy ich wymovicz przesz oskarżayączy spadek <*verba*> *neutra* R a₈ (md; av. *activa verba*); oddzielne, Czo nye prawwiącze są, a przeto nyemozemy ich wymovicz przesz oskarżayący spadek *verba neutra* RN (k. tyt.).

ODDZIELONY praw. *emancipatus* oddzelyony, odprawyony *dr extra domum patris et extra manum p<ositus>, manumissus seu libertus* vipuszczo-ny znyevoley, *libertini sunt filii eorum* S 47v; oddzelyony, odlączyony, zgyednany, zgodzony *sequestratus* R F_{3v} (md). Zob. **WYDZIELONY**.

ODE zob. **OD**.

ODEGNAĆ virzucicz, odegnacz *eiicio,-ere i. extra iacere, evellere, evi-denter iacere* R O_{4v}; odegnacz, odpądzicz *excludo,-ere i. extra claudere vel extra clausuram emittere* {*liberare*} R O₆. Zob. **WYGNAĆ, WYPCHNAĆ, ZAGNAĆ**.

ODEJĆ ‘odejść’ odeycz *abeo,-ire i. recedo* R M_{1v}; odeycz, postampicz (!), pochodzicz *procedo,-ere* {*vide Calepi*} R S₃. Zob. **IŚĆ, JIĆ, NAJĆ, OBEJĆ, ODEŚCIE**.

[**ODEJŚCIE**] zob. **ODEŚCIE**.

[**ODELŻENIE**] zob. **OBELŻENIE**.

ODELŻYĆ ‘użyć, pomóc’ oblyekczycz, odelzycz *refrigero,-are i. rele-vare, consolari, refrigerium dare* {*solacium prestruere*} {*mentem recreare*} R S_{6v}. Zob. **OBELŻENIE**.

ODER ‘Odra, niemiecka nazwa rzeki’ *Riadus, fluvius* Oder *vel* Odra, *Guttalis idem* S 132v; *Rhiadus, fluvius* Oder, Odra, *Guttalis idem* R D_{2v} (ml) (por. Mu28, s. 25: *Riadus, Oder, Odrá, Guttalus* (!) *idem* – stąd zapewne BB przejął niem. odpowiednik i uznał go za polski; w Mym28 i Mym41 – brak).

ODESŁAĆ odeslacz, oslabycz, odpuscicz *remitto,-ere i. retro vel iterum mittere vel dimittere et condonare vel dissolvere vel lenire, non ex toto inten-dere* R T₁. Zob. **OBESŁAĆ, POSŁAĆ 2**.

ODESŁANY oslabiony, odeslany *remissus ..., fessus ..., dimissus, dis-solutus* R C_{6v}.

ODEŚCIE (lub **ODESZCIE**) ‘odejście’ *icio Shcye, abiicio odesshcye* R p₃ (mp). Zob. **ŚCIE**.

ODETCHNIENIE *odethchnyenye, vestchnyenye suspirium* R H₄v (ml). Zob. **NADCHNIENIE**, **TCHNAĆ**, **WYTCHNAĆ**.

ODEWRZEĆ ‘otworzyć’ *resignare literas odewrzecz, signare i. sigillare eas* S 233v (por. *resignare litteras i. aperire othvorzycz, signare i. claudere zatworzicz lyst* R D₁v (md; av. *resignacio*); por. też Mu28, s. 193). Zob. **OTWORZYĆ**, **ROZTWORZYĆ**, **ZATWORZYĆ**.

ODGANIAJĄCY ‘wykluczający, wyłączający – tu może gram.?’ *odganiające* (Nom. sing. n.), *odpądziające* (Nom. sing. n.) *exclusivum* R l₆ (mp; av. *exclusive*). Zob. **JEDEN**, **DRUGI**, **GONIĆ**.

ODGARDLNY ‘połączony z gardłem, tu – o tchawicy lub tętnicy’ *oddyssna zyła, odgardlna arteria Grece, vena dr Latine, per quam intrat et exit aer et spiritus a pulmone, i. vena vitalis seu semita, in qua est vitalis spiritus, in qua plus est spiritus quam sanguinis, que pulsu et motu habitum et motum febrium et infirmitatum demonstrat* S 14v; *staczywna zyła, zyła oddysshna, odgardlna vel i. gardzyel abo pulss vel przedech arteria est vena, per quam exit et intrat aer et spiritus {vel dr utraque pars faciei} vel ... arterie sunt fistule vel vene ..., quia per eas aer i. spiritus a pulmone fertur* R c₈v. Zob. **GARDZIELNY**.

ODJAĆ *wzgardzicz, odyącz, odrzuczicz abiicio, -ere est longe iacere, reiiicere, vilipendere* R M₁v; *odyał, zagubil, zamyothal abstulit i. accepit, destruxit* R M₂ (mg); *odyał, oddalył tulit i. attulit, accepit* R V₅ (mg; av. *tulo, -ere ..., tollo, -ere*). Zob. **JAĆ**, **NAJAĆ**, **POJAĆ**, **PRZYJAĆ**, **WYJAĆ**, **ZAJAĆ**.

ODKAZANIE ‘przekazanie’ *odkazanye legatum est donatio quedam in testamento a testatore relicta* R r₃v; *legatum in morte odcazanye, donacio in testamento* R r₄ (mg).

ODKĄSIĆ ‘odgryźć’ *odkæssicz remordeo, -ere* R T₁. Zob. **KĄSAJĄCY**, **UKĄSIĆ**, **ZAKĄSZENIE**.

ODKIEŁZNAĆ ‘zdjąć munsztuk, uzdę koniowi’ *defrenare equum odkyelznacz vel esse sine freno, ductore aut vectore* R N₆ (md). Zob. **OKIEŁZNAĆ**.

ODKŁADAJĄCY gram. *deponens verbum ocladayące (! – tak, zam. „odcladayące”), ut amor, amaris* R O₁ (mp); *odcladayące, Czo iedno znamyą odlożą a drugye przyymwią deponencia verba* RN (k. tyt.); *deponencia verba odcladaiące, odshądaiące (? – w oryg. wyraz przekreślony), ut luctor, sequor, nascor etc. Czo yedno znamyą odlożą, a drugye przyymwyą* R i₆v (md). Zob. **KŁAŚĆ**, **ODŁOŻONY**.

ODKRYCIE *Spyevanye, odkricye syercza iubilacio i. gaudium ineffabile* R q₄ (mp).

ODKRYĆ odkricz sercze, vcyeshicz *iubilo,-are, cantare, gaudere ..., exultare* R Q₃; odkricz *discooperio,-ire i. ... detegere* R O₃. Zob. **KRYĆ, PRZYKRYĆ, SKRYĆ**.

ODKUPIĆ *redibeo,-ere i. rursum debere {quod prius habuit, wykupycz, odcupicz, emeritum resolvere}* R S₆; odkupicz, vyplaczicz, vycupicz *redimo,-ere i. eripere, salvare, iterum emere* R S₆. Zob. **KUPIĆ, SKUPIĆ**.

ODKUPIENIE odcupyenye *redibicio* R S₆ (mp; av. *redibeo,-ere*); vykupyenye, vyzwolyenye, odkupyenye *redemcio* R C_{5v} (md). Zob. **KUPIENIE, SKUPIENIE**.

ODŁĄCZENIE *anathema quandoque est adiectivum utriusque numeri omnis generis, et tamen est idem quod maledictus, excommunicatus et damnatus ... Item anathema quandoque est substantivum przeclyacye, klyanthva, potampyeny, odlaczenye, przeklyacye {i. suspensio, exigio (?)}* {*i. maledictus, excommunicatus, damnatus etc.*} (bibl.) R b₈; oddzyelenye, odlaczenye *sequestratio est rei de qua agitur separatio vel dispositio vel possessionis interitio* R F_{3v}; *seorsum, adv. discretivum i. separatim* osobnye {*adv. separandi i. odlaczenya*} R Y₄. Zob. **PAMIĘĆ, ROZŁĄCZENIE, WIECZNY**.

ODŁĄCZONY odlaczony *abruptus, participium, dr ab aliquo ruptus vel separatus* R a_{2v}; oddzyelyony, odlaczony, zgyednany, zgodzony *sequestratus* R F_{3v} (md); odlozony, odlaczony *separatus* R F₃ (mp). Zob. **WYDZIELONY**.

ODŁĄCZYĆ oddalicz, odlaczicz *separo,-are* R T_{5v}; oddzyelicz, odlaczycz, zgodzicz, zgyednacz *sequestro,-are i. separare et proprie certantes pacificare, unde divido, pacifico dic designare sequestro {vel i. apud sequestrum i. mediatorem deponere}* R T_{5v}. Zob. **PODŁĄCZAJĄCY, PRZYŁĄCZYĆ, ROZŁĄCZYĆ, ZŁĄCZYĆ**.

ODŁOMIONY 'odlamany, połamany, nieforemny' odlomyony, Nye glyazny *distortus* R k₂ (mp). Zob. **ŁAMAĆ, ŁOMIĆ, NIEGLAŻNY, OBŁOMEK, ZŁAMAĆ**.

ODŁOŻENIE praw. 'zwłoka, odroczenie sprawy w sądzie' odlozenye *dilacio est temporis in causa prorogacio vel tempus datum a lege vel iudice partibus ad veniendum* S 42v; odlozenye czaszv *dilatatio est temporis in causa prorogatio ... vel sic: tempus datum a lege vel a iudice partibus ad veniendum* R i_{8v}. Zob. **FRYSZT, ODWŁOKA**.

ODŁOŻONY odłożony, odłączony *separatus* R F₃ (mp); na stronę odłożony *sepositus* i. *seorsum positus*, *dimissus*, *divisus*, *separatus* R F₃ (mp); odłożony na stronę *emotus* R k₈ (mp). Zob. **ODKŁADAJĄCY**.

ODŁOŻYĆ – 1) odłożyć od brzegu *solvere navem* i. *discedere a litore* R T_{6v} (md; av. *solvo,-ere*); odłożyć na stronę *emoveo,-ere* R O₅ (md); na stronę odłożyć *sepono,-ere* i. *seorsum ponere*, *separare* R T_{5v}; odłożyć *repono,-ere* S 233; odłożyć, Schchovacz (!) *repono,-ere* R T_{1v}; odlož my *reponas mihi* S 233 (av. *repono,-ere*) (por. Słownik); odlož my pyenyądze *vel* Schovay *reponas mihi*, *vide Calepi* R T_{1v} (ml; av. *repono,-ere*); – 2) praw. ‘odroczyć sprawę w sądzie’ *ffristovacz*, odłożyć, odwłoczyć *differo,-ferre* R O_{2v}; *zavyessilych* my, odložily, *ffrystovaly distulimus* R O_{2v} (ml; av. *differo,-ferre*); – 3) gram. odkładające, Czo jedno znaną odłożą a drugie przyymwią *deponencia verba* RN (k. tyt.); *deponencia verba* odkładające, odshądające (? – w oryg. wyraz przekreślony), *ut luctor, sequor, nascor etc.* Czo jedno znaną odłożą, a drugie przyymwią R i_{6v} (md). Zob. **FRYSTOWAĆ, KŁAŚĆ**.

ODMAWIAĆ przecywnye movicz, odmavyacz *contradico,-ere* R N₄ (md). Zob. **OMAWIAĆ, ROZMAWIAĆ**.

ODMIANA ‘handel, wymiana, zamiana’ odmyana, *ffrymark*, skupyenye *commercium* S 32; *vgoda*, *vmova*, *targ*, odmyana, *zamyona*, *ffrimark commercium eciam* i. *lucrum*, *merces*, *vendicio* R h_{1v} (mg); *vazeny*, *Bracovanye*, odmyana, odmyenyanye *cambium* R e₆ (mp); odmyana, *zamyenyenye commutacio* R h_{1v} (mg).

ODMIENIACZ ‘bankier, wymieniający pieniądze’ odmyenyacz, *vechlyarz mensarius*, *nummularius* S 89; odmyenyacz, *vestshlyarz* (!) *mensarius* i. *nummularius*, *campor*, *trapezita pecuniarum* R t₄ (mp). Zob. **BANKARZ**.

ODMIENIAĆ ‘wymieniać’ *vazycz*, odmyenyacz, *Brakovacz cambio,-ire* R M_{6v}; odmyenyacz *commuto,-are*, *unam rem pro alia dare* R N₁ (md).

ODMIENIANIE ‘zamiana, wymiana, handel’ *vazeny*, *Bracovanye*, odmyana, odmyenyanye *cambium* R e₆ (mp).

ODMIENIĆ *vmovicz*, *vgodzicz*, *Skupicz*, *ffrimarczicz*, odmyenyacz, *zamyenyacz* *kupią commercor,-ari*, *vicissim dare et accipere*, *merces libere commutare*, *lucrari*, *vendere* R N₁ (md); *Nye* odmyenyacz (! – zam. „odmieniść”, BB bł. objaśnił hasło łac.) *immuto,-are* R P_{5v} (md). Zob. **NIEODMIENNY, PRZEMIENIĆ**.

ODMIENNY ‘wzajemny, kolejny, tu – wzajemnie, na zmianę’ odmyenna *odplata vices mutua* (bibl.) R K_{6v} (md) (por. Słstp, sv. Odmienny: ... Othmyenna

odplata ... *mutuam vicem* (... *mutuam vicem reddere parentibus* I Tim 5,4)).
Zob. **NIEODMIENNY**, **NIEPRZEMIENNY**, **OTRZEDZA**, **PRZEMIENNY**.

ODMIĘKCZONY 'zmiękczony, ułagodzony' *emolitus, mollificatus* odmyąkczoney *vel i. inclinatus ad penitentiam* R k₈ (mp); odmyąkczoney, vblagany, okroczoney *delinitus* (bibl.) R i₆v (mg). Zob. **MIĘKCZĄCY**, **OKROCIĆ**, **UKROCIĆ**, **ZMIĘKCZYĆ**.

ODMIĘKCZYĆ 'zmiękczyć, ułagodzić' *delinio, -ire i. placare* {odmyąkczyć *mulcere*}, *dulcem facere et lenem* vblagacz, Ocroczyć R N₆v. Zob. **MIĘKCZĄCY**, **UKROCIĆ**, **ZMIĘKCZYĆ**.

ODMŁADZAĆ SIĘ czo syą odmładza *rediviva arbor dr que secta recrescit* R C₅v (md). Zob. **MŁODZIEJEĆ**, **ODMŁODZIĆ SIĘ**, **OŻYĆ**.

ODMŁODEK (lub **ODMŁODKA**) 'młody pęd roślinny' odnogy, odmłotky na głąbye *cime* S 27v; odmłothky *cyma, cymata sunt que vere proximo post primam sectionem a caulibus colliguntur i. tenuissimi cauliculi* S 39; odmłodky czarney capusthy *vel* pąkovey *cima* {*cime, cimata*} R g₃v. Zob. **GŁOWA**, **KAPUSTNY**.

ODMŁODZIĆ SIĘ odmłodzycz syą *reiuvenesco, -ere i. frequenter reiuvenere vel florere sive splendere* R S₆v. Zob. **MŁODZIEJEĆ**, **ODMŁADZAĆ SIĘ**.

ODMOWIENIE 'odmowa, sprzeciw (w sądzie)' przecivnyane, odmowyenye, przecywnne movyenyne *contradictio* R h₄v (mg); *replicatio ... est exceptionis facte exclusio* {*allegacio contumacis*} {odpor, odnowyenyne (? – może zam. „odmowyenyne”)} R D₁ (por. Lex, k. 305v: *Replicatio ... odmowy vczi-nienie ...*). Zob. **MOWIENIE**, **ODPIERAĆ**.

ODNIESIONY (lub **ODNIESION**) odnyessyona rzecz *relativa res* R C₆ (mp). Zob. **NIESION**.

ODNOGA 'młody pęd roślinny' odnogy, odmłotky na głąbye *cime* S 27v.

ODNOWIĆ napravycz, poprawicz, zbudovacz, vivodzicz, odnovicz *instaurare, -are i. facere simile priori, restituere, reficere* R Q₁v; *suscito, -are i. excitare, et proprie de morte* {odnovicz *renovare etc.*} R V₂.

ODNOWIENIE (?) zob. **ODMOWIENIE**.

ODNOWIONY *suscitatus*, odnowyony, *renovatus, verificatus, excitatus* R H₄ (mp); odnowyone ('suknie'? – Nom. plur.? lub 'odzienie') *interpola est quedam vestis, que dum sit vetus ad novam speciem reducitur et fit quasi nova* R q₂v. Zob. **NOWY**.

ODONAĆ od *onand illinc* S 245; od *onad illinc* R X₆v (mp). Zob. **OD, ODE, ODTĄD, ODTYCHMIAST, ONĘDY, OWĘDY.**

ODPASAC 'zdjąć pas' odpasacz *discingo,-ere* R O₃ (md); *discingulare equum* vissyodłącz *vel* odpasacz *de cingulo* R O₃ (md). Zob. **OPASAC, OPASAC SIĘ, PAS, PASANY, PRZEPASAC.**

ODPASANY 'nie mający pasa, broni' *discinctus i. delegatus, remissus, incompositus ...*, III Reg. XXII (bł., zam. „XX”): *Non glorietur accinctus eque ut discinctus* {odpassany *negligens*} (bibl.) R k₁v. Zob. **PAS, PASANY, PASOWANY.**

ODPAŚĆ *prolapsus* vpadł, poslyznał syą *a gracia Dei* odpadł R B₅v (ml). Zob. **PRZYPASĆ.**

ODPĘDZAĆ odpędzacz, zaganyacz *abigo,-ere i. fugare, separare, a se repellere* S 209. Zob. **POPĘDZIĆ, ZAPĘDZIĆ.**

ODPĘDZAJĄCY 'wykluczający, wyłączający – tu może gram.?' odganyaiące (Nom. sing. n.), odpędzaiące (Nom. sing. n.) *exclusivum* R l₆ (mp; av. *exclusive*).

ODPĘDZIĆ odegnacz, odpędzicz *excludo,-ere i. extra claudere vel extra clausuram emittere* {*liberare*} R O₆; zapędzicz, odpędzicz, Strashicz *abigo,-ere i. fugare et separare vel a se repellere vel crimen abigeatus exercere* R M₁v. Zob. **BYDŁO, POPĘDZIĆ, PRZYPĘDZIĆ, ZAGANIAĆ.**

ODPIAĆ odpyąncz hawthką *refibulo,-are* R S₆v (ml); odpyąncz prząnczką *diffibulo,-are* R O₂v (ml). Zob. **ODPINANIE, PRZYPIAĆ, SPOIĆ, ZAPIAĆ.**

ODPIERAĆ napomynacz, odpyeracz (w oryg. wyraz przekreślony), powtarzacz, roskazowacz *repeto,-ere* R T₁v; powtorzycz, odpyeracz *replico,-are i. revolvere, repetere aliquid multotiens* R T₁v. Zob. **NIEODPORNY, ODMOWIENIE, ODPOR.**

ODPIERAJĄCY Odpyeraiące *abunde sentencie* R F₂v (md; av. *sententia*). Zob. **SKAZANIE.**

ODPIERDZIEĆ odpyerdzyecz *oppedo,-ere i. contra pedentem pedere* S 229 i R R₃v; odpyerdzyecz *obpedo,-ere* R R₂ (md). Zob. **PIERDZIEĆ, PIRDZIEĆ, ZASMRODZIĆ.**

ODPINANIE powtarzanye, odpynanye, rozvyżazanye *replicacio* R D₁ (mg). Zob. **ODPIAĆ.**

ODPISANIE Odpyssanye *rescriptum i. quelibet scriptura continens aliquam dispositionem superioris* R D₁v (ml). Zob. **PRZYPISANIE, WYPIS, WYPISANIE.**

ODPŁACIĆ *recompenso, -are i. reddere, persolvere {equare} {retribuere* oddacz, odplaczicz} R S₆. Zob. **PLACIĆ, POPLACIĆ, ZAPŁACIĆ**.

ODPŁATA *premium* odplata *substancialie* dusshna, *consustancialie* cyelesna, *accidentale* przypadła R H₂ (mg; av. *substancia*); odmyenna odplata *vices mutua* (bibl.) R K₆v (md) (por. Słstp, sv. Odmienny: ... Othmyenną odplathą ... *mutuam vicem* (... *mutuam vicem reddere parentibus* I Tim 5,4)); zaplaczicz, odplata wzyącz *premio, -are* R S₂v (ml). Zob. **POPLATEK, WYPLATA, ZAPŁATA**.

ODPOCZYNAĆ 'odpocząć' lyezecz, odpoczynacz, podgyącz syą *accubo, -are et accumbo, -ere* R M₂; vythchnacz, odpoczynacz *repauso, -are* R T₁ (mp).

ODPOCZYNIENIE 'odpoczynek' odpoczynyeny *quies ... tranquillitas, pax* S 128 (por. odpoczyvanye cyala R C₃).

ODPOCZYNNIK 'gospoda, zajazd' odpoczynnyk, goscynyecz, goscynny dom, gospoda *diversorium {taberna}* (bibl.) R k₂. Zob. **KARCZMA**.

ODPOCZYWANIE odpoczyvanye cyala *quies {tranquillitas vero est animi}* R C₃; odpoczyvanye *pax, tranquilla libertas, venia, propiciacio* R z₁v (ml).

ODPOŁOŻNY (?) (wyraz zepsuty, o niejasnym znaczeniu – 'gładki?') *interasile dr interpolatum {sculptum}, celatura et (! – zam. ex) plano, planum enim inter celaturas quasi rasum videtur et declinatur hic et hec interasilis et hoc interasile* odpolozne abo Rythe (bibl.) R p₈v (por. łac. hasło w S 76: *interasile i. interpolatum, celatura de plano et sculpto, i. sculptura quasi rasa, celatura de plano, Exo. 25 et 3 Reg. 7* – bez odpowiednika pol.) (zob. Słstp, sv. Pół: *Interasile* (czy: *interrasile*) od polv rithe (*ipsum opus basim interrasile erat et sculpturae interiuncturas* III Reg 7,28); zob. też Słstř 17, Praha 1999, s. 261; zob. też Staročeská bible Dražd'anská a Olomoucká, vyd. V. Kyas, t. III, Praha 1988, s. 514 (3 Reg. 7,28): A to dielo slúpové bylo otpolu ryté a otpolu prázdne a rytie mezi spojením).

ODPOR praw. 'odpór, odpieranie, sprzeciw w sądzie' *replicacio* odpor *allegacio contra excepcionem* R T₁v (ml; av. *replico, -are*); *replicatio ... est exceptionis facte exclusio {allegacio contumacis}* {odpor, odnowyeny (? – może zam. „odmowyeny”)} R D₁. Zob. **ODMOWIENIE, ODPIERAĆ**.

[**ODPORNÝ**] zob. **NIEODPORNÝ**.

ODPOWIADAĆ – 1) 'dać odpowiedź' odpovyadacz *respondeo, -ere* R T₁v; – 2) 'wypowiadać przyjaźń lub posłuszeństwo, sprzeniewierzać się' zapovyadacz, odpovyadacz, vivolacz *diffido, -are i. bannire* S 218; *diffido, -are*

i. bannire wywołacz, zapowiadacz, odpowiadacz, *inde diffidatus* R O₂v (ml).
Zob. **POWIADAĆ, SĄD, WYDAĆ.**

ODPOWIADANIE – 1) ‘odpowiedź’ odpowiadane *responsum* S 131v (por. odpowiedz R D₂); – 2) ‘wypowiedzenie przyjaźni lub posłuszeństwa, sprzeniewierzenie się’ odpowiadane, wywołane *diffidacio* R i₈ (md). Zob. **POWIADANIE.**

ODPOWIADNY ‘tu – o ranie, która może pociągać odpowiedzialność sądową?’ odpowiadna rana *monomachale vulnus* R t₈v (md) (por. Cervus: *Monomachale vulnus* odpowiednia rana). Zob. **BICIE, SZRANKI.**

ODPOWIEDZIENIE praw. ‘zarzut?’ na odpowiedzyenye *ad obiectum* R x₄ (mg; av. *obiectum*). Zob. **ZARZUTA.**

ODPOWIEDŹ odpowiedz *responsum* R D₂ (por. odpowiadane S 131v).

ODPRAWA ‘odesłanie, odprawienie’ Nyedobra odprava, wzgardzenye zony, zlye yą odpravicz *propudium* R B₆v.

ODPRAWIĆ ‘odesłać, odpędzić; uwolnić’ Nyedobra odprava, wzgardzenye zony, zlye yą odpravicz *propudium* R B₆v; nyedobrze odpravicz zoną *propudio,-are, inhoneste continere vel repellere* R S₄; *repudio,-are* odpravicz, rozdzielicz syą z zoną, *divortiarum zagnacz* R T₁v (ml); odpravicz, oddzielicz *emancipo,-are i. a servitute liberare ..., emancipare iuris proprii dominium statuere, quasi extra manum i. potestatem suam facere* {widzyelicz *liberare*} R O₅. Zob. **WZGARDZIĆ.**

ODPRAWIENIE ‘rozwód’ listh odpravyenya *libellus repudii* (bibl.) S 81v; lyst odpravyenya *libellus repudii* (bibl.) R r₆ (md; av. *libellus ..., pro scriptura, quam vir dat uxori quam repudiat*); list odpravyenya *libellus repudii* (bibl.) S 131 (av. *repudium*); *libellus repudii* Lyst odpravyenya *uxoris* (bibl.) R D₁ (mp; av. *repudium*). Zob. **ROZDZIELENIE, ROZWIEDZIENIE, ZAGNANIE.**

ODPRAWIONY *emancipatus* oddzyelyony, odpravyony *dr extra domum patris et extra manum p<ositus>, manumissus seu libertus* vipuszczony znyevoley, *libertini sunt filii eorum* S 47v; widzyelyony, odpravyony *emancipatus dr filius vel nepos, qui a iugo et potestate vel manu patris vel avi est relaxatus et sui iuris effectus* R k₇v; vipravyony, odpravyony *expeditus i. exolutus, liber* R m₁.

ODPROWADZENIE ‘część obrzędu weselnego’ przewaba, przeprawyeny, odprowadzenye *repocia* R D₁ (md). Zob. **GODY, ODPROWADZINY.**

ODPROWADZIĆ odprovadzić, odviescz *deduco, -ere i. de uno loco ad alium ducere ... , vel deducere est amicum abeuntem prosequi et comitari* R N₆. Zob. **PROWADZIĆ**.

ODPROWADZINY ‘część obrzędu weselnego (Erz: „uczta u pana młodego po weselu”)’ odprovadziny *repocia* S 131 (por. Mu28, s. 169). Zob. **GODY**, **ODPROWADZENIE**, **PRZEWABA**.

ODPUSZCZAĆ odpuscicz, odpuszczacz, smylovacz syą *propitior, -ari* R S₄; mylosyerny, mylosny, czo odpuszcza *propitius i. bonus, benignus, misericors, mitis, prosper, placatus* R B₆.

ODPUSZCZENIE odpuszczenie, zapamyąthane, zagładzenie *abolitio est accusationis institute peremptio vel absolutio* R a₂; dozvoleny, odpuszczenie, smylovanye *venia idem est quod indulgentia, si precedat peccatum, si vero non precessit peccatum, idem est quod licentia* R K₄; odpuszczenie *indulgencia, facilitas, clemencia, remissio pene debite pro peccatis post contritionem habitam de eis, debite povynney* (‘kary’) R p_{6v} (ml). Zob. **GRZECH**, **KARANIE**, **ROZGRZESZENIE**.

ODPUŚCIĆ odpuscicz, odpuszczacz, smylovacz syą *propitior, -ari* R S₄; odeslacz, oslabycz, odpuscicz *remitto, -ere i. retro vel iterum mittere vel dimittere et condonare vel dissolvere vel lenire, non ex toto intendere* R T₁; odpuscy *propicius erit* (bibl.) R B₆ (mp; av. *propitius*).

ODRA ‘rzeka’ *Riadus, fluvius* Oder vel Odra, *Guttalis idem* S 132v; *Rhiadus, fluvius* Oder, Odra, *Guttalis idem* R D_{2v} (ml) (por. Mu28, s. 25); *Guttalis, fluvius, Riadus idem vel* Odra S 66v; *Guttalis, fluvius vel Riadus* Odra R o₂ (mp). Zob. **ODER**.

ODRAZIĆ ‘odrzuć, pokonać, powstrzymać’ odcyagacz, odczyskacz, powscyagacz, hamovacz, odrazicz *reprimo, -ere* R T_{1v}; odrazycz gorączoszcz abo zymnoszcz, vylkoszcz, abo puchłyną *repercutio, -ere ut unguentum repercussum* R T_{1v} (mg). Zob. **PORAZIĆ**, **ROZRZAZIĆ**, **URAZIĆ**.

ODRAŻAJĄCY ‘odrzucający, pokonujący, powstrzymujący – tu o lekach’ odrazaiącza gorączoszcz (Acc. sing.) abo zymno abo vylcoszcz abo puchłyną *repercussiva medicina aut aqua distillata aut unguentum* R D₁ (mg); vtlvmyaiącze, odrazayącze, powscyagaiącze, hamviącze (Nom. plur.) *repressiva medicamenta aut ungenta* R D₁ (mg). Zob. **GNOJĄCY**, **GOIĆ**, **MAŚĆ**, **POSILAJĄCY**, **POTWIRDZAJĄCY**, **SPAJAJĄCY**, **WYGRYZAJĄCY**.

ODROBINA ‘okruszyna’ odrobyna *mica, reliquie panis* R t₆. Zob. **DROBIĆ**, **DROBINA**, **KRSZYNA**, **SKIBKA**, **ZDROBIONY**.

ODRODZIĆ SIĘ odrodzicz syą *renascor,-i* R T₁ (mp). Zob. **NARODZIĆ SIĘ, PORODZIĆ, RODZIĆ, URODZIĆ SIĘ, ZARODZIĆ SIĘ.**

ODRODZONY odrodzony *renatus* R T₁ (mp). Zob. **PRZYRODZONY, RODZONY.**

[**ODRZEC SIĘ**] zob. **OTRZEC SIĘ.**

ODRZEĆ odrzecz *delibrare corticem, detrahere aridum* R N_{6v} (mg); *decortico,-are* ostrugacz skora, odrzecz *de arbore* R N₆ (mg); odrzecz skora, ob-lupicz *excortico,-are* R O₆ (mp); *scortor,-ari i. pellibus seu scortibus arietinis indui*, odrzecz skora *pelles detrahere* R T_{4v} (ml); *subero,-are i. latenter precio sc. ere conducere {vel corticem extrahere de subere}* odrzecz, zlupicz skora *de arbore* R T₈; odrzecz konya abo volv, odrzecz sskory *globo,-ire* R P_{3v} (md); syeczy vyaszcz, drathwv (!) sshicz *vel* rzess bicz, volv odrzecz *lanio,-are* R r₂ (mp; av. *lanio*). Zob. **DRAĆ, ŁUPIĆ, ODARTY, ODZIERACZ, ROZDARTY, WYDRZEĆ SIĘ, ZEDRANY.**

ODRZUCAĆ *puto,-are eciam i. lusczyzny odrzuczacz* R S₅ (md; av. *puto,-are ... i. scindere vel purgare*). Zob. **OBCINACĆ, OBRZAZOWAĆ, OKRAWAĆ.**

ODRZUCENIE odrzuczenie, oddalyenye *alienacio* S 7; odrzuczenie *reprobacio* S 131; wzgardzenie, odrzuczenie *reprobacio* R D₁ (mp).

ODRZUCIĆ odrzuczicz *refuto,-are, renuere* (Erz bł.: „*remittere*”), *recusare, reprobare* S 233; gardzicz, odrzuczicz *refuto,-are* R S_{6v}; odrzuczicz, wzgardzycz *reprobo,-are i. ... vituperare {vide Calepi}* R T_{1v}; odrzuczicz *repello,-ere* R T₁; odrzuczicz, opuscicz *derelinquo,-ere* R O_{1v} (ml); wzgardzicz, odyacz, odrzuczicz *abiicio,-ere est longe iacere, reiicere, vilipendere* R M_{1v}; *alieno,-are {odrzuczicz i. repellere oddalicz}* R M₃. Zob. **PODRZUCIĆ, PRZERZUCIĆ, ROZDRZUCIĆ, ROZRZUCIĆ, WRZUCIĆ.**

ODRZUCONY odrzuczony *repulsus i. retro pulsus, fugatus, eiectus* R D₁; odrzuczona, opuszczona rzecz *derelictum dr res, que caret possessore vel que in nullius est possessione* S 40v; rzecz opuszczona, odrzuczona *derelictum dr illud, quod caret possessore vel quod in nullius est possessione* R i₇. Zob. **RZUCAJĄCY.**

ODRZUTKI ‘odpadki’ Luszczyny, odrzutky (? – zapis niewyraźny), Luska *putamen i. alicuius materie recisio est purgatio* R C_{1v}. Zob. **MŁOTO, OTRĘBY.**

ODRZYGAĆ odrzygacz *ructo,-are i. ructum facere vel emittere* R T_{2v}. Zob. **RZYGAJĄCY.**

ODRZYGANIE *odrziganye ructus dr cum sapor cibi ad rumen reducitur* S 133v; *odrzyganye ructus* (sv. *ructa*) R D₃v; *szczkanye, Smąntek, odrzYGanye singultus* R F₈ (mp; av. *singultus ... suspirium, viscerum pulsus, ploratio, gemitus, tristitia, planctus ...*, *singultus ex stomacho fit aut ex frigore aut ex frigido bibendo aut ex multo cibo vel potu aut ex parvo*). Zob. **RZYGANIE**.

ODRZYGNAĆ *odrzygnącz eructuo,-are, fetorem et ructum facere* R O₅v (ml; av. *eructo,-are*).

ODSADZENIE ‘odstawienie od piersi, odłączenie’ *odchovanye, oddalyeny, ostavyeny, odsadzenye ablactatio i. a lacte remotio* R a₂.

ODSADZIĆ ‘odstawić od piersi, odłączyć’ *ostavicz, odchovacz, odsadzicz ablacto,-are, a lacte separare, extrahere, segregare vel remove* (bibl.) R M₁v; *exubero,-are i. valde uberare, superabundare {vel i. puerum a lacte remove* odsadzicz, ostavicz} R O₇v. Zob. **PRZYSADZIĆ, SADZIĆ**.

ODSADZONY ‘odstawiony od piersi, odłączony’ *odszadzony ablactatus* (bibl.) S 2v; *odchovany, odszadzony, oddalyony, ostavyony ablactatus* (bibl.) S 2v.

ODSĄDZIĆ (lub **ODSĘDZIĆ**) *odsządzicz abiudico,-are i. denegare, deponere* R M₁v. Zob. **OSĄDZIĆ, PRZYSĄDZIĆ, ROZSĄDZIĆ**.

ODSĄDZONY *odsządzony abiudicatus* R a₂ (mp). Zob. **OSĄDZENIE, SĄDZENIE**.

ODSTĄPIĆ (lub **ODSTĘPIĆ**) ‘oddalić się, odsunąć; wycofać się, zrzec się’ *cesso,-are i. frequenter cedere {tardare, remove}* {odstąpicz *abstinerere*} R M₈; *odstąpicz wstecz recedo,-ere i. retro cedere, refluerere, separare, abscedere* R S₅v; *discedo,-ere i. in diversam partem cedere* {odstąpicz *recedere*} R O₃. Zob. **PRZESTĄPIĆ, USTĄPIĆ**.

ODSTĄPIENIE ‘odejście; ustąpienie; odstępstwo, apostazja, herezja’ *odstąpyeny, apostasia est temerarius a statu fidei vel obediencie ecclesiastice vel religionis vel censure clericalis recessus* S 12; *odstąpyeny, apostasia i. renuntiatio, retro ad malum morem itio* (sv. *apostata*) R c₄v; *cessio est iuris et actionis translatio {i. traditio* odstąpyeny (!)} R g₁v; *odstąpyeny, discessio, exceptio, recessio, divisio* R k₁v (ml); *recessus i. spacium vel odstąpyeny wstecz* R C₅v (ml). Zob. **PRZESTĄPIENIE**.

ODSZCZEPIĆ ‘oderwać się, wystąpić ze wspólnoty Kościoła’ *scismatico,-are i. scismata facere vel scisma, quod et scismatizare dr {segregari* odszczepicz} R T₄v. Zob. **SZCZEPIĆ**.

ODSZCZUPIENIE ‘oderwanie się, odłączenie od wspólnoty Kościoła’ *odszczepyeny scisma ... est illicita dissensio, divisio vel discessio eorum, in-*

ter quos unitas esse deberet, vel sic: est illicitus ab unitate ecclesie vel ab universitate dissensus R E₅. Zob. **SZCZEPNIENIE**.

ODSZCZEPNIENIEC ‘schizmatyk’ odszczepien<i>ec scismaticus (sv. *scisma*) R E₅. Zob. **LUTER**.

ODTAÐ *eregione i. ex opposito, preposicio est* od tąd S 243v (Erz brak); na oney stronie, od tąd, od strony, SStron, przeczyw sobye *eregione* R X₅ (md); od tąd *hinc, illinc, istinc* (sv. *illuc*) S 245; *illac, istac, illinc, istinc, hinc* od tąd R X_{6v} (md); od tąd *istinc* S 245v i R X_{7v} (mp); *inde, adv., ut profectus inde* od tąd poszedl S 245; od tąd *inde* R X_{7v}; *hinc* od tąd *Joh. XVIII* (! – chodzi tu o Jana 19,18) *i. de hoc modo* (bibl.) R X_{6v} (mg). Zob. **OD, ODE, ODOŃ, STĄD, TAM**.

ODTYCHMIAST ‘odtąd, od tego czasu’ odtich myast *amodo i. deinceps* {*posthac, deinceps, ab hoc tempore*} R X₃. Zob. **DOTYCHMIAST, OD, ODE, ODOŃ**.

ODUCZYĆ odvczicz *dedoceo,-ere* R N₆ (mh; av. *dedisco,-ere*). Zob. **NAUCZYĆ, OBUCZONY, WYUCZONY**.

ODWAŻYĆ ‘zważyć’ odvazicz *appendo,-ere i. suspendere, librare, ponderare, Gen. 23* (bibl.) S 211; przydacz, vazycz, odvazicz *appendo,-ere* R M₄ (md). Zob. **ROZWAŻYĆ**.

ODWIĄZAĆ (lub **ODWIĘZAĆ**) ‘tu – otworzyć książkę, rozwinąć zwój’ vartovac, odvyżacz *revolve,-ere est iterum volvere* R T₂. Zob. **OBWIĄZAĆ, PODWIĄZAĆ, WIĄZANIE, ROZWIĄZAĆ, ZWIĄZAĆ**.

ODWIĄZANIE ‘otwieranie, wertowanie książki, rozwinięcie zwoju’ *revolutio cartarum* odvyżanye, vartovanye R D₂ (mp); *revolutio* odvyżanye R D₂ (mp). Zob. **OBWIĄZANIE, PODWIĄZANIE, ROZWIĄZANIE, WIĄZANIE**.

ODWIĄZANY ‘odwinięty (może dotyczy rozwijania zwoju, czytania?)’ odużany (Erz: „odnyżany – sic!”) *revolutilis vel revolubilis* S 132 (por. obvyżany *revolubilis, revolutilis* R D₂ (md)). Zob. **OBWIĄZANY, PRZYWIĄZANY, ROZWIĄZANY, ZAWIĄZANY**.

ODWIECZERZE (lub **ODWIECZERZ**) ‘popołudnie’ na odvyeczerze *ad vesperum* R K_{5v} (md; av. *vesper*). Zob. **WIECZERZA, WIECZOR**.

ODWIEDZIONY oddalyony, odvyedzyony, odcyagnyony *retractus* R D₂ (md). Zob. **PRZEWIEDZIONY, PRZYWIEDZIONY**.

ODWIEŚĆ – 1) ‘odprowadzić’ odprovadzicz, odviescz *deduco,-ere i. de uno loco ad alium ducere ..., vel deducere est amicum abeuntem prosequi et comitari* R N₆; – 2) praw. ‘zrzec się prawa dowodzenia i przerzucić na prze-

ciwnika ciężar dowodu przez przysięgę' spuscycz, odvyescz, zdacz przysyąą *deferre iuramentum est aliquem artare vel astringere ad iurandum* R N₆ (por. Cervus: *Deferre spuscic vel odwiesc vel zdac*). Zob. **ODWODZIĆ, PRZEWIEŚĆ, PRZYWIEŚĆ, WYWIEŚĆ, ZDAWAĆ.**

ODWIEZIONY odvyeczyony na vozye *devexus* R i₇.

ODWIEŻĆ odvyescz na vozye *deveho,-ere i. deorsum vel de uno loco ad alium vehere {inclinare, deportare, etc.}* R O₂; odvyescz na vozye, nayąncz dom *conduco,-ere* R h₃ (md; av. *conductor*). Zob. **ODWOZIĆ, PRZEWIEŻĆ, WOZIĆ.**

ODWŁACZAĆ praw. 'zwlekać, opóźniać, odraczać sprawę sądową' odwłaczacz, przedluzacz *compendino,-are (!) i. differre* R N_{1v} (por. Lactifer: *Compendino,-are, idem differre* Wahati, prodlewati; por. też Słstř 6, Praha 1983, s. 801, sv. *comperendino,-are*). Zob. **FRYSTOWAĆ, ODŁOŻYĆ, ODWŁOCZYĆ.**

ODWŁACZANIE praw. 'zwlekanie, opóźnianie, odraczanie sprawy sądowej' odwłaczanye, przedluzanye *compendinacio (!), dilacio de die in diem* R h_{1v} (md) (por. łac. hasło w R h₂ (mg): *compendinaria dies i. iudicium in tertium diem constitutum* – bez odpowiednika pol.; por. też Słstř 6, Praha 1983, s. 801, sv. *comperendinacio*). Zob. **FRYSZT, ODWŁOKA.**

ODWŁOCZYĆ praw. 'zwlekać, opóźniać, odroczyć sprawę sądową' ffristovaczc, odlozicz, odwloczicz *differo,-ferre* R O_{2v}. Zob. **FRYSTOWAĆ, POWŁOCZYĆ, PRZEWŁOCZYĆ, WŁOCZYĆ, ZAWIESIĆ.**

ODWŁOKA 'zwłoka, opóźnienie, przerwa; odroczenie sprawy sądowej' odwłoka, ffrysht *dilacio iuridica* R i_{8v} (md) (por. Cervus); *inducta ocia ad paucos dies odwloky* R p_{6v} (ml; av. *inducie*); prozne odwloky *frivole dilaciones* R n_{2v} (mh; av. *frivolus*) (por. Cervus). Zob. **FRYSZT, GLEJT, ODWŁACZANIE.**

ODWODZĄCY odvodzączy, odcyągaiączy *retrahens* S 132.

ODWODZIĆ odvodzicz, odcyągnąncz, oddalicz *retraho,-ere* R T₂ (md). Zob. **DOWODZIĆ, ODWIEŚĆ, PRZYWODZIĆ, ROZWODZIĆ, WYWODZIĆ.**

ODWOŁAĆ (SIĘ ?) praw. *appello,-are i. ad maiorem vel ad alium iudicem vocare* odvolacz, odzivacz *vel alterius iudicis audienciam postulare vel i. conqueri* S 211; odvolacz, odzyvacz syą do vysshego prava *appello,-are i. ad alium iudicem vocare vel alterius iudicis audientiam postulare* R M₄. Zob. **WOŁAĆ.**

ODWOŁANIE praw. odvolanye, odzyvanye do visszhego prava *appellacio est a minore ad maiorem iudicem provocacio* S 11v; dopusczenye, odvola-

nye *revocacio i. admissio* R D₂ (mp); dopuszczenie, odwołanie *revocacio alicuius precepti etc.* R D₂ (mp). Zob. **WOŁANIE**.

ODWOZIĆ czo odwozi na wozye *vel* gleytownyk *conductor* R h₂v (md). Zob. **ODWIEŹĆ, PRZYWOZIĆ, WOZIĆ**.

ODYMANIE ‘wzburzenie, gniew, chęć zemsty’ odymanye *tumor mentis est filia ire, voluntas ad vindictam* R K₁ (mp). Zob. **DAĆ, NADĘCIE, NADYMAĆ SIĘ, ROZDYMANIE**.

[**ODZIAĆ**] zob. **PRZYODZIAĆ**.

ODZIANIE – 1) ‘odzienie, odzież’ odzyanye, Shatha *vestis* R K₆; – 2) ‘tu – ozdobna szata? lub wypukła ozdoba?’ *bullā ... aliquando invenitur pro gemma* pukyel, *aliquando dr bullā ornamentum ... nobilium puerorum, solebant enim pueri nobiles in signum nobilitatis deferre quasdam bullas aureas a collo pendentes per quasdam corrigiolas* wshelkye odzyanye poclathne (? – możliwa lekcja: „pvclathne”). *Unde tales pueri dicebantur bullati* polny puclew. *Unde et quedam vestis et etiam baltheus dr bulla, quia bullis ornatur. Et ut generaliter dicatur, omnia ornamenta aurea vel argentea, que fiunt quasi inflata bulle dicuntur ... et a bulla secundum quamlibet significationem dr bullatus i. plenus bullis vel ornatus* (w tym kontekście znaczenie wyrazu pol. niejasne; *bullā* ‘delikatna tkanina’ występuje w Słstř 4, Praha 1981, s. 448: 2. *bullā ... genus telae ex lana vel serico textae ... haras*) R e₄. Zob. **BAŃKA, BĘBEL, HARAS, KLENOT, ODZIENIE, OKRASA, PUKIEL, UBIOR**.

ODZIENIE ‘odzież, ubranie’ odzyenyne *indumentum* S 74; odzyenyne *inducula i. indumentum* R p₆v; *habitus eciam vestimentum religiosi* odzyenyne *vel dr status, voluntas, appetitus, actus aut passio habendi* nalog, zwyczaj S 67; *mundus muliebris, Hester II* vbyor nyevyescy, ocrassa zenska, crashone odzyenyne *ut sunt vestes, specula, inaures, gemme, anuli, armille etc.* (bibl.) R v₂v (md); *mutatorium, vestis preciosa pro qua sumenda alia mutatur ... , unde legitur IV Re. V de Naaman, qui cum tulisset decem mutatoria vestimentorum detulit litteras ad regem Israel* przemienne odzyenyne (bibl.) R v₄; odzyenyne, Rvcho *stola est matronale operimentum {i. indumentum, vestis, tunica, corpus, laverunt stolas i. corpora sanctorum} ... et ponitur quandoque pro ephot, stola etiam utuntur diacones {vel i. orarium sacerdotis i. Sthola}* (bibl.) R G₆v; zlatacz odzyenyne *lacinio,-are quod et lacino,-are invenitur, idem est convellere, lacerare, bellicare* R Q₃v. Zob. **LATAĆ, ODZIANIE, SUKNIA, SZATA**.

ODZIERACZ ‘człowiek zdejmujący skóry ze zwierząt’ odzyeracz skor *scoreator* S 140 (por. Mym41, k. 14). Zob. **ŁUPIĆ, OBLUPIĆ, ODARTY, ODRZEĆ**.

ODZIERŻEĆ ‘otrzymać, objąć w posiadanie’ *yacz, odzyrzecz obtineo, -ere* R R_{2v}. Zob. **DZIERŻEĆ, POJAĆ, TRZYMAĆ**.

ODZIERŻENIE ‘otrzymanie, objęcie w posiadanie’ *odzyrzenye obtentus i. impetratio, acquisitio* R x₄. Zob. **DZIERŻENIE, TRZYMANIE**.

ODZYWAĆ (SIĘ) *praw. appello, -are i. ad maiorem vel ad alium iudicem vocare* *odvolacz, odzivacz vel alterius iudicis audientiam postulare vel i. conqueri* S 211; *odvolacz, odzyvacz syą do vysshego prava appello, -are i. ad alium iudicem vocare vel alterius iudicis audientiam postulare* R M₄.

ODZYWANIE *praw. ‘apelacja, odwoływanie się’ odvolanye, odzyvanye do visszhego prava apellacio est a minore ad maiorem iudicem provocacio* S 11v; *odzyvanye do visszhego prava, ortyl appellatio ... est a minore iudice per invocationem maioris iudicis pretextu iniquitatis prime late sententie rescissio* R c₅.

ODŻWIRZNY ‘odźwierny, stróż’ *odzwyrzny hostiator i. viator, qui et hostiarius dr, quia custodit hostium* R p₂. Zob. **DRZWI**.

OFERTORZYJA ‘ofiara, dar składany w kościele’ *offertorza fertum i. oblatio, que altari offertur {genus libi}* R m_{5v}; *offertorza offertorium i. oblatio ... et ... locus, ubi reponuntur vel ubi fiunt oblationes* R x₅.

OFIARA *holocaustum {offyara, obyata vel prandium pocarmye}* (bibl.) R p₁; *przeznana offyara hostia ..., hostie autem erant sacrificia, que fiebant antequam pergerent ad hostes, quasi pro hostibus devincendis facta* R p₂; *offyara dobrovolna oblacio* R x₄ (mg); *martwa offyara, poswyąthna rzecz abo poswyączona, obyatha, modla sacrificium* (bibl.) R D₅; *mocra abo zyva offyara libamentum* (bibl.) R r₆ (mg; av. *libamen*); *Martwą offyara vel poswyąthną rzecz, Modlą abo obyata dzyalacz sacrifico, -are* R T₃ (md); *mokrą offyara dzyalacz vel Skostovacz pyva libo, -are, sacrificare, fundere* (bibl.) R Q_{4v}; *offyary victima ... pro victis datur, hostia pro superandis {vide Calepi}* R K_{6v}; *o offyarach, o obyatach liber ... Leviticus (sv. levita; bibl.)* R r₅.

OFIARNY ‘przeznaczony na ofiarę, poświęcony’ *obyatne, offyarne, poswyązone (‘chleby’) panes propositiois* (bibl.) R y_{3v} (ml).

OGANKA ‘wachlarz, przyrząd do odpędzania much’ *oganka muscarium i. flabellum, quo muscas abigimus, muscalarium* S 95; *oganka muscarium, flabellum, muscalarium* R v_{3v} (ml); *flabellum vel muscarium dr illud, quo muscas abigimus et flatum facimus* *Oganka vel i. mloczka* S 59 (Erz bł. *połączył z hasłem flabellator*); *oganka, Mloczka flabellum, muscarium, sc. cum quo muscas abigimus et flatum facimus, et dr a flabrum* R m_{7v}. Zob. **FACHLAR, FACHLARZ, ŁOPATA, MŁOCKA, WACHLARZ, WIEJACZKA**.

OGARNAĆ ‘objąć, osiągnąć’ *yancz, ogarnącz, poyącz apprehendo,-ere* S 211; *przescygnącz, yącz, poyącz, ogarnącz apprehendo,-ere* R M₄; *ogarnącz amplector,-i, quasi circumcirca flectendo brachia cingere vel cingi* R M_{3v}; *okrażicz, ogarnącz, dury vthykacz mchem stipo,-are* R T_{7v}; *okrażicz, ogarnącz constipo,-are {i. indurari in stomacho, convallare, congregare, componere undique}* R N_{3v}; *ogarnącz, oszadzicz comprehendo,-ere i. simul prehendere, simul capere* R N₂; *ogarnącz circumplecto,-ere* S 213v; *oplyesz, obvyazacz, ogarnącz circumplecto,-ere* R M₈ (md); *przikricz, obstampicz, othoczycz, ogarnącz circumdo,-are* R M₈; *ogarnały circumplexi sunt* S 213v; *ogarnały circumplexi sunt* R M₈ (md). Zob. **DOSTAPIĆ, NAGARNAĆ, UCHWYCIĆ, ZYSKAĆ**.

OGARNIENIE ‘objęcie, uzyskanie’ *ogarnyeny, dostapyeny comprehensio* S 32v. Zob. **NIEOGARNIENIE**.

OGARNIONY ‘ogarnięty, objęty’ *podparty, okrażony, ogarniony stipatus i. fallatus, circumdatus, fulcitus* R G₆; *ogarniony, przikryti, obstampiony, othoczony circumdatus* R g_{4v} (mg); *ogarniony circumplexus* R g_{4v} (mg); *yest vchviczony, ogarniony, oszadzony comprehensus (bibl.)* R h₂ (mg); *Ogarniony vyelgym spanym lertargicus (!)* R r_{4v} (md) (por. Mu28, s. 71: *Veternus ...*, *Spąca nyemoc, Lethargus idem, Veternosus ...*, *Ogarniony vyelkym spánym*). Zob. **NIEOGARNIONY**.

OGARZ zool. ‘ogar’ *ogar molosus, canis* S 92v; *ogar molosus i. maganus canis* R t₈. Zob. **PIES**.

OGIEŃ – 1) ‘płomień – także w znaczeniu przenośnym’ *ogyen vel zarzevye ignis* S 71v; *palayaczy ogyen flagro,-are i. estuare, fervere, ardere* R P₁ (por. łac. hasło z S 221: *flagro,-are ... ardere desiderio* – bez odpowiednika pol.); *yasne iako ogyen empyreum dr quasi intus ardens ... quasi intus igneum non ardore sed splendore et est celum intellectuale vel spirituale* R k_{8v}; *rozdymanyne ognya suffimentum* R H₃ (md); *poddymacz ogyen suffio,-ire i. subfumigare {insufflare}* R V₁; *dącz ffachlarem na ogyen ventilo,-are* R V_{6v} (ml); *fachlarem poddymacz ogyen flabro,-are* R P₁ (md); *poddymacz ogyen fumigo,-are i. infumare* R P_{2v}; *zachovacz ogyen foverere ignem* R P₂ (mg); *pirito,-are vyczrossacz ogyen skrzemyenya i. de pirra* R R_{6v} (md); – 2) ‘piekielny ogień – choroba’ *pusula, genus morbi pryszcz i. sacer ignis pyekyelny ogyen, morbus regius, Gallicus ffrancosa* S 127; *pryszcz abo pyekyelny ogyen pusula* R C_{1v} (mg); *sacer ignis pyekyelny ogyen est quidam morbus, qui a pastori-bus vocatur pusula insanabilis. Nam ad omnem contactum excandescit. Dr eciam morbus comicialis aut regius vel Gallicus quasi ffrancosa* (Erz brak),

ignis Persicus, pruna, carbo, erisipelas, formica militaris, antrax, carbunculus idem S 134v; *sacer ignis morbus est insanabilis* pykyelny ogyen *et habet multa nomina, vide in Herbario* R D₅ (md); pykyelny ogyen *herisipila seu ignis sacer seu ignis Persicus vel plaga sancti Anthonii, morbus est generatus ex siccante (?) colera i. apostema ignit cum defecacione cutis in corpore, vide sacer ignis* S 68; pykyelny ogyen *herisipila, morbus* R o₄ (mg) (por. Mu28, s. 77: *Sacer ignis est morbus, quem sancti Antonii ignem vocant, ...*, Pykyelny ogyen, *Pruna idem, Ignis persicus idem, Carbo idem, Erysipelas vocatur a Dioscoride, Alii formicam militarem vocant, Anthrax idem, Carbunculus*). Zob. **FRANCOZA, KIŁA, KROSTA, OGNICZARSTWO, OGNIO-CZAR, OGNISKO, OGNISTY, OGIWACZEK.**

OGŁADAĆ (lub **OGŁĘDAĆ**) ‘patrzyć, obserwować, badać’ ogladacz (!), vyacz, vyvyeszcz, zapądzicz *ventilo,-are i. ad ventum dispergere et proiicere, exquirere, excutere, investigare {vide Calepi}* R V₆v. Zob. **DAĆ, DOGŁĘDAĆ, POGLĄDAĆ, PRZEGLĄDAĆ, PRZYGLĄDAĆ, WZGLĄDAĆ.**

OGŁADANY oglyądany *conspectus* R h₄ (md).

OGŁOSIĆ ogloszicz *percrebro,-ere* (! – zapewne zam. *percrebresco,-ere*) R R₅v (md); *vulgatum est* ogloshono, roznyosło sya, *divulgatum est i. diversis modis publicatum* R L₆ (mg).

OGŁOSZONY zob. **OGŁOSIĆ.**

OGŁÓW ‘część uprzęży, zakładana na głowę konia’ Ogłow *capistrum i. ligamen, quo equus stringitur et ex parte capitis tenetur* S 22v; ogłow *capistrum* R f₂; wądzidło *chamus est quoddam genus freni vel pars {retinaculum equi ogłow, vzda capistrum vel zlodzyeysky powross vel Crygova vzda, vzdzyenyca}* R g₁v. Zob. **GŁOWA, KRYGI.**

OGNICZARSTWO ‘wróżenie z ognia, czarowanie’ ognyczarstwo *piromancia* R A₂ (mp; av. *pyromantia*). Zob. **CZAR, CZAROWANIE, CZARSTUN, GADACSTWO, GUŚLENIE, OGIEN, OGNIO CZAR, WODNO CZARSTWO, ZIEMICZARSTWO.**

OGNIO CZAR ‘wróżenie z ognia, czarowanie’ ognyczar *pyromantia, divinatio, que fit in igne vel in astris et in scintillationibus ignis* R A₂ (por. Lactifer (av. *Geomancia*): *Piromancia* hadatzstwije, když kto hada nijetzo buducijeho po znamenij wohnie. Wohnieczar). Zob. **CZAR.**

OGNISKO Ognyszko *focarium, locus, in quo fit ignis* S 59v; Ognysko *focarium* R m₈; ognysko *foculus i. parvus focus* S 59v; *Crzessyvo vel Crzemien* abo ognysko *ignearium i. focarium* (sv. *ignearius*) R p₄. Zob. **OGIEN.**

OGNISTY ognysta Cvlya *phalarica*, quoddam telum ingens torno factum habens ferrum cubitale et rotunditatem de plumbo ad modum sphere et in ipsa summitate dr ignem habere affixum. Hoc telo pugnatur de turribus, quas Greci phalas vocant et mittitur tormento non manibus R 27. Zob. **KULA**, **OGIEŃ**.

OGNIWACZEK 'feniks, mityczny ptak' ognyvaczek *phenix*, avis S 113v; (por. Mu28, s. 85 i Mym28, k. 25); Novyen, Ognyvaczek *phenix*, avis unica in mundo R 27v (ml); Novyen vel ognyvaczek *fenix* RN IV. Zob. **NOWIEŃ**.

OGOLIĆ ogolicz rado,-ere R S5v. Zob. **GOLICZ**.

[**OGOLONY**] zob. **NIEOGOLONY**.

OGON colurus dr a colon et urus, quasi colon uri i. membrum, sc. cauda bovis silvestris {volovy ogon vel animal sine cauda}, nam urus est bos silvestris, inde colurus cauda illius. Unde et quadam similitudine coluri dicuntur duo circuli imperfecti in celo R g8v.

OGROD ogrod ortus R x8; hortulus i. parvus hortus {ogrod, ogrodek, horticulturalis} (sv. hortus) R p2; conseptum i. ambitus, locus circumcirca {undique} clausus ..., unde IV Re. 11: Ducite eam extra consepta templi, i. extra ambitum, vel clausuram templi {vel ogrod} (bibl.) R h3v. Zob. **MIESCE**, **POWZORNY**, **SAD**, **ZAGRODA**.

OGRODEK 'mały ogród' hortulus i. parvus hortus {ogrod, ogrodek, horticulturalis} (sv. hortus) R p2.

OGRODNIK ogrodnik olitor i. ortolanus, custos olerum S 101v; ogrodnik olitor R x5v. Zob. **GNOJ**, **SADOWNIK**, **WOZIĆ**, **ZAGRODNIK**.

OGRODNY 'ogrodowy, rosnący w ogrodzie' ogrodny Copr anhetum (!), herba ortulana odorifera in cibo sumpta R c1; acetaria ogrodne chvarsty i. olera vel Salatha, Shalsha R a3v (ml).

OGRODZIĆ ogrodzicz circummunio,-ire i. sepire R M8 (mp); clausuram facere ogrodzicz, concludere, sepe circumdare R M8v (ml). Zob. **PRZEGRADZAĆ**.

OGRYZEK ostruzyna, ogrizek arulla dr residuum pomi, quod abiicitur R d1. Zob. **GRYŻĆ**, **OBŁOMEK**.

OGRYZIONY obiedzyony, ogrizyony abesus i. circumquaque comestus et corrosus R a2; obyedzyony, ogrizyony coesus i. corrosus R g7; ambesus, ambestus oszlomek, oblomek i. corrosus, comestus ogryzyony S 8; ogryzyony ambesus vel ambestus R b6; ogrizyony exesus i. corrosus R l6v; ogrizyony, thlvsty obesus i. pinguis, imo plus quam pinguis ..., pinguis et rotundus undique, quasi circumquaque esset esus R x3v. Zob. **GRYZIENIE**, **GRYŻĆ**.

OGRYZŁY 'ogryziony' ogryzły do polowicze *semesus i. in media parte corrosus et comestus, semicomestus* R F₁. Zob. **GRYZIENIE, GRYŻĆ**.

OGRYŻĆ ogrisz kosc *obedo,-ere, comedere, circumedere* R R₂ (mg); ogrisz, vyysz *exedo,-ere, evacuare, corrodere, consumere* R O₆ (md); obiesz, ogrisz *abedo,-ere* R M_{1v} (ml); *coedo,-ere* obyysz, ogrisz *corroderre* R M_{8v} (md). Zob. **GRYŻĆ, PRZEGRYZAĆ, PRZEGRYŻĆ, WYGRYZAJĄCY**.

OJCEWSTWO 'ojcostwo' oiczewstwo (Erz: „oiczowstwo”) *paternitas* S 108v; oyczewstwo *paternitas* R y_{6v} (mg). Zob. **OCIEC**.

OJCIEC własnego oicza abo czudzego szyn *filius naturalis, vel i. legitimus* SN 251; własnego oicza abo czudzego oicza szyn *naturalis filius ... i. ex legitima matre vel ex concubina natus* RN Iv (por. Mu28, s. 168: własnego łoża albo cudzego syn); *amita est soror patris mei, mihi est Cyotka a patre* po oiczv SN 250v; Cyothka po oyczv *amita* RN I. Zob. **OCIEC**.

OJCOWIZNOŚĆ praw. 'spadek po ojcu' oiczyzna, oiczovyznosc *patrimonium dr hereditas patris {vel i. bona paterna}* R z₁ (por. Cervus). Zob. **OCIEC, OJCZYNA**.

[**OJCOWSTWO** – tak Erz; zob. **OJCEWSTWO**].

OJCZYM oiczym *vitricus ... i. maritus mee matris, sed non pater meus* SN 252v; oiczym *vitricus ... est maritus secundus mee matris, sed non pater meus* RN II; oiczym *vitricus i. patrinus vel patriaster, sc. qui uxorem ex alio viro filium vel filiam habentem duxit* R L_{2v}; Oyczym *vitricus* (sv. *privignus*) RN Iv. Zob. **MACOCHA, OCIEC, OJCIEC, PASIRZB**.

OJCZYSTY 'otrzymany od ojca, tu – wyprawa ślubna' *paraferalia bona vel res parafernales* vyprava oyczysta *dicuntur res, quas mulieres iuxta dotem possag inferunt in domum viri {ut in vestimentis, ornamentis, scutellis, cantharis, cingulis, mensis etc.} {parafernum dr quod datur mulieri ab amicis post nupcias per aliquot dies, secundum consuetudinem terrarum} {dos vero fit in pecunia, possessione rerum, civitatum, villarum}* (por. Cervus: *Paraferna* wyprava oyczysta) R y_{4v}. Zob. **OCIEC, OJCIEC, OPRAWA, PRZYWIANEK, WIANO**.

OJCZYNA – 1) 'spadek po ojcu' oiczyzna *patrimonium* S 109; oiczyzna, oiczovyznosc *patrimonium dr hereditas patris {vel i. bona paterna}* R z₁; – 2) 'kraj, miejsce urodzenia' oiczyzna *natale solum* (Erz bł.: „*sola-men*”) i. *patria* S 96 i R v_{4v} (ml); myeszce vrodzenya *patria i. locus, in quo quis natus est, civitas, villa, regio, provincia* oiczyzna, *natale solum idem* S 109; oiczyzna *patria* (sv. *patrius*) R z₁. Zob. **MIESCE, OCIEC, OJCIEC, OJCOWIZNOŚĆ**.

OJE ‘dyszal, część wozu’ *ogye, dysshel temo, lignum longum et extentum in aratro vel in carro ad quod iugum ligatur* R H₆. Zob. **ROZWORA**.

[**OKAMGNIE**NI]E] zob. **OCEMGNIE**NIENIE.

OKIELZNAĆ ‘założyć uzdę, uprzęż koniowi’ *Leczovacz* (? – możliwa lekcja „Liczowacz”), *okyelznacz faciare equum* R O_{7v} (md). Zob. **LE-COWAĆ**, **ODKIELZNAĆ**.

OKIELZNIENIE ‘założenie uzdy, uprzęży’ *facionatus, faciatu*s *Leczovanye* (? – możliwa lekcja „Liczovanye”), *okyelznanye konya faciare equum* R m₂ (mp). Zob. **LECOWANIE**.

OKIELZNANY ‘ujarzmiony, z założoną uzdą’ *okyelznany incapistratus equus* R p₅ (mp).

OKIENNICA ‘część okna’ *okyennycza fenestrable* S 57 i R m₅ (mg). Zob. **OKNO**.

OKIENNIK ‘rzemieślnik wyrabiający okna’ *okyennyk faber fenestrarius* S 57 (por. Mu28, s. 181); *okyennyk, Blonarz fenestrarius faber* R m₅ (mg). Zob. **BŁONARZ**, **OKNO**.

OKIENNY podpora *okyenna erigenum* S 51v i R l_{3v} (ml). Zob. **OKNO**.

OKŁAD ‘łatka skórzana na obuwiu’ *pictacium ... dr illa corii particula, que solee repetiate insuta est oclad, et dr a pingo, quia sicut partes picture distincte in pavimento sunt, sic apparet pictacia in calciamento* R z_{8v} (por. *pictacium vel pictacium i. particula corii, qua aliquid repeciatur Skvrlath vel i. brevis epistola, ut scedula* R A_{2v} (md); zob. też *Lactifer: pictacium ... dr illa corii particula, que solee repeciate insuta est* *Fleczek, zaplata*). Zob. **ŁATA**, **PŁATEK**, **SKURŁAT**.

OKŁAMAĆ *circumago,-ere i. circumducere* {oclamacz kogo *retrovertere*} R M₈; *oclamacz, złudnicz, podchviczicz, podeycz circumvenio,-ire dr circumdare, stringere vel inculpare, decipere* {*insidiis decipere*} (bibl.) R M₈. Zob. **KŁAMAĆ**.

OKŁAMANY *oclamany circumactus, conversus, retroversus* R g_{4v} (mg).

OKNO okno *fenestra dr a phos, quod est lux, quia lucem ferat, vel quia per eam videamus foris lucem ..., vel fenestra componitur a phos et ministro, quia ministrat lucem domui* R m₅; *cataracta est via subterranea przedech, qua aqua sub terra discurret, unde per translationem in celo dicuntur cataracte* okno, *nubes vel discursus et meatus pluviarum vel tonitrua ..., cataracte celi, fenestre* {*vel papille oculi*} (bibl.) R f₅; *przedech, okna* (Nom. plur. – *Erz bł. uznał za Gen. sing., czyli dopełnienie do „przedech”*) *cataracta celi i. fenestra celi, nubes dans aquas, discursus, meatus pluviarum vel tonitrua, via*

subterranea, qua aqua sub terra discurrit, Malach. III (bibl.) S 24. Zob. DESZCZOWY, DZIEN, OKIENNICA, PRZERWANIE, WZWOD.

OKO – 1) ‘narząd wzroku’ Białoszcz około oka *album oculi* R b_{3v} (ml); mgnyenye oka *nictus i. vigilamen vel i. motus palpebrarum* S 98 (por. Mu28, s. 14 i Mym28, k. 5); mgnyenye oka *hictus oculi* S 68v; mgnyenye oka *ictus oculi i. subitus motus* R p₃ (mp); Blonka, która oko zakrywa *gena* S 64 (por. Mu28, s. 52); okyem mygacz *annitito,-are (!)* R M_{3v} (md); – nyeostre oczy *obtusa acies oculorum, sine acumine* R x₄ (mp); nye ostre oczy *obtusa acies* R R_{2v} (ml; av. *obtundo,-ere*); powlyecz oczu, zaczmycz, Mro<c>zicz *caligo,-are ... est obscurari, obcecari, obtenebrari* R M_{6v}; mygacz oczyma *nycito,-are (!) i. vigilo vel palpebras moveo* R R₁; nye mygacz oczyma *inconniveo,-ere* R P_{6v} (ml); Czo nyemyga oczyma *inconnivens oculis i. non movens* R p_{5v} (md); *conhibentia i. assensus, idem et conniventia et collibentia* myganye oczyma {*vel dissimulacio*} R h_{3v}; przed oczyma *in conspectu* (sv. *conspectus*) R h₄ (md); przed oczyma, oblicznoscya *in conspectu* (sv. *conspectus*) S 34v; przed oczyma, przed oblicznoscya *in conspectu* (sv. *conspectus*) R h₄ (mg); – 2) ‘szklane oczy, tu – okulary’ *specillum, instrumentum aurium i. auricularium vel Sccliane* oczy dlya prochv wdrodze, *vel instrumentum, quo oculi munguntur (?)*. *Idem conspicilla, specilla i. ocularia* R G_{3v} (ml); – 3) ‘tu – wrzód, odcisk, nagniotek’ wronye oko *clavus, genus ulceris, quod maxime in pedibus nascitur* S 29; wronye oko *clavus eciam est genus ulceris pedum, i. callus* R g_{5v} (md) (por. Mym28, k. 38v: *Clavus*, Kroauge, Wronie oko). **BEZOKI, BLASKOOKI, BRLOKOWATY, JEDNOOKI, OCEMGNIENIE, OCZKO, OSTROWIDZ, ROZOKI.**

OKOLICZNIE ‘dookoła, wokół; w związku z?’ ocolycznye *circumstantialiter* R X₄ (mg).

OKOLICZNOŚĆ – 1) ‘otoczenie, okolica; obszar, obwód’ Gbyth, pyvat, obyazd, ocolycznosc *districtus* R k₂ (md); *circumferencia est extremitas cuiuslibet rei i.* okrażenye, okolycznosc R g_{4v} (mg); – 2) ‘szczegóły sprawy; wzgląd, sytuacja’ okolycznocy, przycynnocy *circumstancie dicuntur que in unaquaque controversia queri solent et quasi questionem circumstant* R g_{4v} (ml). **Zob. GBIT.**

OKOŁO ‘dookoła, w pobliżu’ *circum* około, *circa circa refertur ad locum vel ad tempus* S 242; *circum {ut circum vicinos vedle Sąsadyow}* *adv. est et quandoque prepositio secundum Donatum* około R X₄; wokrag, około vshego, przy, blyssko, vedlye *circum, circa* R X_{3v}; *circumcirca* wokrag, *circumcirca, adv. loci* około vszego S 242; *circiter* {*okolo quasi, iuxta, circa, fere*

Jacoby} R X₃v; wshady, okolo *per girum* R n₈ (mg; av. *girus*); obnyesz okolo *circumfero,-ferre i. decipere* (?), *portare* R M₈ (mg); Byalosc okolo oka *album oculi* R b₃v (ml); wsitek powyath okolo iordana *omnis regio circa Iordanem* (bibl.) S 68v (av. *Hierosolima*); wshytek powyath okolo Jordanu *omnis regio circa Jordanem* (bibl.) R o₅ (md; av. *Hierosolima*); blonky okolo syer-cza *precordia* S 121; przicopa myedzi goramy abo okolo gor *convallis, magna vallis vel loca terrarum depressa inter montes* S 35; przecopa ocolo gor *convallis i. magna vallis vel loca terrarum depressa inter montes* R h₄v. Zob. **BLISKO, BLIZU, KOŁO, PODLE, PRZY, TUŻ, WEDLE, WKOŁO, WOKOLNY, WOKRĄG.**

[OKOŃ] zob. OKUŃ ‘ryba’.

OKOPAWAĆ ‘okopywać, wykopywać (tu – oczyszczać drzewo z dzikich pędów?)’ *stolones* (!) Czo drzewo ocopawa R G₆v (ml) (por. Ca1585: *Stolo,-onis, inutilis, et quasi stolidi fruticatio ex arborum radicibus ...* Pol. Nie uziteczna a szkodliwa latorosl, wiroslina ... *Varro lib. 1, de Re. rust. cap. a. Nam Stolonis illa lex, quae vetat plus quingenta iugera habere civem Romanum, et qui propter diligentiam culturae Stolonum confirmavit cognomen, quod nullus in eius fundo reperiri poterat stolo, quod effodiebat circum arbores e radicibus, quae nascerentur e solo, quos stolones appellabant*) (BB zam. tradycyjnego odpowiednika dla łac. *stolo* ‘dziki, szkodliwy dla drzewa pęd’ wybrał – zapewne za słownikiem Calepina – objaśnienie Warrona dotyczące nadania Gajuszowi Licyniuszowi przydomka *Stolo*. Stąd u BB – jak się wydaje – *stolo* to „człowiek oczyszczający drzewo z odrośli”. Druga, bardziej logiczna z uwagi na znaczenie łaciny hipoteza, że polskie „okopawać” oznacza u BB „otaczać, obrastać”, dla łac. *stolo* ‘dziki pęd’, nie znajduje potwierdzenia w polszczyźnie XVI w.). Zob. **KOPAĆ.**

OKOPCIAŁY ‘okopcony, brudny’ ocopcyaly *fuliginus i. niger* (sv. *fuligo*) R n₃v. Zob. **KOPEĆ.**

OKOPCIĆ okopcicz *fuligino,-are i. denigrare* R P₂v. Zob. **KOPEĆ.**

[OKOPYWAĆ] zob. **OKOPAWAĆ.**

OKOWAĆ ‘okuć’ ocovacz kolo *vozove falco,-are* R O₇v; okovacz, obicz *ferro,-are i. ferro aliquid preparare, ornare* R O₈v. Zob. **KOWAL, NAKOWADL尼亚, PODKOWA, SKOWAĆ, ZAKOWAĆ.**

OKOWANY ‘okuty’ okovany *falcatus currus* S 55v; okovany voss *falcatus currus* R m₂v (mg); przicryty poclad, voss okovany *carpentum est quoddam genus vehiculi seu curruum, vel est currus super quo sedent mulieres tectus panno* R f₃v; ocovane colo *oberata rota* R x₃v (md). Zob. **PODKOWANY, SKOWANY, UKOWANY.**

OKRAJEK ‘skraj, brzeg’ okrayek, Crayne rucha *ore vestimentorum* (bibl.) R x₇ (md; av. *ora*). Zob. **BRZEG, GRANICA, KRAINA, KRAJ, PODOLEK**.

OKRAMKA ‘skraj, brzeg’ *labium i. idioma, loquela, Gen.: Erat autem terra unius labii i. idiomatis seu loquela, vel i. ora mense* Cray, okramka R r₁ (mp). Zob. **BRZEG, GRANICA, KRAINA**.

OKRASA ‘ozdoba, upiększenie; przyprawa kuchenna’ Slycznosc, pyąknosc, ossoba, wzor, oblicze, przybyor, Csthalth, ocrassa, Czudnosc, postava, ffigura *species* R G₃; Chvala, Ocrassa *gloria* R n_{8v}; ocrashenye, Sluzba, ocrassa *cultus* R i₃; *mundus muliebris, Hester II* vbyor nyevyescy, ocrassa zenska, crashone odzyenye *ut sunt vestes, specula, inaures, gemme, anuli, armille etc.* (bibl.) R v_{2v} (md); ocrassa, Slycznosc *decor i. honor ..., venustas et pulcritudo* R i_{5v}; wpostavye, wokrasye *in specie* R G₃ (md; av. *species*); okrassy *condimenta ciborum* R h₃ (mg). Zob. **CUDNOŚĆ, KORZEŃ, KRASA, PRZYPRAWA, UBIOR**.

OKRASIĆ ‘ozdobić; ulepszyć’ Slushnye, Crasnye, Czudnye vdzyalacz, postavicz, przybracz, ocrasicz *etc. specifico,-are, pulcrum formam aut figuram facere* R T₇ (md); *consero,-ere i. plantare, similiter serere* {posyacz, zasycacz polye, oracz *seminare agrum*, Szczepicz ssad, *ornare* ocrasicz, vdzyalacz} R N₃; polepsicz, ocrasicz, przyvyazacz *fulcio,-ire i. sustentare, subportare, sublevare, submunire, firmare, adiuuare* R P_{2v}. Zob. **BARWIĆ, KRASIĆ, NAKRASZANY, OKRASZONY**.

OKRASZENIE ‘ozdobienie, upiększenie; ozdoba; ulepszenie’ okraszenye, przipravyenye *ornatura* S 103v; ocrashenye, Sluzba, ocrassa *cultus* R i₃; ocrasshenye *ornamentum* R x₈ (mg); okraszenye (Erz bł.: „oczaszzenie”) *celatura* S 25v (u Erz sv. „OCIOSANIE”); okraszenye („a” niezamknięte, podobne do „u”), vyrzavanye (!), vyricye *celamen et celatura pro eodem i. sculptura vel pictura* R f_{6v}; *fulcimen i. sustentamentum* podpora, *firmamentum, auxilium, fulcimentum idem* {*fortificacio* ocrashenye} R n_{3v}. Zob. **PRZYPRAWA, UBIOR**.

OKRASZONY ‘upięszony’ *fulcitus* ocrashony, przyvyazany, podparty *protektus auxilio* R n_{3v} (mg). Zob. **KRASZONY, NAKRASZANY, PRZYBRANY**.

OKRAWAĆ obczynacz, obrzazovacz, ocravacz *puto,-are ... i. scindere vel purgare, virgam ex vite superfluum resecare* R S₅. Zob. **KRAWADLNIK, KRAWIEC, OBCIAĆ**.

OKRAWEK Okrawky od papirv *recisamentum carte* S 129v; *recisamentum carte* ocravky papirove *vel parvum frustum ex aliquo recisum* R C_{5v} (md).

OKRĄG okrag swyata *machina mundi* S 85; *machina mundi* okrag swyatha vel *fabrica rerum* R s₄ (mg); vyrschh (!) okragv nyeba vel *vpusta hemispherium i. dimidium sphere, et sunt duo hemispheria, sc. superius et inferius* R o₃; *circumcirca* vokrag, *circumcirca, adv. loci* okolo vszego S 242; vokrag, okolo vshego, przy, blyssko, vedlye *circum, circa* R X₃v; *plecta eciam dr coronula* okragy vel *circuli quidam* 3 Reg. 7 Colo paleczne (bibl.) R A₃v (mg); Brzegy, okragy *cardines i. alte celi partes et extremitates* R f₃ (mp; av. *cardo*). Zob. **KRĄG, OKOŁO, OKRĄŻEK, OKRĘŻNIE, WKOŁO.**

OKRĄGLY okragly talyerz *orbiculus mensarius* S 103 (md); okragly talyerz *orbiculus eciam dr quevis brevis rotella* S 103 (mp); okragli talyerz stolovy *orbiculus mensarius* R x₇ (mp; av. *orbis*); okragly wschod *coclea dr circumflexus per circumulum ascensus in muro aut turri* S 29v; okragly wschod, ganek wcolo *coclea* R g₆v.

OKRĄŻEK 'małe kółko, okrag' Colko, okrażek *circulus* R g₄v. Zob. **KOŁO, KRĄG, OKRĄG.**

OKRĄŻENIE 'obwód' *circumferencia est extremitas cuiuslibet rei i. okrażenye, okolicznosc* R g₄v (mg).

OKRĄŻONY podparty, okrażony, ogarniony *stipatus i. fallatus, circumdatus, fulcitus* R G₆.

OKRĄŻYĆ cyrclovacz, okrażicz *circino,-are* R M₈ (mp); okrażicz *giro,-are, in girum volvere vel circumdare {circuire}* R P₃v; okrażicz, ogarnącz, dury vthykacz mchem *stipo,-are* R T₇v; okrażicz, ogarnącz *constipo,-are {i. indurari in stomacho, convallare, congregare, componere undique}* R N₃v; heblovacz, cyrclovacz, okrażicz *circulo,-are i. circumdare vel tornare* R M₈; zelaznymy crathy (Instr. plur.) opravicz, okrażicz *oltarz gerro,-are* R P₃v (ml); okrażicz, obyegacz, obraczacz *regiro,-are* R S₆v (md). Zob. **KRĄG.**

OKRĘT okrąnth *carina i. media pars navis, sc. venter, vel ipsa navis* S 23; *Ocrąnth carina* R f₃v; *ocrąnth pelagaris ..., pelagiaris i. magna navis, pelago apta et dr a pelagus* R z₃; *liburna ocrąnth {liburnica idem}* (sv. *liburnia*) R r₇. Zob. **BATKA, CZOŁN, KOMIĘGA, KORAB, ŁODZIA, PROM, SMYCZEK, SZKUTA, TRAWTA.**

OKRĘŻNIE 'wokóło, dookoła' okrażnye *circumferencialiter* R X₄ (mg).

OKROCIĆ 'obłaskawić, ułagodzić' *delinio,-ire i. placare {odmyąkczyć mulcere}*, *dulcem facere et lenem* vblagacz, *Ocroczicz* R N₆v. Zob. **UKROCIĆ.**

OKROCONY 'obłaskawiony, ułagodzony' odmyąkczoney, vblagany, okroczoney *delinitus* (bibl.) R i₆v (mg). Zob. **UKROCONY, UŚMIERZONY.**

OKRUCIENSTWO *severitas i. austeritas, rigor vel integritas iudicii vel vehementia ultionis* {Nyelyvtosc, ocrucyienstvo *cum nihil de iusticia ommititur*} (sv. *severus*) R F₅; ocrucyienstvo, Nyelyvtosc *sevicia et sevicies i. crudelitas* (sv. *sevus*) R F₅; ocrucyienstvo *vkazacz sevio,-ire, insanire, furere, sevum esse* S 235; okrucyienstwo *dzialacz, vkazacz sevio,-ire* R T₅v. Zob. **NIEMIŁOSIERDZIE, PIRZCHAĆ**.

OKRUTNIE ‘bardzo, intensywnie, mocno’ Sylnye, vyelcze, Tago, Crothko alye ocruthnye *intensive* R p₈v (md).

OKRUTNIK okruthnyk *tirannus dr qui est improbus, pessimus et cupidus dominacionis et crudelissimus dominator* S 159v.

OKRUTNOŚĆ ocruthnosc, gorzkosc, cyrplosc (!) *acerbitas, infestacio, sevitas* R a₃ (mp). Zob. **CIRPŁOŚĆ, CIRZPKOŚĆ**.

OKRUTNY okruthny *immanis* S 72v; ocruthny *immanis* R p₄v; ocruthny *sevus i. crudelis in ira aut in sanguine* S 143; *sevus i. crudelis {horridus}, sed sevus in ira, crudelis in sanguine* {okruthny, pyrzchlyvy, iratus} R F₅; ocruthny *bestialis ... i. faciens ad modum bestiarum* (sv. *bestia*) R d₈; grozny, ostry, quasny, okrutny *asper i. durus, acerbus, truculentus* R d₁v.

OKSZA ‘siekiera’ hebel, okszha *dolabrum vel dolabra est instrumentum dolandi pro bipenni* S 45; oksha *dolabra et dolabrum pro eodem* R k₂v; oksha, Cyeslicza *ascia i. dolabra, quasi acute scindens* R d₁v; viczyossacz okszha *dolabro,-are* R O₄ (mg). Zob. **PIESZNIA, SIEKIERA**.

OKUŃ zool. ‘ryba’ okvyn *perca, piscis* S 111 (por. Mu28, s. 94: *Perca ...*, Okuyn); Okvn *parca vel perca* RN IIIv.

OKUPSTWO ‘przekupstwo, sprzedajność’ *fraus* okupstwo *non potest esse sine dolo, sed bonus (?) dolus sine fraude, ideo fraudi inest dolus* S 55v (av. *fallacia*); zdradlyvoszcz, zdrada, ocupstwo, chytroszcz *fraus i. dolus, sed differunt, quia fraus est circa fidem mutuatum, dolus vero fit in animo* S 60v; *fraus i. dolus, sed differunt, quia fraus est circa fidem mutuatum, dolus in animo* {zdrada, zdradlyvoszcz} {*dolus circa fidem mutuatum* Ocupstwo} R n₂. Zob. **FALESZNOŚĆ, KŁAMSTWO, LŚCIWOŚĆ, ŁŻYWOŚĆ, OMIENIE, OSZUKANIE, ZAŁOGA**.

OKWITNAĆ ‘przekwitnąć’ okvythnąć *defloro,-ere* R N₆ (mp); okvythnąć *deflorere herbam* R N₆ (mp); okwytnął *defloruit* (sv. *defloresco, -ere*) S 217. Zob. **KWITNAĆ, ZAKWITAJĄCY**.

[OLBRZYM] zob. **OBRZYM**.

OLEJ orzechowy oley *carinion* S 23; orzechowy oley *carinion dr oleum ex nucibus vel glandibus* S 23v; orzechowi oley *carinion* R f₃v (ml); Lnyany

olyey *cineum* (!) *oleum* R g₃v (md); lnyany olyey *cineum* (!) *oleum* R M₈ (mg) (por. Mu28, s. 161: *Cineum* (!) *oleum* ..., Lnyány oliey); rzepny oley *rapacinum oleum* R C₄v (md) (por. Mu28, s. 161).

OLEJNIK ‘wytwórca lub sprzedawca oleju’ oleynyk *olearius* S 101v i R x₅v (ml) (por. Mym28, k. 14).

OLEJNY ‘tu – służący do przechowywania lub wyrobu oleju’ oleyny dzban *capsaces* R f₂v (ml); Banya oleyna *lechitus* {*capases*, *capsaces*, *gut-tum*, *vas olearium*} R r₃v; *batha sive beth apud Hebreos dr mola olearea* {Stapa oleyna *vel olla olearia*} R d₇.

[OLEJOWY] zob. **OLEOWY**.

OLEOWY – 1) ‘tu – służący do przechowywania oleju’ oleovy dzban *capasces i. lechinus* S 22v; oleovy dzban *capastes i. lechitus*, <*lechi*>nus R f₁v (md); dzban oleovy *olearium* R x₅v; oleyeovy dzban *guttus est genus vasis ungentarii, a gutta dictus* S 67; oleyeovy dzban abo vyny *guttus, capsaces, lechinus idem* R o₂ (mp); – 2) ‘tu – męty znajdujące się w oleju’ pyleszn, oleove drozdze *amurca* ..., *fex olei inferior* R b₇v.

OLIWA bot. ‘drzewo oliwne’ plova (!) *oliva oleaster dr silvestris oliva vel olea* S 101v (por. Mym41, k. 19v: *Oleaster*, wilder olbaum, Płoua (!) oliwá; w Mym28, k. 20v: Dżika oliwa); plonna olyva *oleaster i. silvestris oliva vel olea* R x₅v.

OLIWNY ‘tu – służący do przechowywania oliwy’ czewka złota *canna auri, canna eciam est gutturis vel* olywna banya *vel* czewka R f₁ (mp; av. *canne*).

OLSZA bot. ‘drzewo’ Olszha *alnus, arbor quedam* S 7v; olsha *alnus, quedam arbor* R b₅.

OLD ‘hołd’ *omagium, vel per h, i. old, i. pokora* S 102; old, pocora *omagium, cum h* R x₆ (md); old, pocora *homagium idem est quod fidelitas* R p₁.

OLDOWANIE ‘hołdowanie’ pokora, oldovanye *hominium i. hominis servitium vel est homagium seu fidelitas* S 70; vyernosc, oldovanye, pocora *hominium i. hominis servitium vel est idem quod homagium* R p₁v.

OLDOWNIK praw. ‘hołdownik’ Man, oldownyk *vasallus i. feudatarius, qui habet feudum ab aliquo et non potest illud vendere sine voluntate domini, et tenetur facere servitium domino* R K₂v (mg) (por. Cervus: *Vasallus* Man *vel* hołdownik). Zob. **HOŁDNY**.

OŁÓW ‘ołów’ *conflacio i. congregacio populi vel* Stopyenye olowv *in igne* R h₃ (mp); lyvtovacz olovem *plumbo,-are* R S₁ (mp); Luthovanye ceną abo olovem *applumbacio, applumbatura idem* R c₄ (md).

OŁOWNY ‘ołowiany’ ołowna culya *plumbata* S 117v; ołowna Cwlya *plumbata* R A₄ (md) (por. Mu28, s. 149: *Plumbata*, eyn pleykugel, Ołowyana kula).

OŁTARZ ołtarz obyathny *holocaustorum altare* (bibl.) R p₁ (md); zelazny my crathy (Instr. plur.) oprawicz, okrażicz ołtarz *gerro,-are* R P₃v (ml); *sacellum i. capella* Caplycza z ołtarzem *sacra cella templi* R D₅ (md).

OŁTARZYK ołtarzik *arula ... est parva ara sive altare* R d₁.

OMAMIC ‘oszukać’ omamycz *aversor,-ari i. detestor* R M₅v.

OMAMIENIE ‘oszukanie’ ffalesznocz, omamyenye *fallacia* S 44v (av. *dolus*). Zob. **CHYTROŚĆ, ŁŻYWOŚĆ, OKUPSTWO, OSZUKANIE, ZDRADLIWOŚĆ, ZMAMIENIE.**

OMAN bot. ‘roślina lecznicza’ *aloepaticum i. oman* S 7v. Zob. **HALENA.**

OMAWIAC ‘obmawiać’ *obloquor,-i* omavyacz *vel contrarium loqui* R R₂ (mp). Zob. **MOWIC, ODMAWIAC, PRZYMOWIC, ROZMAWIAC.**

OMAWIANIE ‘obmawianie, potwarz’ omavyanye *detractio vel detrectio* R i₇ (por. Mym28, k. 34v). Zob. **MOWIENIE, OMOWCA.**

OMDLEC vstacz, omdlyecz wyslach *deficio,-ere ... i. defectum pati, deesse {debilitari, consumi}* R N₆; omdlyecz *estuo,-are, calere* R l₄ (mp; av. *estus*); omdlec, zagrzacz *estuo,-are i. fervere, bullire, calere {anxiari}* R O₅v; *sincopiso,-are* omdlyecz, *sensum et motum in toto corpore auferre* R T₆ (mp). Zob. **MDLEC, MDŁY, MGŁY, ZEMDLIC.**

OMDLEJEC ‘omdleć’ omdlyiecz, choro syą myecz *langueo,-ere* R Q₃v.

OMDLENIE Omdlyenye *sincopis est ablacio sensus et motus in toto corpore* S 144; *sincopis* Omdlyenye *in corpore ablacio sensus et motus* R F₇v (md); omdlyenye, vstanye wyslach *defectiones, angustie, que accidunt mulieribus post conceptionem, malacie idem, tedium* R i₆ (mg).

OMDLIWAC mgly, czo omdlyva *sintecticus* S 145 (por. czo często mdlyeye R F₈ (mp)). Zob. **MDLEC, ZEMDLIC.**

OMDLIWOŚĆ ‘zasłabnięcie, omdlenie’ Omdlivocz *sintexis, defectio, liposichia* S 145 (por. Mu28, s. 77: *Syntexis (!) est defectio animi, quae latine defectio dicitur, quae graece etiam lipothymia et Lyposychia dicitur ...*, Omdływosć (!)). Zob. **MDLIWOŚĆ.**

[**OMIESZKAC**] zob. **OMIĘSZKAC.**

OMIĘSZKAC ‘zwlekać, opóźnić; zaniedbać’ opuscicz, omyąskacz *negligo,-ere i. contemnere, derelinquere, quasi non legere vel quasi non eligere* R Q₈v; omyąskacz *tardo,-are i. morari, impedire, retinere, differre, tardum fa-*

cere {*rudem, stultum facere*} R V₂v. Zob. **MIĘSZKAĆ, ZAMIĘSZKAWAĆ**.

OMIĘSZKAŁY 'powolny, opieszły, niedbały' *tardiusculus* {i. czo prze-wlacza} i. *aliquantum tardus et sepe recens* omyąszkały {*tardus, piger, ultimus, rudis, densus, crassus, diuturnus, perseverans*} R H₅v. Zob. **ZAMIĘSZKAŁY**.

OMIĘSZKANIE 'zwłoka, opóźnianie; niedbałość' Chwylyła, omyąskanye *mora i. impedimentum, tarditas* {*expectacio, temporis dilacio*} R v₁; omyąskanye *negligentia est eius quod fieri debet vel potest omissio* R v₅v. Zob. **CHWILA**.

OMIRZAĆ 'brudzić, czynić wstrętnym, kalać' *feco,-are ... pro deturpare* omirzacz R O₈. Zob. **MIRZIĆ, OSZPACIĆ, OŻADZIĆ**.

OMOWCA 'oszczerca, plotkarz' omowcza *detractor* R i₇ (mh; av. *detractio*) (por. Mym28, k. 34v). Zob. **CHYTROMOWCA, KRASOMOWCA, MOWCA, OMAWIANIE**.

OMYLNÝ 'zawodny' omylny ('koń') *fallax equus* (bibl.) R m₂v (md).

OMYŚLENIE 'przemysłenie, przezorność, rozważa; troszczenie się' *providentia* opatrznosc, omyslyenye, opatrzenye, Spravovanye, zgyednanye {i. *provisio*}... *providentia sumitur pro quadam cura et sollicitudine rerum temporalium in futurum* Sprava R B₇. Zob. **MYŚLENIE, ZMYŚLENIE**.

OMYŚLNÝ 'rozważny, przezorny' opatrzný, omyslñy, czo spravvye abo Jedna *providens et providus, circumspetus* R B₇ (md). Zob. **JEDNACZ, MYŚLIĆ**.

OMYWANIE 'obmywanie, rytualne oczyszczenie' omyvanye *baptismata i. lociones* R d₆ (mp); omyvanye *baptismum ... valet tantum sicut unctio, quia baptismum Grecum tractum est in Latinum, et dr mentis purgatio per confessionem* (sv. *baptismus*) R d₆. Zob. **KRCENIE, KRCINY, UMYWADŁO**.

ON, ONI (Erz sv. **JI**) wdzyen iego ostavyenya *in die ablactacionis sue* (bibl.; sv. *ablactacio*) S 2v; drag czo gym vicziskaią vyno *prelum* S 122 (por. Mu28, s. 151: *Prelum ...*, Drag ktorym wyćyskayą wyno); Czepek czo wnym spyą *orarium ... item dr peplum seu infula {seu caput tempore somni}* R x₇; czyn sznym czo chceszh *utere* (Erz bł.: *verte*) *eo prout vis* (bibl.) S 239; Czyn snym czo chceszh *utere eo prout vis* (bibl.) R X₂ (mp; av. *utor, uti*); *epicenum genus* zamyeshany rodzaj, gdzye nyemozemy rozeznacz, yesthly tha abo ona rzecz iesth *vt sunt passer, aquila, milvus* RN (wykl. przednia); *epicenum i. promiscuum genus* pospolyty, zamyeshany rodzaj, gdzye nyemozemy rozeznacz, yestly ta abo ona rzecz iest *vt hic passer, hec aquila, muste-*

la, milvus R 1_{1v} (md); Nyedobra odprava, wzgardzenye zony, zlye ya odpravicz *propudium* R B_{6v}; pripravya ya (!) ku czudzolostwv *facit eam mechari* (bibl.; sv. *mechor,-ari*) S 226v; czo nanyey pyshą bugstaby *tabella alphabetaria* S 155 (por. Mu28, s. 188); czo nanyey pysshą buksthaby *tabella alphabetaria* R H_{4v} (md); na oney stronye, od thąnd, od strony, SStron, przeczyw sobye *eregione* R X₅ (md); *pronomen* ktore cladzyemy na ono myescze, gdzie myalo bicz *nomen*, Namyastek, zamyona RN (wykl. przednia); *pronomnen* zamyona, Namyastek *in grammatica*, ktore cladzyemy na ono myesscze, gdzie myalo bicz *nomen* R B_{5v} (md); – oddzielne, czo nye prawvyącze (?) szą, a przeto nyemozemy ich vymovicz przesz oskarzayączy spadek <*verba neutra*> R a₈ (md; av. *activa verba*); oddzielne, Czo nye prawwiałcze szą, a przeto nyemozemy ich vymovicz przesz oskarzayączy spadek *verba neutra* RN (k. tyt.); vbyvaly, vbyvalo gich *decresebant aque diluvii*, *Gen.* (bibl.) S 217 (por. vbyva vody *decrecere aquas, decrescunt aque* R N₆ (mg)); yzascye vy nye nadnye? nye vaznyeyszy? *nonne pluris estis vos?* (bibl.) S 247 (av. *plus, pluris*); *pluris i. maioris valoris, ut pluris estis vos, pluris est* Izascye vy nyenadnye abo nyevaznyeyszy? R A₄ (mp; av. *plus, pluris*); prassa, dragy czo gymy vino vicziskaya *prelum {torcular}* R B₂. Zob. **JA, MY, TY, WY.**

ONDZIE (znaczenie niejasne) *illic* tam tho (? – możliwa lekcja: „thv”), *istic* ondzye R X_{6v} (md); *illicine* tam ze, *isticcine* ondzye R X_{6v} (md). Zob. **GDZIE, NIGDZIEJ.**

ONEGDY ‘niedawno’ *onegdy nuper, adv. temporis {recenti tempore}* et *dr a novus et tempore, quasi noviper i. recenti tempore* nyedawno *modo, parum ante hoc tempus* R Y₁. Zob. **DRUGDY, GDY, KIEDY, NIEGDY, NIEKIEDY, NIGDY.**

ONĘDY ‘tamtędy’ *hac tądi, illac* onađi, *istac* owađy R X₆ (mp). Zob. **ODONĄD, OWĘDY.**

OPAŁKA ‘przetak, rzeszoto do wiania zboża’ *opalka, przetak, Rzeszoto vannus i. cribrum de vimine, vannus eciam i. vanna* (? – może wyraz łac.) S 165 (por. Mym28, k. 37: *Vannus*, Wanne, Wanna; por też Mym41, k. 39: *Vannus*, wan, wánná – w rozdz. *De balneo et pertinentibus*); *vannus* przethak *vel* *opalka, rzeszoto, vanna* (? – może wyraz łac.) *idem* R K_{2v} (ml; av. *vannus instrumentum est de vimine factum in modum scuti, cribrum*); *opalka, przethak ventilabrum dr pala ventilandi ..., unde Math. III: Cuius ventilabrum in manu sua {ventilacio, vide Calepi}* (bibl.) R K₄; przetakyem, *opalką przevyacz, przezyacz vanno,-are i. ventillare aut purgare frumentum vel avenam pro equis* R V_{5v}

(md). Zob. CADZIDŁO, CADZIWOREK, DURSZLAK, FACHLAR, FACHLARZ, ŁOPATA, PYTEL, SITO, WACHLARZ, WIEJACZKA.

OPARCIE oparcy, względ, zar<z>uta *obiectum* S 99v; względ, zar<z>utha, oparcy *obiectum, quod cerni potest* R x₄ (mg). Zob. **ODPOWIEDZIENIE, PODPARCIE**.

OPASAĆ opaszacz, obwynącz *cingo, -ere* S 213v. Zob. **ODPASAĆ, PAS, PRZEPASAĆ**.

OPASAĆ SIĘ Shablyą syą opaszacz *spato, -ari i. spata armari* R T₇ (md). Zob. **ODPASAĆ, PAS, PRZEPASAĆ**.

OPASANIE ‘pas, część ubioru’ dluga svknya przez opassanya *demissicia tunica i. longa et demissa, et nulla zona succincta* R i₆v (md). Zob. **PAS**.

OPATRZAĆ SIĘ ‘zaopatrywać się’ *hemorobius (!), vermis parvus, qui unam diem tantum vivit* Czo syą na ieden dzyen opatrza żywnoscyą R o₃ (mg) (por. Mu28, s. 10: *Hemerobius dr qui in diem vivit*, Der nit mer dan auff ein tag sorget vmb leybs narung, Ktory yedno ná ieden dzyen sye żywnoścyam opátrzy). Zob. **OPATRZYĆ SIĘ**.

OPATRZCA (lub **OPATRZĆCA, OPATRZŚCA**) ‘opiekun’ opatrzcza, opyekvn *tutor dr qui pupillum vel pupillam morte patris vel emancipacione sui iuris factum vel factam tuetur* S 164v; pyastvn, opatrzcza (!), opyekvn *tutor* R K₁v.

OPATRZENIE ‘opieka, obrona’ obrona, opatrzenye, vprzespyecenye *tutamen i. tutamentum* R K₁v; *providentia* opatrznosc, omyslyenye, opatrzenye, Spravovanye, zgyednanye {*i. provisio*} ..., *providentia sumitur pro quadam cura et sollicitudine rerum temporalium in futurum* Sprava R B₇. Zob. **OPIEKA**.

OPATRZNIE ‘ostrożnie’ opatrznye *circumscripse, adv. i. argute, caute vel stricte, circumspecte idem* R X₄; ostrożnye, taynye, opatrznye *caute vel cautim, adv. i. callide, astute vel secure, prudenter* R X₃v. Zob. **NIE-OPATRZNIE**.

OPATRZNOŚĆ ‘roztropność; obrona, opieka’ *providentia* opatrznosc, omyslyenye, opatrzenye, Spravovanye, zgyednanye {*i. provisio*} ..., *providentia sumitur pro quadam cura et sollicitudine rerum temporalium in futurum* Sprava R B₇; ostrnopatrznosc (? – lekcja niepewna; może „ostra opatrznosc” lub „ostropatrznosc”) rozvmem, mądroscz, dowczypnosc, rostopnosc *prudencia* R B₇v. Zob. **OPIEKA**.

OPATRZNY ‘roztropny, inteligentny’ rozvmny, domyslny, opatrzny *industriis i. ingeniosus* R p₆v (ml; av. *industria*); opatrzny, omyslny, czo sprava

vvye abo Jedna *providens et providus, circumspectus* R B₇ (md). Zob. **JEDNACZ.**

OPATRZŚCA zob. **OPATRZCA.**

OPATRZYĆ ‘opiekować się, bronić; przyjrzeć się, rozważyć, badać’ vprzespyeczicz, *opatrzycz tutor,-ari i. frequenter defendere, servare {munire sine periculo}* R V₅; *wzglyadacz, vyzrzecz, opatrzicz contemplor,-ari i. videre, prospicere, rimari, et proprie refertur ad invisibilia* R N₃v.

OPATRZYĆ SIĘ ‘zaopatrzyć się’ *hemerobius dr qui in diem vivit* czo na ieden dzyen są zywnoscyą opatrzy S 67v (por. Mu28, s. 10). Zob. **OPATRZAĆ SIĘ.**

OPĘTAĆ wnycz wdushą, złączicz są, opantacz (!) *illabor,-i* R P₅v (mg).

OPĘTANY opątany *demoniacus* S 40v; opątany *demonicus i. a demone possessus ... , demoniacus idem* (sv. demon) R i₆v; opąthany *obsessus* S 99v; opątany *obsessus* R x₄ (md); opątany *vel natrąnth arrepticus i. possessus a demone, vel qui agitur ab ipso* R c₈. Zob. **NATRĘT.**

OPFITO ‘obficie’ opfyto *superabundatum* (!) S 153v. Zob. **OBLFITOWAĆ, OPLFITOŚĆ.**

OPIEKA opyeka, bespyeczność *tutela* R K₁v; opyeka dusshna *cura pastoralis* R i₃v (mg); opyeką *myecz tutelō,-are i. defendere {potestatem habere, securitatem prestare}* R V₅. Zob. **OPATRZENIE, OPATRZNOŚĆ, PRZEZPIECZNOŚĆ, UBEZPIECZENIE, UPRZEZPIECZENIE.**

OPIEKALNIK ‘opiekun, tu – dzierzawca roli na prawach emfiteuzy’ *emphiteota et emphyteoteca, qui rem accipit in emphyteosim {opyekalnyk qui agrum conduxit ad tempus colendum et meliorandum sub certo precio, ut solvatur pensio plath in avena vel in pecunia}* (sv. *emphyteosis*) R k₈. Zob. **DOBROWOLNY, JIMIENIE, NAPRAWIENIE.**

OPIEKUN opatrzcza, opyekvn *tutor dr qui pupillum vel pupillam morte patris vel emancipacione sui iuris factum vel factam tuetur* S 164v; pyastvn, opatrzcza (!), opyekvn *tutor* R K₁v; opyekvn, rzecznyk *advocatus, Christus apud Patrem pro nobis* (bibl.) R b₁v (md); opyekvn *mundibundius* R v₂v (md). Zob. **MOWCA, OPATRZCA, PIERCA.**

OPIEPRZONY ‘zawierający przyprawy’ pyerznyk opyepzrony abo Cozenny *piperata, confectio i. ex melle et pipere* R A₂ (mg; av. *piper*). Zob. **PIEPRZ.**

OPIEPRZYĆ opyepzycz *pipero,-are* R R₆v (md). Zob. **PIEPRZ.**

OPIŁY ‘pijany’ opyly, ozarli *crapulatus a vino* (bibl.; sv. *crapula*) R h₆v. Zob. **NAPIJAĆ SIĘ, PIĆ, UPIĆ SIĘ, UPOIĆ, WYPIĆ.**

OPLEŚĆ oplyescz, obvyazacz, ogarnącz *circumplecto*, -ere R M₈ (md).
Zob. **PLEŚĆ, ROZPLEŚĆ, SPLEŚĆ, UPLEŚĆ**.

OPLEŚNIAŁY 'zgrzybiały, stary, tu – o człowieku' oplyesnyaly strich
fracidus, vetustus homo, putrescens a vetustate R n₂ (mg). Zob.
OSTARZAŁY, PLEŚNIEĆ, PLEŚNIWY, SPLEŚNIAŁY, STARY, ZGRZYBIAŁY.

OPLAKAĆ oplakacz *defleo*, -ere R N₆ (mp). Zob. **PŁAKAĆ**.

OPLFITOŚĆ 'obfitość' oplfytoszcz *superabundancia* R H_{3v} (md). Zob.
OBLFITOWAĆ, OPFITO.

OPLFITOWAĆ 'obfitować' *superabundo*, -are oplfytovacz i. *esse super plenum* R V_{1v} (ml); oplfytovacz *abundo*, -are R M₂. Zob. **OBLFITOWAĆ, OPFITO**.

OPLYNAĆ wodą wkolo oplynącz *circumfluo*, -ere R M₈ (mp); *defluxus aquarum* oplynały, oblyaly vody, *defluxerunt zeshly vel ad peccata lapsi sunt* (bibl.) R i₆ (mp; av. *defluus*). Zob. **PŁYNAĆ, PRZEPLYNAĆ, SPŁYNAĆ, WYPLYNAĆ**.

OPOCZNY 'kamienny' Skala opoczna *saxum i. lapis vel petra* R E_{3v}.
Zob. **KAMIENISTY, KAMIENNY, SKALNY**.

OPOCZYSTY 'kamienny' opocziste skaly vodne, Spiczaste, ostre *acrocera mina ... dicuntur pericula marina naves mergentia ..., quasi montes aquarum cornuti* R a₄. Zob. **KAMIENISTY, KAMIENNY, SKALNY**.

[OPOKA] zob. **OPOCZNY, OPOCZYSTY**.

OPONA 'makata, zasłona' opona *auleum i. cortina in aulis extensa* S 17; *auleum dr cortina* {oppona *extensa in domo regia*} R d₄; opona *fultrum currus* S 61v; Czalvna, opona *fultrum lecti aut currus* R n_{3v} (mg); *corinta* (!) vel i. Coldra, Opona R h₆ (mp; av. *cortina*); Coldra, opona, pyerzyna *culcitra* R i₃; opona subtilna *canopeum dr cortina subtilissima instar retium, plexa, texta et fenestrata, unde lecti nobilium ornantur ad arcendos culices et muscas* R f_{1v}. Zob. **KORTYNA, PŁACHTA, POŁAWNIK**.

OPOŃCZA 'okrycie, płaszcz' oponcza *sagum vel capillaria, vestis tenuis abrasa vel i. pallium asperum ... de pilis caprarum, quo utebantur heremite* S 135; oponcza *sagum, militare pallium contra intemperiem* S 135; oponcza, dzyanycza *sagum i. capillaria, pallium* R D₆ (mg); *penula dr pallium i. oponcza cum longis fimbriis* S 111; oponcza *penula i. pallium quoddam et proprie cum longis fimbriis* {*vestis consularis seu pallium etc.*} ..., unde 2 Timo. IV, dicit apostolus: *Penulam quam reliqui Troade* (bibl.) R z₄. Zob. **KITEL, PŁASZCZ, RUCHO**.

OPOWIEDZIEĆ obiawicz, opovyedyecz *notifico*, -are i. *notum facere* R R_{1v}. Zob. **POWIEDZIEĆ, PRZEPOWIEDZIEĆ**.

OPRAWA praw. 'wiano, posag; dożywotni dar ślubny, uzależniony od wartości posagu; nadanie, zapis; zabezpieczenie prawne, gwarancja' *posag dos est quedam donacio facta a patre mulieri vel ab extraneo, vel facta a muliere ipsi viro pro oneribus matrimonii sustinendis, item dr vyano, oprava S 44v; przyvyanek, vyano, oprava dotalicium i. dos vel dotis precium (sv. dotalis) R k₄; oprava assignacio in iure R d₂ (md) i R M₅ (mh; av. assigno, -are) (por. Cervus); cautio {ad terminum} i. cautela, iuratio, observatio ..., cautio est breve cyrographum {scriptum} zaręczenie, obręczenie, oprava zęczone, Rąkoyemstvo na czas, Slyvbovanye R f₆; rąkoyemstvo, oprava zęczone, Slyvbovanye cautio fideiussoria est quando intervenit fideiussor principali obligatori, et dr satisdatio R f₆ (por. Cervus); oprava zastawna cautio pignoratitia sive hypothecaria est cum pignus traditur aut hypotheca supportatur, et dr etiam satisdatio R f₆ (por. Cervus). Zob. **OBREĆCZENIE, OJCZYSTY, PRZYWIANEK, WYPRAWA**.*

OPRAWCA praw. 'urzędnik śledczy; kat; egzekutor testamentu?' *oprawcza inquisitor, iusticiarius idem S 75; oprawcza inquisitor i. iusticiarius R p₈ (mg); oprawcza iusticiarius, inquisitor idem S 78; oprawcza iusticiarius vel iusticionarius i. inquisitor malefactorum R q₆ (mp); executor ... est officialis, per quem litis executio vel ipsius cause preparatio iubente iudice suo expeditur vel ... proprie est ille, qui discussam causam et scientiam executioni mandat, qui et in iure vocatur apparitor {litis discussor} {oprawcza vel Sprawcza} R l_{6v}; executor eciam dr qui ultimam defuncti voluntatem inquiri (?) vel i. apparitor oprawcza R l_{6v} (ml). Zob. **BUTEL, CEKLARZ, KAT**.*

OPRAWIAĆ – 1) 'naprawiać, przygotowywać' *oprawyacz sycrzy reficere recia S 130; – 2) 'knuć' podszuczacz, Sheptacz, Opravyacz, Nyezgody virzadzacz, vtargacz susurro, -are i. murmurare, in aure (!) alicuius latenter aliquid dicere {dissensionem et odium parare, latenter discordiam procurare} R V₂; insusurro, -are Sheptacz, opravyacz, poduszczacz, podszczvacz, Nyezgody dzyalacz latenter murmurare etc. R Q_{1v} (md). Zob. **NAPRAWIĆ, OPRAWIĆ, POPRAWIĆ, PRZYPRAWIAĆ, SPRAWIAĆ**.*

OPRAWIANIE 'przygotowywanie, knucie' *susurracio* Septanye, Shemranye est filia invidie, et est oblocucio mala de proximo, facta occulte ad dividendum amicicium et faciendum discordiam Opravyanye, poduszczenie nyezgody S 154v; susurrium i. murmur septanye, latens locutio vtarganye, vyrzadzanye, opravyanye, poduszczanye nyezgody R H_{4v}.

OPRAWIĆ – 1) praw. ‘dać posag, oprawę; zobowiązać się, zagwarantować’ vyanovac, opravicz *doto,-are* S 218v; vyanovac, opravicz *doto,-are i. dotem dare* R O₄; obrączicz, opravicz *cauciono,-are* R f₆ (mp) i R f₆ (md; av. *cautio*) (por. Cervus); obrączicz, opravicz, zarączicz, Slyvbovacz rąkojemstwem *cauciono,-are* R M_{7v} (mg); – 2) ‘zaopatrzyć w coś, uzbroić’ *lanceo,-are, lanceam portare* opravicz lyaszka (Acc.sing.) *coscyenkyem, baculus lanceatus* R Q_{3v} (md); żelaznymy crathy (Instr.plur.) opravicz, okrażicz oltarz *gerro,-are* R P_{3v} (ml); – 3) ‘naprawić, przygotować’ *reflcere recia* opravicz, rozrzvcicz na wodą *ad piscandum, vide Calepi* R S_{6v} (ml). Zob. **NAPRAWIĆ, OPRAWIAĆ, POPRAWIĆ, PRZYPRAWIĆ, RĘCZYĆ, SPRAWIĆ.**

OPRAWIONY – 1) ‘tu – zagwarantowany, poręczony’ obrączony, zarączony, Slyvbovany, Rąkojemstwem opravyony *caucionatus* R f_{5v} (ml); – 2) ‘zaopatrzone w coś, uzbrojony’ Coscyenkyem opravyony *lanceatus baculus* R r₂ (md); – 3) ‘naprawiony’ opravyona rzecz *resarcitum* R D_{1v} (md).

OPRAWNIE ‘ozdobnie, wytwornie’ *eleganter ..., adv. i. egregie, nobiliter, urbane* {*pulcerrime, excellenter, utiliter* oprawnie, wyborye} R X₅.

OPRZEĆ ‘umocnić; oskarżyć’ oprzez, zaprzecz, zatvorzicz, vczvyrdzicz *obfirmo,-are* R R₂ (md); vynovac, wstargnąncz, zarzuczicz, oprzez, przeczacz *obiicio,-ere i. opponere, improperare* R R₂. Zob. **PRZEĆ.**

OPUCHŁOŚĆ opuchloscz *inflacio* S 74v; opuchloscz, nadącye *inflacio* R p₇ (mg). Zob. **KROSTA, OCIECZENIE, ODYMANIE, OŚPICE, OTOK, PUCHLINA, PUCHNIENIE.**

OPUCHŁY *lymphaticus i. insanus, et dr sic, eo quod aquam timeat, quem Greci hydrophobam dicunt* {*wscyecly furiosus, vexatus*}, *et dr proprie lymphaticus, qui vitium ex aqua contrahit ..., unde lymphaticus proprie dr canis a lymphā, quam habet, et hinc translatum est ad alia* ocyecly, opuchly R r₈. Zob. **NADĘTY, NAPUCHŁY, PUCHNĄCY, SPUCHŁY, WODNO-CIELNY.**

OPUCHNĄĆ nadąncz, opuchnącz *inflo,-are i. intus flare* R Q₁; nadąncz, opuchnącz *intumesco,-ere, exaltare, elevari* R Q_{2v} (ml). Zob. **NADYMAĆ SIĘ, PUCHNĄĆ.**

OPUSZCZAĆ opuszczacz *postpono,-ere* R S_{1v} (md) (por. opuszczicz S 230v).

OPUSZCZONY odrzuczona, opuszczona rzecz *derelictum dr res, que caret possessore vel que in nullius est possessione* S 40v; rzecz opuszczona, odrzuczona *derelictum dr illud, quod caret possessore vel quod in nullius est possessione* R i₇.

OPUŚCIĆ opuszczic *postpono, -ere* S 230v (por. opuszczacz R S₁v (md)); *supersideo, -ere* i. *sedere super et dimittere* {Opuszczic *omittere*} R V₁v; opuszczic, omyśkacz *negligo, -ere* i. *contemnere, derelinquere, quasi non legere vel quasi non eligere* R Q₈v; *intermitto, -ere* i. *inter aliquem mittere vel interpolare vel interim dimittere vel relinquere* {*cessare ad tempus* przestacz, opuszczic} R Q₂; odrzucicz, opuszczic *derelinquo, -ere* R O₁v (ml); opuszczic *desero, -ere* i. *derelinquere* R O₁v; Spustoshicz, opuszczic *desolor, -ari* i. *devastare, derelinquere* R O₁v; opuszczic rzemyślo *desino, -ere* R O₁v (mg); opuszczic rzemyślo *desinens artem* R i₇ (mp). Zob. **KOŃCZYĆ SIĘ**.

OPUŚCIEĆ (?) zob. **OPUŚCIEJEĆ**.

OPUŚCIEJEĆ 'zniszczyć, spustoszyć' *demolior, -iri* i. *valde moliri vel deorsum, vel demoliri* i. *destruere et quasi dissipare, et venustatem vultus quasi ad nihilum redigere ...*, *unde Matth. VI: Ubi nec erugo nec tinea demolitur* zagubicz, opuscyecicz, wzdrzucicz, zagubicz (bibl.) R O₁; zagubyl, opuscyal *demolitus est* (bibl.) R i₆v (mg) (por. Słstp, sv. Zruszyć: Sruszil (war. kal.: scruszil) *demollitus (demolitus est tabernaculum suum* Thren 2,6) *ca 1470 MamLub 219*). Zob. **PSOWAĆ, SPUŚCIAŁY**.

ORACZ oracz *colonus dr qui habet predium agri et ruris colendi* S 30v; oracz, rathay *colonus in rure* i. *agricultor, qui predium habet agricolendi, vide verba iuris* R g₈ (md); Gbur, oracz *rurigena* R D₄. Zob. **CHŁOP, KMIEĆ, RURAK, SIODŁAK, WIEŚNIAK**.

ORAC skyby oracz *vel* broną wloczicz, powlyecz *vel* na skripiczach (!) skrzypiecz *liro, -are* i. *arare, sulcare* R Q₅; *consero, -ere* i. *plantare, similiter serere* {posyacz, zasyacz polye, oracz *seminare agrum*, Szczepicz ssad, *ornare* ocrasicz, vdzyalacz} R N₃.

ORANIE oranye *cultura agri* R i₃ (mp).

ORANY przelog, orana rolya *arvum* i. *campus* S 15; orana rolya, przeloga, przelog, Nyva, polye *arvus* R d₁ (md; av. *arvum*). Zob. **ZORANY**.

[**ORDA**] zob. **HORDA**.

ORĘDOWAĆ orądowacz *intercedo, -ere* S 224; przicinycz syą, orądowacz *intercedo, -ere* i. *pro aliquo ad aliquos preces facere* R Q₂; orądowacz *internuncio, -are* R Q₂ (mp).

ORĘDOWNIK 'pośrednik; poseł' *internuncius et hec internuncia, qui vel que inter duas partes aliquid nunciat vel nuncium portat* {possel, orądownik, *ad aliquid sanitandum* (? – możliwa lekcja „*limitandum*”)} R Q₂; *intercessor dr qui pro alio preces facit vel fundit, item dicimus intercessorem illum, qui intercedit et interponit se inter debitorem et creditorem ad hoc, quo*

ei pecunia mutuetur, et est quasi fideiussor et constitutor zastąmpcza, orąndownyk {*ad reconciliandum*} R p₈v. Zob. **JEDNACZ**.

ORGANISTA – 1) ‘konstruktor organów’ organista *organarius, qui facit organa* S 103v (por. Mym41, k. 13v); – 2) ‘grający na organach’ organysta, Spyevak, gąndzyecz, czo pocyesha, gądzyecz *psaltes dr peritus in cithara vel organo* (bibl.) R B₇v; *aules et auledus dr qui cum cannis cantat* {i. organista (? – może wyraz łąc.)} R d₄.

ORGANNY ‘tu – będący częścią instrumentu muz.’ pisczalky organne *aule* R d₄ (ml; av. *aula ...*, *aule pluraliter dicuntur fistule organorum, per quas elicitur melodia*).

ORKISZ ‘gatunek zboża lub mąka jęczmienna?’ *alica* yąnczmyenna mąka i. *ptisana* orkyssh R b₄ (ml) (por. Mu28, s. 119: *Alica ...*, Mąka yęc-zmyenna albo ptyssanna); *orkyssh vel Czerznydlo spelta i. alica* R G₃v (mg) (por. czyrnydło S 147v; por. Słowarz 1566, rozdz. *De granario et grano*, k. K IV: *Spelta, ...*, Czernidło, Tunckel). Zob. **MIAŁ, OSYPKA, SŁOD**.

ORŁOWATY ‘orli’ Orlovatego nosza *silonis* (!) (Erz: „silo”) *est qui habet nasum aquilinum* S 143v (por. Mu28, s. 52: *Silonis* (!) ..., Orłowątego nosą); Orlovatego nossa *silo,-onis, qui habet nasum quasi aquilinum* R F₆v (md). Zob. **PITONOSY, PŁASKONOSY**.

ORNAT ‘szata liturgiczna’ *casula* *eciam i. ornat, planeta presbiteri tegens totum sicut casa* (Erz bł.: „sacerdotem”) i. *ornath vel casula* Suknya skąpiczą i. *cum cuculla* S 23v; *ornat, cazula casula i. parva casa. Casula etiam dr vulgo planeta presbyteri, quia instar parve case totum hominem tegit* R f₄v. Zob. **KAZUŁA, KOMŻA, KOSZUŁA, STOŁA**.

ORT ‘moneta’ *stis* (!) i. *orth, est genus ponderis, quo olim militibus stipendiariis distribebatur pecunia, et ponitur pro obolo* S 150v; *orth* pyenyady (!) *stips* S 150v; *orth* pyenyądzy *stis* (!), *quoddam genus ponderis ...*, *ideo stips quandoque dr mendicitas, quandoque elemosyna victus* R G₄. Zob. **GROSZ, GRZYWNA, HALERZ, KRAJCAR, KWARTNIK, MONETA, MYNCA, NOBEL, NUBEL, POŁGROSZEK, SZART, SZELĄG, ŻŁOTY**.

ORTYL praw. ‘wyrok, decyzja prawna’ *orthyl iurisdicium* R q₅v (md) (por. hortyl S 77v); *odzywanye do visshego prava, ortyl appellatio ... est a minore iudice per invocationem maioris iudicis pretextu iniquitatis prime late sententie rescissio* R c₅; *hanbicz ortyl vituperium* (!) *ortilegium* R L₃ (mg) (por. Cervus: *Vitupero ortilegium* hanbę ortyl); *Skazovanye ortilow placita i. placencia vel dicuntur lites seculares seu sentencie ad mortem alicuius, Gen.*

XXX (bibl.) S 116v; Skazanye orytylow *placita i. placencia, lites seculares seu sentencie ad mortem alicuius* R A₂v (md); zmovicz, Skazovacz orytylye *placito,-are, conductare, vide Calepi* R R₆v (md). Zob. **HORTYL, PRAWO, USTAWA, ZAKON.**

[**ORZ**] zob. **HORZ** ‘koń’.

ORZECH bot. wlossky orzech *inglans* (!) (Erz: „*iuglans*”) S 74v; *inglans* (!) wlossky orzech, *inglandes* (!) *eciam i. castanee* R p₇ (mp); wlosky orzech *iuglans* S 77v (por. Mu28, s. 109); laszkovy orzech *avellana i. nux silvestris, que eciam dr corilus, i. ponuntur pro arbore et fructus eius* S 16v (por. Mu28, s. 109); *avellana ... dr ab Avellano monte, ubi abundant avellane* lyaskove orzechy R d₃v. Zob. **LASZCZYNA, LESZCZYNA, LEŚNY, ORZESZEK, OWOC, TWARDY.**

ORZECHOWY orzechovy oley *carinion* S 23; orzechovy oley *carinion dr oleum ex nucibus vel glandibus, et valet contra alopiciam et aurium surditatem* S 23v; orzechovi oley *carinion* R f₃v (ml) (por. Mu28, s. 161).

[**ORZEŁ**] zob. **ORŁOWATY.**

ORZESZEK orzeshek *nucicula i. parva nux* R x₃; orzeshek *nucula, nucella* R x₃v (mg). Zob. **ORZECH.**

OSA zool. *Ossa vespa i. animal exiguum, volatile, aculeis venenosum* S 169; *ossa vespa* R K₅v.

[**OSADNIC**] zob. **OSADNIONY.**

OSADNIONY ‘o koniu – mający ranę, odparzenie od siodła, tzw. sadno’ osadnyony *edorsatus dr equus ab anteriori parte per dorsum scissus* (sv. *edorso,-are*) R O₄v . Zob. **SADNO.**

OSADZIĆ ‘ująć, uchwycić, uwięzić’ ogarnąć, oszadzicz *comprehendo,-ere i. simulprehendere, simulcapere* R N₂; vsidlicz, oszadzicz *preocupo,-are* R S₂v (mg); zagnacz, ossadzicz *amoveo,-ere* R M₃v (ml). Zob. **POSADZIĆ, SADZIĆ.**

OSADZONY – 1) ‘przybrany, przyozdobiony’ pass abo vyenyecz drogym osadzony kamyenyem *strophium, cingulum, zona aurea cum gemmis* S 151v (por. Mu28, s.156); – 2) ‘ujęty, uchwycony’ yest vchviczony, ogarnyony, osadzony *comprehensus* (bibl.) R h₂ (mg); vsydlyony, ossadzony *preocupatus* R B₂v (mg).

OSĄDZENIE osądzenye *abiudicacio* S 2v; osądzenye *censura i. iudicialis punicio, i. iudicium ... , sententia* skazanye S 26; *censura i. iudicium, vigor {rigor}, severitas, mensura, vindicta, potestas, sententia, decus* {ossądzenye, karanye *iudicialis correctio, punicio, decretum, lex*} R f₇v. Zob. **ODSĄDZONY, PRZYSĄDZENIE, SĄDZENIE.**

OSĄDZIĆ (lub **OŚĘDZIĆ**) osądzicz *censeo, -ere i. iudicare, iubere ... , sententiam proferre* R M_{7v}. Zob. **ODSĄDZIĆ, PRZYSĄDZIĆ, ROZSĄDZIĆ**.

OSELKA – 1) ‘kamień do ostrzenia’ oszelka *coticula a cos, diminutivum* S 36v (por. Mu28, s. 22: *Coticula, ein wetzsteinlein, Oselká*); – 2) ‘kamień do próbowania złota lub srebra’ *coticula osselka, in qua probatur aurum vel argentum* R h_{6v} (ml) (por. łac. hasło w S 36v: *coticula, lapis, in quo probatur aurum vel argentum, si est verum, Heracleus, Lidius idem* – bez odpowiednika polskiego; por. też Mu28, s.122: *Coticula, lapis quo verum aurum argentumue discernitur ab adulterino, eyn probiersteyn ader eyn goltstein, kámyen co słoti (!) y srebro na nym probuya, Heracleus lapis idem, Lydius lapis idem*). Zob. **OSŁA**.

OSESEK ‘ssaący mleko matki’ osessek *surrimus i. hedus {aut vitulus} et dr a sub et rimes vel rima quasi sub mamma adhuc existens* R H₄; ossezek *subrumus agnus* R H_{1v} (md); ossekoveye *subrumi* R H_{1v} (md).

OSESK ‘ssaący mleko matki’ ossek *mammotrephus {mammotreptus idem}, puer, qui lac diu sugit* R s_{5v}.

OSET bot. oszeth *tribulus, genus spinarum, Gen. 3 (bibl.)* S 162v; *tribulum, quo teritur piper vircyoch. Est tribulus oseth, <tribu>la czepy, <tribu>lum vircyoch* S 162v; *oszeth tribulus est genus spinarum, unde Gen. III: Spinus et tribulos germinabit tibi (bibl.)* R J₇; *murex ... , unde et ostrum appellatum est {ostrum, vel i. tribulus oszeth, nascens in petris, murex eciam frenum equi}* R v₃; *ramnus, genus spinarum ostrozyna vel vitis alba et eius ramus vel i. tribulus Osseth* R C_{4v} (ml); *osstrossh vel osseth rammulus* R C_{4v} (ml). Zob. **OSTROŻ, OSTROŻYNA**.

OSEKA – 1) ‘rodzaj kopii; drag zakończony hakiem; narzędzie tortur’ oszaka, copya, żądło *aculeus* S 4v; *waða, paga, ossaka, oscz, żądło aculeus est ferrum acutum et recurvatum mediante quo pisces solent capi, etiam est stimulus quo medite (!) punguntur boves {vel i. copia bellatorum}. Ponitur etiam pro stimulo apis vel serpentis ... vel dr quoddam genus tormenti, sc. patibulum, quod tamen proprie dr eculeus* R a₈; *catasta, eculeus oszaka genus fuit tormenti, martirii loze zelyazne* S 24v; *catasta est pene genus simile eculeo ossaka vel lectus ferreus {genus tormenti igneum}{compes}* R f₅; – 2) ‘instrument muz.’ *sistrum, tuba sic dicta ab inventrice, qua in sacrificiis utebantur, 1 Reg. XVII: In timpanis leticie et in sistris precinebant mulieres, vel instrumentum, quod tactum facit sonum sicut timpanum* oszaka S 145. Zob. **OŚCIEŃ, SKRZYPICE, SMUCZEK**.

[OSIADŁY] zob. NIEOSIADŁY.

OSICA bot. ‘drzewo, osika’ *tremulus* drząnczy *vel quedam est arbor, cuius folia semper tremunt* oszicza S 162v; *ossicza tremulus i. trepidus ...*, *item tremulus dr quedam arbor, cuius folia semper tremunt* R J₆v.

OSIERDZIE – 1) anat. ‘błony wokół serca’ *precordium, quoddam intestinum, et dr a pre et cor, eo quod presit cordi* {osyerdzye, *vide Calepi*} R B₁v; – 2) ‘gniew’ osyerdzye, myrzyączka, *Chrap rancor est filia ire, est voluntas nocendi aliis, quamvis potencia desit* S 129; osyerdzye, Myrzyączka, *Chrap rancor dr ira, indignatio, dolor, amaritudo mentis* R C₄v. Zob. **BŁONKA, CHRAP, SERCOWY, SERDECZNY, SIERCE**.

[OSIEROCIEJEĆ] zob. OSIROCIEJEĆ.

OSIEŚĆ ‘otoczyć, opanować’ osyyszcz *circumsto,-are* R g₄v (ml; av. *circumstancia*); *circumsideo,-ere* osyyszcz, *obsessum tenere* R M₈ (mp). Zob. **OBSTĄPIĆ, POSIEŚĆ, SIEŚĆ, USIEŚĆ**.

OSIODŁAĆ osyodlacz *sterno,-ere ...*, *insellare asinum, equum* S 235v; osyodlacz konya *sterno,-ere* R T₇v; osyodlacz konya *indorso,-are i. supra dorsum ponere, quod vulgo solet dici intersellare* R P₆v. Zob. **SIODŁO, WYSIODŁAĆ**.

OSIODŁANY osyodlany kon *stratus* R G₆v (md). Zob. **SIODŁOWY**.

OSIROCIAŁY ‘pozbawiony czegoś lub kogoś, zwłaszcza najbliższych, osierocony’ *orbis i. privatus, cecus, sed orbis osyrocyaly, Syrotha, qui filios amisit, sed cecus, qui oculos perdidit, sed sepe unum ponitur pro reliquo ...*, *item orbis dr sine parentibus* R x₇.

OSIROCIEJEĆ ‘osierocić kogoś’ osyroczyeicz *orbo,-are i. viduare, privare, et proprie filiis, quasi orbum facere* R R₃v.

OSIROCONY ‘pozbawiony czegoś lub kogoś, zwłaszcza najbliższych, osierocony’ *orbatus, cecatus, viduatus* oszyroczony S 103. Zob. **SIROTA**.

OSKARD ‘kilof’ oszkard *vango* (Erz: „sic! zam. *vanga*”) S 165; *oscard vango, malleus lapidinaris* R K₂v (ml); *vanga, quoddam genus fossorii {vel Oskard}* R K₂v. Zob. **KILOF, MŁOT, SZLAGA**.

OSKARŻAJĄCY gram. oskarżający *accusativus casus* R M₂ (md); oskarżający, Skarzanek *accusativus* RN (wykl. przednia); oddzielne, czo nye prawuyące (?) są, a przeto nyemozemy ich wymovicz przesz oskarżający spadek <*verba*> *neutra* R a₈ (md; av. *activa verba*); oddzielne, Czo nye prawuiące są, a przeto nyemozemy ich wymovicz przesz oskarżający spadek *verba neutra* RN (k. tyt.). Zob. **BIERZĄCY, DAJĄCY, DAWAJĄCY, DAWANEK, IMIENIAK, MIANUJĄCY, MIENIĄCY, MIE-**

NIONEK, ODBIERAJĄCY, ODDALONEK, RODZĄCY, WOŁANEK, WZYWAJĄCY, ZOWANEK.

OSKARŻENIE oskarzenye *delacio* R i₆ (mp).

OSKARŻONY oszoczony, oskarżony *diffamatus* S 42; oskarżony, ossozony, osromoczony *diffamatus* R i₈ (mp).

OSKARŻYĆ oskarżycz *accuso,-are* R M₂ (mp); *diffamo,-are* ossocicz, oskarzicz *in fama divulgare* osromoczicz, *vel diversimode laudare* R O₂v (mg); Soczycz, oskarzicz *defero,-ferre ... i. accusare* R N₆. Zob. **SKARŻYĆ**.

OSKOMINY 'drętwienie, cierpięcie zębów' oszkomyny *dentago* S 40v; oskomyny *dentago* R i₆v (md).

OSKUBIONY 'oskubany' oszkubyony *deplumatus* S 40v. Zob. **SKUBAĆ SIĘ**.

OSKUŚĆ 'oskubać' oskucz pyerze *deplumo,-are* R O₁ (mp). Zob. **SKUBAĆ SIĘ**.

OSŁA 'kamień do ostrzenia' oszla *cos dr lapis durus ad acuendum securim aut cultellum* S 36v; *ossla cos dr a cote Greco, quod Latine dr incisio, eo quod ferrum ad incidendum acuat, proprie vero duri lapides appellantur cotes* R h₆v. Zob. **OSEŁKA**.

OSŁABIĆ rozwyżacz, osslabycz, zemdlycz, rozłączycz, vilozicz *dissolvo,-ere i. religare* R O₃v (md); odeslacz, oslabycz, odpuscicz *remitto,-ere i. retro vel iterum mittere vel dimittere et condonare vel dissolvere vel lenire, non ex toto intendere* R T₁; *remittere animum i. remissum fieri aut dissolutum aut tractabilem, oslabicz negligere, zamyąskavacz, vide Calepi* R T₁ (md; av. *remitto,-ere*); oslabicz *laxo,-are* R Q₄. Zob. **OMIĘSZKAĆ**.

OSŁABIENIE Oslabyenyne, Rozervanye *laxitas, laxamentum, remissio peccati, ampliatio, solucio, laxura idem* R r₃v (mg); oslabyenyne *remissio* R C₆v. Zob. **OMIĘSZKANIE**.

OSŁABIONY oslabyony, odeslany *remissus ..., fessus ..., dimissus, dissolutus* R C₆v; rospustny, nyepzicladny, nyeobiczayny, Rospadly, oslabyony *dissolutus, religatus* R k₂ (md). Zob. **OMIĘSZKAŁY, POWOLNY, SŁABY**.

OSŁAWIĆ – 1) 'objawić, rozgłosić' oslavicz, obyavicz *clarifico,-are i. facere clarum* R M₈v; – 2) 'zniesławić' oslavicz *defamo,-are i. conviciari, criminari* S 216v i R N₆. Zob. **SŁAWIĆ**.

OSŁODZONY Mosshcz *mulsum ... invenitur etiam hoc mulsum pro novo vino ... Ponitur etiam mulsum in alia significatione in Grecismo i. pro lacte a mulgeo* osłodzone mlyeko (sv. *mulsa*) R v₂v. Zob. **NIESŁODKI, SŁODKI**.

OSŁOWIĆ ‘wyjawić, nazwać’ osłowicz, oznaymycz, obyavicz, vyyasnycz, rospovyedzyecz, visłowicz *declaro, -are* R N₅v (md). Zob. **SŁOWO**.

OSŁOWIŚCIE ‘wyrażnie, po imieniu’ osłowysycy *nominaliter* S 246v i R X₈v (md).

OSOBA *persona* osoba *est rationabilis creature individua essentia ... et hinc persona dr in grammatica ipsum suppositum, quandoque proprietas suppositi, quandoque proprietas vocis* osoba, *quandoque vox ipsa, quandoque modus significandi et quandoque personalis proprietas* R z₅v; osoba znamyeny *personale* R z₆ (mg); osoba znamyeny *personale* RN (k. tyt.); osoba częstna *particularis* (sv. *particula*) R y₆; twarz, kształt, osoba, tvornosc, polozenie *forma* R n₁ (mp); osoba, kształt, wzor *species* R G₃v; Slycznosc, pyaknosc, osoba, wzor, oblicze, przybyor, Csthalth, ocrassa, Czudnosc, postava, ffigura *species* R G₃; osoba przepovyedna *predicatum* R B₂ (mg); Osoba rzeczy vydomych *fantasma est apparicio dubia* R m₃v (ml; av. *fantasia*); osobą znamyoniwacze *personalia verba* RN (k. tyt.); osobą znamyoniwacze *personalia* R z₆ (mg). Zob. **OBLUDA, OBRAZ, PERSONA, PODOBIENSTWO, POSTAWA, TWORNOŚĆ, WYOSOBIONY, ZOSOBNIENIE**.

[**OSOBIĆ**] zob. **ZOSOBIC**.

OSOBLIWIE ‘osobno; szczególnie’ Osoblyvy *singulare* S 144v; *specificus i. specialis, divisus vel faciens speciem* osobny {*particularis*}, osoblyvy wymovyony, vyslovyony, vyosobyony R G₃v; dzyelycz, osoblyvy visłowicz, wiosobicz *specifico, -are i. segregare, dividere* R T₇. Zob. **JEDYNIE, OSOBNIE**.

OSOBLIWY ‘wyjątkowy, szczególny, odosobniony lub szczegółowy’ wiosobyenye, dzyelyenye, ossoblyve vislovyenye *specificacio* R G₃v (ml).

OSOBNIA ‘miejsce odosobnione’ domy wmyescyech na osobny stojacze *insule dicuntur domus in urbe ab aliis separate et vicos undique habentes* S 75v (por. Mu28, s. 19: *Insulae etiam dicuntur domus in urbe ab aliis separate, et vicos undique habentes ...*, Domy wmyeścycyech ná osobni stojące). Zob. **OSOBNY**.

OSOBNIE ‘osobno, pojedynczo’ osobny *vel spolny alterne, alternatim i. vicissitudinarie* S 241v; osobny, Spolny *alterne et alternatim, adv., vicissitudinarie {adinvicem, per vices, nunc unum et nunc aliud}* R X₃; po czasy, osobny *particulariter* S 247; ossobny, po czasy, Czastny *particulariter, membratim, per partes* R Y₁ (mp); osobny *singillatim i. singulariter, per singulas vices, per unumquemque et separatim, per singulos, singulatim*

S 249; *singulatim i. singulariter {per se} per singulas vices* osobnye, yedynye {*per unumquemque zossobna vel i. multum separatim et unumquidque, per se*} R Y₄; szamo wsobnye, osobnye *absolute* S 241; oszobnye, przesz zavady, Samowsobnye *absolute* R X_{2v} (ml); osobnye, Samothnye *privatim, adv. discretivum i. proprie singulatim {singillatim}* R Y₂; *singulus ... Unde singuli comedunt i. separatim* kolzdy osobnye R F₈; *seorsum, adv. discretivum i. separatim* osobnye {*adv. separandi i. odłączenia*} R Y₄. Zob. CZĘSTNIE, OSOBLIWIE.

OSOBNO, Z OSOBNA zob. **OSOBNY**.

OSOBNY ‘pojedynczy, jeden; szczególny, osobliwy’ oszobny *specificus vel specificatus i. specialis, divisus vel faciens speciem* S 147v; *specificus i. specialis, divisus vel faciens speciem* osobny {*particularis*}, osoblyvye vymovyony, vyslovyony, vyosobyony R G_{3v}; osobny *specificus* (sv. *specifico,-are*) R T₇; yedyny, ossobny *specialis i. particularis, peculiaris, proprius* R G₃ (mp); *singularis {osobny excellens}* (sv. *singulus*) R F₈; ossobny czlovyek *athleta i. luctor, puginator, miles fortis* R d₃; dvor osobny *villa* R L₁; dostoiestvo (?), prz<e>vysshhenye, osobna dostoiynoszcz *prerogativa i. singularis excellentia vel privilegium {donum i.}* vvyáčzye R B_{2v}; yedna rzecz maiáčza gymyą *persona in divinis est intellectualis nature seu rationalis creature persona* oszobna *persona, incommunicabilis essentia i. que non potest coniugi, sic Pater est persona in una essentia, sic Filius est una persona in essentia, sic est Spiritus Sanctus, i. persona una* S 112; yedna rzecz mayáčza gymyą *i. osobna persona persona in divinis* R z_{5v} (md); *singulatim i. singulariter {per se} per singulas vices* osobnye, yedynye {*per unumquemque zossobna vel i. multum separatim et unumquidque, per se*} R Y₄; vvyąthy pravem osobnym, vczvyrdzony *privilegiatus* (sv. *privilegium*) R B₄; vvyáčz pravem osobnym y podfyrdzicz *privilegio,-are i. prerogare, privilegiatum facere* R S₃; domy w myescye na osobnym stoyące *insule, domus* R p_{8v} (ml). Zob. **OSOBNIA**.

OSOCZONY ‘oskarżony, znieślawiony’ oszoczony, oskarżony *diffamatus* S 42; oskarżony, ossoczony, osromoczony *diffamatus* R i₈ (mp).

OSOCZYĆ ‘spotwarzyć, oskarżyć’ oszoczicz *diffamo,-are* S 218; *diffamo,-are* ossoczicz, oskarzicz *in fama divulgare osromoczicz, vel diversimode laudare* R O_{2v} (mg); *denuncio,-are* vymyenyacz, osoczicz *est crimen alicuius superiori intimare ad penam imponendam* S 217v; oszoczicz, povyedzyecz *denuntio,-are est crimen alicuius superiori nunciare {significare, declarare, revelare in timore}* R O₁. Zob. **SOCZYĆ, SROMOCIĆ**.

OSPICE zob. **OŚPICE** ‘krosty’.

OSROMOCIĆ ‘oskarżyć, zniesławić’ *diffamo,-are* ossoczyć, oskarżić *in fama divulgare* osromoczyć, *vel diversimode laudare* R O₂v (mg). Zob. **GANIĆ**, **POTWARZYĆ**, **SROMOCIĆ**, **ZESROMOCIĆ**.

OSROMOCONY ‘oskarżony, zniesławiony’ oskarżony, ossoczony, osromoczony *diffamatus* R i₈ (mp). Zob. **SROMOTNY**.

OST ‘ość ryby’ *arista i. spica* rzyszko, klosz, *eciam piscium ost* S 13v. Zob. **OŚĆ**.

OSTAĆ SIĘ ‘nie ulec, oprzeć się, ocaleć’ przemogł, *Osthal* są *prevaluit* (bibl.) R S₃ (mp; av. *prevaleo,-ere*) (por. Mamstp, część I, s. 83, III Regum 16, 22: *Prevaluit ostal ... prevaluit* przemogł ...). Zob. **PRZEMOC**, **PRZEMOŻNY**.

OSTARZAŁY ‘stary, zgrzybiały’ *decrepitus* ostarzały, *valde senex* stary strich (bibl.) S 39; *stari strich*, ostarzały, zgrzybywały *decrepitus i. valde senex, quasi iam deorsum a crepore {silicernium, capularis senex}* R i₅v. Zob. **OPLEŚNIAŁY**.

OSTATECZNY ‘nieograniczony; skrajny (najlepszy lub najgorszy); ostatni’ nyeskonczony, ostateczny *infinitus i. non finitus, sc. cuius mensura non habet finem* (sv. *infimus*) R p₇; ostateczny *extremus vel extimus ... i. preclarus, precellens, novissimus* R m₁v; *extimus i. novissimus* ostateczny, *preclarus, precellens* R m₁v (mg); ostateczny *novissimus i. ultimus ... Unde Math. XX: Sic erunt novissimi primi et primi novissimi, i. ultimi {ostateczny, non opinati}* (bibl.; sv. *novus*) R x₂v; *infimas ..., et dicuntur infimates infimi et minores in populo* ostateczny R p₇; *beszkonyeczna roznosc, ostateczna infinita distancia* R p₇ (mp).

OSTATEK ‘pozostałość; relikwia’ ostatki, ostawki *reliquie dicuntur partes residue, item ... dicuntur ossa et vestimenta sanctorum, que nobis relinquuntur* R C₆v.

OSTAWEK ‘pozostałość; relikwia’ ostatki, ostawki *reliquie dicuntur partes residue, item ... dicuntur ossa et vestimenta sanctorum, que nobis relinquuntur* R C₆v.

OSTAWIĆ – 1) ‘pozostawić, zostawić’ spustoshicz, pusto ostavicz *depopular,-ari i. valde populari vel destruere* R O₁; – 2) ‘odstawić od piersi’ ostavicz, odchovac, odsadzić *ablacto,-are, a lacte separare, extrahere, segregare vel remove* (bibl.) R M₁v; *exubero,-are i. valde uberare, superabundare {vel i. puerum a lacte remove}* odsadzić, ostavicz} R O₇v.

OSTAWIENIE ‘odstawienie od piersi’ odchovanye, oddalyenyne, ostavyenyne, odsadzenye *ablactatio i. a lacte remotio* R a₂; *wdzyen iego ostavyenyne in die ablactacionis sue* (bibl.; sv. *ablactacio*) S 2v.

OSTAWIONY 'odstawiony od piersi' odchowany, odszadzony, oddalony, ostavyony *ablactatus* (bibl.) S 2v.

OSTRE 'broń' zob. **OSTRY**.

OSTRNOPATRZNOŚĆ (?) zob. **OPATRZNOŚĆ**.

OSTROGA pyąta, ostroga *calcar* S 21v; ostroga *calcar dr calcaneus, quia in calce vel calcaneo religatur, et dicuntur calcaria stimuli animalium* R e₅v; ostroga *striglia* (Erz: „sic!”) S 151; ostroga *striglia i. calcar* R H₁ (mp). Zob. **OSTROŹNIK**.

OSTROŚĆ ostroszcz *acutela* S 4v; ostroszcz *acutela i. acumen* R a₈; ostrze, ostroszcz, spicza, vissocosc, huff, Szhyk, harc, Voysko, Strzelnycza *acies plura signat ... est ferri summitas ... Item acies exercitus, eo quod armatus erat ad bellum acutis armis. Unde est acies oculi, ferri bellique caterva* R a₃v.

OSTROW 'wyspa' visep *vel ostrow insula* S 75v; vysep, ostrow *insula* R p₈v.

OSTROWIDZ 'mający ostry wzrok; ryś?' *linceus i. acute videns, ut lynx* Ostrovdyz R r₈ (md). Zob. **NIEOSTRY, OKO**.

OSTROŹ bot. 'jakaś roślina kłująca lub cierni, kolec' osstrossh *vel osseth rammulus* R C₄v (ml). Zob. **OSTROŹYNA**.

OSTROŹNIE ostroznye, taynye, opatrzyne *caute vel cautim, adv., i. calide, astute vel secure, prudenter* R X₃v. Zob. **NIEOPATRZNIE**.

OSTROŹNIK 'wytwórca ostróg' ostroznyk *calcararius* S 21v; ostroznyk abo vapyennyk *calcarius, calcarialius* (!) R e₅v (ml) (por. Mym28, k. 13v: *Calcarius*, Kalckbrenner, Wapiennik; *Calcarius* (!), Sporer, Ostroznik; por. też Mym41, k. 12v: *Calcarius*, Kalckbrenner, wapiennik; *Calcararius*, Sporer, Ostroznik). Zob. **OSTROGA**.

OSTROŹYNA bot. 'jeżyna?' *ramnus, genus spinarum* ostrozyna *vel vitis alba et eius ramus vel i. tribulus* Osseth R C₄v (ml). Zob. **OSTROŹ**.

OSTRUGAĆ ostrugacz *decortico,-are* S 216v; *decortico,-are* ostrugacz skora, odrzec *de arbore* R N₆ (mg). Zob. **STRUGAĆ, WYSTRUGAĆ**.

OSTRUŹKI 'obierzyny, lupiny, śmieci' *peripsima i. purgamentum, quod eiicitur de tritico ventilato, de pomo abraso* Smyeczyny, Lupyny, ostrusky *limatura cuiuslibet rei* Struzyny *vel domorum quisquilia, sordes, purgamenta* Smyeczy (bibl.) S 112; *peripsima i. purgamentum* struzyny {*peripsema, rasura*} Lupyny, ostrushky. *Unde apostolus I. Cor. IV: Omnium peripsima factus sum* zmyeczyny (bibl.) R z₅. Zob. **ŁUPINA, ŁUSKA, ŁUSZCZYNA, WYSTRUŹYNY**.

OSTRUŹYNA 'obierzyna, lupina, odpadek' ostruzyna, ogrizek *arulla dr residuum pomi, quod abiicitur* R d₁; Ostruzyna, Starlyna *ramentum est rasura*

rerum, auri, argenti aut ligni, attritura, particula R C₄v (ml). Zob. **OBŁOMEK, STRUŻYNY, WYSTRUŻYNY.**

OSTRY ‘wyostrzony; srogі, groźny; kwaśny; szorstki, kłujący; nieprzyjemny, trudny’ *versatilis* obrocny *i. aptus ad versandum i. ad tollendum, quando Dominus vellet, Gen. 3, ut gladius versatilis* na obyie stronye ostry (bibl.) S 168; ostry myecz riczersky *acinatis lingua Medorum gladius militaris est valde acutus* R a₃v; ostry *vel* ostrze *anceps proprie est res, que habet duo capita ...*, *gladius dr anceps, quia ledit ex utraque parte* R b₈; thassak, ostry nossh *acciatu dr cultellus magnus et acutus {novacula}* R a₃; ostry, grozny *acer i. fortis, improbus, acutus ingenio* S 3v; grozny, ostry *acer ... vir fortis, improbus* R a₃; grozny, ostry, quasny, okrutny *asper i. durus, acerbus, truculentus* R d₁v; owczy cozuch ostry *melota* R t₃v (ml); drobny kamyszek a ostri, kolyący *scrupulus ...*, *lapillus, qui in calceo latens pedem ledit* S 140v (por. Mu28, s. 123); lupyna vyrschnya a ostra *castanova echinatus calix dr putamen superius castanee* S 45v; lupyna vyrzchnya a ostra *Castanova echinus, tegmen spinosum, quo servant castanee, ricium idem. Echinatus calix i. putamen castanee* R k₅v (ml) (por. Mu28, s. 109); Camyenysta droga, ostra *scrupulosa via* S 140v; Camyenysta a ostra droga *scrupulosa via* R E₅v (md) (por. Mu28, s. 123); ostra a camyenysta (‘droga’) *scrupulosa via* R E₅v (ml); ostra myotla abo Bycz wazlovaty *scorpio ... animal venenosum ... Item scorpio est genus duplicis flagelli vel magni fustes ... Scorpio est rubus aculeatus vel flagellum virgarum nodosum vel scutica habens in summitate glandes plumbeas* R E₅v (por. bycye wazlovate S 140); ostrnopatrznoscz (? – lekcja niepewna; moje „ostra opatrznoscz” lub „ostropatrznoscz”) rozvmem, mądroscz, dowczypnoscz, rostropnoscz *prudencia* R B₇v; ostre (‘wino’) <*vinum*> *asperum* (2×) S 170v; ostre (‘wino’) *vinum asperum* R L₁v (ml) (por. Mu28, s. 165); Colba na ostre *hastiludium, quidam ludus militum cum hastis* R o₂v; – opocziste skaly vodne, Spiczaste, ostre *acoceramina ... dicuntur pericula marina naves mergentia ...*, *quasi montes aquarum cornuti* R a₄. Zob. **KWAŚNY, NIEOSTRY, OSTROWIDZ, TĘPY.**

OSTRZE ‘ostra część noża, miecza’ *Ostrze pennum i. acutum vel acumen seu extremas ferri acuti* S 110v; ostrze nozove *pennum ... dr acumen vel extremas ferri acuti* R z₃v; ostrze *acumen cultri* S 4v; ostrze *acucies* S 4v; ostry *vel* ostrze *anceps proprie est res, que habet duo capita ...*, *gladius dr anceps, quia ledit ex utraque parte* R b₈; ostrze, ostroszcz, spicza, vissocosc, huff, Szhyk, harc, Voysko, Strzelnycza *acies plura signat ... est ferri summitas ... Item acies exercitus, eo quod armatus erat ad bellum acutis armis. Unde est acies oculi, ferri bellique caterva* R a₃v.

OSTRZEC obeslacz, ostrzecz *aviso,-are i. precustodire* R M₅v (ml); ostrzecz *precustodio,-ire* R S₂ (mp). Zob. **STRZEC, WYSTRZEC**.

OSTRZEGAC SIĘ 'strzec się' ostrzegay się *cave tibi* (bibl.) R f₅v (ml); *av. cavilla*). Zob. **WYSTRZEGAC SIĘ**.

OSTRZEŻONY ostrzezony *precustoditus* R S₂ (mp).

[**OSTRZYC**] zob. **OSTRZYŻONY**.

[**OSTRZYĆ**] zob. **NAOSTRZONY, WYOSTRZYĆ, ZAOSTRZYĆ**.

OSTRZYŻONY ostrzizony *tonsus* S 160v (por. strzizony S 160v). Zob. **NIEOSTRZYŻONY, STRZYŻONY**.

OSTUDZENIE 'wstręt' Ostudzenye, myrzyanczka, Brzythkosc *abhominacio* (bibl.) S 2v; Brzidkosc, ostudzenye *abominacio, abominacio, viri et uxoris in matrimonio* (bibl.) R a₂v (mg). Zob. **BRZYDZENIE**.

OSTUDZIĆ 'obrzydzić' *abminor,-ari* obrzydnicz, ostudnicz *virum cum uxore* Brzidzicz się (bibl.) R M₁v (mg).

OSUCH 'gatunek chleba, suchar' *artocopus ... dr panis cum labore factus* vichopyen *vel pistus in oleo* oszuch S 14v; *osuch artocopus ... etiam dr panis cum labore factus ... vel dr panis pistus in oleo* obartuch R c₈v; *Oszuch speuticus, speuticius, panis a celeritate dictus* S 147v (por. Mu28, s. 158); *Oszuch speuticus, speusicus (!), panis a celeritate dictus* R G₃v (md); *popanum i. unguentum pingue vel placenta lata* Ossuch R A₅v (ml; *av. popa*). Zob. **CHLEB, KOŁACZ, KREPEL, PLACEK**.

OSYPAC oszypacz, othoczicz *obvallo,-are* R R₂v (md); ossypacz myarką *coagito,-are* R M₈v. Zob. **POSYPAC**.

OSYPANY ossypana *coagitata mensura, impleta* (bibl.) R g₆v (md); *confertus i. spissus, constipatus, repletus ... Luc. VI: mensuram bonam et confer-tam, coagitatam* natloczoną, ossipaną (bibl.) R h₃.

OSYPKA 'otręby zbożowe, pokarm dla zwierząt' *farrago i. stramen vel quelibet vilis annona vel quelibet mixtura pabulorum* oszypka *vel farrago proprie est herba ordeacea adhuc viridis et granis ad maturitatem adhuc non turgescens* prazmo S 56; *farrago i. stramen* Sloma *vel ... quelibet mixtura pabulorum* osypka, ... *proprie tamen farrago est herba hordeacea adhuc viridis et granis ad maturitatem adhuc non turgescens* prazmo R m₃v; *zea est genus frumenti simile farri i. spelta, ex qua fit alica* oszypka S 175v; *zea osypka dr similago ex tritico, sicut flos dr ex siligine, sicut simila panis albus* S 175v; *zea, similago vel genus frumenti* oszypka R L₆v (md); *a batis dr qui preest mensuris Myerznyk vel qui annonam equis aut avenam vel farinam mensuris dat et dividit* oszypką vydava, Włodarz nad myolem (!) RN (wykl.

przednia). Zob. **MIAŁ**, **MŁOTO**, **ŁUSKA**, **ŁUSZCZYNA**, **ORKISZ**, **OTRĘBY**.

OSZALAŁY *osshalyaly abreptitius i. furiosus* R a₂v; *osshalyaly demens i. amens, insanus, quasi deorsum a mente ... demens est temporalis, amens vero perpetuus* R i₆v (por. *osshelaly* S 40). Zob. **OSZELAŁY**, **SZALONY**.

OSZALEĆ *osshalyecz demento,-are i. furere* R O₁. Zob. **OSZELAŁY**, **SZALONY**, **SZELEĆ**.

OSZCZADAĆ (SIĘ) (lub **OSZCZĘDAĆ (SIĘ)**) ‘ociągać się, wzbraniać się, zwlekać’ (wg Erz: „oszczędzać się podstępem i chytryością”) *oszczytacz, oszczędacz* *sy* (!), *Nyebaczicz dissimulo,-are* S 218; *nyebaczicz, oszczędacz, przedłużacz dissimulo,-are* R O₃v (ml) (zob. I. Kwilecka, Uwagi do krytycznego wydania staropolskich mamotrektów: lubińskiego i kaliskiego, [w:] Studia nad staropolskimi przekładami Biblii, Poznań 2003, s. 395: „Tak np. ... w związku z Gn 19,16: *dissimulante (illo)* zapis *osczvdza(a)cz ... należy czytać oszczędzając, nie oskudzając”).* Zob. **BACZYĆ**, **OBŁUDNIE**, **OSZCZYTAĆ SIĘ**.

OSZCZEP *oszczep lancea, hasta dr habens in medio amentum* S 79 (por. *wlocznia, Rohatyna* R r₂); *lanceatum lignum oszczep vel ferro armatum Coscyen* R r₂ (md); *hastile dr lignum lancee oszczep, seu stipes haste drzewcze* S 67; *hastile ponitur pro ligno lancee oszczep et pro parte candelabri a stipite directe procedente* Rączysko, Nassadzishcze (bibl.) R o₂v. Zob. **KOPIJA**.

OSZCZĘDAĆ SIĘ zob. **OSZCZADAĆ SIĘ**.

OSZCZYTAĆ (SIĘ) ‘wzbraniać się, osłaniać’ (wg Erz: „złoż. z przyimka o i szczytać, od *szczyt*, łac. *scutum* = osłaniać się, bronić się, ratować się fortelami”) *oszczytacz, oszczędacz* *sy* (!), *Nyebaczicz dissimulo,-are* S 218. Zob. **BACZYĆ**, **OBŁUDNIE**, **OSZCZADAĆ SIĘ**, **PRZEDŁUŻAĆ**.

OSZELAŁY ‘oszalały’ *osshelaly demens i. insanus, amens ... demens dr temporalis, amens vero perpetuus* S 40 (por. *osshalyaly* R i₆v). Zob. **OSZALAŁY**, **SZALONY**, **SZELEĆ**.

OSZLACHCIONY zob. **OŚLACHCIONY**.

OSZPACIĆ ‘oszpecić’ *ozadzicz, oshpacicz deturpo,-are* R O₂ (md). Zob. **OŻADZIC**.

OSZPACONY ‘oszpecony’ *deformis i. turpis ozadzony, quasi deorsum a forma, sc. pulcra ..., deformis, cui deest forma et spectat ad corpus, turpe autem ad crimen vel ad animum refertur* {*oshpaczony, vel destructus plyvgavy*} R i₆. Zob. **BRZYDKI**, **MIRZIONY**, **OŻADZONY**, **SZARADNY**, **ŻADNY**.

OSZUKAĆ oszhukacz, nagygracz *deludo*, -ere R N₆v (md); oshukacz *coludo*, -ere, *fraudulenter convenire aliquem in iudicio* R N₁ (md).

OSZUKANIE Oszhukanye *fallacia i. deceptio* S 55v; oszhukanye *fallacia* S 60v (av. *fraus*); oshukanye *fallacia* R n₂ (mp; av. *fraus*); oshukanye *fallacia i. deceptio* (sv. *fallax*) R m₂v; oshukanye *collusio est inter actorem et reum latens et fraudulenta conventio per quam alter in iudicio se superari permittit* R g₇v; Oshukanye, podesczye, podchviczenye *circumvencio i. deceptio* R g₄v (ml); oshukanye, zdradzenye *deceptio* R i₅ (mp) i R i₅ (mp). Zob. **CHYTROŚĆ, FALESZNOŚĆ, LŚCIWOŚĆ, ŁŻYWOŚĆ, OKUPSTWO, OMAMIENIE, ZAŁOGA, ZDRADA, ZDRADLIWOŚĆ.**

OSZUKANY *delusus* oszhukany, naygrany *i. deceptus* R i₆v (ml).

OSZUST oszhusth *fallax i. deceptor* R m₂v.

OŚ ‘część wozu’ *axis dr sala osszy* (Erz: „sic !”) *et currus vel polus arcticus* S 17; *oss axis i. sala currus* R d₅ (mp) (por. Mym28, k. 15v: *Axis, ...*, Oś). Zob. **PODOSEK.**

OŚCIEŃ ‘zaostrzony kij, kolec’ *stimulus oscyen i. aculeus, compunctio*, poruszenye, *incitacio, molestacio* S 150; *stimulus dr aculeus, compunctio, incitatio, molestatio* {porushenye *in corpore ad libidinem* Namyąthnoscż vel Oscyen} (bibl.) R G₅v; *stimulo*, -are *i. pungere, titillare, incitare, cogere, urgere, inflammare* {*cuspidate acuta aut fuste molestare* pchacz, namyączicz *ad libidinem*, porushenye *myecz in corpore*, osnem popichacz} R T₇v.

OŚĆ ‘zaostrzony kij, kolec lub narzędzie do łowienia ryb’ *vađa, paga, ossąka, oscz, żądło aculeus est ferrum acutum et recurvatum mediante quo pisces solent capi, etiam est stimulus quo medite (!) punguntur boves {vel i. copia bellatorum}. Ponitur etiam pro stimulo apis vel serpentis ... vel dr quoddam genus tormenti, sc. patibulum, quod tamen proprie dr eculeus* R a₈. Zob. **BOSAK, HAK, OSEKA, OST, OŚCIEŃ, PEGA, WĘDKA.**

OŚLACHCIONY (lub **OSZLACHCIONY**) ‘znamienity’ *oslyachcyony inclitus, gloriosus, illustris, invictus* S 73v; Slachczicz, nalepsy (!), wyborny, oslachcyony, Chvalebny *inclitus i. gloriosus, invictus, illustris* R p₅v. Zob. **NIEŚLACHETNIE, ŚLACHCIC, ŚLACHETNOŚĆ, ŚLACHETNY**

OŚM ‘osiem’ oszm (Erz: „scil. szelągów”) *dodrans* (sv. *marca*) S 194v; oszm *shelągow drodans* (!) R k₄ (mp) (por. Mym28, k. 42: *Dodrans marce*, Achtschillinge, osm szelągów; tak też Mu28, s. 197); osm *shelyągow dextrans, pars assis sc. X unciarum, Dextrans marce i. X solidi, Deuns marce i. XI solidi* R i₇ (mp) (zapewne BB pomylił tu kolejność i odpowiedniki pol. dwu haseł z Mu28, s. 197: *Dodrans marcae*, Achtschilli-

ge, 8 sselyagow; *Dextrans marcae*, Czehen schillige, 10 sselyagow). Zob. **GRZYWNA**

OŚPICE (lub **OSPICE**) ‘krosty, wrzody; choroby skórne i weneryczne’ ospicze *variola*, *variole sunt quedam pustule nascentes de corrupcione putridi sanguinis* S 165v; ospicze, kytte (!) *vari* S 165v; ospycze *variole*, *pustule* R K₂v (ml) (por. Mym28, k. 40: *Vari*, Masern, Rytle, Ospice – oraz Mu28, s. 76: *Vari seu Varioli sunt postulae cum febre nascentes pueros maxime infestantes*, ..., Ospyce). Zob. **BOLAĆZKA**, **DYMIENICA**, **DYMNICA**, **FRANCOZA**, **KROSTA**, **OTOK**, **PRYSZCZ**, **RYTLE**, **WRZODOWY**.

OŚWIADCZYĆ oswyadczyć *obtestor,-ari*, *testes inducere* R R₂v (ml); oswyadczyć *protestor,-ari* R S₄v (ml). Zob. **POŚWIADCZENIE**, **ŚWIADCZENIE**, **UŚWIADCZYĆ**.

OŚWIECAJĄCY ‘wyjaśniający’ oswyeczaiąca *speculativa sciencia* S 147v; oswyeczaiąca *speculativa sciencia*, *illuminativa* R G₃v (ml); *speculativa sciencia*, *illuminativa* oswyeczayąca R T₇ (mp; av. *speculor,-ari*).

OŚWIECIĆ oswyeczicz *obradio,-are i. circumcirca vel contra splendere* R R₂. Zob. **ŚWIECIĆ**.

OŚWITNAJĄCY ‘świtający’ oswytnaiący *illucescens* R p₄ (mp). Zob. **ŚWITANIE**.

OŚWITNAĆ ‘zaświtać, zajaśnieć’ oswythnął *illucescit dies* (bibl.) R P₅v (md). Zob. **BRZEŻENIE**, **JUTRZENKA**, **ŚWITANIE**, **WZORZA**, **ZAJUTREK**, **ZARANIE**.

[**OTCHŁAŃ**] zob. **ODCHŁAŃ**.

OTEŻYĆ ‘usztwynić, umocnić’ *intendo,-ere i. augere vel adiungere ... Intendere etiam est operam dare, dirigere, intentum facere, intelligere, considerare* vmyslicz, napyącz {*arcum*}, Roscyagnąncz, othązicz, poglyądacz, Spynloscyą sluchacz, wzgłyądacz R Q₁v. Zob. **KUSZA**, **ŁUK**, **NAPIĘTY**, **TĘGI**.

OTO, **OTOŹ**, **OTOŹCI** a vaczyem (może zamiast „a owaciem”?; możliwa również lekcja „a vaczey”; por.: a, atho vyańczyey *et ecce* R X₅v (mg)), a otho *et ecce* S 243v; otho, otoszh *ecce*, *adv. demonstrandi* R X₅; *heccine* {otho thy *Deutero* 34 (zapewne zam. 32,6: *haecine reddis Domino popule stulte*)} (bibl.) R X₆; *euge*, *adv.*, *et potest etiam aliquando esse interiectio*, *et est euge quandoque exultatorium vel exultantis* vytay, Blogo vam, *unde Matth. XXV: Euge, serve bone et fidelis {bene habe, bene vale} ... Item euge aliquando est irrisorium* heu, ha, hay, *unde Psalmus: ... dixerunt mihi euge, euge, viderunt oculi tui, etc., et sic est euge irrisorium vel exprobratorium*

sive exprobrantis, othoszcy, a gorze, gorze, *item euge est exhortatorium, unde propheta: Non dicant in cordibus suis euge, euge anime nostre* (bibl.) R X_{5v}; *eciam i. amen* othosz, owszhem, *vere* (bibl.) R X₅ (ml). Zob. **AWACIEM, OWOŻCI.**

OTOCZONY ogarnyony, przikryti, obstąmpyony, othoczony *circumdat* R g_{4v} (mg). Zob. **OKRĄŻONY, TOCZONY.**

OTOCZYĆ przikricz, obstąmpicz, othoczycz, ogarnącz *circumdo,-are* R M₈; oszipacz, othoczicz *obvallo,-are* R R_{2v} (md). Zob. **TOCZYĆ, ZATOCZYĆ.**

OTOK ‘opuchlizna; wrzód; ropa’ bolyączka, wrzodowy othok *apostema* S 12v; othok *tumor i. inflacio* ocyeczenye S 163v (por. nadącye, puchlyna R K₁); othok, zepsovana krew, Suchoty *tabes i. putredo, sanies* (bibl.) S 155; zakazona krew, Othok, Ropa *vel* Suchota *tabes, corruptio sanguinis, putredo, validudo* (bibl.) R H₅ (md); othok *putredo* (sv. *putris*) R C₂; othok *putredo i. pus* R C₂ (mg). Zob. **DYMIENICA, KROSTA, NADEĆCIE, PUCHLINA.**

OTOŹ, OTOŹCI zob. **OTO.**

OTRĘBY ‘łuski, plewy ze zboża, odpady’ otrąmby *excreta tritici i. furfures* R l_{6v} (ml); otrąmby *cantabrum i. purgamentum frumenti vel farine* R f_{1v}; *furfur* {*cantabrum* otrąmby} R n_{4v}. Zob. **MIAŁ, MŁOTO, ŁUSKA, ŁUSZCZYNA, OSYPKA, PAKRUPKI, PLEWA.**

OTROK ‘mężczyzna, chłopiec’ *antropos Grece, homo Latine i. otrok* S 11; *anthropos est homo sursum erectus vel conversus* otrok R c₃ (w oryg. nad wyrazem pol. znak „x”, być może likwidujący ten wyraz). Zob. **PAROBEK.**

OTRUĆ *toxico,-are i. venenare, veneno inficere, et componitur intoxic,-are* Strucz, othrucz R V₄; Strucz, Otrucz *veneno,-are i. toxicare, venenum facere vel veneno inficere* R V₆; otrucz *intoxico,-are* R Q_{2v} (mg); *inficior,-ari ... i. negare ..., est etiam proprie inficiari rem debitam {aut veritatem} denegare* zaprzecz *cum a creditore deponitur ... Unde: Inficit intingens, qui denegat inficiatur {vel otrucz}* (BB bł. połączył pol. „otruć” z łac. *inficior,-ari* zam. z *inficio,-ere*) R Q₁. Zob. **FARBOWAĆ, TRUĆ, ZAJADOWIĆ.**

OTRZEC SIĘ ‘odrzec się, wyrzec’ *abdico,-are est denegare, separare* vyrzecz syą {*expellere, amovere, negare, filium bonis privare, res temporales excludere* otrzecz syą} R M_{1v}; wzgardzicz, otrzecz syą, vyrzecz syą *abnego,-are i. refutare* R M_{1v} (md); *abrenuncio,-are i. a se nunciando removere, renuere, postponere vel despiciere* otrzecz syą R M_{1v}. Zob. **PRZYRZEC.**

OTRZEDZA (? – lub **OTRZEDŹ**) ‘kolejność, następstwo’ *vices i. pene et incomoda, que vi fiunt vel i. pericula loca vel alternaciones i. vicissitudines*

otrzedza (może zam. „otrzedzą”) R K₆v (ml). Zob. **ODMIENNY, OD-
PŁATA.**

OTRZYMAĆ otrzymacz *adipiscor*,-i i. *acquirere* R M₂v.

OTRZYMANIE otrzymane, wyzwolenie *adepcio* R a₈v (md).

OTWORZENIE ‘otwarcie czegoś’ otworzenie *apertura* S 11v.

OTWORZNI ‘otwarcie, jawnie; wyraźnie’ jawne, otworznie *explicite i. expresse, aperte* (Erz: „apte”), *determinate* S 54; jawne, othworznie *explicite i. ordinate, distente, manifeste, expresse, aperte, determinate* S 244; wymowne, Roshyrznie, jawne, otworznie *explicite* R X₅v (ml).

OTWORZONY ‘otwarty’ przestworna mova jako drzwy otworzone *ostium, sacra scriptura* (bibl.) R y₁ (mg); *hiant fores i. patent* vrota otworzone R P₅ (mg). Zob. **ROZTWORZONY.**

OTWORZYĆ *resignare litteras i. aperire* othworzycz, *signare i. claudere* zatworzicz lyst R D₁v (md; av. *resignacio*). Zob. **ODEWRZEĆ, ROZ-
TWORZYĆ.**

OTWORZYSTY – 1) ‘jawny, wyraźny, otwarty’ otworzysty, nye skrythi, jawny *patens, apertus, manifestus* R y₆v (ml); – 2) ‘otwarty, bez murów – o mieście, wsi, ulicy’ vyess otworzista *vicus paganus* R L₁ (mg); otworziste a długie myasteczko iakoby vlicza *vel* vlicza przeczna *vicus* S 170; othvorziste a długie myasteczko iakoby vlycza *vicus* R K₆v (por. Mu28, s. 26).

OWACIEM (?) zob. **AWACIEM, OTO.**

OWCA zool. owcza *berbica i. ovis* (sv. *berbex*) R d₈; owcza pyrvorodna *adasia est ovis maior natu* R a₈v; wrzeszcząca owcza *balans, participium ... et balans pro ove* R d₅v. Zob. **BARAN, OWIECZKA.**

OWCZARZ owczarz *opilio ovis i. custos et pastor ovium, i. ovilio* S 102v; owczarz *opilio, custos vel pastor ovium ... et est idem quod ovilio* R x₆v; owczarz *ovilio i. opilio et dr ab ove {pastor earum}* R y₁; owczarz *upilio i. opilio, pastor ovium* R L₄ (mp); owczarz *malanomos i. pastor ovium* R s₅ (mg). Zob. **PASTURZ, PASTYRZ.**

OWCZARZNI ‘owczarnia’ owczarznya *ovile i. caula ovium* R y₁; owczarznya, Chlyew *caula i. ovile {stabulum}* R f₅v. Zob. **KOZIARNIA, OBORA, STAJNIA.**

OWCZY owczy kozuch *melota ... dr vestis aspera de pilis camelorum, qua monachi utebantur ad carnem* S 88v; owczy cozuch ostrzy *melota* R t₃v (ml).

OWĘDY ‘tą drogą, tędy?’ *hac tąd, illac* onądi, *istac* ovądy R X₆ (mp).

OWIECZKA ovyeczka *ovilla i. parva ovis* R y₁. Zob. **OWCA.**

[OWIES] zob. OWSIANY.

OWOC pozitek, owoc *fructus percipiendi dicuntur qui immaturi sunt, quos verus dominus possidet* R n₃; wselky tvar dy ovocz *nux dr omne pomum, quod duro operimento tegitur* S 99; wshelky tvar dy ovocz *nux* R x_{3v} (mg); pozdny ovocz *oporum dr fructus autumnalis* S 103; *oppora, opporum i. fructus autumnalis i.* pozdny ovocz R x₇ (mg); rany ovocz *precocia poma* S 121 (av. *precoquus i. ante alios maturus*) (por. Mu28, s. 108); rany ovocz, doyrzaly *precocia* R B_{1v}; doyrzaly, rany ovocz *precoquantur fructus arboris, quando cito maturantur* R S₂ (md); Skoroyrzany ovocz *precox* S 121 i R B_{1v} (md); pyrwszy ovocz *preputia* R B_{2v} (mg; av. *preputium ... preputia dicuntur primi fructus {cibaris}* (bibl.)); ovocz *zbyeranye vindemia dr uvarum collectio* (bibl.) R L₁; ovocz *zbyeracz vindemio,-are i. ... uvas a vinea auferre* R X₁.
Zob. **DOSTAŁY**.

OWOCNICA ‘piwnica, miejsce na owoce’ Owoczny sklep, Owocznycza *oporoteca, locus, ubi fructus autumnales servantur* S 103; *oporoteca* owocznycza, owoczny sclyep, *ubi fructus servantur* R x₇ (mg) (por. Mym28, k. 30v).
Zob. **PIWNICA**.

OWOCNY ‘owocowy’ owoczny rynek <forum> *oporimum* (!) (Erz: „*oporinum*”) S 60; owoczny rynek *forum oporimum* (!) R n_{1v} (md) (por. Mu28, s. 29: *Forum oporimum* (!), Ops marckt, Owocy (!) rynek); Owoczny sklep, Owocznycza *oporoteca, locus, ubi fructus autumnales servantur* S 103; *oporoteca* owocznycza, owoczny sclyep, *ubi fructus servantur* R x₇ (mg) (por. Mu28, s. 134: *Oporotheca ...*, Owocna pywnicá); owoczny, plodny, Szepyony Sad *pomiferus ortus* R A₅ (md). Zob. **JABŁECZNY, KAPUSTNY, PIWNICA, TARG**.

OWOŹCI ‘otóż to, bez wątpienia, tak właśnie’ *ovosshezy prorsus i. penitus, omnino, proculdubio {vere}, profecto* R Y₂ (por. Lactifer: *Prorsus ...* Prostie, owsem, bez pochyby). Zob. **OTO**.

OWSIANY gruczka owsyana *avenata* R d_{3v} (mp; av. *avena*); *gruellus, gruellum* gruczka owsyana *aut ordei* R o_{1v} (md). Zob. **GRUCA, JĘCZMIENNY**.

OWSZEKI ‘z grubsza, generalnie, w istocie’ *capitulatim, adv. i. distincte, per capitula vel i. per singula capita* owshemy R X_{3v} (mg). Zob. **OWOŹCI**.

OWSZEM y owshem *quinimo* S 248 i R Y₃; *penitus, adv. intentivum i. omnino, ex toto* owshem {*penitus, adv. locale, i. valde, interne, prorsus, intrinsecus, valde longe*} R Y_{1v}; *nyeowshem non penitus* R Y_{1v} (ml; av. *peni-*

tus); y owshem *potissimum* R B₁ (mg); *utique ... similiter intelligendum est de itaque* {tak yest, y owshem *certe, vere*} R Y_{5v}; *eciam i. amen* othosz, owshzem, *vere* (bibl.) R X₅ (ml). Zob. **OTO, OWOŹCI**.

OZDNICA ‘słodownia’ osdnycza *aridarium* S 13v; myelczvch, ozdnycza *aridarium* R c₇ (md; av. *aridus i. siccus*); myelczuch, osdnycza *braseatorium* S 20; Myelczvch, ozdnycza, Słodownya *braseatorium* R e_{3v} (mg). Zob. **BROWAR**.

OZIMINA ‘zboże, plony’ ozymyna *annona* S 10v; yarzyna, ozymyna, zytho *annona* R c_{1v}; yarzyna, ozymyna, zytho, zywnosc *annona i. proventus frugum unius anni, alimentum, vide Calepi* R c_{1v} (md).

OŹLOMEK ‘kawalek, kęs’ *ambesus, ambestus* oszlomek, oblomek *i. corrosus, comestus* ogryzyony S 8.

OZNACZENIE gram. Oznaczenye, Obiczay *modus* RN (wykl. przednia); oznaczenye, obiczay *modus ... etiam est accidens verbi* {vide *Calepi*} R t₈. Zob. **NAZNACZENIE**.

OZNAJMIĆ oslovicz, oznaymycz, obyavicz, vyyasnycz, rospovyedyecz, vislovicz *declaro,-are* R N_{5v} (md).

[**OZOR**] zob. **PODOZORZE**.

OŹADZIC ‘oszpecić’ ozadzicz, oshpacicz *deturpo,-are* R O₂ (md).

OŹADZONY ‘oszpecony’ *deformis i. turpis* ozadzony, *quasi deorsum a forma, sc. pulcra ...*, *deformis, cui deest forma et spectat ad corpus, turpe autem ad crimen vel ad animum refertur* {oshpaczony, *vel destructus* plyvgavy} R i₆. Zob. **BRZYDKI, MIRZIONY, SZARADNY, ŹADNY**.

OŹAŁOWAĆ praw. ‘oskarżyć’ *alloquor,-i* vmovicz, ozalovac, yącz syą, *ut eciam dr allocutus est equum yął syą konya* R b₅ (md; av. *allocucio*); ozalovac, vmovicz, yącz syą *alloquor,-i secundum iuristas, ut allocutus est equum yął syą konya* R M₃ (mp; av. *alloquor,-i*) (por. *Cervus*). Zob. **SKARŹYĆ, ŹAŁOBA, ŹAŁOWAĆ**.

OŹAŁOWANIE praw. ‘oskarżenie’ ozalovanye *allocucio secundum iuristas* R b₅ (md). Zob. **SKARGA, SPRAWA, WSPORA, ŹAŁOBA**.

OŹARŁY ‘żarłok, pijak; pozbawiony rozumu, szalony’ ozarly *cerritus i. furiosus, insanus a nimia potacione vel comestione, de qua si quis plus recipit, quam natura requirit, insanus efficitur* S 26v; ozarly *cerritus* R g₁; opyly, ozarli *crapulatus a vino* (bibl.; sv. *crapula*) R h_{6v}. Zob. **OBŹARŁY, PIJAK, POŁOK, ŹARŁOK**.

OŹEG ‘ożóg, pogrzebacz’ *batillum, thuribulum, pala* (Erz i SP XVI w.: „pula”) *ozeg vel instrumentum, quo colliguntur carbones* pogrzebacz S 18

(por. Sherolcz, pogrzebacz *batillum i. thuribulum, pala, instrumentum, quo colliguntur carbones* R d₇); *ozeg ustile* S 173v. Zob. **GRZEBŁO, KRUKWA, POCIASK, POGRZEBACZ, PRZYGRZEBADŁO, ŻEGADŁO.**

OŻYĆ *redivivus* *ozyl, post casum reparatus, renovatus* R C₅v (md). Zob. **ODMŁADZAĆ SIĘ.**

OŻYWIAĆ *ozyvyacz vegeto,-are i. vivificare, sustentare, tegere, aliquam vim et valitudinem conferre* R V₆. Zob. **POSILIĆ, ŻYWIĆ.**

OŻYWIAJĄCY 'pokrzepiający' *vegetatus, recreatus, fortificatus, sustentatus, agilis, vigilans, vegetabilis* *ozyvyający* S 166.

OŻYWIENIE *ozyvyenyte vegetacio, ad sanitatem conservacio* R K₃ (mp).

OŻYWIONY *vegetus i. fortis, adultus, vividus {vivus}, validus* *ozyvyony, firmus {validus corpore possylyony}* R K₃.

OŻŻEC 'przypalić' *przysmrodzicz, ozzecz, przipalicz aduro,-ere* R M₂v (md). Zob. **POŻEŻCA, POŻŻEC, ŻEGADŁO.**

OŻŻONY 'przypalony' *ozzony, przipalony, przismrodzony adustus* R b₁v (ml). Zob. **ŻEGADŁO.**

P

*****

PACHA anat. pacha, podpazek *ascella dr locus sub brachiis* S 15v.

PACHOLIK pacholyk *verna, famulus, pulcer serviens* R K₅.

PACHOLEK *cliens dr serviens vel famulus quicumque* sluga, sluzebny *vel nobilis servus ... cliens a colendo patronum dictus i. amicus domesticus* {Sczythny panosha, Sluzebnyk, slachetny pacholek *vel amicus domesticus, qui sub tutela est alterius*} R g₆. Zob. **ROBIENIEC**.

PACIERZE 'paciorki, korale, różaniec' *pacyerze baccule* S 17 i R d₅v (ml); Coralyeve *pacyerze sacre coralii* S 134v; Coralyeve *pacyerze sacra (!) coralii* R D₅ (mp); Coraleve *pacyerze sacre coralii i. bacule* R h₅ (md) (por. Mu28, s. 121: *Sacrae coralii, bacculae sunt, quibus in numerandis praecibus utimur, ...*, Koralowye paCyerze); przegrodki *wpacyerzach internodium i. spacium inter nodos* R q₂.

PACIOREK 'paciorek w różańcu' przegradzacz *pacyorky internodare spacium* R Q₂ (mp).

PACZYNA 'wiosło' *amplustre*, *paczyna in navi* S 8v; *paczyna amplustre navis* R b₇v (ml); Rvdel, *paczyna aplustre, gubernaculum navis* R c₄; *vyoslo*, *paczyna casteria* R f₄ (mp); *vyoszlo*, *paczyna remus i. palma navium, qua mare pellitur seu aqua* S 130v; *vyoslo*, *paczyna remus* R C₆v.

PADAĆ *gutto,-are {stillare} i. guttatim cadere vel guttatim fundere, vel guttis perfundere et dr a gutta. Inde guttamen* *croplye* *padacz* R P₄v; *rossa pada rorat* S 233v; *rossa pada rorat* R T₂v (ml) (por. Mu28, s. 17 i Mym28, k. 4v); *snyek (!) pada*, *pyrshy ningit* R R₁ (mp). Zob. **KROPIĆ**, **PIRSZEĆ**, **PRZYPAŚĆ**, **SPAŚĆ**, **UPAŚĆ**.

PADALEC zool. *padalyecz seps, indecli., vel seps,-is (!), quidam parvus serpens, corpus et ossa consumens, si quem mordet* S 142; *padalyecz seps, indecli., vel seps,-is, quidam exiguus serpens, qui non solum corpus verum etiam ossa veneno consumit* R F₃; *salpiga, quidam serpens, qui habitat in depressis locis ..., hec eadem dr et cecula, quia parva est et oculos non habet {cecula padalecz seps, vel solifuga est genus formicarum venenatarum}* R D₆v. Zob. **JASZCZORKA**, **WAŻ**, **ŻMIJA**.

PADOŁ 'dół, dolina' *studnya puteus, de quo aqua hauritur* *czyrpayą* *vel padol* S 127v; *val, padol vallis ..., padoly convalles depressa loca inter mon-*

tes Dol solny, studnye solne *vallis salinarum, quia ibi erant putei salis* (sv. *vallis*) R K₂. Zob. **JAMA, PRZEKOPA, PRZEPAŚĆ, STOK.**

PADOŁEK 'głębina wodna; mały dół, dolinka' *gurges aquarum* struga, *locus altus et profundus in flumine, quasi guttur fluminis* Struga, wyr, *vel dr* padolek S 66v; struga, padolek *gurges proprie est locus altus et profundus in flumine* {wyr *vorago, fossa, baratrum, lacus*} R o₂; padolek *valliculus* R K₂v (mg). Zob. **DOŁEK, FOSA, PRZEKOP, PRZYKOPA.**

PADOW 'Padwa, miasto włoskie' *Patavium, Padua* padow, *padva civitas* S 108v (por. Mu28, s. 35: *Padua*, Pádwa, Padow, *Patavium idem* – BB uznał niemiecki wyraz „Padow” z Mu28 za odpowiednik polski, bowiem w tym hasle Mu28 kolejność odpowiedników jest odwrotna niż zwykle, co mogło wprowadzić Bartłomieja w błąd; por. też Mym28, k. 32v: *Padwa, Padaw, Padwa*). Zob. **PADWA.**

PADUCH 'łotr, złoczyńca' paduch *sortalites* (Erz: „! – *scordalites?*”) S 146v (av. *sors, sorticula*); paduch *sortalites* R G₃ (mg; av. *sors, sortes i. ordo, causa alicuius rei facte*); paduch *latrunculus i. parvus latro* R r₃; padu-shi *latrunculi* (bibl.) R r₃ (mp; av. *latrunculus*). Zob. **MORDERZ, RAJTAR, ROZBOJNIK.**

PADWA 'miasto włoskie' *Patavium, Padua* padow, *padva civitas* S 108v (por. Mu28, s. 35). Zob. **PADOW.**

PAGOREK pagorek *colliculus* S 30v; pagorek *colliculus i. parvus collis* (sv. *collis*) R g₇v; pagorek *tumulus i. mons brevis vel i. sepulcrum aut terra congesta super sepulcrum ..., quasi tumens tellus* S 163v; gorka, pagorek *tumulus, mons brevis* R K₁; pagorek *clivus i. collis* R g₆v; pagorek, groblya *agger est cumulus terre sursum elevate* R b₂v. Zob. **GORA, GROMADA, KOPIEC.**

PAJĄCZEK zool. mały pajączek *phalangium est genus parvi aranei* S 113 (por. Mu28, s. 100); Mały pajączek *phalangeum, genus parvi aranei* R z₆v (md).

PAJĄK zool. pająk *araneus, aranea* S 12v; wodny cyelwch, payąk *tapula, tipula, vermis seu aranea aquatica sex pedum, super aquas ambulans* R H₅v (ml). Zob. **CIELUCH.**

PAKRUPKI 'chleby z otrąb lub otręby, krupy?' *pitiases, pitirii i. panes furfurei* pacrupky R A₂v (md; av. *pitiasis, urine fervor vel pitiases sunt furfures, qui fiunt in urina*). Zob. **KRUPY, ŁUSKA, OTRĘBY.**

PAL 'draż, kól' *stipes i. ticio, truncus ligni, qui sustinet aliquid vel colum-na, lignum i. palus* pal, *stips idem, vel dr lignum infructuosum, stans, non fruc-*

tificus Thicz S 150v; *stipes thycz, pal, Col vel ticio, que facile incenditur vel hastile candelabri* R G₆ (mp); *pal sudes i. palus vel pertica que terre infigitur acuta {vallus idem}* R H₃; *pal palus dr sudes vel lignum, quod terre infigitur in vineis* R y₃. Zob. **DRĄG, KOŁEK, PALECZNY, PALICA.**

PALĄCY palaiący, palący *conflagrans ignis* R h₃ (mp). Zob. **PALENIE, PALIĆ, POŻEŻCA, PRZYPALONY.**

PALEC anat. Srzedny palyecz *digittus famosus dr impudicus, verpus idem* S 42v; srzedny palecz *digittus famosus, impudicus, verpus* R i₈v (ml; av. *digitus*) (por. Mu28, s. 59); vszny palecz *auricularis* S 17 (por. łac. hasło w R d₄: *auricularis ... dr minimus digitus, quia eo aurem purgamus* – bez odpowiednika pol.); nozny palecz *pedica maior* S 110; nozny vyelgi palecz *pedica maior* R z₂v (md); *pedice i. palcze v nogy* S 110; palcze v nog *pedice* R z₂v (md); czlonky v palczow *condilus ... iunctura articulorum* S 33v; czlonky v palczow *condilus i. nodus, et precipue qui apparet in articulis digitorum pugno clauso, quo solemus quandoque capita puerorum percutere ludendo et maximum inferre lesionem* R h₃. Zob. **NAPARSTEK, PIERŚCIENNY, PIĘCIPIRŚCIEC, PIĘŚĆ.**

PALECZNY ‘palczasty?’, zrobiony z pali?; tu – o kole z prętami, ornamente w świątyni jerozolimskiej’ *plecta eciam dr coronula okragy vel circuli quidam 3 Reg. 7* Colo palczne (bibl.) R A₃v (mg) (por. Słstp, sv. Oklęk). Zob. **KOŁO, PAL, PALEC, PALICA.**

PALENIE – 1) palyenye vodek *distillacio i. humoris extractio ex herbis* R G₅v (md; av. *stillia*); – 2) cyrpyecz palyenye *uro,-ere ... servus habet precium loris, non ureris animo* R X₂; Czyrpyecz palyenye *uror,-i* R L₅ (mg; av. *uredo*). Zob. **PALĄCY, PALIĆ, PRZEPALENIE, SPALENIE.**

PALICA ‘kij, pałka’ *fustigo,-are i. verberare quasi fuste paliczą agere* R P₃. Zob. **DRĄG, KOŁ, PAL.**

PALIĆ – 1) palicz, zapalicz, zakadzicz, prazicz *adoleo,-ere i. cremare, comburere, incendere* R M₂v; pozesscza, Czo paly *incendiarius est qui ob inimicitiam aut propter gratiam edes, arbores sive segetes incendit* R p₅; – 2) *distillo,-are* vodky palicz *ex herbis vel per artem et per sacculum ex herbis succum extrahere* R O₃v (mg). Zob. **OŻŻEC, PALĄCY, PALENIE, POŻŻEC, PRZEPALIĆ, PRZYPALIĆ, ROZPALIĆ, SPALIĆ.**

PALMATKA ‘pręt, różga’ *ferula, quoddam genus herbe, et palmatorium inde factum dr ferula {pranth, palmathka virga, baculus}* R m₅v. Zob. **BICZ.**

PAŁAC palacz, lyethnyk *palatium, ampla domus* R y₂. Zob. **DWOR, DWORZEC, LETNICA, SIENĆ.**

PAŁAJĄCY – 1) ‘pałacy – o ogniu, także w znaczeniu przenośnym’ pałaiący, pałaczy *conflagrans ignis* R h₃ (mp); pałayący ogyen *flagro,-are i. estuare, fervere, ardere* R P₁ (por. łac. hasło z S 221: *flagro,-are ... ardere desiderio* – bez odpowiednika pol.); – 2) ‘tu – o wężu’ pałaiący vąszh *prester* S 122v; vąssh pałaiący *prester i. dipsas, serpens flammeus venenatus* R B₃ (md) (por. Mu28, s. 95).

PAMIĄTKA *monimen et monumentum per quod ad aliquid monemur* pamyąthka, vpomynek R t₈v.

PAMIĘĆ pamyąncz *vel* Mysl *mens* S 89; vmysl *vel* pamyącz *mens* {*mens, ingenium*} R t₄; pamyąncz *historia* R o₆v; *anathema ... dr et civitas devotata ad mortem, ut Josue VII patet de Hiericho* vyczna pamyącz {*vide Mamotrectum Judith XVI* vyczna pamyąncz} R b₈. Zob. **KLĄTWA, ODŁĄCZENIE, POTĘPIENIE, PRZEKŁĘCIE, WSPAMIĘTANIE.**

PAMIĘTAĆ *a memoria dr cuius est officium suggerere principi res ob-eundas et agendas* czo pamyątha RN (wykl. przednia). Zob. **WSPAMIĘTAĆ.**

PAMIĘTNE praw. zob. **PAMIĘTNY.**

PAMIĘTNY – 1) ‘godny pamięci; pomagający zapamiętać’ pamyąthny vczynek *memoratum factum* R t₃v (mg); pamyąnthne *memoriale, dignum memoria, memorabile idem* R t₃v (mg); Pamyąthne pyssmo, Cronyky *admoniciones de preteritis, i. scripture, quibus fit admonicio i. recordacio* R b₁ (md); pamyąthne ksyągi *commentarium i. armarium, ubi reponuntur commenta* (sv. *commentarius*) R h₁v; Pamyąthne ksyągy, Cronyky *compendita lingua i. ligata, domata ne iuncturam loquatur* R h₁v (ml; av. *commentum est expositio* {*in memoriam dedicatum*} *verborum iuncturam non considerans sed sensum*); *annales libri, in quibus scribebantur facta Rhomanorum totius anni, similiter a digniori parte dicti sunt fasti* {pamyąthne ksyągy *gestorum*} (sv. *fastus*) R m₃v; – 2) praw. ‘opłata dla sądu; zadatek’ pamyąthne *denarius sancti Iohannis* R i₆v (md) (por. Cervus); zadavek, zadathek, zaclad, pamyąnthne, vpomynek *arra est illud, quod datur in certitudinem, ut contractus firmus habeatur* R c₈; zadavacz pamyąnthne *arro,-are, subarrare* R M₄v (mg). Zob. **KOMENT.**

PAN vyełgi pan *Adonai, nomen Dei Hebreum et interpretatur Dominus* {*magnus*} (bibl.) R b₁; mlody pan *domicellus, dominellus dicuntur pulcri iuvenes magnatum seu liberorum sive sint servientes sive non* S 44v; panyąthko, panyczek, mlody pan *domicellus et dominellus* R k₃; pan dzyedziczny *dominus fundi* R k₃ (mp); nyerozdzyelny pan *monarcha i. princeps unius civitatis* {*vel regni*} *vel singularis princeps* {*unus omnium princeps*} R t₈v; pan pod-

stolye *prepositus mense* R B₂v (ml); pan podczasshy *a caliculis i. pincerna calicum* RN (wykl. przednia); gymyenyem mego pana *nomine mei principalis* R x₂ (mg) i R R₁v (mg; av. *nomino,-are*) (por. Cervus); sludzy czo pana pro-vadzã do domv *adversitores* R b₁v (mg); Stoleczny panovye *optimates i. opti-mi et maiores et honorabiliores in populo vel digniores vel electi milites* (sv. *optimas*) S 103. Zob. PANI, PANOSZA, PAŃSKI.

PANCERZ ‘zbroja’ *hamata tunica panczerz i. lorica* (bibl.) R o₂v (ml). Zob. PLACH, ZBROJA.

PANCERZNIK ‘wytwórca panczerzy, płatnerz’ *panczerznyk lorifex* S 84 i R s₂ (mp).

[PANDROW] zob. PANROW ‘pędrak’.

PANEW ‘naczynie kuchenne’ *patina panew i. sartago, scutella. Inde dr patella, patinula* krzynow S 108v; panew, Crzynow *patina, sartago vel scu-tella* R y₆v; cocyel, panew *cacabus* (bibl.) R e₄v; panewka, Rynka y Brvth-wanna *vel panew pywna sartago i. frixorium, Levi. 2, vel patella, in qua caro aut pinguedo vel aliud frigitur* (bibl.) S 137; panew *vel Brvthwanna sartago {frixorium}* (bibl.) R E₂v. Zob. PANWICA.

PANEWKA ‘naczynie kuchenne’ rynka, tregyel, panewka *vel Brvthwanna frixorium vel frictorium i. patella, sartago, in qua aliquid frigitur aut coquitur* (bibl.) S 61; panewka *patella dr vas condendis obsoniis aptum i. parva sarta-go* panewka S 108v; *patenula ... i. parva patena {patella panewka}* R y₆v; panewka, Rynka y Brvthwanna *vel panew pywna sartago i. frixorium, Levi. 2, vel patella, in qua caro aut pinguedo vel aliud frigitur* (bibl.) S 137; panewka *patinula ..., parva patina i. patella* R y₆v; panewka *caldaria est vas quoddam, quasi calidaria* R e₅v. Zob. PANWICA.

PANI pany mloda *domicella* S 44v; panyenka, mloda pany *domicella et dominella* (sv. *domicellus*) R k₃; pany gospodyny *hospita* R p₂; pany grabyna *comitissa* R h₁ (mp; av. *comitatus*); *consularis, qui dat consilia, vel uxor con-sulis* pany raczka R h₄ (mp; av. *consul*). Zob. NIEWIASTA, PAN.

PANIĄTKO panyałhko, panyczek, mlody pan *domicellus et dominellus* R k₃.

PANIC (lub PANICZ) – 1) ‘niewinny młodzieniec’ *panycz virgineus, vir-ginalis* S 171; panycz, panna *virgo* (bibl.) S 171; panna, panycz *virgo* (bibl.) R L₂; *celebs i. celestem vitam ducens, sc. virgo vel castus sine sollicitudine seculari vel vir castus sine uxore {panycz celestis vite}* R f₆v; *commune genus* popspolity, y maśsky, y nyevyesci *ut hic aut hec homo, virgo, latro* panna, pa-nycz R n₇ (md; av. *genus*); – 2) ‘zalotnik; narzeczony’ *dzyevoslamb, panycz*

proculus dr petitor mulierum, i. qui petit donis coniugem alicui S 124; Milosnyk, Panycz, navozenya, dzyewosłamb *proculus* R B₅ (por. Mym41, k. 40: *Proculus*, bułer, Pánic; por. teź Mu28, s. 169: *Proculus*, Eyn bułer, Dzyewosław).

PANICZEK panyathko, panyczek, mlody pan *domicellus et dominellus* R k₃.

PANIENKA panyenka, mloda pany *domicella et dominella* (sv. *domicellus*) R k₃. Zob. **PANNA**.

PANIENSKI – 1) panyensky pyeszek *canis Meliteus* ('maltański, z Malty') S 22; panyensky pyessek *canis Meliteus* R f₁ (mg) (por. Mu28, s. 40 i Mym28, k. 26); panyensky pyeszek *Meliteus canis* S 88v; panyensky pyessek *Meliteus* R t_{3v} (ml); *andromoda vel andromodes est vestis facta ex pellibus nobilebus et dr ab andros Grece, quod est vir Latine, quia talis vestis pertinet proprie ad viros nobiles, licet etiam mulieres portent* kosshky panyenskye R b_{8v}; – 2) anat. 'żyła odpiszczelowa' glyoznya, panyenska zyła *saphena vena* R L_{6v} (md) (por. Geb, Praha 1985, s. 45: ... panenská žíla ..., žíla růžová (v léčitelství spojovaná s tříslý, pod bříškem ap., *Vena saphena*)). Zob. **DENNY, DZIEWCZY, GŁOŹNI, KOŹKI, ODDYSZNY, STACIWNY, ŚLICZNY, WĄTROBNY**.

PANNA panycz, panna *virgo* (bibl.) S 171; panna, panycz *virgo* (bibl.) R L₂; panna *puella* (sv. *puer*) R B_{8v}; *commune genus* pospolity, y maśsky, y nyevyesci *ut hic aut hec homo, virgo, latro* panna, panycz R n₇ (md; av. *genus*); panna kszyeny *maxima sacerdos* S 134v (av. *sacerdos*); panna ksyeny *sacerdos maxima* R D₅ (mg); svyąnta panna *diva virgo* S 44; swyąnta panna *diva virgo* R k_{2v} (mh; av. *divus*) (por. Mu28, s. 2); wyr, Morska panna *Scylla ... proprium nomen puelle ... Unde Scylla sepe dr ... monstrum vel locus periculosus maris, in quo est illud monstrum* R E_{4v}; przebytek, Stolyecz Panny Mariey *hierarchia Marie* R o₅ (mg). Zob. **DZIEWECZKA**.

PANOSZA – 1) 'wielki pan, wielmoża, książę' panosza *satrapa i. princeps, Iudic. 3, satrape i. sapientes iudices, reges, potentes, perfecti Persarum, 1 Reg. XXIX: Satrapis non places* (bibl.) S 137; starostovye, panoshy *satrape dicuntur sapientes iudices vel reges vel duces et perfecti Persarum* (bibl.) R E₃; – 2) 'szlachcic niższego rodu; sluga' Robyenyecz, panoszha *assecla, assecula i. humilis persona alteri subiecta vel domesticus, familiaris, servus* S 15; panossha, Robyenyecz *assecula vel assecla per sincopam* R d₂; *cliens eciam i. Sczythny panoszha* S 29; *cliens dr serviens vel famulus quicumque sluga, sluzebny vel nobilis servus ... cliens a colendo patronum dictus i. amicus domesticus* {Sczythny panossha, Sluzebnyk, slachetny pacholek *vel amicus domesticus, qui sub tutela est alterius*} R g₆. Zob. **PAN, WOJT**.

PANOWANIE panovanye *principatus i. dominatio* R B₄. Zob. **PAŃSTWO**.

PANROW zool. (Erz: 'pędrak'; SP XVI w. brak) panrow *mirgulus, vermis* S 91 i R t₇ (mg).

PANTOFLA 'but, pantofel' patynka, panthoflya *pantophila* S 106v; *panthofila* panthofla *pedum* patynka R y₃v (md) (por. Mu28, s. 155: *Pantophila*, eyn pantoffel, Pátynká y pántoflá); panthoflya *pentofila, pantofila* S 110v. Zob. **BOT, CZOŁNEK, KURDWAN, KURP, KURPIEL, PILŚNIANKI, SANDAŁ, SKORZNIA, TREPKA, TRZEWIK**.

PANUJĄCY panvyączy *dominator* S 44v i R k₃ (md); zarazone powyetrze wshądy panviącze *epidimia, superveniens pestilencia* R l₂ (mg). Zob. **BĘDĄCY**.

PANWICA 'naczynie kuchenne' myedzyany garnecz, panvicza, Rynka, Tregyel *lebes {tripes}* (bibl.) R r₃v. Zob. **PANEW, PANEWKA**.

PAŃSKI skazanye panskye, dokonczyenye, Skazanye prava *decisio i. litis determinacio dominorum* R i₅v (mg) (por. Cervus: *Decisio* skazanie vel dokonczenie); pyssarz lystow panskich *a manibus* RN (wykl. przednia; av. *a manu, a manibus dicuntur scribe principum, qui literas eorum scribunt* – bez odpowiednika pol.). Zob. **PAN**.

PAŃSTWO – 1) 'siła, władza, prawo, panowanie, monarchia' panstvo *hierarchia Trinitatis* S 68v; panstvo *hierarchia Sancte Trinitatis* R o₅ (mg); mocz, panstvo *dicio i. potestas, conditio, imperium* R i₈; Nyerozdzyelne panstvo *monarchialis dominacio* R t₈v (ml; av. *monarcha*); mocz panstwa *potestas iurisdicionis* S 77v (av. *iurisdicio*); wpanstvo wvyązanye *dominium translatum, vide verba iuris* R k₃ (mp); – 2) 'jeden z chórów anielskich' *Dominaciones* panstwa *armonisant* pishczą słodko RN (wykl. tylna). Zob. **GORAJĄCY, KSIĘSTWO, MOCARSTWA, PANOWANIE, ROZDZIAŁ, RZYSZA, ZGROMADZENIE**.

[**PAPIER, PAPIERNIK, PAPIEROWY**] zob. **PAPIR, PAPIRNIK, PAPIROWY**.

PAPIESKI lysth papyessky *diplonia* (Erz: „diploma”) *i. bulla papalis* S 42v; *scriptura, bulla papalis* Lyst papyessky vel *i. epistola ad aliquem missa* R k₁ (mp; av. *diplonia*).

PAPINEK 'papka, pokarm dla dzieci' papynek *pappa* S 107; papynek *pappa i. cibus puerorum* R y₄ (mg); papynek *dapula* R i₄v (mg). Zob. **KARMIA**.

PAPIR 'papier' papyr *bibula papyrus dicta* R d₈v; Morsky list vel papyr, Carta (? – może wyraz łac.) *papyrus, quedam herba vel genus iunci ... Dr*

etiam hec papyrus charta bombicinata R y₄; Cramarsky papir Myaşszhi *emporica carta dr in qua merces involvuntur cum sit in scripturis minus idonea, emoretica i. carta, qua mercatores utuntur ad merces obtegendas* S 48; cramarisky papir myaşshy, obvyacz zyelye abo corzenye *emporca carta* R k₈v (ml; av. *emptorium ... , emporica charta dr quoddam genus charte, quia in ea merces involvuntur cum sit in scripturis minus idonea {mercatum idem}*) (por. Mu28, s. 190: *Charta emoretica ...*, Krámárski pápier myaşsy); *cartaceum involucrum i. cucullus* Trąmbka spapiru, *qua utuntur mercatores olivo luentes seu reponentes in ea radices* S 24v; *cartaceum involucrum mercatorum* Trąmbka spapyrv, *cucullus idem* R f₄ (md) (por. Mu28, s. 190); Okrawky od papirv *recisamentum carte* S 129v. Zob. **KARTA**.

PAPIRNIK ‘wytwórca papieru’ papirnyk *cartarius, qui facit cartas papi-ri* S 23; papirnyk *cartarius* S 23v; papymyk *cartarius* R f₃v (md).

PAPIROWY ‘papierowy’ *recisamentum carte* ocrawky papirove *vel parvum frustum ex aliquo recisum* R C₅v (md).

PAPROĆ bot. *paproc filix, quedam herba de cuius cinere fiunt vitra* R m₇.

PAPRZYCA ‘żelazny pręt przy kamieniu młyńskim’ *triliagellus* paprzicza *in molendino* S 163; *paprzicza triliagellus, ferrum in molendino necessarium* R J₇v (md).

PAPUGA zool. *papuga vel Spak psitacus* S 125v; *psitacus, quedam avis, que in Indie littoribus gignitur, colore viridi ... , grandi lingua et ceteribus avibus latiore, unde et articulata verba exprimit {i. papuga}* R B₇v; *papuga psitacus, papiagabio, papagallus, sitacs (?)* RN IVv. Zob. **PTAK**.

PARA 1. ‘opar, mgła; dym; oddech’ *vapor i. para, calor, fumus* S 165v; *para, puch, kurzeva (!)* od *dymv vapor* R K₂v; *para spiramen* R G₄ (mp); *di-chacz, parą puszczacz halo,-are i. spirare, halitum mittere* R P₄v. Zob. **DECH, DUCH, DYCHANIE, DYM, ODDECH**.

PARA 2. ‘dwie jednakowe lub podobne sztuki czegoś’ *par {i. numerus duorum, equalis i. para}* R y₄; *para nogavicz duo paria caligarum (sv. par)* R y₄. Zob. **DWA, DWOISTY, OBA, OBADWA**.

[**PARAĆ**] zob. **ROZPARAĆ**.

PARCHY ‘choroba skóry, krosty’ *Scrob, Crosty, parchy scabies* R E₃v. Zob. **BOLAĆZKA, FRANCOZA, KROSTKA, OTOK, PARSZEJEĆ, PARSZYWOŚĆ, WRZOD**.

PARD zool. ‘lampart, pantera’ *pard pardus, fera maculosa* S 107v; *pard pardus* RN V (por. Mu28, s. 42). Zob. **LEOPARD, RYŚ**.

PARGAMENNIK ‘wytwórca pergaminu’ pargamennyk *membranarius* S 88v (por. pargamennyk R t₃v (ml)). Zob. **PERGAMENNIK**.

PARKAN ‘plot, ogrodzenie; zagroda; palisada, część murów obronnych’ parkan *maceries* S 85 i R s₄ (mg); parkan *pomerium eciam dr locus muro proximus vel post murum positus, quasi postmenium vel postmurium* S 119 (av. *pomarium*); *pomerium ... locus proximus muro, quasi postmenium vel postmurium* {parkan za mvrem *vel postmurium*} R A₅; zagroda, przegroda *septum dr locus circumclusus vel stabulum pecudum* {*clausura claustri* parkan *ovium, bovim, caprorum*} R F₃v; parkany, plothy *septa* R F₃v (mh; av. *septum*). Zob. **MUR**.

PAROBEK ‘młody mężczyzna; sługa, pacholek’ mąszczynskyey plczy parobek *vel* chlopyecz, samyecz *masculus* S 87v; chlopyecz, Mąsskyey plczy, Samyecz, Parobek *masculus i. masculini sexus* R t₁ (md); myesczky parobek *balivus est officialis domini temporalis* S 17v; myesczsky sluga, parobek *balivus est officialis domini temporalis* R d₆. Zob. **BUTEL, CEKLARZ, OTROK, PACHOLEK**.

PARSZEJEĆ ‘stawać się parszywym’ parsheyecz *scabo,-ere i. gratare* {*asperitatem cutis contrahere seu scabiem cum pruritu*} R T₄. Zob. **PARCHY**.

PARSZYWOŚĆ ‘choroba skóry, krosty’ parszhivoscz *scabies i. lepra* S 137v. Zob. **KROSTA, PARCHY, PRYSZCZ**.

PARSZYWY ‘pełen wrzodów, krost’ parszyvy, Crostavy *scabiosus* S 137v; *scaber et scabiosus et scabidus in eodem sensu i. asper, vitiosus* {*quando cuttis contrahitur et fit rugosa*} {parshyvy *vel vetustus, rubiginosus*} R E₃v. Zob. **PARCHY**.

PAS – 1) ‘część ubioru’ Szhiroky (Erz bł.: „szheroky”) pasz *cinctus, lata cinctura, qua cingimur* S 28; Shyroki pass *cinctus i. lata cinctura vel zona* R g₃v; *cingulum* {*cingulus idem pass*} R g₄; pass abo vyenyecz drogym oszadzony kamyenyem *strophium, cingulum, zona aurea cum gemmis* S 151v (por. Mu28, s. 156); przącnczka v *passa sibia* R F₅v (ml); – 2) anat. pyrszi od szyye asz do pasza *thorax* (bibl.) S 158v; pyrsy od sshyye do *passa thorax i. pectus vel pars illa corporis anterior, que est a collo usque ad stomachum* (bibl.) R J₃. Zob. **OPASANIE, PASANY, PASOWANY, PAŚNIK, PODPIRSINY, POPIERSINY, POPRĄG**.

[**PASAC**] ‘opasywać’ zob. **ODPASAC, OPASAC, PASANY, PRZEPASAC**.

[**PASAC**] ‘paść zwierzęta’ zob. **PAŚĆ 2., WYPAŚĆ**.

PASANY ‘pasowany – o rycerzu’ *passany sternon dr miles ad militiam cinctus* R G₅v. Zob. **ODPASANY, PASOWANY**.

PASICZKA ‘pasieczka, zagroda dla zwierząt’ *vivarium i. piscina* Rybnyk *vel* Sadzawka *vel* pasyczka *zwyerżacza, teritrophion idem* S 171v (por. Mu28, s. 134). Zob. **PASIEKA**.

PASIECZKA ‘zagroda dla zwierząt’ *paszyeczka zwyerżacza teritrophion, vivarium idem, thesbites* S 158v. Zob. **PASIEKA**.

PASIEKA ‘polana w lesie – miejsce kultu pogańskiego lub wypasu bydła; zagroda dla zwierząt’ *passyeka sarepta dr silva iuxta urbem Sareptam* (bibl.) S 137; *Sarepta erat urbs ... et etiam silva iuxta urbem illam sarepta dicebatur* *passyeka* (bibl.) R E₂v; Cyemny gay, Lyasz, łang, *passyeka lucus* (bibl.) R s₂v; *vivarium dr indago, ubi fere incluse sunt vel dr locus, ubi pisces pascuntur et inpinguantur {vel* Sadzawka, Rybnyk, rybnyk, *passyeka zwyerżacza}* R L₃; *passyeka zwyerżacza teritotrophion vel teritrophion, ubi fere aluntur* R J₁ (md); *zapusta, zagroda, passyeka indago* R p₆ (mg).

PASIEK *passyenyne pastio* R y₆ (mp). Zob. **PASTWA, PAŚĆ 2**.

PASIRZB ‘pasierb’ *passyrbz privignus, filius est eiusdem matris sed non patris ... , uxoris mee filius ex alio viro natus* SN 252; *passyrbz privignus ... , filiastrus idem dr filius eiusdem matris sed non patris ... , est uxoris mee filius ex alio tamen viro natus* RN Iv; *passyrbz privignus est qui ex priori viro genitus est* R B₄; *passyrbzbovye privigni* (sv. *vitrica*) RN II. Zob. **OJCZYM, SYNOWIEC**.

PASIRZBICA ‘pasierbica’ *passyrbzicza privigna i. filia ex alio vel alia genita* SN 252; *previgna dr filia orbata patre vel matre, habens actu vitricum passyrbzicza vel novercam maczochą* RN Iv; *passyrbzicza filiastra i. privigna* (sv. *filiaster*) R m₇. Zob. **SYNOWICA**.

PASIRZYT ‘pasożyt, lizus, darmozjad, rozpustnik’ *scurra i. leccator, vaniloquus, proprie dr scurra, qui sequitur curiam gratia cibi {asseda, assecla, scurro idem* Laząka, *passyrbzith aut qui risum facit}* (bibl.) R E₆; *polizacz, passyrbzith parasitus ... i. ioculator vel leccator, qui scit suo gestu representare gestus et compositiones multorum* R y₅; Gamrath, *passyrbzith, Byegvn ardelio i. leccator {histrion, homo vanus, insuetus omnibus negociis, se immiscens, scurra}* R c₆v. Zob. **LIZACZ, ŁAZĘKA, PROZNOCHOD**.

PASMO ‘wiązka, może lnu lub nici, przędzy’ *fusorium eciam i. passmo* R n₄v (mg; av. *fusorium i. vas*) (por. Slstř 12, Praha 1990, s. 798: *fusarium et fusorium ... manipulus lini* – hrst lnu, pověsmo).

PASOWANY ‘mający pas rycerski’ *riczerz pasowany eques auratus* S 51v; *passowany riczerz vel yezdny zyemyanyn eques* R l₃. Zob. **PAS, PASANY**.

PASOWOŁ ‘pasterz wołów’ *bubulcus, pastor bovom* (Erz: „*publicus, pastor bovium*”) volovyecz *vel* skotopasz, *bubsequa idem* paszovol S 20v; volopasz, volovyecz *bubulcus dr custos bovom* {passovol *bubsequa*} R e₄. Zob. **PASTURZ, PASTYRZ, PAŚĆ 2**.

PASTERNAK bot. *pasternak pastinaca, quedam herba, cuius radix fit precipuus pastus hominis* R y₆.

[**PASTERZ**] zob. **PASTURZ, PASTYRZ**.

PASTEWNY ‘pasący się’ *pascualis equus, gallus, ovis* *pastewny pascales idem, pascuales oves* R y₆ (md; av. *pascua*). Zob. **PASTWA, PAŚĆ 2**.

[**PASTUCH**] zob. **PASTUSZY**.

PASTURZ ‘pasterz’ *pasturz peculiarius i. armentarius, qui custodit pecua vel ad pecua pertinens* R z₂. Zob. **GEŚIOPAS, KOZIARZ, KOZOPAS, MUŁOPAS, OWCZARZ, PASOWOŁ, PASTYRZ, PODKONIE, SKOTOPAS, WOŁOPAS, WOŁOWIEC**.

PASTURZNIA ‘szałas, domek pasterski’ *pasthushy domek, Chalupa magale ... Et sunt magalia case pastorales* *pasturznye (?)* R s₄. Zob. **PASTYRZNIA**.

PASTUSZY ‘pasterski’ *pastyrznia, pastuszy dom magale, magalia, mapalia dicuntur case pastorales viles* S 85; *pasthushy domek, Chalupa magale ... Et sunt magalia case pastorales pasturznye (?)* R s₄.

PASTWA ‘pokarm dla zwierząt; pastwisko; obora?’ *potrava, pastwa, pycza, pocarm, obrok pabulum {nutrimentum}* R y_{1v}; *pastwa, potrawa, pocarm, piczą zbyeracz pabulor,-ari i. pascere vel pabulum colligere* R R₄; *pastwa pascua* S 108v; *pascua {pascuum pastva}* R y₆ (por. Mym28, k. 6v: *Pascua, Weide, Pastwa*; por. też Mu28, s. 27); *obora, staynya abo pastwa volova butetum dr locus, ubi boves ciuntur i. vocantur, sicut est stabulum vel pascua vel forum* R e₄; *pastwy pascue* R y₆ (md). Zob. **CHLEW, PASTEWNY, PAŚĆ 2**.

PASTYRZ ‘pasterz’ *konsky pastirz vel podkonye agaso* S 6v; *skotopas, Mashthalyerz, konsky pastirz, podkonye agaso* R b_{2v}; *Cozy pastirz egonomus* R k_{6v} (mg). Zob. **PASTURZ**.

PASTYRZNIA ‘szałas, domek pasterski’ *pastyrznia, pastuszy dom magale, magalia, mapalia dicuntur case pastorales viles* S 85. Zob. **BUDA, CHAŁUPA, DOMEK, JATA, PASTURZNIA**.

PASZCZEKA ‘paszczeka, paszcza’ *paszczeka faux* S 56v; *paszczeka, wyrshnya czelusz faux* R m₄; *paszczeky fauces* S 56v.

[**PAŚĆ 1.**] ‘upaść, padać’ zob. **ODPAŚĆ, PADAĆ, PRZYPAŚĆ, SPAŚĆ, UPAŚĆ**.

PAŚĆ 2. ‘wypasać, karmić zwierzęta’ gąszy pascz *auxo,-are* R M₅v (mg); voly pascz *bubulicto,-are* R M₆ (md). Zob. **GĘSIOPAS, KOZOPAS, MUŁOPAS, PASIENIE, PASOWOŁ, PASTEWNY, PASTURZ, PASTWA, PASTYRZ, SKOTOPAS, WOŁOPAS, WYPAŚĆ.**

PAŚNIK ‘wytwórca pasów’ pasznyk *zonarius, zonas faciens* S 176; passnyk *zonarius ... , zonas faciens* (sv. *zona*) R M₁. Zob. **PAS.**

PATENA ‘talerz’ *pathena* chlebova, Talyerz *incisorium* R p₅v (ml).

[**PATHIK** – tak Erz, z uwaga: „sic! zapewne błąd zam. pątlík, pętlik, z czeskiego pentlik, *aurile*”. Zob. **PATYK, PAŃLIK**].

PATRON praw. ‘obronca, dobrodziej’ patron, obronczka, obronczyel *patronus secundum canones dr ille, qui habet ius presentandi aliquem ad beneficium ecclesiasticum, item dr advocatus, causidicus i. defensor* S 109; obronczka, dobrodzyey, podawcza, patron *patronus i. causidicus, advocatus vel defensor {in periculo}* R z₁. Zob. **PIERCA, PODAWCA, RZECZNIK.**

PATRZENIE patrzyenye *inspectacio* R K₂ (mg; av. *vacacio*); patrzyenye *spectacio i. visio* R G₃v (md); patrzyenye *spectacio i. visio* R T₇ (mh; av. *specto,-are*).

PATRZYĆ ‘patrzeć’ patrzycz *specto,-are* R T₇.

PATYK ‘chlew, zagroda dla zwierząt’ pathyk *arile* R c₇v (ml; av. *aries*); pathik *aurile* (!) S 16v (Erz sv. Pathik uznaje wyraz pol. za błąd BB zam. „pątlík, pętlik” ‘siatka na włosy’; nie można jednak wykluczyć, że łac. *a(u)rile* ma związek z *aries* ‘baran’ lub *(h)ara* ‘chlew’). Zob. **BARŁOG, CHLEW.**

PATYNKA ‘pantofel, but’ patynka, panthofliya *pantophila* S 106v; *panthofila* panthofla *pedum* patynka R y₃v (md) (por. Mu28, s. 155). Zob. **BOT.**

PAW zool. – 1) ‘ptak’ paw *pavus, pavo* S 109; *lunonius, lunonia i. res pertinens ad lunonem vel res lunonis, sicut pavo, qui dr avis lunonia {pavus, pava paw, pavicza}* (sv. *luno*) R q₅v; paw *lunonia i. pavus* RN IV; paw *calo, pavo* RN IV; paw *calo eciam i. pavus, avis* R e₆ (mg); – 2) ‘tu – jakaś ryba lub inne zwierzę morskie’ paw morsky *pagrus vel phagovs* (?) RN III (w słowniczku *Vocabula piscium*). Zob. **PAWICA, PAWOWY.**

PAWEZA (lub **PAWEŻA**) ‘pawęża, tarcza’ paveza, tarcza *scutum* S 141; sczyth, puclerz, Tarcza, paveza *scutum* R E₆; tarcza, paveza *clypeus i. scutum, sed scutum est militum, clypeus vero peditum* R g₆; *scutatus i. munitus scuto* paveżą, tarczą, sczythem, puclerzem R E₆ (md).

PAWEŻNIK (lub **PAWEŻNIK**) ‘wytwórca lub sprzedawca pawęży’ Paveznyk *scutarius, qui facit vel vendit scuta* (sv. *scutum*) R E₆.

PAWICA zool. pavicza *pava* S 109 i RN IVv; *Iunonius, Iunonia i. res pertinens ad Iunonem vel res Iunonis, sicut pavo, qui dr avis Iunonia* {*pavus, pava paw, pavicza*} (sv. *Iuno*) R q₅v. Zob. **PAW, PAWOWY**.

PAWIMENT 'posadzka' vbyty pavymment *ostratus i. pavementum testaceum* {*ostracium vbyte thlo*} R y₁; hastrich, czegla plasska, czo paviment pocladayą *stratum* R G₆v (md). Zob. **ASTRYCH, PIĘTRO, PODŁOGA, POKŁAD, STRYCH**.

PAWŁOKA 'czerwony jedwab, purpura; okazała szata' pawloka, kytayka *purpura* {*pipsimatus*} R C₁v; *cicla et ciclas, quoddam genus pallii circumtextum pawloka et continens multos intertextos cyclos ... Cyclas, genus vestis postavyecz a rotunditate dicta ..., unde invenitur in legenda beate Agnetis: Induit me Dominus cyclade auro texta* Spodnya suknya R g₃; czyrvońą pawloką polozył *media caritate constravit* (bibl.) R f₃v (ml; av. *charitas*). Zob. **ADAMASZEK, AKSAMINT, JADWAB, JEDWAB**.

PAWOWY 'pawi' pavovy *calalis* R e₆ (mg); pavovy *calolis* RN IV. Zob. **PAW**.

PAZŁOTKA 'pozlota, blaszka pozłacana; imitacja złota' pazlothka *auricalcum* (bibl.) S 17; mosyącz, złota pyana *vel* pazlothka *auricalchum* (bibl.) R d₄; Contrufal, pazlodka (!), mossyącz, pazlothko *electrum* (bibl.; sv. *electros*) R k₇. Zob. **MIEDŹ, POZŁOCONY, ZŁOTO**.

PAZŁOTKO 'pozlota, blaszka pozłacana; imitacja złota' Contrufal, pazlodka (!), mossyącz, pazlothko *electrum* (bibl.; sv. *electros*) R k₇; *calchus i. fex vel es* {*pazlothko fex auri*} (sv. *calcus*) R e₅v. Zob. **POZŁOCIĆ**.

PAZNOGIEĆ 'paznokieć' *unguis ... Et est unguis hominum et avium paznogyecz, ungula vero aliorum animalium* Copyto R L₃v.

PAŹDZIERZE 'żdźbła, słoma, łodygi roślin' *ligustrum, flos quidam cito marcescens vel i. pazdyerze* (!) S 82; *ligustrum eciam quedam arbor vel herba vel pazdyerze* R r₇v (mg; av. *ligustrum, quidam flos*); słoma abo gardlyna, zdzblo, Rzzysko, Myrzva, pazdyerze *stipula* R G₆ (md) (por. czyrznysko, zdzblo S 150).

PĄCIEC (u Erz sv. **PONCIEC**) 'włosy lub może przedziałek we włosach' *coma, capilli mulierum, cesaries virorum* Poncyecz S 31 (por. varkocz R g₈v; por. też Słowarz 1532, k. B IIIv: *coma, <di>scriminale, scheidel, ponczyecz*). Zob. **PĄTLIK, PRZEBOR, PRZEDZIAŁ**.

PĄCZEK 'zawiązek kwiatu lub liścia, łodygi' *oculus arboris eciam i. oczko vel pączek, quando arbor debet virescere, tunc primus emittit oculos seu gemmas* S 100v; pączek *oculus arboris i. surculus vel gemma* R x₄v (md);

paćzek *gemma dr oculus vitis, quem primo emittit* oczko *aut* paćzek S 63v; paćzek *gemma eciam i. oculus vitis* R n₆ (mp). Zob. **PAKOWIE**.

PAGA zob. **PEGA**.

PAGWICA ‘zapinka, haftka; guzik’ hawthka, zaponka, pagwycza, prząciczka *fibula* R M₆; spoicz, zapyącz prząciczka, hawthka, pagwicza, zaponka *fibulo,-are i. fibulis ligare {apponere}* R O₈v; *abolla est genus vestis senatorie et dr sic quasi a bulla, eo quod undique est bullata* {suknya spagwiczamy *vel diplois vel pallium militare*} R a₂.

PAKOWIE ‘paćzki, zawiązki liści, łodyg’ odmłodki czarney capusthy *vel paćkovye cima {cime, cimata}* R g₃v. Zob. **PAĆZEK**.

PAŤLIK (lub **PEŤLIK**) ‘siatka na włosy’ paťhlyk *aurile* R d₄v (ml; av. *aurilegium*) (por. też pathik (!) *aurile* S 16v; Erz sv. Pathik uznaje wyraz pol. za błąd BB zam. „paťlik, peťlik” ‘siatka na włosy’ – może jednak chodzi tu o „patyk” ‘chlew’). Zob. **PATYK**, **PAĆIEC**.

PCHAĆ *stimulo,-are i. pungere, titillare, incitare, cogere, urgere, inflammare {cuspide acuta aut fuste molestare* pchacz, namyączicz *ad libidinem*, porushenye myecz *in corpore*, osnem popichacz} R T₇v. Zob. **PRZEPYCHAĆ**.

PCHANIE pchanye, Clocyte *stiga dr stimulus quasi stigulus i. aculeus, compunctio* R G₅v.

[**PCHNAĆ**] zob. **POPCHNAĆ**, **PRZYPCHNAĆ**, **WYPCHNAĆ**, **ZEPCHNAĆ**.

PCZOŁA zool. ‘pszczoła’ Roy *pczol apum congregacio* (sv. *examen*) S 53; Bączenye *pczol bombizatio* (sv. *bombus*) R e₂v. Zob. **BĘCZEĆ**.

PEKTORAŁIK ‘rodzaj lub część ubioru – napierśnik, serdak’ kytlyk, Zvpycza, pectoralik *tunica pectoralis* R K₁ (mg).

PEŁEN ‘pełny’ pelen *dvr multyforatilis, qui habet multa foramina* R v₂v (ml). Zob. **POŁNY**.

PEŁNIA ‘faza Księżycy’ pelnya *plenilunium dr tempus, quando Luna est plena* R A₃v; pelnya *oppositio Solis et Lune* R x₆v (md). Zob. **KSIĘŻYC**, **NOW**.

[**PEŁNIĆ**] zob. **NAPEŁNIĆ**, **WYPEŁNIĆ**.

[**PEŁNY**] zob. **PEŁEN**, **POŁNY**.

PENNAŁ (lub **PENNAL**) ‘piórnik’ pennal *pennarium* S 110v; pennal *pennale, pennarium* R z₃v (ml) (por. Mu28, s. 192: *Hinc pennarium seu theca pennaria ...*, Pennał).

PERGAMENNIK ‘wytwórca pergaminu’ pergamennyk *membranarius* R t₃v (ml) (por. *pargamennyk* S 88v). Zob. **PARGAMENNIK**.

PERŁOWY zool. maczicza perlova *mater perle* S 87v; perlova mathka *vel Maczycza mater perle* R t₁v (ml).

PERSONA ‘osoba; także gram.’ yedna rzecz maiącza gymyą *persona in divinis est intelectualis nature seu rationalis creature persona* osobna persona, *incommunicabilis essencia i. que non potest coniungi, sic Pater est persona in una essencia, sic Filius est una persona in essencia, sic est Spiritus Sanctus, i. persona una* S 112; yedna rzecz mayącza gymyą i. osobna persona *persona in divinis* R z₅v (md); *persona persona* RN (wykl. przednia); znamyonovanye personi (Erz brak w wykazie wyrazów polskich) *nocio* S 98; *nocio* znamyonovanye persony, *qua persona innotescit et distinguitur ab alia, vel i. intellectus, simplex mentis concepcio* R x₂v (mg); krom person, Czo ządna (!) a ystną personą vkażvye <modus> *impersonalis* R t₈ (mp; av. *modus*); Crom person, Czo zadną a ystną personą vkażvye *modus verbi impersonalis* R z₅v (md; av. *persona*); *modus verbi impersonalis* Crom person, czo zadną a gystną personą vkażvye RN (wykl. przednia); *impersonalis* <modus> Crom person, *impersonale verbum* czo zadną a gystną personą vkażvye *modus verbi impersonalis, verte econtra tres cartas* RN (k. tyt.); trzy personi *Trinitas* R l₁ (mp; av. *ens*); Crom person *impersonale verbum* R p₅ (mg). Zob. **BYTNOŚĆ**, **OSOBA**.

[**PERZ**] zob. **PYRZ**.

[**PERZYNA**] zob. **PYRZYNA**.

[**PEWNIĆ**] zob. **UPEWNIĆ**.

PEWNIE – 1) ‘na pewno, niezawodnie; mocno; należycie’ gysthnye, pewnye *certitudinaliter* S 242; pewnye, zagiste, pewnye *quippe i. nimirum, sine dubio, certe, videlicet, adv. confirmativum* S 248; yako, Bo, pewnye, za gyste *quippe* R Y₃; pewnye *rate* R Y₃v (ml); – 2) ‘prawdopodobnie’ pewnye *probabiliter* S 247v i R Y₂ (md); pewnye *probabiliter* R B₄v (mg; av. *probacio*); podobnye, pewnye *verissimiliter* R Y₅ (mp). Zob. **JISTNIE**.

PEWNOŚĆ pewnosc, yawnosc, vkażvanye *evidentia* (sv. *evidens*) R l₅v. Zob. **UĆWIRDZENIE**, **UPEWNIENIE**.

PEWNY pewny, postavyony, vmocznyony *fixus i. stabilis, firmus* R m₇v; pewny plath *redditus fixus* R C₅v (md); *ratihabicio* za pewne myecz *vel i. confirmacio* S 129v; vpewnyenye, za tho abo za pewne myecz *ratihabicio* R C₅ (mp); za pewne myecz *ratum esse profiteor, hoc est firmum atque perpetuum* (sv. *ratus*) R C₅; vczvyrdzenye, za pewne myecz *ratificacio, confirmacio, approbacio* R C₅ (md); vczwyrdzicz, vpewnycz, za to abo zapewne myecz *ratifico,-are, approbare, acceptare* R S₅v (md); vyvyescz przicladi pysz-

ma pewnego *probare exemplis* R S₃ (mp); dowodzicz pissmem pewnym, do-
wyescz prawdi *probo,-are* R S₃. Zob. **JISTY, MOCNY, NIEPEWNY**.

PĘCHARZYNA – 1) anat. ‘błona, pęcherz’ pęcharzyna, Moszenky *scro-
tum est pellis, que continet testiculos* S 140v; *scrotum* pęcharzyna mosshen-
kova i. *testiculorum, serotum (!) idem* R E₅v (md); pęcharzyna *serotum (!) i.
pellis, testium receptaculum* R F₄ (mp); – 2) bot. ‘łupina, strąk’ *siliqua ... ge-
nus est leguminis, quod porci in Africa comedunt* Mlotho, Slodzyny. *Item sili-
qua dr folliculus cuiuslibet leguminis et purgamenti eius* pęcharzyna, lupyna
(bibl.) R F₆v. Zob. **JAJKO, ŁUSKA, ŁUSZCZYNA, MĘSKI, OTRĘBY,
PLEWA, STROJ**.

PĘCHERZ ‘pęcherz moczowy; bąbel, pęcherzyk na skórze’ *vesica ... dr
quoddam intestinum, ubi colligitur urina ... Item vesica dr elevatio et inflatio
cutis, que similiter plena est aquosi humoris* pęchyrz, pęcherz R K₅v.

PĘCHYRZ ‘pęcherz moczowy; bąbel, pęcherzyk na skórze’ pęchyrz *ve-
sica dr quasi vas urine seu folliculus, in quo urina colligitur, nam de renibus
collecta humore distenditur, vensica* S 169 (por. Mu28, s. 56: *Vesica ...*, Pę-
chyrz, *Vensica idem*); *vesica ... dr quoddam intestinum, ubi colligitur urina ...
Item vesica dr elevatio et inflatio cutis, que similiter plena est aquosi humoris*
pęchyrz, pęcherz R K₅v; Brodawka, pęchyrz *verruca* S 168v; Brodawka *vel
pęchyrz verruca in corpore, porrus, porrum idem, accalissa* R K₅v (ml). Zob.
KROSTA, PUCHLINA.

[PĘDZEL] zob. PINZEL.

[PĘDZENIE] zob. PRZYPĘDZENIE.

PĘDZIĆ ‘rozpędzić, wypędzić; ścisnąć, tłoczyć?’ pędzycz *profligo,-ere
et profligo,-are i. destruere ..., dissipare, quasi procul agere et dispergere*
R S₃v (por. Lactifer: *Profligo,-fligis et profligo, profligas ...* Zahnati, zapuditi,
rozmetati); pędzicz *coarto,-are i. simul artare, constringere, condensare*
R M₈v. Zob. **NAPĘDZONY, POPEDZIĆ, PRZYPĘDZIĆ, ROZPĘDZIĆ,
SPĘDZIĆ, WPĘDZIĆ, ZAPĘDZIĆ**.

PĘGA (lub **PĄGA**) ‘rodzaj bicia lub bata z ostrym zakończeniem’ vada,
paga, ossaka, oscz, ządło *aculeus est ferrum acutum et recurvatum mediante
quo pisces solent capi, etiam est stimulus quo medite (!) punguntur boves {vel
i. copia bellatorum}*. *Ponitur etiam pro stimulo apis vel serpentis ... vel dr
quoddam genus tormenti, sc. patibulum, quod tamen proprie dr eculeus* R a₈.
Zob. **KOPIJA, OŚCIEŃ**.

PĘPEK anat. pąmpek *umbilicus est medius locus corporis* R L₃; baba po-
mocznna, czo pąpky rzeze *obstetrix i. femina, que steram tractat seu que colli-*

git puerum de ventre exeuntem S 100 (por. czo pomaga *parturienti*, pomoczna matrona R x₄).

[PĘTAĆ] zob. SPĘTAĆ.

PĘTLIK zob. PAŦLIK.

PĘTO ‘więzy, kajdany’ *pātho compes i. catena circa pedes* R h_{1v}; *pātho pedux {laqueus pedis}* R z_{2v}.

PI, PI zob. PISZCZEĆ.

PIAĆ ‘śpiewać’ *vesselye poya Cherubin hymnisant* SN 176v; *Cherubin Vczennyczi abo vmyeian̄hniczi hymnisant vesselye poya* RN (wykl. tylna). Zob. PIENIE.

PIANA mosyącz, złota pyana *vel* *pazlothka auricalchum* (bibl.) R d₄; *pyany szhvmovacz spumo,-are i. spuma fluere vel spumam {sputum} habere vel emittere vel auferre* R T_{7v}.

PIANKA zool. ‘ptak’ *pyanka lucar ... invenitur hic lucar pro quadam ave, que pulcre et dulciter canit primo mane, quando lux emanat* R s₂; *pyanka lucar, avicula dulciter canens primo mane* RN IV. Zob. PIENICA, PTAK.

PIASCZYSTY ‘piaszczysty’ *Pyascysty sabulosus* R D₅ (mg); *pyascysti, pyaseczny arenaceus* R c_{6v} (mp; av. *arena*).

PIASECZNY – 1) ‘piaszczysty lub podobny do piasku’ *pyascysti, pyaseczny arenaceus* R c_{6v} (mp; av. *arena*); – 2) ‘o chorobie, kamicy’ *pyaseczny kamyen lithiasis i. calculus, morbus* S 83; *Camyen pyaseczny, Sirzpaiący litiasis i. calculus* R s₁ (mg).

PIASEK gruby *pyaszek sabulum i. terra levis et arenosa* S 134v; *pyaszek gruby sabulum* R D₅.

PIASTA ‘część koła’ *pyasta cantus dr curvatura vel circumferencia rote, sc. lignum, quod terram calcat, cui radius infigitur* S 22v; *pyasta cantus dr curvatura vel circumferentia rote (sv. cantus dr modulatio vocis)* R f_{1v}.

PIASTOWAĆ *zmaczacz, dothknąncz sya, pyastovacz attrecto,-are* (bibl.) R M₅; *dotknąncz sya, tykacz, ruchacz, pyastovacz contrecto,-are* R N₄ (mg); *pyastovacz, zyvicz, ffolgovacz, Shonovacz foveo,-ere* R P₂.

PIASTUN *pyastvn, opatrzcza (!), opyekvn tutor* R K_{1v}. Zob. OPATRZCA.

PIASTUNKA *pyastvnka gestipuerea* (tak Erz; możliwa lekcja „*gestipuerca*”) S 64v; *pyastvnka dzyecy gestipuerea* (możliwa lekcja „*gestipuerca*”) R n_{7v} (ml); *pyastvnka gerula, nutrix, portatrix* R n_{7v}.

[PIASCZYSTY] zob. PIASCZYSTY.

[PIĄDZIA, PIĄDŹ] zob. PIĘDZIA, PIĘDŹ.

PIĄSTKA pyąstka *pugillus* S 126; garscz, pyąsthka *pugillus* R B_{8v}. Zob. **PIĘŚĆ**.

PICA ‘pokarm, pasza’ *pabulum i. pastus* potrava *pascua, nutrimentum* pokarm, pycza S 105; potrava, pastwa, pycza, pocarm, obrok *pabulum* {*nutrimentum*} R y_{1v}; picza *edium* (!) R k₆ (mg) (por. *edulium i. cibus* {*edilia, omnia cibaria* Spyza} R k₆); pastwą, potrawą, pocarm, piczą zbyeracz *pabulor,-ari i. pascere vel pabulum colligere* R R₄. Zob. **KARMIA, ŻYWNOSĆ**.

PICIE ‘napój’ piczye zmyodv y zwyna vczynyone *mulsum dr quasi melsum i. novum vinum vel vinum melle dulcoratum vel confectio ex vino et melle* (bibl.) S 94 (por. Mu28, s. 163); pycye *mulsa, potio quedam ex vino vel ex aqua et melle facta* {*hidromel*} R v₂; napoy, pyvo, picye *potus, potamentum i. potacio* R S₂ (mh; av. *poto,-are*); zdichacz besz picya *enecari siti* R O₅ (mg). Zob. **NAPICIE**.

PIĆ przepicz, dobrze pycz *perbibo,-ere* R R_{5v} (md); *meracius bibere* vyno zvodą picz *i. limphare seu parum aque apponere* R t_{4v} (ml; av. *meracca, marax*). Zob. **NAPIJAĆ SIĘ, OPIŁY, PIJAK, PIWO, UPIĆ SIĘ, WYPIĆ**.

PIEC 1. chlebovi pyecz *furnus* S 62; chlebovy pyecz *fornale* R n₁ (mp); cachlyovy pyecz *fornax i. clibanus* S 60; Cothlovy pyecz *fornacula et hoc fornacalium vel fornacale* (sv. *fornax*) R n₁; dachowczany pyecz *imbrex vel imbricum* R p_{4v} (ml); *testus i. clibanus* pyecz, *ut panis testuaceus, qui in fornace pistus est, vide Calepi* R J₂ (mg); Czopuch *vel Vapyenny* pyecz *furnus* R n_{4v} (ml); vapyenny pyecz *calcaria fornax* R e₆ (mp); czelyvszcz v pyecz *orificium i. foramen inferius* R x_{7v}; czelyvszcz v pyecz *aprefurnium* R B₂ (mp). Zob. **PIECOWY**.

PIEC 2. ‘wypiekać’ czo pyerznyky pyecze, kyeblarz (!) *pistor dulciarius* S 116v; kyeblarz (!), czo pyecze pyerznyky *pistor dulciarius* R A_{2v} (ml) (por. Mym28, k. 14v: *Pistor dulciarius*, Kuchler, Kichlarz – oraz Mu28, s. 186: *Pistor dulciarius*, eyn kucheler, Co pyerznyky pyecze). Zob. **KICHLARZ, PIECZENIA, PIECZONY, PIEKARNIA, PIEKARZ**.

PIECOWY ‘dotyczący pieca’ graty pyeczove *fornacalia ... instrumenta ad opus fornacis aptata* (sv. *fornax*) R n₁. Zob. **PIEC 1**.

PIECZARKA bot. ‘grzyb’ pyeczarka *gleborus fungus* R n_{8v} (ml). Zob. **BEDŁKA, PIESTRZEC, RYDZ**.

PIECZENIA ‘pieczeń’ pyeczzenya *assatura, unde 2 Re. VI: Assaturam bubule carnis unam, i. frustum bovis assatum* (bibl.; sv. *assus*) R d₂. Zob. **PIEC 2**.

PIECZEĆ Signeth, pyeczancz *sigillum* R F₆ (mg).

PIECZONY 'tu – o rybie' Sertha, dobra pyeczona *caberus* RN III (w słowniczku *Vocabula piscium*). Zob. **PIEC 2.**

PIEGA 'plamka na skórze' pyega *lenticula ... parva et rotunda macula in carne* R r₄; pyega *lentigo i. vestigium parvularum macularum in corpore, sc. lenticula* R r_{4v}; pyega *cesia i. lenticula* R g_{1v}; pyegy *lentigo dr vestigium parvularum macularum in facie, corpore* S 80v.

PIEGATY 'piegowaty' pyegaty *varulus i. lentiginosus* S 165v; pyegaty *lentiginosus i. plenus lentigine (sv. lentigo)* R r_{4v}; pyegati *cesius i. lenticulosus (sv. cesia)* R g_{1v}.

PIEGŹA (lub **PIEGZA**) zool. 'ptak' pyegza *curruca, porphirio, ortix* RN IIIv; *fulica* Lyszka *vel foliga* pyegza RN IV; *ortix, quiscula* przepyorka *vel fuliga* pyegza RN IVv. Zob. **ŁYSKA, PTAK.**

PIEKARKA pyecarca *panifica* R y_{3v} (mh; av. *panifex*); pyekarka *pistrix* R A_{2v}; *artopta* pyecarka *mulier* R c_{8v} (md). Zob. **PIEC 2., PIEKARZ.**

PIEKARNIA pyekarnya *pistrilla (sv. pistrinum)* S 116v; pyekarnya *pistrinum, locus, ubi pistritur ..., inde hec pistrilla pro eodem* R A_{2v}; pyekar-
nya *panificium, locus, ubi panis fit* R y_{3v}.

PIEKARZ pyekarz *pistor, qui facit panem* R A_{2v}; pyekarz *paneta ..., panifex* R y₃; pyekarz *panifex, qui vel que facit panem* R y_{3v}; pyekarz, Sufflyeta *furnarius* R n_{4v} (ml). Zob. **KICHLARZ, PIEC 2., PIERZNIKARZ.**

PIEKIELNY 'tu – w nazwach chorób' pyekyelny ogyen *herisipila seu ignis sacer seu ignis Persicus vel plaga sancti Anthonii, morbus est generatus ex siccante (?) colera i. apostema ignit cum defecacione cutis in corpore, vide sacer ignis* S 68; pyekyelny ogyen *herisipila, morbus* R o₄ (mg); *sacer ignis* pyekyelny ogyen *est quidam morbus, qui a pastoribus vocatur pusula insanabilis. Nam ad omnem contactum excandescit. Dr eciam morbus comicialis aut regius vel Gallicus quasi ffrancosa (Erz brak), ignis Persicus, pruna, carbo, erisipelas, formica militaris, antrax, carbunculus idem* S 134v; *sacer ignis morbus est insanabilis* pyekyelny ogyen *et habet multa nomina, vide in Herbario* R D₅ (md); *pusula, genus morbi pryszcz i. sacer ignis* pyekyelny ogyen, *morbis regius, Gallicus ffrancosa* S 127; *pryszcz* abo pyekyelny ogyen *pusula* R C_{1v} (mg) (por. Mu28, s. 77).

PIELGRZYMOWAĆ pyelgrzimovac po gosczynye *peregrinor,-ari* (bibl.) S 229v.

PIELUCHA *cuna, lectulus puerorum* kolyebka *vel crepundium vel pyelyvcha* S 38v. Zob. **POWOJNIK.**

PIELUSZKA Colebka, pyelyvsska *cuna* R i₃; povoynyk *fascia i. ligatura seu pannus, quo stringitur pectus aut mamille mulierum, vel qua puer ligatur et involvitur pyelyvszka* S 56; pyelyvska (!) *fascia i. ligatura, sc. pannus, quo stringitur pectus vel mamille mulieris ... vel ligatura, qua puer involvitur* R m₃v.

PIENIĄDZ pyenyądz *as ... primo idem est quod obolus* (bibl.) R d₁; pyenyądz *uncia solidi* S 145v (av. *solidus*) i S 172v (av. *uncia*) i R L₃ (mp; av. *uncia*); pyenyądz philipow *Philipeus nummus* S 114; phylipow pyenyądz *Philipeus nummus* R z₈ (mp) (por. Mu28, s. 198); Loth abo pyenyądz *stater* R G₅; pol pyenyądz *medalia i. medietas oboli* R t₂v (ml); – Czterzy pyenyądze *triens solidi* R G₁v (ml; av. *solidus*); *simbolum eciam i. similitudo vel Scladanye pyenyądzy pro convivio, Proverb. 23* (bibl.) R F₆v (md; av. *ymbolum est ... pecuniarium*); orth pyenyądzy (!) *stips* S 150v; orth pyenyądzy *stis* (!), *quoddam genus ponderis ..., ideo stips quandoque dr mendicitas, quandoque elemosyna victus* R G₄; odlossh my pyenyądze *vel Schovay reponas mihi, vide Calepi* R T₁v (ml; av. *repono,-ere*); nayałhi na robotą za pyenyądze *ob-eratus* R x₃v (md); zadacz pyenyądze na robothą *obero,-are i. pretio sc. ere conducere ..., unde in vita sancti Martini: Oberatos habes meos scriptores, per quos tibi mee ineptie publicantur* R R₂. Zob. **GROSZ, GRZYWNA, HALERZ, KRAJCAR, KWARTNIK, MONETA, MYNCA, NOBEL, NUBEL, ORT, PIENIĘŻNY, SZELAĞ, ZŁOTY.**

PIENICA zool. ‘ptak’ pyenyca *vel zwonyecz aut makolągwa canapeus, avicula* S 21v; Macolagva (!), pyenyca *vel zwonyecz canapeus* RN IV. Zob. **PIANKA, PTAK.**

PIENIE ‘śpiew’ pyenye slotkkye *armoniacus i. dulcis, suavis, delectabilisque cantus celi* (sv. *armonia*) S 14; Slodkkye pyenye, zgodne spyevanye *armonia i. dulcoratio et consonantia plurimorum cantuum. Inde armoniacus i. dulcis, suavis, delectabilis cantus, ut armonia i. dulcis cantus celi* R c₈. Zob. **PIAĆ.**

PIENIĘŻNY ‘płacony pieniędzmi’ dany, pokupa, vyna pyenyązna abo dany *multa est animadversio vel pena pecuniaria arbitrio iudicis inflictia ad correctionem malorum morum {peccatorum} {mulcta, condemnacio, multa idem} {pena, collecta, tributum}* (bibl.) R v₂v; przepuscicz vyna pyenyązna abo dany *multo,-are i. verberare, punire, damnare, et proprie pro pecunia et aliquando ponitur pro abbreviare {idem est sicut mulctare, vide Calepi}* R Q₈. Zob. **DAŃ, PIENIĄDZ, PRZEPADEK.**

PIEŃ pyen *caudix est radix, que inheret terre* S 25; pyen *caudex i. truncus, quia est quasi cauda arboris, quod et cadex dr* {*cadex*} R f₅v; pyen,

Clyocx truncus i. sine capite, sc. statura arboris insistens radici S 163v; pyen, *Clocx truncus* R J₈v; Corzen, pyen, vynna maczicza *vitis* R L₂v. Zob. **KLOC, PNIAK.**

PIEPRZ ‘przyprawa’ Camyen pyeprzv *lapis in ponderibus continet 24 libras* R r₂v (ml). Zob. **OPIEPRZONY.**

[**PIEPRZYĆ**] zob. **OPIEPRZYĆ.**

PIERCA ‘obronca, rzecznik’ pyercza *prolocutor* S 124v; rzecznik, pyercza *prolocutor i. procurator* R B₅v (ml). Zob. **MOWCA, OBRONICIEL, OBROŃCA, OPIEKUN, PATRON, PODAWCA.**

PIERDŃ pyerdny (imperativus) rasz *pedas semel* S 110; pyerdny rass *pedas semel* R z₃ (mg) (por. Słownik 1566, k. C III: *Pedas semel, ...*, Pierdni raz, Lass ein scheis). Zob. **PIRDZIEĆ.**

PIERDZIEĆ pyerdzyecz *pedo,-ere i. pedorem seu fetorem facere ex ano* S 229v (por. pyrdziecz, zasmrodzicz R R₅v). Zob. **PIRDZIEĆ.**

[**PIERNIK**] zob. **PIERZNIK.**

[**PIERSI**] zob. **PIRSI.**

PIERŚCIENNY pyerscyenny (‘palec’) *anularis digittus* S 10v (por. Mym28, k. 21: *Annularius*, Rinck finger, pierszczenny palecz). Zob. **PALEC, PIRŚCIEN, PIRŚCIONEK.**

PIERZE ‘pióra, puch’ Mech, kwap spyerza *pluma* R A₄; oskusz pyerze *deplumo,-are* R O₁ (mp); pyerzym abo barvamy przesshyvane *plumarium opus* R A₄ (md). Zob. **PIERZYNA, PIORKO, PIORO.**

[**PIERWSZY**] zob. **PIRWSZY.**

PIERZNIK ‘piernik, ciasto’ pyerznyk *artopiparius* S 14v i R d₁ (mg); pyerznyk *panis dulciarius* S 106v; Myodownyk, pyerznyk *panis dulciarius* R y₃v (ml); myodownyk, pyerznyk *dulciarius panis* R k₄v (mg); pyerznyk opyepzrony abo Corzenny *piperata, confectio i. ex melle et pipere* R A₂ (mg; av. *piper*); czo pyerznyky pyecze, kyeblarz (!) *pistor dulciarius* S 116v; kyeblarz (!), czo pyecze pyerznyky *pistor dulciarius* R A₂v (ml) (por. Mym28, k. 14v i Mu28, s. 186). Zob. **KICHLARZ.**

PIERZNIKARZ ‘piernikarz, cukiernik’ pyerznykarz *dulciarius* R k₄v (mg). Zob. **KICHLARZ, PIEC 2., PIEKARZ.**

PIERZYNA *culcitra vel coldra*, pyerzyna *dr repleta plumis* S 38; Coldra, opona, pyerzyna *culcitra* R i₃; pyerzyna *cussinus* S 39; pyerzyna *pulvinus, pulvinar i. cervical* vezglovye *cum plumis* S 126v; vezglovye, pyerzyna *pulvinus i. cervical ... Inde hoc pulvinar idem quod pulvinus* R C₁; pyerzyna, Cwapowka *plumatica* R A₄ (md). Zob. **KWAP, PIERZE.**

PIERZYŃKA podushka, pyerzynka *cussinus* R₁₄ (mp).

PIES zool. – 1) ‘pies’ Lowny pyesz *venaticus proprie canis, qui insequitur feras* S 167; zakąshenye psza wscyeklego *hidrophobia* S 68v; zakąshenye psza wscyeklego *hidrophobia* R₀₅ (md) (por. Mu28, s. 79); – 2) ‘tu – egzotyczne zwierzę morskie lub ryba’ Morsky pyess *caab* RN III (w słowniczku *Vocabula piscium*). Zob. **OGARZ, PSI, PSIANKA, SUCZKA, WYŻEŁ**.

PIESEK zool. panyensky pyeszek *canis Meliteus* (‘maltański, z Malty’) S 22; panyensky pyessek *canis Meliteus* R_{f1} (mg) (por. Mu28, s. 40 i Mym28, k. 26); panyensky pyeszek *Meliteus canis* S 88v; panyensky pyessek *Melliteus* R_{t3v} (ml).

PIESTRZEC bot. ‘grzyb’ pyestrzecz (? – możliwa lekcja „pyestrzicza”, tak Erz) *tuber i. boletus* S 163v; pyestrzecz *vel crosta* napuchła *tuber* R_{K1} (mp; av. *tuber i. fungus*). Zob. **BEDŁKA, PIECZARKA, RYDZ**.

[**PIESTRZYCA** – tak Erz, zob. **PIESTRZEC**].

PIESZŃIA ‘siekiera ciesielska’ pyeshzhnya, czyeslicza *runcina* S 134; Cyeslicza *vel pyesshnhya vel vyelga* pyła *runcina, {qua arbores magne serrantur}* R_{D4}. Zob. **HEBEL, OKSZA, SIEKACZ, SIEKIERA**.

PIESZY – 1) ‘o człowieku: piechur’ pyeszi *pedes, pedester i. pedibus pro equo utens* S 110; pyesshy *pedes i. pedester* R_{z2v}; pyeshy *agarus dr cursor pedester* R_{b2v}; – 2) tu – praw. ‘opłata, myto za przejście’ pyeshe czło *pedagia dicuntur que dantur a transeuntibus in locum constitutum a principe* R_{z2v}. Zob. **CŁO, FURLON, MYTO, Wozowy**.

PIEŚŃ pyeszn *cancio* R_{f1} (mg); Słodka pyeszn *modulus* R_{t8} (mg); pyesny pyanskye *kalende lucernine* S 78v; pyeszny pyanskye *calende lucernine* R_{q6v} (md; av. *Kalende*). Zob. **PIENIE, PIOSŃKA**.

PIĘCIPIRŚCIEC bot. ‘roślina’ pyąnczipirsycyecz *pentaphilon, herba a numero foliorum dicta, hanc Latini quinquefolium vocant* R_{z3v}. Zob. **PALEC, PIRŚCIEŃ**.

PIĘĆ czasz od pyączy lyath *lustrum* S 84v; Czass od pyączy lyath *lustrum {pentearis}* R_{s3v}; czo trwa pyąncz lyath *quinquennalis agon i. certamen vel pugna, que fiebat de quinquennio in quinquennium* S 128; czo staro iest abo trva pyąncz lyath *quinquennalis* R_{C3v} (ml); wpyączy lyecyech *quinquennis i. {etas} quinque annorum* R_{C3v}.

PIĘĆDZIESIĄTNIK (lub **PIĘĆDZIESIĘTNIK**) ‘dowódca pięćdziesięciu żołnierzy’ pyąnczdzyesyąnthnyk *quinquagenarius* (bibl.) R_{C3v} (ml); pyąnczdzyesyąnthnyk (!) *pentacotarchus* (!) (bibl.) R_{z3v} (md; av. *pentacotarchus ... dr qui regit quinquaginta* (bibl.)).

PIĘDZIA, PIĘDŹ ‘jednostka miary’ pyądzya *palmus, quedam mensura, sc. palme* R y₃; pyąndz *spithalma* (!), *vide Calepi* R G₄ (mp) (por. Ca1585: *Spithama ... Palmus constans ex duodecim digitis, quem Latini do-drantem appellant*; por. też *Lex, sv. Spithama*); na pyąndzy *palmus est mensure genus, a digitto minimo usque ad pollicem* S 106; *in puncto* na pyądzy abo vozzemgnyenyv, *in momento hore* (bibl.) R C₁ (mp; av. *punctus*); napyądzy maşz (Erz objaśnia: „na piędź wysoki, karzeł, pigmej”) *Pigmeus* S 115 (por. Mym41, k. 27v: *Pigmeus, Czwergek, Piędzimeżyk*; w Mym28: ... Karzeł).

PIĘKNOŚĆ Slycznosc, pyąknosc, ossoba, wzor, oblicze, przybyor, Csthalth, ocrassa, Czudnosc, postava, ffigura *species* R G₃.

PIĘKNY pyąkny, lubyezny *venustus, pulcer ... , formosus* S 167v; pyąkny *venustus i. pulcer, decens* R K₄; pyąkny, Czvdny *formosus* R n₁ (mp); natucz-nyeyshy *vel i. Czyenky, pyąkny, Młody, godny ku zggyączyv tenerimus* R H_{6v} (ml; av. *tener*); godnym bicz ku zgyączyv, młodym, czvdnym, pyąknym bycz *tenerasco,-ere, tenerum fieri, misericordem, flexibilem esse, mitescere* R V_{2v} (md). Zob. **NADOBNY**.

PIĘŚĆ *condilus i. nodus, qui apparet in articulis digitorum pugno clauso* pyąszcz S 33v; *dlon palma, manus extensa. Sed palma clausa i. pyąszcz* R y_{2v} (ml); *palmus dlon vel pocius pyąszcz* S 105v (por. pyądzya R y₃); *pyąszcz pug-nus dr manus clausa* S 126 i R B_{8v}; *Rasz pyąsycą dany talitrum* S 155v; *Rass pyąsycą dany talitrum, percussio, que fit digittis complicatis* R H_{5v} (mg). Zob. **PALEC, PIĄSTKA**.

PIĘTA pyątha *calcaneum, malleolus idem* S 21v; stopa, pyąta *calcaneus* S 21; pyąta, ostroga *calcar* S 21v; pyątha *calx* (sv. *calcar*) R e_{5v}; *calcaneus dr a calx vel callus* Stopa *et idem est quod calx* pyątha R e_{5v}; noga, pyąta *calx, postrema pars plante* S 21v; pyątha, noga *calx* R e₆; pyątha *malleolus ... dr calcaneum, sc. posterior pars pedis* S 85v; *supplodo,-ere i. pede succutere vderzicz, copnącz nogv* (!) abo pyąnthą *aut alio signo vel reiicere ambiguas opiniones* R V_{1v} (md).

PIĘTNY ‘dotyczący pięty’ *vola, in hominibus est media pars manus dlon seu pedis dolek* pyąthny S 173; *vola est media pars manus dlon vel pedis dolek* pyąthny R L₄ (por. Mu28, s. 63).

PIĘTR ‘piętro; taras, ganek’ *Szhol vel pyąntr solanus* S 145v; *Ssol* abo pyąntr *vel i. Sloneczny solanus* R G_{1v} (md); *interceptale* pyąnthr *vel przelo-zenye myelczvchove, przegroda, przegrodek aut in cista polskrzynek* R p_{8v} (md). Zob. **BLECH, LETNI, PIĘTRO, PRZĘTR**.

PIĘTRO – 1) ‘piętro; taras, ganek’ *solarium* pyątro *a sol, quasi solaurium, quia soli et aeri vel auribus* (! – zam. *auris*) *patet* prąntek slonecznego zegara S 146; – 2) ‘podłoga, posadzka’ pyątro *pavimentum, elaboratum solum ecclesie vel palatii, quod pedibus teritur, ... pavimentatum* poclad, podłoga S 109 (por. Mu28, s. 132: *Pavimentum*, eyn estrich ader fuszbuńe, Pyętro); pyątro, poclad, podłoga *pavimentum* R z₁v (ml). Zob. **ASTRYCH, CEGŁA, LETNI, PAWIMENT, PIĘTR, PRZĘTR.**

PIGWA bot. ‘krzew lub owoc’ *coctanus* pigwa *et cicitonius* S 29v (ostatnie dwa wyrazy łac. dopisane inną ręką); pygwa *cicitonibus* (! – zam. *cicitonius*) S 28v (hasło dopisane inną ręką); pygwa *malacotonia* (!) S 85v; pygwy *mala cidonia* R s₄v (md); pygvi *cidonia* S 27v; pygvy *cidonia, genus pomi* (sv. *Cidonia, civitas Cretensis*) R g₃; pigwy *cocogna, cotana, cotanum ... est genus malorum i. pomorum, fructuum, nucum* S 36v (Erz sv. *cotanum*). Zob. **KITANA.**

PIGWOWY bot. pigwove drzevo *cidonius* S 27v; pigwove drzevo *cidonius, arbor* R g₃ (mp).

[PIJAĆ] zob. **NAPIJAĆ SIĘ.**

PIJAK pyak *bibo dr qui multum bibit* R d₈v; pyak *briaco, qui est sine mensura* R e₃v (ml; av. *bria i. mensura quelibet*); pyyak *archipota i. magnus potator* R c₆. Zob. **OŻARŁY, POŁOK.**

PIJAŃSKI ‘śpiewany przy winie, pijacki’ pyesny pyanskye *kalende lucernine* S 78v; pyeszny pyanskye *calende lucernine* R q₆v (md; av. *Kalende*).

PIJAWKA zool. pyawka *sanguissuga, vermis aquatilis* S 136; *sanguisuga est vermis aquatilis, sc. hirudo* {*hirudo* pyawka} R E₁v; pyawka *hirudo i. sanguissuga* S 69v; pyavka *hirudo i. sanguisuga* R o₆v; pyawka *irudo i. sanguisuga* R q₃v (md).

PILCH zool. ‘popielica’ pylch *cardelio* S 23 i R f₃ (md); pilch *cardelio, genus est talpe* RN IVv.

PILNIE pylnye, dwornye *curialiter i. facete, morigerate* S 243 i R X₄v; pylnye, mądrze *solerter* S 249; pylnye *solerter, sapienter, discrete* R Y₄v (ml); pylnye *dzyalacz prospicio,-ere* {*curare, cavere*} R S₄v; pylnye, napornye, vsylnye *obnix e i. intente vel humiliter vel multum* {*valde*} {*instanter*} R Y₁; pilnye, vstavicznye *officiose i. sodule* R Y₁.

PILNO ‘pilnie’ *sollicito,-are i. persuadere, ex suo loco movere, quasi ex toto, et multum citare et commovere* namavyacz, ponąkacz *vel* smączicz {*i. commovere*}, pylno praczovacz R T₆v.

PILNOŚĆ pynloscz *assiduitas* S 15v; pilnoszcz *solicitudo* S 145v (por. pracza S 146); pynloszcz (może zam. „pelnoszcz”), Napelnyenyenye *plenitudo i. perfectio* R A₃v (md); *opera i. labor per diem* robota, pynloszcz, *obsequium, reverencia* R x₆v (ml); pynloszcz dzyalacz *accuro,-are {vel procurare}* R M₂; *intendo,-ere i. augere vel adiungere ... Intendere etiam est operam dare, dirigere, intentum facere, intelligere, considerare* vmyslicz, napyącz {*arcum*}, Roscyagnąncz, othążicz, poglyądacz, Spynloszcya sluchacz, wzglyądacz R Q₁v. Zob. **DZIWIĆ SIĘ**.

PILNY pylny *solers, sapiens, sagax, ingeniosus, cautus* S 146; rostopny, pylny *solers* R G₁v; pylny *solicitus, curiosus, anxius* S 145v; pylny, pracziący *sollicitus* R G₁v; pylny *prospiciuus, intentus, vigil* R B₇ (md); pylny *accuratus i. diligenter procuratus {diligens, faciens (?)}* R a₃; pylny *studiosus i. assiduus* (sv. *studium*) R H₁; pylnym bicz *insisto,-ere i. vacare, instare, invigilare, operam dare {firmare}* R Q₁v.

PILŚNIA ‘pilśń, filc, gęsta, zbita tkanina’ pylsznya *filtrum* S 58v; pylsznya *filtrum dr a filum, quia ex filis, i. pilis animalium fit* R m₇ (por. Mym28, k. 31v).

PILŚNIANKI ‘obuwie z filcu’ pilsnyanky *vel* trzeviky *pedalia, socculi* S 110; Pylsznyanky abo Trzevyky *pedalia i. socculi pedum* R z₂v (ml). Zob. **BOT, CZOŁNEK, KURDWAN, KURP, KURPIEL, PANTOFLA, PATYNKA, SANDAŁ, SKORZNIA, TREPKA**.

PIŁA 1. ‘piłka do gry’ *pila ... etiam dr pilocellus, cum quo luditur ..., ludipillus* (Erz: „*ludipilus*”) pyła S 115v; gygranye pyłą *speromachia* R G₃v (mg).

PIŁA 2. ‘metalowe narzędzie do cięcia’ pyła *serra* S 142v; pyła *serra est pretenuis ferri lamina, dentium mordacitate resecans {vel est genus piscis marini}* R F₄; pyła *lima est instrumentum fabrilis et ferreum, quo metalla roduntur* R r₇v; Cyeslicza *vel* pyesshnya *vel* vyelga pyła *runcina, {qua arbores magne serrantur}* R D₄; vtarty, przetharty piłą *serratus i. serra sectus* (sv. *serra*) R F₄; czo pyłą przecyera *serrans* R F₄ (mp); przetrzec, pyłą trzec, pylovacz *serro,-are i. serra secare* R T₅v; trzec pyłą *sarro,-ere, cum serra lignum terere* R T₃v (md); czo trze drzevo pyłą *sarrens* R E₂v (ml); przetharty pyłą *sarritus* R E₂v (ml). Zob. **PIESZNIA, PIŁKA, PIŁOWAĆ**.

PIŁATYK ‘żelazna buława, maczuga?’ pylathyk *ferroticus* R m₅v (ml). Zob. **BASAŁYK, BUŁAWA, KIŁOF**.

PIŁKA ‘narzędzie do piłowania’ pylka *limula* (sv. *lima*) S 82; pylka *limula ... i. parva lima* R r₈; pylka *serrula* S 142v i R F₄; *planula* hebel *vel* *linia ferrea* zelyazna pylka R A₃ (mp). Zob. **PIŁA 2., PIŁOWAĆ**.

PIŁŁUŁA (lub **PIŁUŁA**) ‘pigulka, lek’ skoczko *catapocia* R f₅ (mg).

PIŁOWAĆ przetrzec, pyłą trzec, pyłowacz *serro,-are i. serra secare* R T_{5v}. Zob. **PIŁA 2**.

PIŁUŁA zob. **PIŁŁUŁA**.

PINZEL (lub **PYNZEL**) ‘pędzel’ pynzel *pinsa, maius instrumentum pingendi* R A_{1v} (md); *pinso,-are, cum pinsa pynzem pangere (!)* R R_{6v} (mg).

PINZULKA (lub **PYNZULKA**) ‘pędzelek’ pynzvlka *pinsula, diminutivum* R A_{1v} (md); pynzvlky *penicilla, instrumenta pictoria* R z_{3v} (ml).

PIOŁYN bot. ‘piołun’ pyolyn *absinthium ... est amara herba* R a_{2v}.

PIORKO ‘piórko’ pyorko *pennula ... i. parva penna* R z_{3v}. Zob. **KWAP, MECH, PIERZE**.

PIORO ‘pióro’ Strusove pyoro *strutionica penna* (bibl.) S 151v; Strusove pyoro *strucionica penna* (bibl.) R H₁ (mp) (por. Mu28, s. 88); pyoro *fistula i. penna secundum Persium* S 58v; pyoro pisarskye *calamus i. canna* zdzblo *Isa. XIX, stipula segetis i. spice* (bibl.) S 21; *calamus est canna vel stipula segetis, que sustinet spicam {dzdablo culmus idem} ... calamus dr penna scriptoris* pyoro pisarskye R e_{5v}; pyoro *vel Cwap penna* R z_{3v}; pyorem abo gyglą vysshivacz abo barvamy przesshyvacz *plumo,-are* R S₁. Zob. **PIERZE**.

PIORUN pyorvn *fulmen, sagitta tonitruui* S 61v (av. *fulgur*); pyorvn *fulmen* S 61v (md); pyorvn *fulmen est ictus celestis iaculi* R n_{3v}; pyorvn byye *fulminat* S 221v i R P_{2v} (md); pyorvn byye *fulminat* R n_{3v} (md; av. *fulmen*) (por. Mu28, s. 16). Zob. **BŁYSKAWICA, ŁYSKAWICA, TRZASKANIE**.

PIORUNOWY (znaczenie niejasne, może realne, odnoszące się do pioruna – broni związanej z mitem o Tyfonie, a może też – w zestawieniu z trzaskawicą – są to kopalne szczątki zwierząt, tzw. strzałki piorunowe (belemnity) (por. Symbola I, s. 389), lub też – w zestawieniu z prątkiem – jest to tzw. fulguryt) pyorvnova trzaskavicza *Thiphea* (Erz: „*typhoea*”) *tela* S 158v; pyorvnovy prąntek, Trzaskavicza *Tiphea tela* R J₃ (md). Zob. **BŁYSKAWICA, ŁYSKAWICA**.

PIOSNKA *cantilena {i. cantici composicio pyosznka}* R f_{1v}; *canциuncula, diminutivum i. pyosznka* R f₁ (mg). Zob. **PIEŚŃ**.

PIRDZIEĆ pirdzyecz *pedo,-ere* S 110; pyrdziecz, zasmrodzicz *pedo,-ere i. pedorem facere vel fetorem* R R_{5v}. Zob. **ODPIERDZIEĆ, PIERDZIEĆ**.

PIRDZIEL ‘gazy, wiatry’ pyrdzyel *pedus* S 110 i R z₃ (mg) (por. Słownik); *pedor, omnis immundicia vel i. pyrdzyel vel i. vyelgonog. Pedor in pueris fetor, sordes, putor vero in animali* R z_{2v} (md; av. *pedor*); pyrdzyel

trulla i. bombus vel sibulus ani R J₈v; *siphon i. tuba vel vas, in quo mingitur vel i. bombus pyrdzyel* R F₈v (mg).

PIRDZIOCH ‘o człowieku’ *pyrdzyoch pedo ... qui pedit vel facit bombum* R z₂v.

PIRSI ‘piersi, klatka piersiowa’ *pyrszi* od *szyye asz do pasza thorax* (bibl.) S 158v; *pyrsy* od *sshyye do passa thorax i. pectus* (bibl.) R J₃; *zrosycyenne brodi* ku *pirshyam emprosthotonus* S 48v (por. Mu28, s. 73: *emprosthotonus est cui mentum pectori ex nervorum rigore annexum est*, *eyner dem das kynn und dye Brust an eynander stehn*, *Zrosocyenne brody ku pyersyam*); *zrosycyenne podbrodka* ku *pyrsyam emprostotonus* R k₈v (mg); *dichavicza, cyasnosc* *wpyrsyach asma vel asthma seu disnoia i. difficultas respirandi et inspirandi* S 15. Zob. **PODPIRSINY, POPIERSIEŃ, POPIRSIEŃ**.

PIRSZEĆ (lub **PIRSZYĆ**) ‘padać – o deszczu, śniegu’ *snyeg pyrshy* (Erz bl. sv. **PIRSZY** ‘pierwszy’) *ningit* S 227v (por. Mu28, s. 17: *Ningit, Es schneit, Schnyeg pyrssy*); *snyek (!) pada, pyrshy ningit* R R₁ (mp). Zob. **KROPIĆ**.

[**PIRSZY** ‘pierwszy’ – tak Erz, bl.; zob. **PIRSZEĆ**].

PIRŚCIEŃ ‘pierścień’ *pyrsycen anus* R c₃ (mp); *anus dr antiqua vetula {vel pyrscyen}* R c₃v (BB pomylił *anus, -i* ‘pierścień’ z *anus, -us* ‘staruszka’). Zob. **PIERŚCIENNY**.

PIRŚCIONEK ‘pierścionek’ *pirscyonek anellus i. parvus anulus* R b₈v. Zob. **PIERŚCIENNY**.

PIRWEJ ‘pierwej, najpierw’ *pyrvey pridem, adv. temporis {longe ante}* R Y₂; *Chlopyaszhek, dzyecya, ktore są pyrvey narodzi adapperiens vulvam i. puer primo procedens de matrice* (bibl.) R a₈v (mg). Zob. **NAPIRWEJ**.

PIRWORODNY ‘pierworodny’ *pirvorodny primogenitus i. primo natus* S 123; *pyrvorodny primogenitus i. primo natus {qui primo adaperit vulvam}* R B₃v; *pyrvorodny primogenitus i. ante quem nullus est genitus* (sv. *genitus*) R n₆v; *owcza pyrvorodna adasia est ovis maior natu* R a₈v; *pyrvorodne primicie sunt prime partes fructuum Deo offerende* (bibl.) S 123. Zob. **JEDNORODNY, RODNY**.

PIRWOSPY ‘czas pierwszego snu, początek nocy’ *concubia nox pyrvospy vel szen pyrwszy silencium noctis idem* (sv. *concubium*) S 33; *pyrvospy, pyrwsy sen concubia nox* R h₂v (mg) (por. Mu28, s.12); *pyrvospy conticinium dr tempus noctis, quando cuncta silent* S 35v; *polnoczi, pyrvospy conticinium tempus noctis dr quando cuncta silent* R h₄v. Zob. **SPACĆ, SPANIE**.

PIRWSZY ‘pierwszy; najważniejszy’ *precipuus i. maximus, primus, singularis, senior {principalis pyrwsy}* R B₁v; *concubia nox pyrvospy vel szen*

pyrwszy *silencium noctis idem* (sv. *concupium*) S 33; pyrvospy, pyrwsy sen *concupia nox* R h₂v (mg) (por. Mu28, s.12); pyrwsy pyssarz *protonotarius* R B₇ (mg); pyrwsy owoc *prepucia* R B₂v (mg; av. *preputium ... preputia dicuntur primi fructus {cibaris}* (bibl.)); – gram. pyrwshe polozone slovo, przedny stopyten polozoney *positivus gradus dr eo quod ponatur primus in comparationis gradibus, quasi fundamentum graduum* R A₆v. Zob. **WSTOPIEŃ.**

PIRWY ‘pierwszy’ pyrwy czyn *materia prima* R t₁v (ml; av. *materia est mater rei*); pyrwy noczleg *mansio prima* R s₆ (mp); pyrvego dnya *pridie i. primo vel priori die* S 247v; vzythky, pyrve vrodi *primitie {prime} pluralis numeri sunt, que primo de frugibus precipiuntur, vel que Deo primo offeruntur* (bibl.) R B₃v; pyrve vrody, vzithky *primitiva i. primicie* R B₃v (mg).

PIRZCHAĆ ‘być porywczym, zapalczywym, okrutnym, wściekać się’ pyrzhacz *insanio,-ire* (sv. *sevio,-ire*) R T₅v. Zob. **OKRUCIEŃSTWO.**

PIRZCHAĆ SIĘ ‘wściekać się, burzyć się’ *fremo,-ere, infremere* rozrzewnicz sya, pyrzhacz sya R P₂ (md). Zob. **ZGRZYTAĆ.**

PIRZCHLIWY ‘rozniewany, wściekły’ *sevus i. crudelis {horridus}, sed sevus in ira, crudelis in sanguine* {okrutny, pyrzhlyvy, *iratus*} R F₅.

PISAĆ dawne dzyeye pyssacz *historiographo,-are {cronicas scribere}* R P₅; czo pishe stare dzyeye *ab accidentibus, qui scribit accidentia et gesta* RN (wykl. przednia); czo nanyey pyshą bugstaby *tabella alphabetaria* S 155 (por. Mu28, s. 188); czo nanyey pyshą buksthaby *tabella alphabetaria* R H₄v (md). Zob. **NAPIS, PIŚNY, PODPISAĆ, PRZEPISAĆ, WYPISAĆ, ZAPISYWAĆ.**

[**PISANIE**] zob. **ODPISANIE, PRZYPISANIE, WYPISANIE.**

PISANY ‘zapisany’ *lex pravo pizane vel i. vstava* S 81v; vstava, pravo pissane, zakon *lex est ius scriptum* R r₅.

PISARSKI pyoro pisarskye *calamus i. canna* zdzblo *Isa. XIX, stipula segetis i. spice* (bibl.) S 21; *calamus est canna vel stipula segetis, que sustinet spicam {zdzblo culmus idem}* ... *calamus dr penna scriptoris* pyoro pisarskye R e₅v.

PISARZ pyssarz *scriba nomen est officii, cancellarius* S 140; Canczlyerz, mądry pyssarz *scriba* R E₅v; pisarz *librarius, scriptor librorum, qui nova scribit, antiquarius, qui antiqua* (bibl.) S 81v; ksyagarz, pyssarz *librarius ... vel libraria, scriptor vel scriptrix, qui vel que scribit librum vel libros, vendens vel custodiens. Unde Hester VIII: Scribis et librariis regis {librarius, compaginator i. introligator librorum}* (bibl.) R r₇; pysarz actow *actuarius* R a₄ (mp;

av. *acta*); pissarz actow *actuarius dr diversis actibus preoccupatus, etiam dr scriptor publicus, qui facit acta* R a₈; pyssarz lystow panskich *a manibus* RN (wykl. przednia; av. *a manu, a manibus dicuntur scribe principum, qui literas eorum scribunt* – bez odpowiednika pol.); *a commentariis, scriba* zyemsky pyssarz *i. qui preest commentariis vel vices regis gerrens, cuius iudicio leges scribebantur* RN (wykl. przednia); zyemsky pysarz *acommentariis, una dictio indeclinabilis, dr qui vices regis agebat, cuius iudicio leges scribebantur* R a₄; pyrwsy pyssarz *protonotarius* R B₇ (mg); yawny pyssarz *tabellio i. publicus scriptor* R H_{4v}; yawny pissarz *publica persona dr que est in officio publico, ut iudex, notarius, tabellio* R B₈ (mg); Mistrzovye, Doctorovye, Jawny pyssarze, yawny pyssarze *scribe tabularii* R E_{5v}. Zob. **SEKRETARZ**.

PISKORZ zool. ‘ryba’ piskorz *loligo, lolius, teucha, lampreda* RN III; piskorz *sapatilis i. lampreda* RN IIIv; Sentalyn (!) *vel* morsky piscorz *theucha* RN IIIv. Zob. **RYBA**.

PISMO ‘tekst pisany lub drukowany; dokument; księga; Pismo św.’ Pamyąthne pyssmo, Cronyky *admoniciones, de preteritis, i. scripture, quibus fit admonicio i. recordacio* R b₁ (md); vivyesz przicladi pisma dosvyatczonego *probare exemplis* S 123v; dowodi pisma rozmaytego *probare autoritatibus* S 123v; dovody pisma rozmaitego *probare autoritatibus* R S₃ (mp; av. *probo,-are*); vyvyesz przicladi pyszma pewnego *probare exemplis* R S₃ (mp); vylozenye pyszma *translatio* R J_{6v}; *transportacio* vylozenye pyszma *de una lingua in aliam, vide Calepi* R J_{6v} (ml); vylozenye pyssma *edicio i. expositio, translacio, interpretacio* R k_{5v} (md); vilozicz pismo, vypovyedziecz *edissero,-ere i. ... aperire, narrare, exponere* (bibl.) R O₄; vilozicz pismo *expono,-ere i. componere, explicare, exolvere* R O₇; rozvmnye rospravicz, vicladacz pismo *dissero,-ere i. tractare, dicere, sapienter loqui, confirmare, exponere, declarare, eloqui lucide {diffuse tractare}* R O_{3v}; vicyskacz pismo, drvkovacz *imprimo,-ere* R P₆; dovodzicz pyszmem *probare autoritate* S 231v; dovodzicz pismem pewnym, dovyesz prawdi *probo,-are* R S₃; Bogomowny, vczony w pismye *theologus* R J_{2v}. Zob. **KOMENT, KSIĘGA, LIST**.

PISNY zob. **PIŚNY**.

PISZCZAŁKA – 1) ‘rurka, także instrument muz.’ piszczalka *fistula etiam est instrumentum canendi ex cannis factum* S 59; *siringa dr subtilissima fistula, cum qua aliqua medicina immittitur in vesicam, ut oleum iuniperi contra calculum vel instrumentum musicum ore modulandum* piszczalka, *sirinx idem* R G₁ (mg); *sipunculus, fistula fontis, ex qua fluit aqua* v rury piszczalka,

siphones, fistule, canalis ex ere aut marmore R F₈v (mg); puszczalky organne *aule* R d₄ (ml); av. *aula ... , aule pluraliter dicuntur fistule organorum, per quas elicitur melodia*); *strio,-are, vide Calepi, canaliculas (!) facere* puszczalky (Acc. plur.), *per quas fluit aqua* R T₈ (mg); – 2) ‘fistula, wrzód’ puszczalka *fistula est ulcus altum, profundum, angustum et callosum in corpore, assidue fluens ... et accidit sepe ex vulnere male proviso* S 58v (por. Mu28, s. 75). Zob. **BOLAŁCZKA, FRANCOZA, KROSTA, OTOK, RURA.**

PISZCZEĆ – 1) ‘o głosie myszy, jastrzębia’ puszczec *pipicare murium* SN 257; pi, pi, pi pisczy *mus et eius pullus pipiat* RN V; pisczi (w oryg. wyraz przekreślony), *kvyelicz aquilarum clangere, accipitrum pipiare* SN 257; – 2) ‘grać na puszczalkach, fletach’ *Dominaciones armonisant* puszczą SN 176v; *Dominaciones* panstwa *armonisant* puszczą słodko RN (wykl. tylna). Zob. **GAŚĆ, KWIELIĆ.**

PISZCZEK ‘grajek, fletnista’ puszczek *fistulicen* S 59; pyssczek *fistulicen* R m₇v (md); Svrnnyk, puszczek *tibicen, qui canit in tibia* S 159. Zob. **GĘDZIEC.**

PISZCZENIE *tinnitus aurium* puszczenyje w vshv, *mel cum sale impositum valet etc.* R J₄ (mg).

PISZNY zob. **PIŚNY.**

PIŚNY (lub **PISNY, PISZNY, PIŚNI**) ‘związany z pismem, piśmienictwem’ *Myasto pysszne civitas literarum, in qua fiunt litere* (bibl.) R g₅ (md) (tu o biblijnym mieście Debir, czyli Kirjat-Sefer ‘miasto książki’ z Księgi Jozuego 15,15 i Księgi Sędziów 1,11; por. Słstp sv. Pismowy). Zob. **PISAĆ.**

PITONOSY ‘mający zakrzywiony (lub płaski?) nos’ *simus dr qui habet recurvum nasum* pitonoszy, *resimus (!) plaskyego (!) nosza* S 144. Zob. **KRZYWONOS, NOS, NOSATY, ORŁOWATY, PŁASKONOSY.**

[**PITWAĆ**] ‘skrobać, patroszyć’ zob. **PITWOWAĆ, WYPITWAĆ.**

PITWOWAĆ ‘patroszyć, skrobać ryby’ *vipravicz, pytvovacz exentero, -are i. que intus sunt extrahere, sc. pisces* S 220; *exsquamare pisces* *pytvovacz, oczosacz luscyny* R T₇v (ml); av. *squamo,-are i. squamas auferre*). Zob. **CZOSAĆ, SKROBAĆ, SPRAWIAĆ, WYPITWAĆ, WYPITWOWAĆ.**

PIWNICA ‘spizarnia’ *pywnycza promus i. cellarium* R B₅v. Zob. **OWOCNICA, SKLEP.**

PIWNICZNY – 1) ‘szafarz, przełożony nad piwnicami’ *pywniczny cellarius, custos cellarii* S 25v; *pywniczny cellarius et cellerarius i. custos cel-*

larii (sv. *cellarium*) R f₇; *promus ... ponitur quandoque pro custode ipsius promi* {pywnyczny *condus idem, vide Calepi*} R B_{5v}; – 2) ‘tu – część piwnicy, spiżarni’ pywnyczna *sshyya penus* S 111; *penus,-i ... et hoc penu, indeclinabile, et hoc penus,-oris, omnia in eodem sensu i. cellarium* {penu Spyzarnya} {*repositorium victus*} {*penus eciam dr omne esculentum et posculentum ad vescendum*} {*vel i. pywnyczna shyya*} R z₄.

PIWNY ‘dotyczący piwa’ vynny, pywny dom *enopolium* S 49; vynny abo pywny dom *enopolium* R l₁ (mp) (por. Mu28, s. 138); vynny *cossh vel pywny corbis* R h₅; vynny abo pywny *Cossh calus* R e₆; *cuppa idem est quod dolium* {*veges*} {*caupa idem Cuffa, Cloda vynna, pywna*} R i_{3v}; *tina Czebr vel Cloda pywna vel vas i. vanna* (? – może wyraz łąc.), *in qua quis balneatur et sedet in decoctione herbarum* R J₄ (md); *panewka, Rynka y Brvthwanna vel panew pywna sartago i. frixorium, Levi. 2, vel patella, in qua caro aut pinguedo vel aliud frigitur* (bibl.) S 137. Zob. **KOSZ 1**.

PIWO ‘napój; piwo’ Napycye, napoy, Pyvo *potatio et potio* R B₁; napoy, pyvo, picye *potus, potamentum i. potacio* R S₂ (mh; av. *poto,-are*); pyvo, Napoy *potus i. pocio* R A_{6v} (md); *poslyednye pyvo aut vyno deuteria* S 41; *poslyednye vyno abo pyvo deuterium i. vinum aqua mixtum vel secundarium vinum* R i₇ (mp); *Clastorne pyvo mirtea vel scormonium* (!), *cervisia monasteriensis i. Conventh* R t₇ (md); *cervisia, genus potionis pyvo* {*cervisia secundaria* Lacheta, Tezbyr} R g₁; *vystale pyvo defecatus i. sine fece vel sine sordibus vel purus* {*depuratus a fecibus*} R i₆ (por. *vystale, yaszne* (‘piwo’) *defecata cervisia* R O₈ (md; av. *feco,-are*)); *Spolne pyvo braxa* R e_{3v} (ml) (por. *Lactifer: braxa spolnee piwo, braxivium idem*); *zlyevane pyvo braxamen* R e_{3v} (ml); *pitissans i. parum bibens vel czo cosshtvy vyna abo pyva* R A_{2v} (md); *mokrą offyará dzyalacz vel Skostovacz pyva libo,-are, sacrificare, fundere* (bibl.) R Q_{4v}; *natoczicz pyva indocillo,-are* S 223v; *natoczicz pyva abo vyna indocillo,-are* R P_{6v} (md); *zadacz pywv infeco,-are* (Erz bł.: „*infoco*”) S 223v; *zadacz pywv drozdzamy infecare cervisiam* R P_{6v} (md); *nosicz pyvo porto,-are i. sustentare, vehere, a terra levare ..., inde portito,-are i. frequenter portare* na tragach *nosicz* R S_{1v}; *przelyevacz, przetaczacz pyvo transfundo,-ere* R J_{6v} (md); *vczczicz vynem abo pyvem tracto,-are, vide Calepi* R J₆ (md; av. *tractatus*); *vczczycz vynem abo pyvem, rozmavyacz, Spravovacz rzecz tracto,-are* R V₄. Zob. **BROWAR, BRZECZKA, KONWENT, ŁACHETA, MIELCUCZ, OZDNICA, SŁODOWNIA**.

PIWOWAR *pyvovar cerevisiarius* S 27; *pyvovar braxator* R e_{3v} (ml). Zob. **MIELCARZ, SŁODOWNIK**.

PLAC plyacz, Syedlisko *area* S 13; syedlisko, pogorzelsko, gymno, plyacz *area* R c₆v; Capitulni abo coscyelny plyacz *campus ecclesiasticus* S 21v; Capitulny abo coscyelny plyacz *campus ecclesiasticus* R e₆v (mg) (por. Mu28, s. 27).

PLACEK 'ciasto, pieczywo' placzek *artocrea dr epulum ex pane et carne factum, i. tortella* S 14v (por. Crepel R c₈v); plyaczek *placenta i. libum, focacia, quia placet comedenti eam* S 116v; plyaczek *placenta i. libum, focacia, et dr a placeo, eo quod placeat* R A₂v. Zob. **KOŁACZ**, **KREPEL**, **MARCPAN**, **MIODOWNIK**, **OBARTUCH**, **OSUCH**, **PIERZNIK**, **WYCHOPIEŃ**.

PLACH (lub **PŁACH**) 'blacha, część zbroi' (Erz: „z niem. Blech, zbroja”) plach *vel i. Cabath torax* (bibl.) S 160v; pod zbroją plach *vel Cabath thorax ..., lorica* (bibl.) R J₃. Zob. **PANCERZ**.

PLASKUR (lub **PLASZKUR**) 'praszczur, pradziad, przodek' plaskur *attavus est pater abavi* SN 250v; plyaskvr *attavus est pater abavi* RN I. Zob. **DZIAD**.

PLASKURA (lub **PLASZKURA**) 'prababka' plascura *attavia est mater abavi vel abavie* RN I. Zob. **BABKA**.

PLAST (lub **PŁAST** – tak u Erz) 'plaster miodu' plasth *favus mellis i. mel in cera, in qua mel includitur* S 56v; *favus, mel est in cera, sc. brisca* plast myodv {*de quo mel elicitur*} R m₄.

PLASTR 'plaster – okład, opatrunek' plyastr *emplastrum dr ab en quod est in et plastes forma, eo quod super formam morbi inducitur {cataplasma idem}* R k₈v.

PLĄSAC (lub **PLĘSAC**) 'klaskać' clyaskacz, plyassacz *plaudo,-ere i. manus repercutere, manus ex leticia claudere et insimul iungere, manibus sonum facere, gaudere* R S₁.

PLĄSANIE (lub **PLĘSANIE**) 'klaskanie' Clyaskanye, plyaszanye rākoma *plausus, manuum percussio, exultatio manus repercutiendo* R A₃v.

PLEBAN 'ksiądz' pleban, ffararz *pastor ecclesie, parochus idem* S 108v. Zob. **DUCHOWNY**, **KAPŁAN**, **KSIĄDZ**, **PODPLEBANI**, **PODPLEBANIE**.

PLECIENIE 'splatanie' plyecyenyne *plexus i. flexus vel punitio* R A₄. Zob. **PLEŚĆ**.

PLECIUCH 'rzemieślnik zajmujący się wyplataniem?' (Erz: „pleciuga, plotkarz”) plyecyvch *thechnon* S 158; plyecyvch *technon* R J₂v (md). Zob. **PLEŚĆ**.

PLECY anat. rama, plyeczy *scapula i. spatula seu humerus* S 138v; plye-
czy, lopathka *scapula dr spatula vel humerus* R E₃v; pleczy, Rama, lopathka
armus i. scapula vel humerus R c₈; czala rąka od plyeczy asz do lokcya *bra-*
chium R e₃ (por. Mu28, s. 58).

[PLEĆ] zob. **PLEWIĆ**, **WYPLEĆ**.

Wykaz pozycji wydawniczych Sławistycznego Ośrodka Wydawniczego (SOW)

PERIODYKI:

Acta Baltico-Slavica

t. 21, 1994; t. 22, 1996; t. 23, 1997; t. 24, 1999; t. 25, 2000; t. 26, 2001/2002;
t. 27, 2003, t. 28, 2004

Slavia Meridionalis

t. 1 – 1994; t. 2 – 1999; t. 3 – 2000, t. 4 – 2004, t. 5, 2005

Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej

t. 31, 1993; t. 32, 1995; t. 33, 1996; t. 34, 1998; t. 35, 1999; t. 36, 2000;
t. 37, 2001, t. 38, 2003, t. 39, 2004

Studia Kognitywne

t. 1, 1996; t. 2, 1997; t. 3, 1999; t. 4, 2001, t. 5, 2003, t. 6, 2004

Studia Litteraria Polono-Slavica

t. 1, 1993; t. 2, 1996; t. 3, 1999; t. 4, 1999; t. 5, 2000; t. 6, 2001; t. 7, 2002

Sprawy Narodowościowe. Seria Nowa

t. 24-25, 2004, t. 26, 2005

SERIE WYDAWNICZE:

Bibliografia językoznawstwa sławistycznego

... za rok 1992, 1995; ... za rok 1993, cz. 1, 1995; ... za rok 1993, cz. 2, 1996; ... za rok 1994,
1997; ... za rok 1995, 1999; ... za rok 1996, 2001, ... za rok 1997, 2003

(Wszystkie tomy pod redakcją Z. Rudnik-Karwatowej)

Gramatyka konfrontatywna bułgarsko-polska

- M. Korytkowska, t. 5, cz. 1, 1992
- V. Koseska-Toszeva, V. Maldżieva, J. Penčev, t. 6, cz. 1, 1996
- M. Korytkowska, R. Roszko, t. 6, cz. 2, 1997
- V. Maldżieva, t. 6, cz. 3, 2003
- M. Korytkowska, t. 6, cz. 4, 2004

Język na pograniczach

- *Słowiańskie pogranicza językowe*, red. K. Handke, (1) 1992
- *Studies in the Phonetic Typology of the Slavic Languages*, red. I. Sawicka, A. Holvoet, (2) 1991
- E. Rzetelska-Feleszko, J. Duma, *Dawne słowiańskie nazwy miejscowe Pomorza Szczecińskiego*, (3) 1991
- *Studia z dialektologii polskiej i słowiańskiej*, red. W. Boryś, W. Sędzik, (4) 1992
- W. Szulowska, *Imiennictwo dawnej ziemi halickiej i lwowskiej*, (5) 1992
- K. Handke, *Polskie nazewnictwo miejskie*, (6) 1992
- R. Roszko, *Wykładowiki modalności imperceptywnej w języku polskim i litewskim*, (7) 1993
- J. Mindak, J. Sawicka, *Zarys gramatyki języka albańskiego*, (8) 1993
- E. Wolnicz-Pawłowska, *Antroponimia łemkowska na tle polskim i słowackim (XVI–XIX wiek)*, (9) 1993
- Z. Greń, *Semantyka i składnia czasowników oznaczających akty mowy w języku polskim i czeskim*, (10) 1994
- *Uwarunkowania i przyczyny zmian językowych*, red. E. Wrocławska, (11) 1994
- E. Kędelska, *Studia nad łacińsko-polską leksykografią drugiej połowy XVI wieku*, (12) 1995
- K. Handke, *Polski język familijny*, (13) 1995
- T. Lewaszkiewicz, *Łużyckie przekłady Biblii (Przewodnik bibliograficzny)*, (14) 1995
- H. Popowska-Taborska, W. Boryś, *Leksyka kaszubska na tle słowiańskim*, (15) 1996

- E. Rzetelska-Feleszko, J. Duma, *Językowa przeszłość Pomorza Zachodniego na podstawie nazw miejscowych*, (16) 1996
- A. Zielińska, *Wielojęzyczność staroobrzędowców mieszkających w Polsce*, (17) 1996
- *Z historii języków łżyckich*, red. H. Fałke i E. Wrocławska, (18) 1996
- *Obraz językowy słowiańskiego Pomorza i Łżyc. Pogranicza i kontakty językowe*, red. J. Zieniukowa, (19) 1997
- L. A. Jankowiak, *Prasłowiańskie dziedzictwo leksykalne we współczesnej polszczyźnie ogólnej*, (20) 1997
- W. Boryś, *Czakawskie studia leksykalne*, (21) 1999
- A. Zielińska, *Mniejszość polska na Litwie Kowieńskiej. Studium socjolingwistyczne*, (22) 2002
- I. Grek-Pabisowa, *Współczesne gwary polskie na Litwie i Białorusi. Fonetyka*, (23) 2002
- *Języki mniejszości i języki regionalne*, red. E. Wrocławska, J. Zieniukowa, (24), 2003
- Roman Roszko, *Semantyczna kategoria określoności/nieokreśloności w języku litewskim*, (25), 2004
- Z. Greń, *Tradycja i współczesność w językowym i kulturowym obrazie świata na Śląsku Cieszyńskim*, (26), 2004

Literatura na pograniczach

- *Literatura rosyjska XX wieku. Nowe czasy, nowe problemy*, red. G. Bobilewicz, A. Drawicz, (1) 1992
- *Antologia wolnej literatury rosyjskiej*, red. A. Drawicz, (2) 1992
- J. Wierzbicki, *Pożegnanie z Jugosławią. Szkice i portrety literackie*, (3) 1992
- J. Rapacka, *Dawna literatura serbska i dawna literatura chorwacka*, (4) 1993
- G. Bobilewicz, *Wyobrażenia poetycka. Wiaczesław Iwanow w kręgu sztuk*, (5) 1995
- *Włodzimierz Majakowski i jego czasy*, red. W. Olbrych, J. Szokalski, (6) 1995
- J. Szokalski, *Czas w poezji Sergiusza Jesienina*, (7) 1995
- J. SujECKa, *Obraz wielkiej przemiany w poezji bułgarskiej 1918–1925*, (8) 1996
- *Stepowa legenda. Antologia ukraińskiej małej formy prozatorskiej lat 1890–1930*, red. O. Hnatiuk, L. Szost, (9) 2001
- *W kręgu Jesienina*, red. J. Szokalski, (10) 2002

Kultura na pograniczach

- *Naród – Tożsamość – Kultura. Między koniecznością a wyborem.*, red. W. Burszta, K. Jaskułowski, J. Nowak, (1) 2005
- A. Gucka, *Obraz emigracji polskiej na łamach „Dziennika Poznańskiego” (1859-1939) i „Kuriera Poznańskiego” (1872-1932)*, (2) 2005

Polszczyzna regionalna Pomorza

t. IV, 1991; t. V, 1993; t. VI, 1994; t. VII, 1996; t. VIII, 1998

Wszystkie tomy pod redakcją K. Handke

Prace Slawistyczne „Slavica”

- *Problemy teoretyczno-metodologiczne badań konfrontatywnych języków słowiańskich*, red. H. Běličova, G. Neščimenko, Z. Rudnik-Karwatowa, (89) 1991
- L. Moszyński, *Cerkiewnosłowiańskie tytuły ewangelijne*, (90) 1990
- *Studia gramatyczne bułgarsko-polskie*, t. IV, *Modalność a inne kategorie językowe*, red. V. Koseska-Toszeza, M. Korytkowska, (91) 1991
- H. Dalewska-Greń, *Selektywna kategoria rodzaju w języku polskim i serbsko-chorwackim (analiza konfrontatywna)*, (92) 1991
- V. Koseska-Toszeza (with cooperation of G. Gargov), *The Semantic Category of Definiteness/Indefiniteness in Bulgarian and Polish*, (93) 1991
- W. Budziszewska, *Zapóżyczenia słowiańskie w dialektach nowogreckich*, (94) 1991
- A. Holvoet, *Transitivity and Clause Structure in Polish, A Study in Case Marking*, (95) 1991
- M. Wojtyła-Świerzowska, *Prasłowiańskie abstractum. Słowotwórstwo. Semantyka. (Formacje tematyczne)*, (96) 1992
- *Synchroniczne badania porównawcze systemów gramatycznych języków słowiańskich*, red. I. Grek-Pabisowa, L. N. Smimow, (97) 1992

- G. Szwat-Gylybowa, *W kręgu bułgarskiej groteski. O twórczości Jordana Radiczkowa*, (98) 1991
  - *Procesy rozwojowe w językach słowiańskich*, red. J. Zieniukowa, (99) 1992
  - *Studia gramatyczne bułgarsko-polskie*, t. V-VI, *Konfrontacja językowa. Słotwórstwo. Wybrane kategorie semantyczne*, red. V. Koseska-Toszeza, M. Korytkowska, (100) 1993
  - *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. V, *Leksyka 1*, red. I. Maryniakowa, (102) 1995
  - *Testimonia najdawniejszych dziejów Słowian*, Zeszyt III, Seria grecka, red. A. Brzóstkowska, W. Swoboda, (103) 1995.
  - *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. VI, *Leksyka 2*, red. I. Maryniakowa, (104) 1996
  - *Leksyka słowiańska na warsztacie językoznawcy*, red. H. Popowska-Taborska, (105) 1997
  - *Testimonia najdawniejszych dziejów Słowian*, Zeszyt 4, Seria grecka, red. A. Brzóstkowska, W. Swoboda, (106) 1997
  - Z. Kaleta, *Nazwisko w kulturze polskiej*, (107) 1998
  - *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. VII, *Leksyka 3*, red. I. Maryniakowa, (108) 1999
  - J. Turonek, *Książka białoruska w II Rzeczypospolitej*, (109) 2000
  - *Słowiańskie słowniki gwarowe*, red. H. Popowska-Taborska, (110) 2000
  - *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. VIII, *Leksyka 4*, red. I. Maryniakowa, (111) 2002
  - M. Wojtyła-Świerżowska, *Prastowiańskie abstractum. Sufiksalne nomina actionis*, (112) 2003
  - *Studia gramatyczne bułgarsko-polskie*, t. VII, *Przewodnik po akademickiej gramatyce konfrontatywnej bułgarsko-polskiej*, red. V. Koseska-Toszeza, M. Korytkowska, (113) 2003
  - *Procesy innowacyjne w językach słowiańskich*, red. Z. Rudnik-Karwatowa, (114) 2003
  - *Nazwy własne a kultura. Polska i inne kraje słowiańskie*, red. Z. Kaleta, (115) 2003
- Semantyka a konfrontacja językowa**
t. 1, red. V. Koseska-Toszeza, D. Rytel-Kuc, 1996;
t. 2, red. V. Koseska-Toszeza, Z. Greń, 1999

POZA SERIAMI:

monografie

- I. Dulewiczowa, *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska, Fonetyka i fonologia. Grafia i ortografia*, 1993
- I. Maryniakowa, *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska. Morfologia ze słotwórstwem*, 1993
- V. Koseska-Toszeza, *Gramatyka konfrontatywna rosyjsko-polska, Składnia*, 1993
- H. Popowska-Taborska, *Wczesne dzieje Słowian w świetle ich języka*, 1993
- *Skupiska staroobrzędowców w Europie, Azji i Ameryce, ich miejsce i tradycje we współczesnym świecie*, red. I. Grek-Pabisowa, I. Maryniakowa, R. A. Morris, 1994
- I. Maryniakowa, I. Grek-Pabisowa, A. Zielińska, *Polskie teksty gwarowe z obszaru dawnych kresów północno-wschodnich*, 1996
- K. Handke, H. Popowska-Taborska, I. Galsterowa, *Nie dajmy zginąć słowom*, 1996
- Z. Kaleta, *The surname as a cultural value and an ethnic heritage*, 1997
- K. Handke, *Rozważania i analizy językoznawcze*, 1997
- J. Rapacka, *Leksykon tradycji chorwackich*, 1997
- E. Wolnicz-Pawłowska, W. Szulowska, *Antroponimia polska na kresach południowo-wschodnich*, 1998
- I. Grek-Pabisowa, K. Handke, M. Ostrówka, A. Zielińska, *Bohatyrowicze sto lat później*, 1998
- I. Grek-Pabisowa, *Staroobrzędowcy. Szkice z historii, języka, obyczajów*, 1999
- I. Grek-Pabisowa, I. Maryniakowa, *Współczesne gwary polskie na dawnych kresach północno-*

wschodnich, 1999

- S. Rudnicki, *Gwara polska wsi Korczunek koło Żytomierza. Fonetyka. Fleksja*, 2000
- Z. Greń, *Śląsk Cieszyński. Dziedzictwo językowe*, 2000
- H. Owsiany, *Polacy w łagrach rosyjskiej Północy. W świetle relacji, listów i dokumentów*, 2000
- S. Karolak, *Od semantyki do gramatyki*, 2001
- J. Sujecka, *Ikona domu*, 2001
- S. Karolak, *Podstawowe struktury składniowe języka polskiego*, 2002
- K. Feleszko, *Bukowina moja miłość. Język polski na Bukowinie Karpackiej do 1945 roku*, 2002
- L. Grzelak, P. Głogowski, M. Stefański, *Bibliografia słowianoznawstwa polskiego za lata 1996-2000*, 2002
- K. Feleszko, *Bukowina moja miłość. Słownik*, 2003
- R. Grzesik, *Polska Piastów i Węgry Arpadów we wzajemnej opinii (do 1320 r.)*, 2003
- I. Kwilecka, *Studia nad staropolskimi przekładami Biblii*, 2003
- Kwiryna Handke, *O języku dobrze i źle*, 2004
- H. Taborska, *Z językowych dziejów Słowiańszczyzny*, 2004
- Krystyna Niewiarowska-Bogucka, *Mecenat rodziny Ossolińskich w XVIII i XI wieku na Podlasiu*, 2004
- Grażyna Szwat-Gylybow, *Haeresis bulgarica*, 2005

prace zbiorowe

- *Studia Polono-Slavica Orientalia. Acta Litteraria*, t. 13, 1992
- *Region, regionalizm – pojęcia i rzeczywistość*, red. K. Handke, 1993
- *Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku*, red. K. Handke, H. Dalewska-Greń, 1994
- *Frido Michałk, Studia o języku łużyckim*, red. H. Faska, E. Rzetelska-Feleszko, 1994
- *Z problemów frazeologii polskiej i słowiańskiej*, t. VI, red. M. Basaj, D. Rytel-Kuc, 1994
- *Symbolae Slavisticae*, red. Ewa Rzetelska-Feleszko, 1996
- *Antroponimia słowiańska*, red. E. Wolnicz-Pawłowska, J. Duma, 1996
- *Kresy – pojęcie i rzeczywistość*, red. K. Handke, 1997
- *Onomastyka i dialektologia*, red. H. Popowska-Taborska, J. Duma, 1997
- *Historia i współczesność języka polskiego na kresach wschodnich*, red. I. Grek-Pabisowa, 1997
- *Myśl białoruska XX wieku. Antologia*, red. J. Garbiński, 1998
- *Semantyka milczenia*, red. K. Handke, 1999
- *Polacy w oczach Rosjan – Rosjanie w oczach Polaków*, red. R. Bobryk, J. Faryno, 2000
- *The National Idea as a Research Problem*, red. J. Sujecka, 2002
- *Słowianie, Słowiańszczyzna – pojęcia i rzeczywistość dawniej i dziś*, red. K. Handke, 2002
- *Ukraińskie życie kulturalne na ziemiach II Rzeczypospolitej (płyta CD)*, red. O. Hnatiuk, K. Kotyńska, 2002
- *Semantyka milczenia 2*, red. K. Handke, 2002
- *Prolog nie epilog... Poezja ukraińska w polskich przekładach (pierwsza połowa XX wieku)*, red. O. Hnatiuk, K. Kotyńska, 2002
- *Adam M-ski. Zofia Mańkowska, Dzisiaj i na wieki*, red. J. Garbiński, W. Marchel, 2004

SŁOWNIKI:

- W. Boryś, H. Popowska-Taborska, *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny*, t. 1, A-C, 1994; t. 2, D-J, 1997; t. 3, K-O, 1999; t. 4, P-S, 2002
- Z. Sobierajski, M. Trawińska, *Słownik gwarowy tzw. Słowińców kaszubskich*, t. 1, A-C, 1997
- K. Handke, *Słownik nazewnictwa Warszawy*, 1998
- E. Kędelska, I. Kwilecka, A. Łuczak, *Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy*, t. 1, A-G, 1999; t. 2, H-M, 2003
- Rudnik-Karwatowa, H. Karpińska, *Słownik słów kluczowych językoznawstwa sławistycznego*,

1999

- A. Aksamitow, M. Czurak, *Słownik frazeologiczny białorusko-polski*, 2000
- J. Garbiński, J. Turonek, *Białoruski ruch chrześcijański XX wieku, Słownik biograficzno-bibliograficzny*, 2003

Sławistyczny Ośrodek Wydawniczy (SOW)
Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk
Pałac Staszica
00-330 Warszawa
pok. 311a
tel. 827-17-41
e-mail: sow-ispan@wp.pl
www.ispan.waw.pl

